Hervannan toimintakeskuksen terveysasemarakennus

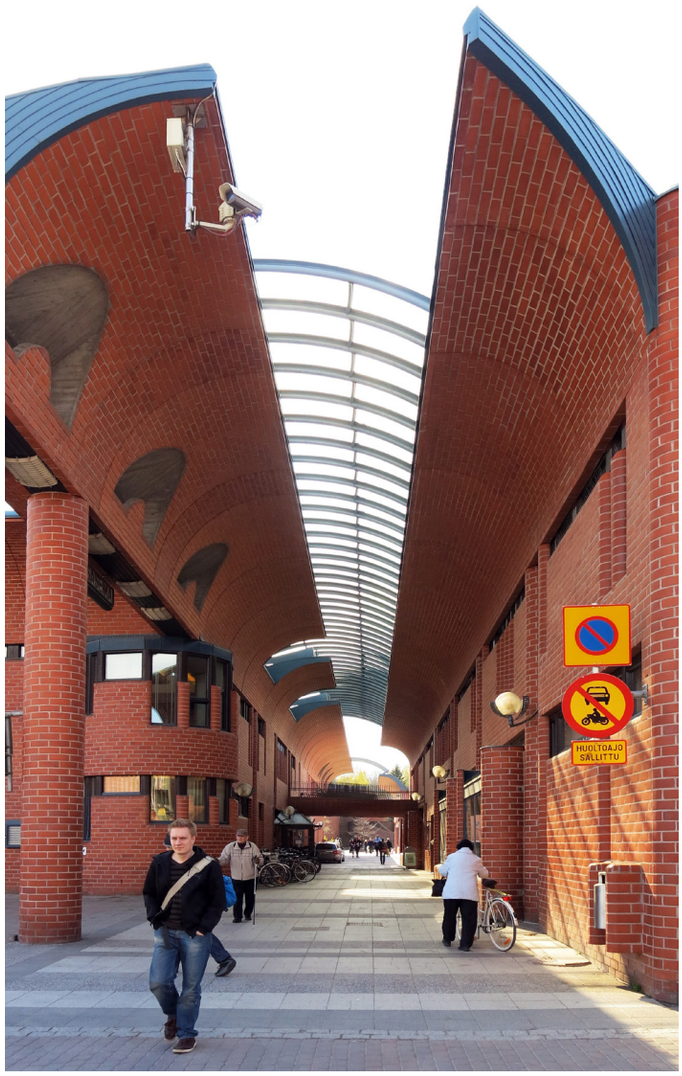

Rakennushistoriaselvitys

Anna-Leena Lehto
Pirkanmaan maakuntamuseo
2014

Hervannan toimintakeskuksen terveysasemarakennus

Rakennushistoriaselvitys

Anna-Leena Lehto

Pirkanmaan maakuntamuseo

2014

Kannen kuvat sekä raportin valokuvat © Anna-Leena Lehto/Pirkanmaan maakuntamuseo,
ellei toisin ole mainittu.

Sisällys

JOHDANTO 4

Rakennushistoriaselvityshanke ja sen tavoitteet 4
Raportin sisältö ja rakenne 5
Tutkimusmenetelmät ja lähteet 6
Kirjalliset lähteet 6
Arkistomateriaalit 6
Kenttätyöt 7

ARKKITEHDIT RAILI JA REIMA PIETILÄ 8

Keskeisiä töitä ja uran ääriviivoja 8
Reima Pietilä, arkkitehtuurifilosofi, keskustelija ja kirjoittaja 9
Vastakkainasettelu suomalaisen arkkitehtuurin kentällä 10
Regionalismi ja kansainväliset yhteydet 11
Pietilä ja Team 10 11
Suhde postmodernismiin 12

TERVEYSASEMARAKENTAMINEN 1970–1980 –LUVUILLA 13

Rakentaminen sairaanhoidossa ja terveydenhuollossa ennen vuotta 1972 13
Kansanterveyslaki 1972 ja terveyskeskusjärjestelmä 13
Terveydenhuollon rakennusten historiaa 13
Kansanterveyslain heijastukset rakentamisessa 14
Tarkkaan säädeltyä rakentamista 15

HERVANNAN LÄNTISEN KESKUSAKSELIN RAKENTAMISEN TAUSTAA 17

Hervannan historiaa 17
Hervannan kaupunginosan rakentamisen taustat 17
Pohjoismainen aatekilpailu ja Hervannan kaavoittaminen 18
Keskusakseli osaksi Hervantaa 19
”Ajatussikermä” keskusakselin suunnittelun taustalla 20
Tilaura 20
Suomalainen vaihtoehto 20
Historialliset viitteet ja paikallisuus 21
Luonnollinen rakennus, paikallisuus ja ihmisen mitta 22
Tiili 22
Paikkaan kiintyminen ja arkkitehtuurin puhuttelevuus 23

HERVANNAN TERVEYSASEMAN SUUNNITTELU JA RAKENTAMINEN 25

Arkkitehtipiirustukset 25
Muut suunnittelijat 26
Rakentaminen 26

RAKENNERATKAISUT 27

Perustukset 27
Kantava runko 27
Yläpohja, kattokerros ja vesikatto 27
Räystäselementit 28
Ulkoverhous 28

PARVEKKEET 28
KEVYET VÄLISEINÄT 29
KUNTOSALI 29

EKSTERIÖÖRIT JA LIITTYMINEN LÄHIYMPÄRISTÖÖN 30

EKSTERIÖÖRIT 30
Materiaalit ja värit 30
Julkisivujäsentely, muodonanto ja teemamuoto 30
Ikkunat 33
Ovet 35
Julkisivujen erityisosat, kalusteet, varusteet ja valaisimet 36
JULKISIVUT, TILAURA JA YMPÄRISTÖ 40
Kävelykatu ja keskusaukio 40
Sisäpiha 44
Terveysaseman ja toimintakeskuksen suhde ympäristöön 44

TILAOHJELMA JA POHJARATKAISU 48

POHJAKERROS 49
Lääkäriasema 49
Lastenneuvola sekä äitiyshuolto ja perhesuunnittelu 50
Apteekki 50
TOINEN KERROS 50
Sosiaalitoimisto 50
Hammashoitola 51
Aikuisneuvonta ja kotisairaanhoito 51
Kuntoutusosasto 51
Ravintola 51
KOLMAS ELI KATTOKERROS 52
POHJARATKAISUUN TEHDYT MUUTOKSET JA NYKYTILANNE 52
Rakennusvaiheen muutokset 52
Myöhemmät tilamuutokset 52
TOIMINNALLISET TILATYYPIT 54

INTERIÖÖRIT 56

INTERIÖÖRIEN OSATEKIJÄT, MATERIAALIT JA VÄRIT 56
Erityiset yksityiskohdat 56
Lattiamateriaalit 57
Mosaiikkibetoni 58
Muovilaatoitus 58
Muovimatot 58
Seinäpinnat 59
Sisäkatot 60
Sälealakatot 60
Paneelialakatot 62
Akustiikkalevyt 63
Valaisimet 63
Ovet 64
Tuulikaappien ja porrashuoneiden ovet, osastojen ovet 65
Huoneiden ovet 66
Ikkunat 67

Muodonanto yksityiskohdissa *68*
Talotekniikka ja vesikalusteet *69*
Kalustus *69*
TILATYYPIT JA SISUSTUS 71
Yleiset tilat ja liikkuminen *71*
Aulat, odotustilat ja käytävät 71
Porrashuoneet ja tuulikaapit 74
Yleisö-wc:t 77
Hallinnolliset tilat *77*
Kanslia, ilmoittautuminen, ajanvaraus ja palvelutiskeihin liittyvät huoneet 77
Kokoustilat 78
Konekirjoitus ja arkisto 78
Hoitotyön tilat *78*
Vastaanottohuoneet 78
Toimenpidehuoneet 79
Näytteidenotto- ja analyysihuoneet 80
Näyte-wc:t 80
Hoitotyön erikoistilat 81
Tukitoimintojen tilat *82*
Välinehuolto 82
Siivous 82
Varastot 82
Talotekniset tilat *82*
Sosiaalitilat *83*
Henkilökunta-wc:t 83
Pukuhuoneet 84
Pesuhuoneet, suihkuhuoneet ja wc:t 84
ALKUPERÄISYYS JA MUUTOKSET 85

YHTEENVETO 86

KOHTEEN ARKKITEHTONINEN IDENTITEETTI JA MERKITYS KONTEKSTISSAAN 86
OMINAISPIIRTEET, SÄILYNEISYYS JA ARVOT 88
Julkisivut *88*
Pohjaratkaisu ja interiöörit *89*

LÄHTEET 91

LIITTEET
Liite 1. Leikkaus A-A.
Liite 2. Leikkaus B-B.
Liite 3. Julkisivu Lindforsinkadulle.
Liite 4. Julkisivu Insinöörinkadulle.
Liite 5. Julkisivu kävelykadulle.
Liite 6. Julkisivu keskusaukiolle.
Liite 7. Sisäpiha pohjoiseen.
Liite 8. Sisäpihajulkisivu länteen.
Liite 9. Pohjakerros.
Liite 10. Toinen kerros.
Liite 11. Kolmas kerros.
Liite 12. Tilatyypit alun perin, pohjakerros.
Liite 13. Tilatyypit alun perin, toinen kerros.
Liite 14. Tilatyypit alun perin, kolmas kerros.
Liite 15. Tilatyypit 2014, pohjakerros.
Liite 16. Tilatyypit 2014, toinen kerros.

Johdanto

Hervannan toimintakeskuksen terveysasemarakennus on osa Raili ja Reima Pietilän suunnittelemaa Hervannan toimintakeskusta. Toimintakeskus valmistui 1989 niin kutsutun Hervannan läntisen keskusakselin toisena rakennusvaiheena. Hervanta on yksi Suomen tunnetuimmista 1970-luvulla rakennetuista lähiöistä. Betonisen asuinalueen ytimenä ovat ajan lähiösuunnittelulle tyypilliseen tapaan liikekeskus ja julkisten palveluiden rakennuskompleksi. Pietilät loivat näitä keskustatoimintojen rakennuksia varten betonilähiöön nähden voimakkaan kontrastisen arkkitehtonisen ratkaisun, jonka myötä nuorelle kaupunginosalle muodostui ainutlaatuinen arkkitehtoninen identiteetti. Hervanta on merkittävimpiä modernistisia kaupunkikeskuksia Suomessa ja kansainvälisestikin tarkastellen erittäin huomionarvoinen.

Hervannan keskusakseli kuuluu valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen (RKY) joukkoon. RKY on Museoviraston laatima inventointi, joka on valtioneuvoston päätöksellä 22.12.2009 otettu maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvien valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden tarkoittamaksi inventoinniksi rakennetun kulttuuriympäristön osalta 1.1.2010 alkaen.[1] Hervannan toimintakeskuksen rakennukset on suojeltu 18.12.2002 hyväksytyssä asemakaavassa merkinnällä sr-8, eli ”Rakennustaiteellisesti arvokas ja kaupunkikuvan säilymisen kannalta tärkeä rakennus. Rakennusta ei saa purkaa. Rakennuksessa suoritettavien korjaus- ja muutostöiden tulee olla sellaisia, että rakennuksen rakennustaiteellisesti arvokas ja kaupunkikuvan kannalta merkittävä luonne säilyy.”[2]

Rakennushistoriaselvityshanke ja sen tavoitteet

Tampereen kaupungin tilakeskus tilasi Hervannan terveysaseman rakennushistoriaselvityksen Pirkanmaan maakuntamuseolta keväällä 2014. Selvityksen laati rakennustutkija FM Anna-Leena Lehto ja työtä ohjasi Pirkanmaan maakuntamuseon rakennustutkija Hannele Kuitunen. Hankkeen kesto oli yhteensä kaksi kuukautta ja se toteutettiin 22.4.–13.6.2014 välisenä aikana. Hankkeen aluksi pidettiin aloituspalaveri, jossa olivat läsnä tilakeskuksen, maakuntamuseon ja tulevan sisäilmaremontin pääsuunnittelijan, Arkkitehtitoimisto Lasse Kosunen Oy:n, edustajat. Kesäkuun alussa tekijä laati tilanneraportin, johon sisältyi muun muassa selvityksen sisällysluettelo. Tilakeskus ja pääsuunnittelija antoivat siitä hyväksyvät kommenttinsa. Rakennushistoriaselvityksen aineistosta tuotettiin tilaajalle rakennushistoriaselvitysraportti. Rakennushistoriaselvityksen tiedot tallennetaan myös Pirkanmaan maakuntamuseon Siiri-tietojärjestelmään.

Rakennushistoriaselvityksen tarkoituksena on tuottaa kokonaiskuva Hervannan toimintakeskuksen terveysaseman kulttuurihistoriallisista ja arkkitehtonisista ominaispiirteistä ja arvoista. Selvityksessä kuvataan millainen rakennus on ja pyritään selittämään miksi se on sellainen kuin on. Selvitys tarjoaa tietoa Hervannan terveysaseman historiasta, suunnittelu- ja muutosvaiheista sekä nykytilasta. Se soveltuu muutossuunnittelun lähtöaineistoksi, suojelutavoitteiden määrittelyyn sekä kiinteistönpidon tarpeisiin.

[1] Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY. <http://www.rky.fi/read/asp/r_default.aspx> 6.6.2014.
[2] Asemakaavan muutos, Hervanta 7132 osa, 7136, 7137 osa, 7138 sekä katu-, puisto- ja virkistysaluetta. Hyväksytty 26.11.2003. (TKYK).

Rakennushistoriaselvitysten keskeiset tavoitteet ja menetelmät on määritelty Museoviraston rakennushistorian osaston vuonna 2010 julkaisemassa oppaassa *Talon tarinat – Rakennushistorian selvitysopas*[3], jota on käytetty tässä hankkeessa sisällön ja metodiikan lähtökohtana.

Raportin sisältö ja rakenne

Raportin rakenne on kolmiosainen. Ensimmäisessä osassa kuvataan niitä taustatekijöitä, jotka ovat voimakkaimmin vaikuttaneet terveysaseman muodostumiseen sellaiseksi kuin se on. Annetaan taustatiedot Raili ja Reima Pietilästä, heidän urastaan ja arkkitehtuurifilosofiastaan sekä sijoittumisestaan arkkitehtuurihistorialliseen viitekehykseen. Lisäksi tarkastellaan aikakauden terveysasemarakentamista. Tämän nimenomaisen rakennustyypin suunnittelu oli ollut ajankohtainen aihe 1970-luvun alkupuolelta lähtien ja saanut osakseen paljon huomiota. Terveydenhuollon toimitilojen tarkkaan säädelty rakentamisprosessi oli mielenkiintoinen vastapaino Pietilöiden ainutlaatuisuuteen pyrkivälle ja mielikuvitukselliselle suunnitteluotteelle. Kolmantena taustatekijänä on itse Hervannan kaupunginosan rakentumisen historia ja sen synnyttämä tarve aivan erityislaatuiselle julkisten keskustapalveluiden arkkitehtuurille. Tässä yhteydessä käydään läpi Pietilöiden Hervantaa varten kehittelemä ja suunnittelun taustalla vaikuttanut ”ajatussikermä”. Jo tässä vaiheessa on todettava, että Hervannan terveysasemaa on mahdotonta tarkastella muusta toimintakeskuksesta täysin erillisenä. Rakennukset muodostavat yhden kokonaisuuden sekä konkreettisesti että arkkitehtuurifilosofian kannalta. Toimintakeskus puolestaan liittyy osaksi keskusakselia. Näin ollen kokonaisuudelle on täytynyt antaa tutkimuksessa jonkin verran tilaa.

Toisen osan aluksi kuvataan Hervannan terveysaseman suunnittelua ja rakentamista. Tämän jälkeen käydään läpi talon rakenneratkaisut, ulkomuoto ja suhde ympäristöön sekä pohjaratkaisu ja interiööri. Kunkin osa-alueen yhteydessä tuodaan ilmi muutokset ja arvioidaan säilyneisyyttä. Rakennuksessa tapahtuneita toiminnallisia muutoksia havainnollistetaan pohjapiirroskaavioin.

Interiöörin osalta on keskitytty muodonantoon, detaljeihin sekä materiaaleihin ja väreihin. Pietilöiden toimintakeskuksen rakennuksia varten suunnittelema kalustus ansaitsisi oman inventointinsa. Tässä yhteydessä sitä on käsitelty vain hyvin lyhyesti. Selvitystyön puitteissa ei ole ollut mahdollista paneutua myöskään vesikalusteisiin tai taloteknisiin laitteisiin mainintaa syvällisemmällä tasolla. Rakennushistoriaselvityksissä usein hyödynnetyistä inventointi- tai huonekorteista on luovuttu rakennuksen tilojen ja sisustusratkaisujen systemaattisuuden ja hyvän säilyneisyyden vuoksi. Sisältö on pyritty sen sijaan jäsentämään temaattisesti, mikä parantanee myös raportin luettavuutta ja havainnollisuutta. Keskeisiä tiloja on silti luonnollisestikin pyritty tuomaan tekstissä esiin.

Kolmannen osan muodostavat yhteenveto ja johtopäätökset. Raportin sisällön punaiset langat solmitaan vielä yhteen: luonnehditaan kootusti muutoksia ja säilyneisyyttä sekä rakennuksen ominaispiirteitä. Johtopäätöksissä analysoidaan vielä kohteen merkitystä osana Pietilöiden tuotantoa, rakennustyyppinsä historiaa ja Hervannan kaupunkikuvaa sekä tuodaan esiin keskeiset historialliset ja arkkitehtoniset arvot. Varsinaisten toimenpidesuositusten antaminen ei museoviraston linjauksen mukaan kuulu rakennushistoriaselvityksen sisältöön. Selvityksessä määritellyt arvot antavat kuitenkin niille selkeän lähtökohdan.

[3] Sahlberg 2010.

Tutkimusmenetelmät ja lähteet

Selvityshankkeen aikana on tutustuttu kohteeseen liittyvään kirjalliseen ja arkistomateriaaliin sekä toteutettu inventointi tutkimuskohteessa. Sekä kirjallista että arkistomateriaalia on ollut käytettävissä runsain mitoin. Itse rakennus on melko kookas ja huoneita on lähes kaksisataa. Niinpä myös inventointimateriaalia on kertynyt runsaasti.

Kirjalliset lähteet

Pietilöiden arkkitehtuurista on kirjoitettu paljon. Tämän tutkimushankkeen puitteissa ei ole ollut mahdollista tai edes tarpeellista perehtyä syvällisesti kaikkeen arkkitehteja koskevaan kirjoitteluun. Tutkimuksen aikana on pyritty löytämään teokset ja artikkelit, joissa käsitellään juuri Hervannan rakennusten kannalta keskeisiä teemoja. Tärkeimmäksi ovat muodostuneet *Raili ja Reima Pietilä Modernin arkkitehtuurin haastajat* -teoksessa (2008) julkaistut artikkelit. Sama materiaalin runsaus pätee Reima Pietilän omaan laajaan kirjalliseen toimintaan. Siihen on perehdytty niiltä osin, kun se käsittelee Hervannan rakennuksia. Avainasemassa ovat olleet *Arkkitehti*-lehdessä vuosina 1978, 1979 ja 1989 julkaistut artikkelit.

Terveydenhuollon rakennusten historiaa on kuvattu Helinä Kotilaisen artikkelissa *Rakentaminen Suomen terveydenhuollossa 1900-luvulla* (2000). Vuoden 1972 kansanterveyslain vaikutuksista ja terveydenhuollon toimitilojen suunnitteluprosessista on antanut hyvän kuvan Erkki Helamaan, Anja Karlssonin ja Matti Vatilon kirja *Terveyskeskus – kansanterveyslain edellyttämän terveyskeskuksen toiminnallisesta ja rakenteellisesta suunnittelusta* (1974). Useita muita 1970- ja 1980-luvuilla rakennettuja terveysasemia on puolestaan esitelty Lääkintöhallituksen julkaisemassa Erkki Kivalon, Heli Kotilaisen ja Christian Leision teoksessa *Terveyttä kaikille Suomalaisille* (1986).

Hervannan historiaa on kuvattu muun muassa useissa kaupunginosahistoriikeissa, joista seikkaperäisin on Mikko Närhen *Hervanta – Vuorenpeikkojen maa* (1993). Hervannan rakentumisen historiaa ja arkkitehtuuria on kuvannut myös Jouko Seppänen teoksessaan *Hervanta – Arkkitehtuuriopas* (2002). Hervannan keskusakselin lyhyt kuvaus sisältyy myös muihin teoksiin, kuten *Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuriin* (1998).[4]

Arkistomateriaalit

Hervannan toimintakeskukseen liittyvää rakennuspiirustusaineistoa on säilynyt erittäin runsaasti Tampereen kaupungin tilakeskuksen arkistossa. Suurta määrää selittää se, että Raili ja Annukka Pietilä lahjoittivat piirustuksia tilakeskukselle vielä 2000-luvulla. Osa rakennuspiirustuksista on koko toimintakeskukselle yhteisiä, osa rakennuskohtaisia. Arkistokokonaisuuteen kuuluu pääpiirustusten lisäksi rakennepiirustuksia ja kalustepiirustuksia. Rakennepiirustuksiin lukeutuvat niin pääpiirustusten työpiirustusversiot ja rakennusrunkoa kuvaavat leikkaukset kuin lukemattomat detaljipiirustukset. Tätä aineistoa on luonnehdittu lisää kappaleessa *Arkkitehtipiirustukset*. Koko tämä aineisto on käyty selvitystyön aikana läpi ja tärkeimpiä on käytetty lähteinä.

Tilakeskuksen arkistossa säilytetään myös Toimintakeskuksen rakennusten rakennustyöselityksiä; pintakäsittelyitä kuvaavia huoneluetteloita liitteineen, maalaustyöselityksiä ja rakennetyyppiluetteloita; kaluste-, varuste- ja laiteluetteloita sekä kalustetyöselityksiä. Kokonaisuuteen kuuluu myös vihersuunnitelmat vuodelta 1988. Nämä aineistot on myös käyty läpi ja osaa aineistosta käytetty lähteenä. Näiden lisäksi Hervannan terveysasemaa koskevaan arkistokokonaisuuteen kuuluu

[4] Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998, 250–252.

vuonna 1984 laaditut sairaanhoidollista irtaimistoa, muuta irtaimistoa sekä sairaalateknisiä kiinteitä kojeita ja laitteita koskevat hankintaohjelmat ja kustannusarviot. Näitä aineistoja ei ole tutkittu.

Tampereen kaupungin rakennusvalvonnan arkistossa on edellisten lisäksi pääsuunnittelijan laatimat rakennuslupapiirustukset vuosilta 1984 ja 1985, rakennesuunnittelijan tekemiä rakennepiirustuksia ja LVI-suunnittelijan piirtämiä LVI-piirustuksia. Rakennuslupa-aineistoon kuuluu myös muita liitteitä, esimerkiksi pohjatutkimuslausunto. Rakennuslupa-aineisto on käyty läpi pääpiirustusten ja rakennepiirustusten osalta. Lähteenä on käytetty pääpiirustuksia ja rakennepiirustusten osalta räystäselementtikaavioita. Terveysasemarakennukseen tehdyt muutokset ovat olleet enimmäkseen niin pieniä, ettei niihin ole vaadittu rakennuslupaa. Raportissa kuvattuihin, vuonna 2007 toteutettuihin muutoksiin liittyenkin on arkistoitu vain LVI-piirustukset. Erillisiä muutospiirustuksia ei ole kaikista muutoksista laadittu myöskään tilakeskuksessa, vaan on vain päivitetty sähköisiä ajantasapiirustuksia.

Raili ja Annukka Pietilä ovat lahjoittaneet suurimman osan arkkitehtitoimiston piirustusaineistosta Suomen arkkitehtuurimuseolle. On mahdollista, että museon kokoelmaan kuuluu myös Hervannan terveysasemarakennukseen liittyviä piirustuksia. Kuten todettua, Tampereen kaupungin tilakeskuksen arkiston piirustusmateriaali on erittäin kattava, ja osa siitä on saatu lahjoituksena Pietilöiltä. Arkkitehtuurimuseon aineisto saattaisi siis täydentää lähdemateriaalia lähinnä luonnosvaiheen piirustuksilla. Tämän tutkimusprojektin puitteissa ei kuitenkaan ole ollut mahdollista laajentaa tutkimusta suunnittelun luonnosvaiheeseen, niin mielenkiintoista kuin se olisikin saattanut olla.

Kenttätyöt

Kenttätöiden avulla saatiin tietoa suunnitelmien toteutusasteesta sekä rakennuksen nykytilanteesta. Käytön muutokset sekä tilanjakoon, kulkureitteihin ja interiööreihin tehdyt muutokset hahmottuivat inventoinnin kuluessa. Kenttätyöt Hervannan terveysasemalla toteutettiin toukokuun aikana ja niihin käytettiin yhteensä neljä työpäivää. Kenttätyön aikana pyrittiin käymään kaikissa huoneissa ja tämä onnistuikin lähes täysin. Rakennus dokumentoitiin valokuvaamalla julkisivut ja suurin osa huonetiloista sekä kirjaamalla havaintoja ajantasapohjapiirustuksiin, julkisivupiirustuksiin ja inventointilomakkeisiin. Inventointilomakkeita täytettiin esimerkinomaisesti eri tilatyyppejä edustavista huoneista, jotta varmistettiin, ettei mitään oleellista jäänyt huomaamatta. Inventointilomakkeisiin kerätty tieto on työstetty raporttitekstiin. Käytännön haasteena oli löytää ajankohdat, jolloin ahkerassa käytössä olevissa huoneissa oli mahdollista käydä. Osassa huoneista pystyttiinkin käymään vain hyvin pikaisesti. Valokuvaamisessa pyrittiin puolestaan siihen, etteivät terveysaseman käyttäjät, etenkään asiakkaat, näkyisi valokuvissa. Tästä syystä kaikkia tiloja ei ollut mahdollista kuvata parhaasta mahdollisesta kuvakulmasta käsin. Kenttätöihin liittyen haastateltiin muutamia rakennuksessa pitkään työskennelleitä henkilöitä, muun muassa farmanomi Ulla Karvista, osastonhoitaja Iris Lainetta ja kuntohoitaja Anita Penttilää.

Arkkitehdit Raili ja Reima Pietilä

Reima Frans Ilmari Pietilä (25.8.1923–26.8.1993) kirjoitti ylioppilaaksi 1945 ja valmistui arkkitehdiksi Teknillisestä korkeakoulusta 1953. Opiskeluja viivytti jatkosota, jonka aikana Pietilä kutsuttiin asepalvelukseen vuonna 1942. Valmistumisensa jälkeen Reima Pietilä työskenteli Helsingin kaupungin asemakaavaosastolla, Cedercreutz – Railon toimistossa, Viljo Revellillä sekä rakennushallituksen seutusuunnitteluosastolla.

Raili Inkeri Marjatta Paatelainen syntyi Pieksämäellä 15.8.1926. Hän kirjoitti ylioppilaaksi 1946 ja opiskeli tämän jälkeen jonkin aikaa Helsingin yliopistossa luonnontieteitä ja matematiikkaa. Sittemmin Paatelainen pääsi opiskelemaan Teknilliseen korkeakouluun, josta hän valmistui arkkitehdiksi vuonna 1956. Valmistuttuaan Raili Paatelainen työskenteli Alvar Aallon toimistossa, Lontoossa A. C. P. Architects Co-operative Partnership -toimistossa, Olli Kivisen ja Olaf Küttnerin arkkitehtitoimistoissa sekä Helsingin kaupungin rakennusvirastossa.

Reima Pietilä perusti oman toimistonsa, Arkkitehtitoimisto Reima Pietilän vuonna 1956, voitettuaan Brysselin 1958 maailmannäyttelyn Suomen paviljongin suunnittelukilpailun. Raili Paatelainen ja Reima Pietilä alkoivat työskennellä yhdessä vuonna 1960 nimellä Arkkitehtitoimisto Reima Pietilä ja Raili Paatelainen. Kolme vuotta myöhemmin 1963 pariskunta avioitui ja samana vuonna syntyi tytär Annukka, josta aikuisena myös tuli arkkitehti. Toimiston nimi muutettiin muotoon Raili ja Reima Pietilä arkkitehdit vasta vuonna 1975. Toimistossa työskenteli ajoittain hyvinkin mittava avustajajoukko.[5]

Keskeisiä töitä ja uran ääriviivoja

Useat Pietilöiden tärkeimmistä töistä ovat syntyneet kilpailuvoittojen tuloksena. Vuonna 1959 Reima Pietilä voitti Tampereen Kalevan kirkon suunnittelukilpailun. Valmistuttuaan vuonna 1966 siitä muodostui yksi modernin suomalaisen kirkkoarkkitehtuurin keskeisimpiä töitä. Suvikummun asuntoalue Espoossa oli puolestaan Pietilöiden puheenvuoro elementtiteollisuuteen sidotun asunto- ja lähiösuunnittelun murtajana. Kilpailuvoiton kautta 1962 saatu työ toteutui väitellen ja valmistui vaiheittain vuosina 1969 ja 1982. Vaaka- ja pystysuunnassa porrastetut asuintalot liittyvät saumattomasti kumpuilevaan maastoon ja ympäröivään luontoon ja sisältävät valoisia ja tiloiltaan ilmeikkäitä asuntoja.

Yksilöllistä luonnonmuotoihin sitoutunutta linjaa jatkoi vielä pidemmälle vietynä Teknillisen korkeakoulun ylioppilaskunnan osakuntataloksi vuonna 1966 valmistunut Dipoli, jonka suunnittelukilpailun Pietilät voittivat vuonna 1961. Monimuotoinen rakennus karttaa täsmällisiä määritelmiä, onpa sitä kutsuttu jopa ”epäarkkitehtuuriksi”. Tampereen pääkirjasto Metso tuli Pietilöiden suunniteltavaksi kilpailuvoiton myötä vuonna 1978. Myös se liittyi osaksi vapaamuotoista, luonnonmuodoista johdettujen rakennusten sarjaa. Metso rakennettiin vuosina 1983–86. Pietilöiden arkkitehdinura huipentui heidän voitettuaan tasavallan presidentin virka-asunnosta käydyn arkkitehtuurikilpailun vuonna 1983. Suomalaiseen luontoon ja maaperään monimerkityksisesti liitetty rakennus valmistui Helsingin Mäntyniemeen 1993.

Pietilät suunnittelivat myös muihin kulttuureihin. Vuonna 1963 Pietilät voittivat New Delhin Suomen suurlähetystön suunnittelukilpailun ja vuosina 1969–1970 Kuwaitin Sief Palace -alueen suunnitte-

[5] Johansson 2008, 9–11, 14–15.

lun kutsukilpailun. Edellinen toteutettiin vasta vuosina 1983–85 ja jälkimmäinen jo tätä ennen 1978–1982.

Kilpailuvoittojen lisäksi pääteoksiin lukeutuu myös Tampereen Hervannan keskusakseli, jonka suunnittelijoiksi Pietilät kutsuttiin suoraan ilman kilpailuja. Keskusaskelin suunnittelu ja rakentaminen tapahtuivat kahdessa vaiheessa vuosina 1974–1989. Missään muualla ei Pietilöiden kaupunkisuunnittelufilosofia ole saanut yhtä laajaa toteutusta kuin Hervannassa. Kantavana ideana oli ajatus ”tilaurasta”, eli sisä- ja ulkotilojen yhtenä jatkumona muodostamasta julkisesta tilasta. Tässä lueteltujen töiden lisäksi Pietilät suunnittelivat luonnollisesti lukuisia muitakin rakennuksia.

Useiden kilpailuvoittojen myötä saatuja toimeksiantoja seurasi 1960-luvun puolivälistä 1970-luvun alkupuolelle pitkä tauko, jonka aikana Pietilät eivät saaneet Suomesta suuria toimeksiantoja. Edes kilpailuvoitoista ei välttämättä seurannut toimeksiantoja. Osaksi Pietilöiden arkkitehtuuri oli liian erilaista vallitseviin ihanteisiin nähden, osaksi Pietilöille oli muodostunut hieman erikoinen maine. Tämän tauon aikana Pietilät kehittelivät arkkitehtonisia ja kaupunkisuunnittelullisia ideoitaan ja osallistuivat kilpailuihin. Hervannan keskusakseli tuli myöhemmin heijastamaan näinä vuosina tapahtunutta teoreettista työskentelyä. Raili Pietilä elätti perhettä työskentelemällä Helsingin kaupungin rakennusvirastossa ja Reima Pietilä ryhtyi 1970-luvun alussa arkkitehtuurin professoriksi Oulun yliopistoon. Hänellä oli jo kokemusta opetustyöstä, sillä 1966 hänet oli kutsuttu opettajaksi Yhdysvaltojen St. Louisiin, Washington-yliopiston arkkitehtuuriosastolle. Opetustyöstä Oulussa ja edestakaisin matkustamisesta tuli hänelle kuitenkin pian rasite, varsinkin Kuwaitin hallintopalatsin suunnittelun aikana. Pietilä piti professuurinsa kuitenkin vuoteen 1979 saakka.

Toimiston tilanne kääntyi 1970- ja 1980-lukujen taitteessa jälleen työntäyteiseksi useiden suurten suunnittelutöiden myötä. Työtahti oli uuvuttava, ja Reima Pietilän terveys oli alkanut heiketä. Pietilät alkoivat suunnitella työskentelyn jättämistä. Reima Pietilä sai sairaskohtauksen 70. syntymäpäivänään vuonna 1993 ja menehtyi päivää myöhemmin. Raili Pietilä huolehti vielä presidentin virka-asunnon viimeistelystä ja toimiston lakkauttamisesta. Kaiken kaikkiaan Pietilöiden toimiston rakennettu tuotanto ei ole lukumääräisesti kovin runsas, etenkään suhteessa laadittujen kilpailuehdotusten ja suunnitelmien määrään. Siihen lukeutuu kuitenkin joukko suomalaisen arkkitehtuurihistorian kannalta tärkeitä ainutkertaisia rakennuksia.[6]

Reima Pietilä, arkkitehtuurifilosofi, keskustelija ja kirjoittaja

Filosofian opinnot olisivat innostaneet nuorta Reima Pietilää, mutta vanhemmat olivat neuvoneet poikaansa suuntaamaan arkkitehdin opintoihin. Kiinnostus filosofiaan säilyi kuitenkin läpi elämän ja Pietilä kehitteli vuosikymmenten mittaan omaa orgaanis-morfologista arkkitehtuurifilosofiaansa. Läpi koko uransa Reima Pietilä otti erittäin tarmokkaasti osaa muun muassa arkkitehtuuria ja kaupunkisuunnittelua koskevaan keskusteluun kotimaisten ja ulkomaisten yleis- ja ammattilehtien palstoilla. Hän myös kuului Le Carré Bleu -lehden toimituskuntaan ja oli ollut mukana perustamassa sitä. Pietilän käyttämä kieli oli usein monimutkaista ja vaikeaselkoista, lauseet polveilevia ja uudissanoilla ryyditettyjä. Kokeilevan ja kyseenalaistavan mielensä, avantgarde-asenteensa ja erinomaisen kielitaitonsa ansiosta hän oli kansainvälisesti arvostettu keskustelija, mutta sai kotimaassa osakseen myös voimakasta kritiikkiä. Pietilöiden yksilöllisen arkkitehtuurin ja Reiman poleemisten mielipiteiden ei aina koettu vastaavan ajan vaatimuksia ja ihanteita. Reima Pietilän julkisen aseman vuoksi toimiston työt henkilöityivät Reiman persoonaan ja Raili Pietilän osuus on jää-

[6] Johansson 2008, 9-11, 14–15, Koponen 2008, 36; Työluettelo 2008, 78–81, 120, 136–137; Seppänen 2002, 24.

nyt tuntemattomammaksi. Näin siitäkin huolimatta, että Reima muistutti toistuvasti vaimonsa roolista. Raili Pietilä näyttää itse pysytelleen taka-alalla omasta tahdostaan[7].

Lehtikirjoittelun lisäksi Reima Pietilä otti osaa keskusteluun myös muilla foorumeilla. Hän kuului 1950-luvun lopulla perustetun Rakennustaiteen museon epäviralliseen, mutta aktiivisesti toimineeseen keskustelupiiriin, jossa käsiteltiin arkkitehtuuriteoreettisia aiheita. Pietilä oli mukana myös kansainvälisen CIAM-ryhmän suomalaisessa PTAH-osastossa ja osallistui 1959 perustetun yhdyskuntasuunnittelun seuran toimintaan. Tuonnempana on tarkasteltu lähemmin hänen kansainvälisiä yhteyksiään.[8]

Vastakkainasettelu suomalaisen arkkitehtuurin kentällä

Suomessa Pietilät uivat erityisesti 1960–1970-luvuilla vastavirtaan. Suomen arkkitehtikunnassa syntyi 1960-luvulla tiettyä vastakkainasettelua. Aulis Blomstedtin ja Aarno Ruusuvuoren ympärille kehittynyt ryhmittymä kritisoi Alvar Aaltoa, Viljo Revelliä ja myöhemmin myös Pietilöitä elitismistä, individualismista ja ekspressionismista. Reima Pietilä puolestaan oli jo 1950-luvulla alkanut etsiä arkkitehtuurille monipuolisempaa tulevaisuutta.

Reima Pietilä vastusti modernismin universaalia ja pelkistettyä muotokieltä ja kaiken paikallisuuden karsimista. Samoin hän kritisoi ankarasti äärimmilleen vietyä rationalismia ja tuotantotekniikkaan sitoutuneen konstruktivismin turruttavaa laatikkoarkkitehtuuria. Pietilöiden suunnitteluideologiaan ei olisi voinut yhdistää sitä konstruktivismin ajatusta, että rakennukseen sijoitettaville toiminnoille voitaisiin luoda ”puolueettomat kehykset” riippumatta siitä, mitä nämä toiminnot ovat. Pietilät pyrkivät päinvastoin viestivään, ekspressiiviseen arkkitehtuuriin ja paikan hengen ilmentämiseen. Heidän orgaanis-morfologisen ja regionaalisen arkkitehtuurinsa keinovalikoimaan kuuluivat muun muassa vapaat pohjakaavat, plastinen muodonanto ja paikallisten materiaalien hyväksikäyttö. Usein pohjaratkaisussa ja muodonannossa lähdettiin liikkeelle luonnonmuodoista, topografiasta ja vuodenajoista. Luontoviitteitä toistettiin myös esimerkiksi rakennusten detaljeissa, materiaaleissa ja värityksessä. Keinovalikoimaan liittyivät 1970-luvulla viitteet historialliseen arkkitehtuuriin. Hervannan keskusakselin rakennukset ovat yksi parhaimpia esimerkkejä tästä. Arkkitehtuurin muotoutumisprosessi oli Reima Pietilän mielessä kaksitahoinen. Toisaalta hän korosti suunnitteluprosessissa leikkiä ja alitajunnan merkitystä, mutta käsitteli toisaalta teemojaan hyvin älyllisesti ja koetti kehittää arkkitehtuurin morfologialle tieteellisen perustan. Uransa varhaisvaiheessa hän oli pyrkinyt muun muassa muodon matematisointiin, sittemmin hän sai virikkeitä kielitieteestä.

Vastakkainasettelut arkkitehtuurin kentällä olivat siis selkeitä ja keskustelu ajoittain kiivasta. Pietilöiden arkkitehtuuri jäi yksinäiseksi ilmiöksi suomalaisessa arkkitehtuurissa 1960-luvulta 1980-luvulle. Pietilä ei silti jäänyt mitenkään ammattikuntaansa nähden eristetyksi tai ulkopuoliseksi, kuten toisinaan on esitetty[9]. Tämän todistaa muun muassa Pietilän useiden eri sukupolviin kuuluvien kollegojen kanssa käymä ahkera kirjeenvaihto. Oli kuitenkin totta, että Pietilöiden teokset saivat laajempaa ymmärrystä vasta, kun regionalismi ja postmodernismi alkoivat arkkitehtikunnassa vähitellen muodostua 1970-luvun lopulta alkaen vastareaktioksi edeltävien vuosikymmenten arkkitehtuurille. Tässä suhteessa muita edellä olivat niin kutsutun Oulun koulun arkkitehdit, joista monet olivat opiskelleet Oulussa Reima Pietilän professorinkaudella. Kaiken kaikkiaan Pietilöiden arkki-

[7] Quantrill 2010, 143.
[8] Johansson 2008, 8-9, 11; Pallasmaa 2008,16–21; Niskanen 2008, 25. CIAM on lyhenne nimestä Congrès Internationaux d’Architecture Moderne ja PTAH nimestä Progrès Technique Architecture Helsinki.
[9] Esim. Quantrill 2010, 139.

tehtuuri ei edelleenkään ole saavuttanut Suomessa sitä huomiota ja asemaa, jonka sille voisi olettaa kuuluvan hänen kansainvälisen arvostuksensa ja tunnettavuutensa perusteella.[10]

Regionalismi ja kansainväliset yhteydet

Reima Pietilän arkkitehtuuriin on tutkimuksessa perinteisesti liitetty myytti äärimmäisestä suomalaisuudesta. Pietilä itse, ja hänen kanssaan läheistä yhteistyötä tehneet elämänkerturit Roger Connah ja Malcolm Quantrill ovat aktiivisesti muodostaneet tätä käsitystä. Pietilän arkkitehtuurin yhteys suomalaiseen luontoon on kiistämättä ilmeinen, jopa analoginen. Hänen arkkitehtuurinsa suhde muihin hänen oman polvensa kansainvälisesti tunnettuihin universaalin modernismin rajoja haastaviin arkkitehteihin oli pitkään tutkimuksessa laiminlyöty ulottuvuus. Sittemmin muun muassa Aino Niskanen ja Olli-Paavo Koponen ovat analysoineet asiaa. Tämän kansainvälisen kontekstin kautta käy ilmi, ettei Pietilän arkkitehtuuri ollut kansallisessa mielessä suomalaista vaan kansainvälisesti ajatellen paikallista, regionalistista. Hänen arkkitehtuurilleen löytyy siis luonteva arkkitehtuurihistoriallinen viitekehys.

Pietilä ja Team 10

Varhaiset modernistiset regionalistit kuuluivat Team 10-ryhmään. Ryhmä syntyi CIAM:n sisältä vuonna 1956, kun sen kymmenettä kokousta valmisteleva nuori ryhmä[11] irrottautui Ateenan julkilausuman kaavamaisesta funktionalismista. Reima Pietilä oli tiiviissä yhteydessä Team 10:iin. Vaikka ryhmäläisiä luonnehti kriittinen asenne modernismin tiukkoja oppeja kohtaan, he halusivat uudistaa sitä sisältä käsin. Team 10 sitoutui edelleen modernismin taustalla oleviin sosiaalisiin ja yhteiskunnallisiin tavoitteisiin. Ryhmän mielestä esimerkiksi asumisen ongelma ei kuitenkaan ollut ainoastaan numeerinen, vaan myös laadullinen. Modernismia haluttiin muuttaa moniäänisempään suuntaan, ajateltiin, että voisi olla useita rinnakkaisia modernismeja. Kullakin ryhmän jäsenellä oli oma mielenkiinnon kohteensa, jota hän työsti. Pietilä toi Team 10:n piiriin luonnon ja paikan erityisyyden tutkimisen modernin arkkitehtuurin laajenemissuuntana.

Team 10:n piirissä käsiteltiin lukuisia ajankohtaisia arkkitehtuuriteoreettisia ja -filosofisia kysymyksiä, kun etsittiin modernille arkkitehtuurille uusia suuntia. Tässä on mahdollista luetella vain niitä, joilla erityisesti on yhteys Pietilän toimintaan ja varsinkin Hervannan keskusakselin suunnitteluun. Keskeistä oli muun muassa universaalin tilan ja ajan käsitteiden kyseenalaistaminen ja ratkaisujen etsiminen arkkitehtuurin paikallisista, historiallisista ja sosiaalisista muuttujista. Monet ryhmän jäsenet nostivat yhtä aikaa esiin kontekstuaalisuuden, eli pyrkivät ottamaan suunnittelussa huomioon ympäristöä muovaavat elementit. Myös kertovuudelle annettiin tilaa muun muassa muodonannon, materiaalisuuden korostamisen ja värien symbolisen käytön kautta. Lisäksi pyrittiin luomaan tiloja spontaanille sosiaaliselle kanssakäymiselle. Monet Team 10:n piiriin kuuluvista arkkitehdeista myös työskentelivät samaan tapaan kuin Pietilät: teoreettisuuden lisäksi annettiin tilaa leikillisyydelle ja luonnostelua pidettiin tärkeänä vaiheena. Piirustukset ja pienoismallit jätettiin karkean luonnosmaisiksi.

Kostekstuaalisuus oli erityisen keskeisessä asemassa 1970- ja 1980-lukujen arkkitehtuurikeskusteluissa. Reima Pietilän uran kansanvälisin vaihe osui samoille kymmenluvuille. Niiden aikana syntyivät muun muassa Kuwaitin Sief Palace -alue ja Hervannan keskusakseli, joissa oli muuhun tuo-

[10] Tuomi 2008, 6; Johansson 2008, 8; Pallasmaa 2008, 19–21, Koponen 2008, 32; Schalin 1998, 383–384, 391.
[11] Jäseniin kuuluivat mm. Giancarlo De Carlo, Ralph Erskine, Aldo van Eyck sekä Alison ja Peter Smithson.

tantoon verrattuna käytetty runsaasti hyväksi rakennuspaikkojen historiallisia ulottuvuuksia. Näitä aineksia on käsitelty tarkemmin kappaleessa *”Ajatussikermä” keskusakselin suunnittelun taustalla*.

Suhde postmodernismiin

Pietilän ja Team 10:n lisääntynyt kiinnostus historiaa kohtaan osuu ajallisesti yksiin postmodernistisen historiallisen eklektismin kanssa. Olli-Paavo Koponen on tarkastellut näiden lähestymistapojen eroja ja todennut, että ”Team 10:n arkkitehdit lähtivät historialliseen ympäristöön sopeutumisessaan modernismin perinteen mukaisesti paikallisten arkkitehtonisten tekijöiden abstrahoinnista ja genius locista (paikan hengestä), jolloin historia ymmärretään osaksi paikallista identiteettiä. Postmodernistit loivat historiayhteyksiään sen sijaan hyvin eklektisesti eri tyyleiltä ja aikakausilta aiheita ja muotoja lainaten. Historia pelkistyy tässä yhteydessä tyyliksi.” Team 10:lle oman ajan arkkitehtuurin soveltaminen oli ratkaisevan tärkeä lähtökohta arkkitehtonisessa ilmaisussa. Postmodernistit puolestaan kyseenalaistivat tämän, samoin kuin funktionalismin.

Pietilä etsi aktiivisesti luovaa ratkaisua modernismin ja postmodernismin välisen jaon aiheuttamaan arkkitehtoniseen ongelmakenttään. Erityisesti tämä näkyy Sief Palace -alueella ja Hervannan keskusakselissa. Hän laajensi 1970-luvulla käsitystään paikan henkeen vaikuttavista tekijöistä. Luonnosta johdettujen muotojen ohella kulttuuriset, historialliset motiivit tulivat tärkeiksi. Rakennuksiin ilmestyi ympäristön rakennusten abstrahoituja muotoja sekä viitteitä paikalliseen kulttuuriin, historiaan ja perinteeseen esimerkiksi materiaaleissa ja värityksessä. Nämä viitteet olivat merkityksiltään niin tarkkaan harkittuja, että Pietilä onnistui välttämään postmodernismia usein vaivanneen pinnallisuuden.[12]

[12] Niskanen 2008, 24–28; Koponen 2008, 32–39.

Terveysasemarakentaminen 1970–1980 –luvuilla

Rakentaminen sairaanhoidossa ja terveydenhuollossa ennen vuotta 1972

Sairaanhoidon ja terveydenhuollon rakentaminen on jo pitkään ollut lakien ohjaamaa. Laeissa on määritelty toiminnot ja palvelut, joita kansalaisille on tarjottava ja niillä on säädetty laitosten rakentamisesta, rakentamisjärjestyksestä ja rahoituksesta. Suomen terveydenhuollon ja sairaanhoidon järjestelmä ja samalla sen rakennuskanta jakaantui 1800-luvulta lähtien kolmeen toimintasektoriin: yleissairaanhoitoon, mielisairaanhoitoon ja tuberkuloosin hoitoon.

Suomen itsenäisyyden ajan mittava terveydenhuollon rakentaminen oli päässyt alkuun jo 1900-luvun alussa. Silloin oli jo olemassa valtiollisten lääninsairaaloiden ja pienempien kuntien sairastalojen muodostama yleissairaalaverkosto. Se täydentyi 1900-luvun jälkipuoliskolla erikoissairaanhoitoa antavilla yliopistosairaaloilla, kuntainliittojen keskussairaalapiireittäin ylläpitämillä keskussairaaloilla sekä keskussairaalaverkostoa täydentävillä aluesairaaloilla. Myös kunnansairaaloiden (myöhemmin paikallissairaaloiden) rakentaminen oli hyvällä alulla ja niitä valmistui 1950-luvulta alkaen runsaasti.

Jo 1900-luvulle tultaessa oli olemassa useita mielisairaaloita ja vuosisadan alussa alkoi piirimielisairaaloiden rakentaminen. Kunnallisia, niin sanottujen B-mielisairaaloita alettiin rakentaa 1950-luvun alussa. Ensimmäiset keuhkotautiparantolat rakennettiin 1900-luvun alkuvuosina, ja samalla käynnistyi 35 vuotta kestänyt mittava parantoloiden rakentamiskausi. Kaiken kaikkiaan sotien jälkeiset vuosikymmenet olivat ennennäkemättömän voimakasta laitosrakentamisen kautta. Sairaalaverkostoja täydensivät kunnanlääkärien vastaanotot sekä lasten- ja äitiysneuvolat, joiden määrä lisääntyi voimakkaasti 1940-luvulta alkaen.[13]

Kansanterveyslaki 1972 ja terveyskeskusjärjestelmä

Vuoden 1956 sairaalalaki oli siirtänyt terveydenhuollon järjestämisvastuun kunnille. Vuonna 1972 voimaan tulleen kansanterveyslain tavoitteena oli tasapainottaa terveyspalvelujen saatavuutta maan eri osissa ja selkiyttää erikoissairaanhoidon ja perusterveydenhuollon tehtäväjakoa. Kunnat ja kuntainliitot ylläpitivät kumpaakin toimintaa ja saivat niihin valtionapua. Ennen kansanterveyslakia terveyspolitiikka oli hyvin sairaalavaltaista ja esimerkiksi noin 85 % terveydenhoitoon käytetyistä julkisista varoista oli mennyt sairaalalaitoksen ylläpitämiseen. Kansanterveyslain kolmas päätarkoitus olikin suunnata voimavaroja avohoitoon ja ennaltaehkäisevään terveydenhoitoon. Kuntatasolla siirryttiin samalla entistä yhtenäisempään järjestelmään. Kansanterveyslain määräämiä kansanterveystyöhön kuuluvia tehtäviä hoitamaan luotiin yhtenäinen organisaatio, *terveyskeskus*.

Kansanterveyslaissa puhuttiin *terveyskeskuksen toimitiloista*, mutta arkikielessä toimitilojakin kutsuttiin usein terveyskeskukseksi. Helamaa, Karlsson ja Vatilo käyttävät nimitystä *terveysasema* sellaisista terveyskeskusten toimitiloista, jotka sisältävät huomattavan osan terveyskeskuksen toiminnoista. Määritelmä pitää hyvin paikkansa Hervannan terveysaseman tapauksessa.[14]

Terveydenhuollon rakennusten historiaa

Terveydenhuollon laitosten suunnittelua ovat aina ohjanneet paitsi oman aikansa suunnittelukäsitykset myös rakennusteknologian ja lääketieteen teknologian kehitys. Eri laitoksille vakiintui vähitel-

[13] Kotilainen 2000, 103–105; Kivalo, Kotilainen, Leisio 1986, 9-10; Helamaa, Karlsson, Vatilo 1974, 10.
[14] Kivalo, Kotilainen, Leisio 1986, 11; Helamaa, Karlsson, Vatilo 1974, 10–13.

len omat rakennustyyppinsä. Varhaiset sairaalarakennukset olivat 1800-luvulla matalia paviljonkeja, joita yhdistivät viileät yhdyskäytävät. Kun sairaaloiden eri tilat alkoivat lääketieteen kehityksen myötä erikoistua, mutta osien välisten kulkuyhteyksien piti olla hyvät, kehiteltiin keskitettyjä kamparatkaisuja. Seuraavan vuosisadan alkuvuosikymmeninä funktionalistinen arkkitehtuuri muodostui erottamattomaksi osaksi tätä vyöhykeajattelua.

Sairaanhoidon kehittyessä edelleen tilat lisääntyivät ja etäisyydet kasvoivat. Rakennusteknologian kehitys – hissit, koneellinen ilmanvaihto, keskuslämmitys, valaistus ja saniteettiasennukset – mahdollisti yhä korkeamman ja massiivisemman rakentamisen. Kun eri osien väliset yhteydet pyrittiin pitämään mahdollisimman lyhyinä, syntyi keskitetyn blokkisairaalan ihanne, joka vallitsi sairaalasuunnittelussa lähes vuosisadan ajan. Keskitettyjen blokkisairaaloiden myötä syntyivät myös kaksikäytäväiset pohjakaavaratkaisut, joissa luonnonvaloa saivat lähinnä ulkoseiniä vasten sijaitsevat huonetilat keskivyöhykkeen jäädessä keinovalon ja -ilmanvaihdon varaan. Tätä rakennustyyppiä seurasivat maailmalla ”konemaiset” jättisairaalat (titanics), joita ei kuitenkaan Suomessa toteutettu. Kun keskitetyn massan ihanteen rajat tulivat vastaan, Suomessa siirryttiin brittiläisen esikuvan mukaisesti moduulimitoitettuun horisontaaliin käytäväverkostoon, jossa osastot sijaitsevat itsenäisinä, helposti laajennettavina ja muunneltavina osina.[15]

Uuden teknologian sovittaminen rakennuksiin ja hoitotyön tehokkuuden ihanne leimasi terveydenhuollon rakennusten suunnittelua toisesta maailmansodasta aina 1980-luvun puoliväliin saakka. Potilas oli tässä ajattelussa vain passiivinen hoitotyön kohde. Erityisesti 1960-luvun lopulla ja 1970-luvulla kaksikäytäväiset laajat pohjaratkaisut valtasivat ensin sairaalat ja sitten terveysasemat. Hintana oli terveysasemillakin luopuminen sellaisista ympäristön laatutekijöistä, joita muissa rakennuksissa pidettiin tärkeänä. Tingittiin esimerkiksi vaihtelevista tilakorkeuksista ja tilojen muodoista sekä luonnonvalosta, luonnollisesta ilmanvaihdosta ja ikkunanäkymistä rakennusten keskiosissa. Tilojen viihtyisyyteen ei panostettu, mistä seurasi ristiriita käyttötarkoituksen ja ympäristön laadun välillä. Rakennustyypin ongelmat tiedostettiin jo 1970-luvun lopulla. Samaan aikaan erityisesti vuodeosastojen suunnittelussa alettiin tavoitella tiloja, jotka tukisivat potilaitten aktiivisuutta. Uudet ajattelutavat näkyivät vähitellen 1980-luvulla muun muassa pohjaratkaisujen monimuotoistumisena ja kaksikäytäväisyydestä luopumisena. Ympäristön ja ihmisen vuorovaikutus nousi keskeiseksi teemaksi terveydenhuollon rakennuksia suunniteltaessa.[16]

Kansanterveyslain heijastukset rakentamisessa

Kansanterveyslain myötä Suomeen syntyi 215 terveyskeskusorganisaatiota, terveysasemia sen sijaan oli huomattavasti enemmän. Osittain terveyskeskukset toimivat jo olemassa olevissa rakennuksissa, joita monesti laajennettiin ja täydennettiin. Kansanterveyslakia seurasi kuitenkin terveysasemien uudisrakentamisen kausi, jonka kiivaimman rakentamisen aikana 1970-luvulla ja 1980-luvun alussa rakennettiin vuosittain jopa yli 200 terveyspalvelujen yksikköä. Hervannan terveysasema rakennettiin tämän kiivaimman rakennuskauden päätteeksi 1985–1989.

Paikalliset erot asettivat toisistaan poikkeavia vaatimuksia terveyskeskusten toiminnalle, mistä johtuen yhdenmukaisen ja kaikkialle soveltuvan huonetilaohjelman laatiminen ei ollut mahdollista. Terveysasemien koko ja tilojen monimuotoisuus saattoi vaihdella suurestikin paikkakunnittain. Yksi suurimmista eroista oli se, oliko terveysasemalla vuodeosasto tai useampia vai pelkästään avohoidon tiloja. Tyypillisellä terveysasemalla oli Kivalon, Kotilaisen ja Leision mukaan lääkärien, ham-

[15] Kotilainen 2000, 106–114.
[16] Kotilainen 2000, 114–117.

maslääkärien ja terveydenhoitajien vastaanotot. Niillä oli yleensä myös laboratorio- ja röntgentilat tavallisia, usein tarvittavia tutkimuksia varten sekä fysioterapian yksikkö. Yleensä pyrittiin järjestämään myös kotisairaanhoito ja kehittämään yhteistyötä sosiaalitoimen kanssa. Tässä mielessä Hervannan terveysasema oli ajalleen melko tyypillinen terveysasema.

Vaikka tilaohjelmien laajuus ja monipuolisuus vaihteli, toiminnan pääperiaatteet olivat käytännössä kaikkialla samat. Kansanterveyslain tullessa voimaan terveysasemien suunnittelun ja rakentamisen periaatteisiin kiinnitettiin erityistä huomiota. Tampereen teknillisen korkeakoulun Arkkitehtuurin osastolla toteutettiin Suomen Akatemian tutkimusmäärärahoilla sekä lääkintöhallituksen ja Suomen kunnallisliiton myötävaikutuksella perusteellinen tutkimus kansanterveyslain edellyttämän terveyskeskuksen toiminnallisesta ja rakenteellisesta suunnittelusta 1971–1975. Vuonna 1975 järjestettiin myös terveyskeskusten suunnittelun täydennyskoulutuskurssi. Tavoitteena oli luoda terveysasemille yhtenäiset suunnitteluperiaatteet.

Terveysasemien yhtenäisellä suunnittelulla haluttiin päästä ennen kaikkea tilojen ja varusteiden standardisointiin sekä mahdollistaa alati kehittyvän ja muuttuvan hoitotyön edellyttämä tilojen muunneltavuus. Näillä keinoin toivottiin saavutettavan todella tuntuvia säästöjä. Muunneltavuuteen voitaisiin päästä pyrkimällä kantavan rungon osalta kohtuullisen helposti muutettavaan pohjaratkaisuun. TTKK:n tutkimuksessa kannustettiin tässä yhteydessä terveysasemarakentamisessakin rakennustekniseen standardointiin ja elementtitekniikan hyväksikäyttöön. Hervannan terveysaseman tapauksessa tavoitteet olivat kuitenkin päinvastaiset, kuten tuonnempana tullaan osoittamaan. Toisaalta tavoiteltiin kuitenkin rakennuksen sisäistä yleispätevää ratkaisua, jossa huoneita voidaan käyttää eri tavoin ilman erityisiä muutostöitä, toisin sanoen ne olisivat monikäyttöisiä. Tähän on selkeästi pyritty myös Hervannan terveysaseman tilaohjelmassa.[17]

Tarkkaan säädeltyä rakentamista

Sairaaloiden ja terveysasemien rakentaminen oli lakimääreisesti tarkkaan säädeltyä jo hankesuunnitteluvaiheesta lähtien. Oleellisen osan hankesuunnittelua muodosti kansanterveyslain terveyskeskuksilta edellyttämän toimintasuunnitelman laatiminen. Ennen talonrakennushankkeen aloittamista tuli hankesuunnitteluun liittyen laatia perustamissuunnitelma, joka muodostui terveyskeskuksen toimintaan liittyvistä selvityksistä. Mikäli rakennushanke oli kokonaiskustannusarvioltaan yli 500 000 markkaa, perustamissuunnitelma tuli hyväksyttää lääkintöhallituksessa. Perustamissuunnitelman tultua hyväksytyksi tonttia koskevat asiakirjat oli toimitettava lääkintöhallitukselle, joka hankittuaan rakennushallituksen lausunnon ilmoitti sen sopivuudesta terveysasemaa varten.

Lääkintöhallituksessa hyväksytyn perustamissuunnitelman pohjalta tuli toteuttaa talonrakennushankkeen esisuunnitelma, joka vaati jo varsin pitkälle vietyä suunnittelua. Esisuunnitelmaan liittyen tuli laatia huonetilaohjelma ja huonekohtainen kiinteiden kojeiden ja laitteiden hankintaohjelma, jotka lähetettiin lääkintöhallitukseen hyväksyttäviksi. Huonetilaohjelmalla oli terveysasemien suunnittelussa tärkeä asema. Toiminnot ja tilantarpeet tuli suunnitella hoitotyön kapasiteetin ja käytännön tarpeiden tarkan analyysin pohjalta. Huonetilaohjelman laatimisessa piti huomioida toimintojen ja niihin liittyvien laitteistojen huoneen muodolle ja koolle mahdollisesti aiheuttamat vaatimukset. Samoin tuli ottaa huomioon toimintojen aiheuttamat vaatimukset huoneiden sijainnille, niiden keskinäisille yhteyksille ja kulkureiteille, ilmanvaihdolle ja valaistukselle, äänieristykselle ja niin edelleen. Kun yksiköiden tilat oli analysoitu samojen periaatteiden mukaan, olivat tulokset vertailukel-

[17] Kotilainen 2000, 105; Helamaa, Karlsson, Vatilo 1974, 5-7, 17–19; Kivalo, Kotilainen, Leisio 1986, 21–57.

poisia ja mahdollisuudet tilojen yhteiskäytön, mitoituksen yhtenäistämisen ja varusteiden standardisoinnin suhteen lisääntyivät.

Huonetilaohjelman merkitys suunnittelun uudistamisessa oli keskeinen. Aikaisemmin oli eri huoneiden pinta-alaa määriteltäessä ollut tapana arvioida minimitarve, jonka huoneessa tapahtuva toiminto tulee vaatimaan. Tämän käytännön seurauksena huonetilaohjelmiin merkittiin suuri joukko pinta-alaltaan erikokoisia huoneita. 1970-luvun alussa alettiin painottaa, että rakennussuunnittelun ja etenkin rakennuksen joustavan käytön kannalta olisi eduksi, jos huonetilaohjelma olisi mahdollisimman pitkälle standardisoitu ja siinä olisi merkittynä keskenään samankokoisia huoneyksiköitä. Näin saavutettaisiin yleispätevä ja monikäyttöinen ratkaisu. Rakennuksen pinta-ala on tällöin jonkin verran suurempi kuin minimoidun huonetilaohjelman mukaan suunnitellussa, mutta käytön joustavuus vastaavasti parempi. Hervannan terveysasema heijastaa selkeästi näitä standardisointikäytäntöjä.

Rakennussuunnitteluvaiheessa toteutettiin yksityiskohtaiset piirustukset ja rakennusselostukset, jotka kunnanhallitus hyväksyi. Rakennuslupaa haettiin tavalliseen tapaan kunnan rakennusvalvontaviranomaisilta. Rakennussuunnitelmat, huonetilaohjelma sekä kiinteiden kojeiden ja laitteiden, kiintokaluston ja irtaimiston hankintaohjelmat toimitettiin lääkintöhallitukselle. Lääkintöhallitus teki asiasta edelleen esityksen sosiaali- ja terveysministeriöön, jotta rakennushanke hyväksyttäisiin valtionavun suorittamista koskevaan yleiseen suunnitelmaan. Sosiaali- ja terveysministeriö saattoi asettaa myönteiselle päätökselle ehtoja, joiden toteuttamista valvoi lääkintöhallitus. Ehtojen noudattaminen oli edellytyksenä valtionavun maksamiselle. Kun rakennushanke oli hyväksytty valtionapuohjelmaan, suunnitelmia ei enää voinut oleellisesti muuttaa. Valtion talonrakennushankkeita koskevan asetuksen (168/1971) mukaan rakennussuunnitelmat tarkastettiin pääpiirustusvaiheessa rakennushallituksessa. Sosiaali- ja terveysministeriö edellytti usein, että rakennushallituksen lausuntoon mahdollisesti sisältyvät huomautukset otetaan rakennushanketta toteutettaessa huomioon.[18]

[18] Helamaa, Karlsson, Vatilo 1974, 39–46, 50–51.

Hervannan läntisen keskusakselin rakentamisen taustaa

Hervannan historiaa

Hervannan alue oli korkeaa louhikkoista erämaata, joka säilyi pitkään messukyläläisten, tamperelaisten ja lempäälläläisten metsästys- ja kalastuskäytössä. Hervannan alue oli Messukylän talojen yhteismetsää, kunnes pääosa nykyisen taajaman alueista määrättiin isossajaossa vuosina 1780–1783 Viialan ratsutilaan kuuluviksi. Muita maanomistajia alueella olivat muun muassa Viialan rajanaapurit Vilusen kartano ja Turtosen kartano. Vakinaista asutusta alueelle syntyi vasta melko myöhään. Ensimmäinen rakennus oli Hervanta-järven rannalle 1790-luvulla rakennettu Lempäälän Ryödin talon torppa, nimeltään Iso-Hervanta. Myös muut varhaiset talot olivat torppia. Asutusta syntyi vähitellen etenkin niin kutsutulle Hervannanmaalle, eli Hervantajärven eteläpuolelle. Seudulla kulki isonjaon aikoihin kolme tietä, jotka yhdistivät alueen Messukylään. Lempäälän puolelle raivattiin tie 1920-luvulla.

Nykyisen taajaman seutu oli lähes koskematonta vielä 1960-luvullakin. Hervannan mäen itälaidalla oli Hepolammin kaatopaikka ja Teknillisen yliopiston kohdalla pientila. Ahvenisjärven rannalla oli kaupungin metsämiehilleen rakentama mökki ja sauna. Mäen yli kulki tie Lukonmäestä Siltastenlahteen. Viialan kartanon emäntä Suoma Viiala oli myynyt tilan 400 hehtaarin maa-alueet Tampereen kaupungille vuosina 1946 ja 1949. Kaupunki osti Hervannan maita myös muun muassa Vilusen ja Turtosen kartanoilta sekä Kokin, Suutarlan ja Juvan tiloilta.[19]

Hervannan kaupunginosan rakentamisen taustat

Hervannan syntyajankohta sijoittuu koko maata koskeneeseen voimakkaaseen kaupungistumisen sekä asunto- ja lähiörakentamisen aikakauteen. Tampereen kaupunki eli 1960-luvulla voimakasta kasvuvaihetta ja tarvitsi rakennusmaata. Useiden pienempien lähiöiden sijaan päätettiin rakentaa yksi niin suuri alue, että sinne varmasti saataisiin riittävän vetovoimaiset palvelut. Hervannasta haluttiin rakentaa ajankohtaisten kansainvälisten ihanteiden mukaisesti toiminnallisesti itsenäinen tytärkaupunki, jossa olisi paitsi hyvät palvelut ja asutusta myös työpaikkoja ja korkeakoulu. Teknillisen korkeakoulun perustamista Tampereelle ja Hervannan rakentamista suunniteltiin yhtä aikaa. Vuonna 1965 Pyynikillä aloittanut teknillisen korkeakoulun alaosasto itsenäistyi 1972 ja muutti pian tämän jälkeen Hervantaan. Hervantaan oltiin valmiita panostamaan työtä ja rahaa, ja sitä toteutettiin määrätietoisesti. Puolet kaupungin asuntotuotannosta päätettiin ohjata Hervantaan usean vuoden ajan, ja tärkeimmät palvelut saatiin alueelle samaan aikaan kuin ensimmäiset asukkaat.

Suomalaisessa lähiörakentamisessa oli 1930-luvulta lähtien nojauduttu funktionalistiseen, eri toiminnot eriyttävään vyöhykeajatteluun sekä puutarhakaupunki-ideologiaan, jonka ihanteena olivat väljät ja vehreät, inhimilliseen mittakaavaan suunnitellut ja maastoon hienovaraisesti sommitellut yhdyskunnat. Hervanta edustaa kuitenkin uutta, lähtökohdiltaan päinvastaista ajatusta. Tarkoituksena oli rakentaa tietyssä mielessä puutarhakaupungin vastakohta: tiivis ja tehokkaasti rakennettu kompaktikaupunki selkeine liikenneväylineen. Kompaktikaupungin hyvinä puolina oli pystyä edullisen rakennustavan ja tehokkaan maankäytön ansiosta tarjoamaan kaupunkimaisia palveluita ja tasokkaita asumismahdollisuuksia myös vähävaraisille.

Kompaktikaupungin ihanne liittyy elementtirakentamisen ja aluerakentamismallin voittokulkuun ja nivoutuu myös konstruktivismin läpimurtoon. Rakennustyyliksi muodostui ilman paikallisia ominai-

[19] Närhi 1993, 10–21, 29.

suuksia esiintynyt ja järjestelmäajatteluun pohjautunut pelkistetty ja yltiörationaalinen konstruktivismi, joka toteutettiin elementtitekniikalla. Aluerakentamismallin mukaisesti isoja alueita annettiin suurten rakennusliikkeiden toteutettaviksi ja toteutustapa muodostui käytännössä optimaalisesti sijoitettujen nosturiratojen varaan. Asemakaavoituksessa palattiin uuteen ruutukaavavaiheeseen. Näin rakennettiin pitkälti myös Hervannassa.[20]

Pohjoismainen aatekilpailu ja Hervannan kaavoittaminen

Kaupungin yleiskaava-arkkitehti Antero Sirviön ensimmäinen, tytärkaupunkiajatukselle perustuva yleiskaavaluonnos valmistui 1966. Seuraavana vuonna perustettiin Hervanta-toimikunta kokonaissuunnittelua ja rakentamista hoitamaan. Tampereen kaupunginhallitus järjesti vuonna 1967 Hervannan alueesta pohjoismaisen aatekilpailun, jonka tavoitteena oli löytää kaavallinen perusratkaisu alueelle sijoitettaville korkeakouluille, asuntoalueille ja monipuolisten palveluiden aluekeskukselle. Kilpailuohjelma kuvasti aikakauden voimakasta tulevaisuudenuskoa. Alueen tuli muodostaa noin 50 000 asukkaan satelliittikaupunki ja kilpailuohjelman mukaan tuli pyrkiä ”arkkitehtonisesti korkeatasoiseen, opetukselliset ja liikenteelliset näkökohdat huomioon ottavaan, rakennusmassoiltaan keskitettyyn taloudelliseen ratkaisuun”. Tärkeänä tavoitteena oli myös valita varsinaisen pääkeskuksen sijaintipaikka. Kilpailun voitti arkkitehti Aarno Ruusuvuoren ehdotus, jota palkintolautakunta piti huomattavasti muita kilpailutöitä ansiokkaampana.

Ratkaisu oli kansainvälisten ihanteiden mukainen ihannekaupunkimalli. Sen taustalla vaikuttivat rationalismi, strukturalismi ja järjestelmäajattelu, mutta se oli hyvin idealistinen. Ruusuvuori oli omaksunut esikuvakseen suomalaisten arkkitehtien tuolloin ihannoiman Venetsian. Esikuvansa innoittamana hän hyödynsi eri tasoja ja oli sijoittanut muun muassa autotiet omiin ”kanaviinsa” ja nostanut jalankulun puistoteille. Ratkaisu perustui moottoritien ja julkisten palveluiden keskusakselin risteämiseen, ja ruutukaavaan risteämän ympärille sijoitettuihin korkeakoulun ja asuinalueiden korttelialueisiin. Korkeakoulualue valtaväylän itäpuolella oli tiukasti järjestelmäorientoitunut, mutta asuinalueen sommittelussa oli runsasta hienovaraista variaatiota. Keskusakseliin oli sijoitettu runsaasti erilaisia kaupallisia sekä kulttuuri- ja liikuntapalveluita, kirkko, oppilaitoksia sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita. Tavaratalo ja rautatieasema oli sijoitettu valtatien päälle. Valtaväylän ja korkeakoulualueen väliin oli sijoitettu museon, kirjaston ja maakunta-arkiston muodostama kokonaisuus.

Hervannan suunnittelua päätettiin jatkaa Ruusuvuoren ehdotuksen pohjalta, mutta kaupungin omana työnä ilman Ruusuvuorta itseään. Ensin itäisen ja sitten läntisen puoliskon asemakaavat valmistuivat 1970 ja 1971. Niistä vastasivat asemakaava-arkkitehdit Aaro Alapeuso ja Jorma Sulkava. Vuodesta 1974 Hervannan kaavoittamisesta vastasi asemakaava-arkkitehti Juha Jaakola. Jaakola pyrki 1970–1980 -lukujen vaihteessa jo ottamaan maaston huomioon ja murtamaan tiukkaa alkuperäissuunnitelmaa.

Ruusuvuoren suunnitelmasta on jäljellä lähinnä kokonaisrakenne: rakentamisalueen paikka maastossa ja liikenneverkko; alueen jako valtaväylällä itäiseen korkeakoulualueeseen ja läntiseen asutusalueeseen sekä valtaväylän kanssa risteävä julkisten ja kaupallisten palveluiden keskusakseli. Moni osa-alueista myös sijaitsee alkuperäisen suunnitelman osoittamilla paikoilla. Toteutumatta jäi kaupunkirakenteen systemaattisuus ja strukturaalisuus sekä moottori- ja kevyen liikenteen sijoittaminen eri tasoihin. Toteutuneen Hervannan rakennuskanta muodostui kauttaaltaan tasakorkui-

[20] Närhi 1993, 31–33, 35, 37–38, 45–48; Seppänen 2002, 9-10.

semmaksi, mikä johtui osin rakennusliikkeiden vaatimuksesta. Aarno Ruusuvuori ilmaisi jo vuonna 1971 tyytymättömyytensä tapaan, jolla Hervantaa toteutettiin.[21]

Keskusakseli osaksi Hervantaa

Hervannan arkkitehtuuri sai jo melko varhain osakseen voimakasta arvostelua. Suurimmaksi ongelmaksi koettiin Hervannan kaupunkikuvan yksitoikkoisuus ja sen ”laatikkoarkkitehtuurin” persoonattomuus, jotka olivat seurausta suurimittakaavaisesta aluerakentamismallin mukaan toteutetusta elementtirakentamisesta. Aikakaudelle tyypillisesti oli varsinkin asuntotuotannossa ollut tärkeää vastata tehokkaasti määrällisiin tavoitteisiin, jolloin laadulliset näkökulmat jätettiin kritiikistä huolimatta vähälle huomiolle. Hervannan suunnittelussa ja rakentamisessa pyrittiinkin osaksi nousukauden ansiosta 1970-luvun lopulla ja 1980-luvulla vastaamaan laatikkoarkkitehtuurin kritiikkiin. Pietilöiden suunnittelemilla rakennuksilla oli tässä keskeisin asema.

Hervannan keskusakselia alettiin suunnitella Ruusuvuoren kilpailuehdotuksen pohjalta. Hervannan kaupunginosaan oli alusta alkaen ollut tarkoitus toteuttaa kattavat julkiset ja kaupalliset palvelut. Vapaa-ajan ja yhteiskunnallisten palvelujen rakennukset olivat yleensäkin tyypillisiä rakennushankkeita 1980-luvun taloudellisen noususuhdanteen aikana. Koska Hervannan kaupunkikuva oli saanut osakseen niin paljon kritiikkiä, julkisten rakennusten suunnittelijoiksi valittiin tietoisesti nimekkäät ja aktiiviset arkkitehdit, jotka olivat saaneet tunnustusta myös ulkomailla. Kun Raili ja Reima Pietilää pyydettiin keskusakselin suunnittelijoiksi, heidän toivottiin parantavan ratkaisevasti Hervannan kaupunkikuvaa ja luovan Hervannalle ympäröivästä ”raa’asta rakentamisesta” poikkeavan, ominaislaadultaan ainutlaatuisen ja arvokkaan keskustan. Pietilöihin päädyttiin siitäkin huolimatta, että kotimaiset grynderit varoittelivat heistä hankalina ja kalliina suunnittelijoina. Tosiasiassa Pietilät eivät ilmeisesti olleet oleellisesti muita kalliimpia. Näissä pohdinnoissa jäi huomiotta myös arkkitehtuurin hinta–laatu -suhde.[22]

Pietilät aloittivat Hervannan keskusakselin suunnittelun vuonna 1974 ja se rakennettiin kahdessa vaiheessa alkaen vuodesta 1977. Ensimmäisenä valmistui Seurakunta- ja vapaa-aikakeskus syyskuussa 1979. Se käsitti monipuolisten seurakuntatilojen lisäksi laajan valikoiman tiloja erilaisille kulttuuri-, käsityö-, ja liikuntaharrastuksille. Lokakuuhun mennessä valmistui myös liikekeskus, silloiselta nimeltään Hervantakeskus.

Toimintakeskuksen kolme rakennusta – elokuvateatteri, kirjastorakennus ja terveysasema – suunniteltiin ja rakennettiin yhtenä kokonaisuutena. Hervannan toimintakeskuksen sijoitettiin hyvin monenlaisia toimintoja ja palveluita. Kirjastorakennuksen tilaohjelma oli kaikkein monipuolisin: sen seinien sisälle sovitettiin paitsi kirjasto myös paloasema ja poliisiasema, nuorisotila diskoineen, teekkariravintola ja muuta liiketilaa. Elokuvateatterirakennukseen toteutettiin 100- ja 200-paikkaiset salit, joita oli tarkoitus käyttää myös kokoustiloina ja harrastelijateatteritoiminnassa. Terveysasemarakennukseen sijoitettiin terveysasema eri osastoineen, sosiaalitoimisto ja apteekki. Toimintakeskuksen ideointi aloitettiin vuonna 1978 ensimmäisen rakennusvaiheen ollessa loppusuoralla. Toimintakeskus valmistui vuonna 1989.

Keskusakselin oli tarkoitus täydentyä vielä leikkipuistolla, urheilutalolla, uimahallilla ja jäähallilla, jotka olisi sijoitettu seurakuntakeskuksen länsipuolelle toteutetun akselin jatkeeksi. Kolmatta ra-

[21] Närhi 1993, 33, 37–41; Seppänen 2002, 9-16.

[22] Närhi 1993, 41, 49; Seppänen 2002, 16, 24; Schalin 1998, 391. On todettu, että Pietilöiden monimutkaiset, rakenteellisesti vaativat työt olivat totuttua kalliimpia toteuttaa. Varmasti ne tulivatkin kalliimmiksi kuin täysin standardielementeistä kootut rakennukset. Esim. Johansson 2008, 11; Närhi 1993, 49; myös Pietilä 1984, 27.

kennusvaihetta ei koskaan toteutettu. Toimintakeskuksen valmistuttua Pietilöitä työllisti Mäntyniemen rakentaminen vuosina 1989–1993. Reima Pietilä kuoli vuonna 1993. Samoihin aikoihin olivat alkaneet lamavuodet, eikä kolmannen rakennusvaiheelle enää etsitty toista suunnittelijaa.[23]

”Ajatussikermä” keskusakselin suunnittelun taustalla

Vuonna 1978, liikekeskuksen sekä seurakunta- ja vapaa-aikakeskuksen ollessa vielä rakenteilla, Reima Pietilä kuvaili *Arkkitehti*-lehdessä keskusta-akselin suunnittelua ohjannutta ”ajatussikermää”. Hän luetteli keskeisinä johtoajatuksina rakennusten luoman tilauran, suomalaisen vaihtoehdon, postmodernin tiilen, ihmisen mitan, luonnollisen rakennuksen ja minuuden tunteen. Seuraavana vuonna, vapaa-aikakeskuksen ja seurakuntakeskuksen valmistumisvaiheessa, Pietilät esittelivät rakennuksia melko analyyttisesti *Arkkitehdissa* ja käsittelivät osaa näistä teemoista uudelleen. Juuri valmistuneen toimintakeskuksen esittely vuosikymmentä myöhemmin oli edellisiin artikkeleihin verrattuna suppeampi.[24] Hervannassa prosessoiduista teemoista paikallisuus (suomalaisuus), historialliset viitteet, paikan hengen kunnioitus ja tiili materiaalina olivat aineksia, joita myös moni muu Team 10:n piiriin kuuluvista arkkitehdeistä tuohon aikaan työsti.

Tilaura

Tilauralla Pietilä tarkoitti kaikkien akseliin kuuluvien rakennusten muodostamaa kokonaisuutta: sisätiloja ja rakennusten väliin jääviä ulkotiloja. Hän piti tärkeänä sitä, että kokonaisuus on enemmän kuin osiensa summa, eikä vain joukko erillisiä rakennuksia. Julkisivujäsentelyn ja rakennusmassojen luonteen tuli vaikuttaa siten, että katse yhdistää rakennukset ikään kuin yhdeksi rakennukseksi. Pietilä painotti, että arkkitehtoninen akseli muodostuu paitsi sisätiloista, myös rakennusten väleihin jäävistä ”miinusrakennuksista”: katottomista tiloista, joiden seininä ovat varsinaisten rakennusten ulkoseinät. Näin ajatellen voidaan suunnitella ”positiivin ja negatiivin tilan liitos ja niiden jatkuva ketju”. Tällaisen tilakokemuksen syntyä voidaan voimistaa suunnittelemalla portteja, katettuja käytäviä ja arkadeja, joiden aukoista näkee ympäröivään maisemaan. Tilauraan tarvittiin Pietilän mukaan myös etappeja ja kiintopisteitä merkitsemään rakennusten yhteyttä, jotta syntyisi todellinen akseli. Akselirakennusten sarjalla puolestaan on sosiaalinen funktio houkutella hervantalaisia liikkumaan ja mahdollistaa spontaanien sosiaalisten kohtaamisten syntyminen. Rakennusten tuli houkutella luokseen, herättää uteliaisuutta sisäpuolelle ohjaavin muuripinnoin.

Suomalainen vaihtoehto

Toinen suunnittelun taustalla vaikuttanut tavoite oli suomalaisen vaihtoehdon löytäminen. Pietilä oli arvostellut tapaa, jolla funktionalismin ja etenkin konstruktivistisen arkkitehtuurin universaalius oli tyhjentänyt kaikki paikalliset vivahteet arkkitehtuurin ilmaisuvalikoimasta. Teoreettiset keskustelut arkkitehtuurin luonteesta ja laadusta oli vaiettu kuoliaaksi ja leimattu tyhjänpäiväiseksi. Samalla oli menetetty yhteys ”taidehenkisen suomalaisen funktionalismin […] käsityölliseen isältä pojalle -asetelmaan.” 1970-luvun lopulla, kun postmodernismi alkoi tämän katkoksen jälkeen muodostua modernismin ylilyöntien vastareaktioksi, Pietilä oli huolissaan sen ulkoa omaksutusta luonteesta ja ilmaisun ulkokohtaisuudesta. Hän kirjoitti, että ”postmoderni muoto on paluu neutraalin mykkyyden ihanteesta puhuvan muodon käyttöön”. Ongelmana oli kuitenkin kevytmielinen asenne sisällön suhteen: oli samantekevää mitä muoto puhui, kunhan sanomaa oli ja puhe kuului. Huudettiin vaikkei ollut mitään todella tärkeää viestiä. Pietilä peräänkuulutti uutta suomalaista ilmaisevaa arkkitehtuuria. Hervannan keskusakselin tapauksessa paikallisuus näkyy muun muassa julkisivujen

[23] Pietilä 1979, 64; Pietilä 1989, 30; Heiskari 1988, 16–17.
[24] Pietilä 1978, 58–61; Pietilä 1979, 54–65; Pietilä 1989, 30–35.

materiaali- ja värivalinnoissa sekä rakennusten massoittelussa ja aukotusten muodoissa. Näin ollen ”ajatussikermän” johtoajatuksista postmoderni tiili ja luonnollinen rakennus nivoutuivat suomalaisen arkkitehtuurin tavoitteeseen. Pietilä käytti tässä artikkelissaan nimenomaan sanaa ”suomalainen”. Eräissä muissa kirjoituksissaan hän puhui sen sijaan paikallisesta. Edellä on nostettu esiin Pietilän yhteydet Team 10:iin ja tuotu ilmi, että suomalaisuus merkitsi ennen kaikkea paikallisuutta.

Historialliset viitteet ja paikallisuus

Keskusakselin rakennusten muodonannossa ja materiaalivalinnoissa hyödynnettiin paikallisia historiallisia viitteitä. Pietilät halusivat liittää periaatteessa tyhjälle maaperälle rakennetun historiattoman tytärkaupungin Tampereen historialliseen henkeen. Kaikissa kolmessa Hervannan keskusakselia käsittelevissä artikkelissaan Pietilä tuo esiin ajatuksen, jonka mukaan keskusta-akselin arkkitehtuurin on oltava osa Tampereen hengestä ja arkkitehtuuriltaan täynnä muistumia Tammerkosken tienoiden punatiilisistä tehdasrakennuksista. Tämä oli tärkein syy valita julkisivumateriaaliksi juuri punatiili. Tammerkosken rannat olivat rakentuneet pitkän ajan kuluessa ja ajatuksena oli, että myös keskusakselin rakennukset saisivat oman rakennusajankohtansa mukaisesti erota hieman naapuristaan muodonannossa ja tiilipinnan osalta – rakennettaisiinhan keskusakselikin vuosikymmenten kuluessa 1970–1990-luvuilla.

Vapaa-aikakeskuksen ja seurakuntakeskuksen muista historiallisista viitteistä Pietilä mainitsee Valtaraitin puoleisen pyöreän katkaistun porrastornin, joka muistuttaa linnan kulmatornia sekä koko rakennusparin ympärysmuurin, joka tuo mieleen kaupunginmuurin. Liikekeskuksen visuaalisessa kerronnassa historialliset viitteet 1800–1900-lukujen vaihteen arkkitehtuuriin ovat ratkaisevan tärkeässä osassa. Lähtöajatuksena oli eurooppalaisen kauppahallin ja rautatieasemarakennuksen yhdistelmä, joka olisi ennen kaikkea Hervannan oma sisähalli – suuri lämmin sisätila ja talvipuutarha. Se piti olla oleilun, viipymisen ja viihtymisen paikka ja yksi Hervannan yleisistä rakennuksista siitäkin huolimatta, että se palveli kaupallista toimintaa. Hervantaan oli suunniteltu alusta lähtien raitiotietä, ja raitiotieaseman oli tarkoitus tulevaisuudessa tulla liikekeskuksen yhteyteen. Liikekeskuksen julkisivuissa on muistumia Tampereen kauppahallin takajulkisivun kaari-ikkunoista ja Helsingin rautatieasemasta. Parven pienmyymälöiden ulkomuoto suunniteltiin muistuttamaan junavaunujen jonoa. Suuret lasi-ikkunat kaarijakoineen, suihkukaivo- ja allasrakennelma, riippuvat viherpuutarhat ja kerrosten välisen valoaukon sulkeva ”lintuhäkki” olivat puolestaan viittauksia 1900-luvun suurten eurooppalaisten tavaratalojen kauteen.

Kaikki historialliset viitteet eivät olleet paikallisia, eikä Pietilä paheksunut kansanvälisten esimerkkien käyttämistä sinällään – olihan hän itsekin arkkitehtina kosmopoliitti ja omakohtaisesti ajan hermolla arkkitehtuurin kansainvälisen kehityksen suhteen. Toimintakeskuksen ideointi aloitettiin Pietilöiden kertoman mukaan jouluna 1978 Roomassa, missä Caracallan kylpylärauniоihin tutustuminen herätti suunnittelijat tajuamaan, miten taitavia antiikin roomalaiset olivat tiilen käytössä ja holvaamisessa. Näiden vaikutteiden on tulkittu näkyvän selvimmin kirjaston kupolissa ja suihkulähteessä. Rakennuskokonaisuuden ulkoarkkitehtuurille oleelliset räystäsaiheet olivat puolestaan saaneet inspiraatiota eurooppalaisten kaupunkien arkadeista myös Irakin Basrasta, jossa Pietilä oli luonnostellut katettuja basaarikatuja. Basran vanhan kaupungin kaduilta johdettuja räystäsratkaisuja oli hyödynnetty jo Kuwaitin Sief Palace -alueen rakennusten suunnittelussa 1970-luvulla. Myös New Delhin Suomen suurlähetystön rakennuksissa pitkät räystäät olivat olleet keskeisessä asemassa. Intian ilmastossa ne tarjosivat kaivattua suojaa auringon paahteelta.[25] Vuonna 1989 kirjoittamassaan toimintakeskuksen esittelyssä Pietilät toteavat, että ”suomalaisen arkkitehtuurin huo-

[25] Työluettelo 2008, 86–87; 101–103.

mispäivän muotojen moneus” merkitsee sitä, että Hervannassa voidaan nojautua sekä eurooppalaisen kaupungin vanhaan perinteeseen että paikalliseen. Joitakin aineksia oli haettu jopa Aasiasta saakka.

Luonnollinen rakennus, paikallisuus ja ihmisen mitta

Pietilän mukaan luonnollisen rakennuksen tuli ”kasvaa luonnosta” ja ”palautua luontoon”. Rakennuksen muodonanto sekä julkisivuratkaisut ja interiöörit saivat innoitusta luonnon muodoista, väreistä ja valosta. Valmiin rakennuksen tuli vastaavasti tulla osaksi luonnonmaisemaa. Luontoviitteitä sisältyi erityisesti vapaa-aikakeskuksen ja seurakuntakeskuksen rakennukseen. Ikkunat olivat tässä keskeisessä osassa. Pietilä kirjoitti, että muotonsa ja puitejakonsa ansiosta ikkunat ilmaisevat halua olla osa Ahvenisjärven puistoa. Sisältä koettuna ne tarjoavat näköalan järven pintaan, puiden latvoihin ja pilviin. Ulkoapäin niiden muoto yhdessä puolipyöreän välipilasterin kanssa muodostavat kuvan kuusen rungosta ja oksista. Ikkunoiden välinen seinäpinta muodostaa vastakuvion. Etenkin seurakuntakeskuksen ulko- ja sisävärityksessä on käytetty ”luonnollisia värejä” vihreää ja sinistä. Värimaailman yhdessä kirkkosalin vaaleasta säleikkökatosta ”vapaasti satavan valkoisen ylävalon” kanssa oli tarkoitus antaa tunnelman istumisesta luonnossa. Tässä yhteydessä on todettava, että Hervannan tapauksessa luonnollisen rakennuksen luomisen keinot olivat melko hillityt verrattuna useisiin Pietilän tunnetuimpiin töihin. Esimerkiksi Kalevan kirkossa (1959/1966), Dipolissa (1961/1966), Tampereen pääkirjastossa Metsossa (1978/1986) ja Mäntyniemessä (1983/1993) lähtökohtana on ollut rakennusten massoittelun ja muodonannon perustavanlaatuinen geomorfisuus tai zoomorfisuus.

Hervannassa luonnollinen rakennus oli Pietilän mukaan myös ”keskusrakennusten akseli koko pituudessaan, rakennuksineen ja niiden väliin muodostuvine tiloineen”. Tilaura ”jättää itseensä ’tyhjiöitä’ luonnon täytettäviksi”. Luonnollinen rakennus myös samastuu sijaintinsa paikkaan, maastoon ja metsäluontoon. Rakennukset koetaan omaan puistoon kuuluvina luonnollisina massoina. Tässä voidaan ajatella olevan yhteys ”ihmisen mittaan”, joka oli yksi johtoajatuksista. Arkkitehtuurin tuli muodollaan viestiä ja keskustella kokijan kanssa. Luonnottoman suuret rakennusmöhkäleet synnyttävät Pietilän mukaan epämääräisen uhan ja vierauden kokemuksen, joka ei vielä ole esteettinen kokemus. Luonnollisen rakennuksen mittakaavassa rakennus on ihmisen, maaston ja kasvullisuuden yleismitta. Osaksi luonnonmaisemaa palautuva luonnollinen rakennus mahdollistaa esteettisen kokemuksen ja sen kautta arkkitehtuurin ja ihmisen vuoropuhelun.

Arkkitehti-lehden vuoden 1978–1979 kirjoituksia voi tässä täsmentää niillä Pietilän ajatuksilla, jotka tulevat esiin *Pietilä – Modernin arkkitehtuurin välimaastoissa* -näyttelyä (1985) varten tehdyssä haastattelussa. Pietilä määrittelee genius locin eli paikan hengen olevan ”maantieteellinen paikka, jolla on ympäristöönsä nähden oman erillisyyden tuntu”. Arkkitehtuurin tulisi siis kasvaa suhteessa tähän paikan henkeen ja palautua siihen. Joskus kävi Pietilän mukaan niin, että alkuperäinen luonnon genius loci väistyy ja tilalle tulee rakennuskulttuurin genius loci. Tässä pitäisi saavuttaa tasapaino, rakentamisen, viherrakentamisen ja alkuluonnon synteesi.[26] Hervannan keskusakselin arkkitehtuurissa on selvästi pyritty tähän.

Tiili

Tiili liittää Hervannan kiinteästi 1970-luvun modernin ja postmodernin eurooppalaisen arkkitehtuurin moniin kontekstuaalisiin projekteihin. Tiilen valintaa julkisivumateriaaliksi puolsivat muutkin kuin

[26] Norri 1985, 13.

edellä kuvatut regionalistiset arvot. Hervannan tiilimuotojen luoma keskusakselin rakennussarja oli Pietilän mielessä kuin maaveistos tai savimuovailu. Ajatus savesta liitti rakennukset omalla tavallaan maaperään ja luontoon. Pietilä arvosti nimenomaan käsityönä toteutettua eläväpintaista muuria, joka loi rakennukselle ”ihminen-oli-täällä -tunnun”. Käsityön jälki tekee rakennuksesta inhimillisemmän ja helpommin lähestyttävän. Tämän tunteen arvo on helppo ymmärtää kun rinnastetaan se Hervannassakin vallinneeseen tehdasvalmisteisten elementtien ”kone-oli-täällä” -vaikutelmaan. Pietilä ei arvostanut teollisesti valmistettuja tiilielementtejä yhtä paljon, ja harmitteli sitä, miten muurarit koettivat jäljitellä tiilielementtien siloisuutta: ”oli tietty hämminki saada muurari pidättäytymään turmelemasta seinäpintaa painamalla sauma sisään”.

Pietilä arvosti myös tiilimuurauksen plastisia mahdollisuuksia. Plastisesti käytetty tiili muistutti hänestä pyöristyvää ja jännittyvää lihaksistoa. Keskusakselin rakennuksissa on kauttaaltaan niin päämassoissa kuin julkisivujen ja interiöörien yksityiskohdissa hyödynnetty pyöristettyjä muotoja. Tällä tavoiteltiin vaikutelmaa, jossa tilamuodot tuntuvat olevan olemassa joka puolella, niin lähellä kuin kaukana, ja synnyttävän tunteen olemisesta niiden sisäpuolella. Pyöristynyt muoto herättää ihmisessä vaistomaisen halun saada koskettaa ja pyöreän muodon kautta ”rakennus vastaa ystävällisesti koskettamiseen”. Pietilä lisäsi vielä, että Hervannassa oviaukkojen pielet ja käytävännurkkaukset saavat äidillisen pehmeyden. Voidaan ajatella, että pyöristetyn tiilipinnan kosketus sisälsi vielä muistuman kädestä, joka sen oli muurannut, mikä lisäsi rakennuksen lämpöä entisestään. Quantrillin mukaan Hervannan keskusta on ”leppoisa ’pehmeä ydin’ keskellä betonista esikaupunkipainajaista”, parantavaa arkkitehtuuria, joka puuttuu asukkaiden kotiympäristöstä.[27]

Vuonna 1984 Pietilä puolusti tiilen käyttöä vielä rationalistisista syistä toteamalla, että ”Tiili ja varsinkin hyvinpoltettu kotimainen tiilemme on lujaa tavaraa, joka lisäkustannuksitta kestää ilmastorasitusta vuosisadan ja toisenkin”.[28] Valitettavasti Hervannan toimintakeskuksen julkisivutiilien laadussa on ollut ongelmia, jotka ovat ilmenneet epätyypillisenä pakkasrapautumisena.

Paikkaan kiintyminen ja arkkitehtuurin puhuttelevuus

Reima Pietilä oli muun muassa useissa eri lehdissä julkaistuissa kirjoituksissaan arvostellut avoimesti ja aktiivisesti laatikkoarkkitehtuuria ja vallalla olevaa lähiösuunnittelua – siis juuri niitä kaupunkiympäristöjä joita Hervantakin edusti. Arkkitehtuurin liika universaalius ja suurimittakaavainen toisto oli turruttavaa. Tällöin esimerkiksi Hervannan kaltainen asuinmiljöö on ”pelkkä näyttämö ja kehys, neutraali puitteisto”. Vastaavankaltainen julkisten rakennusten mykkä kokonaisuus ei Hervannassa olisi riittänyt, siellä tarvittiin arkkitehtuuria, joka olisi aktiivinen viestijä. Pietilä totesi, että kaupunkiarkkitehtuurin kovuus koetaan ja tunnetaan, vaikkei sitä tiedostettaisi. Hänen mukaansa kaupungin asukas ”etsii aina itselleen tehtyä ja häntä ajatellen ilmennettyä muotoa rakennuksista”. Ihmisellä on paikkaan liittymisen ja kiinnittymisen perustarve.

Näistä lähtökohdista keskusakselista muodostui monessa mielessä selvästi kontrastinen ympäröivään rakennuskantaan nähden. Siinä missä ympäröivä betonilähiö muodostui korkeista ja kookkaista elementtikerrostaloista, keskusakselin rakennukset olivat rakennusmassaltaan vain kahden kerroksen korkuisia. Kerrostalot olivat kulmikkaita ja niiden betoniseinät vaaleita ja harmaita, kun taas keskusakselin rakennusmuodot olivat pyöristettyjä, pohjaratkaisut vapaamuotoisia ja julkisivumateriaalina oli lämmin punatiili. Ympäröivä rakennuskanta oli standardielementeistä rakennettua, persoonatonta ja universaalia. Keskusakselin rakennuksissa sitä vastoin lähes kaikki suu-

[27] Quantrill 1984, 134.
[28] Pietilä 1984, 27.

rista linjoista aina yksityiskohtiin asti oli niitä varten räätälöityä ja uniikkia. Keskusakselin rakennuksissa pyrittiin monin tavoin viestivään ja paikallisesti värittyneeseen arkkitehtuuriin, johon olisi helppo kiinnittyä ja kiintyä. Historiattomalle ja imagottomalle standardilähiölle luotiin ainutlaatuinen keskusta, joka sitoi sen paikkaansa ja emokaupungin historiaan.

Minuuden tunne merkitsi Pietilälle todellista varmuuden tunnetta – vakaumusta siitä, että ollaan oikealla tiellä suomalaisen arkkitehtuurin uuden kulttuuriminän etsimisessä. Pietilä toivoi Hervannan keskusakselin suunnittelun ja toteuttamisen olevan varaslähtö tälle tielle.[29]

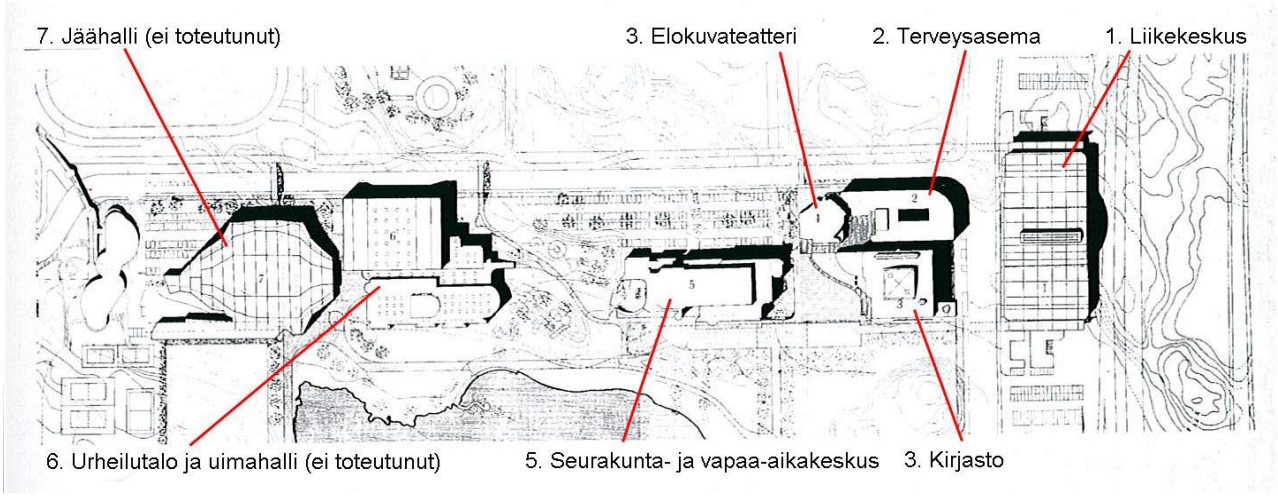

Pietilöiden Hervannan keskusakselia kuvaava piirustus vuodelta 1989. Jäähalli, urheilutalo ja uimahalli jäivät rakentamatta. Kuva teoksesta Seppänen 2002, 24.

[29] Pietilä 1978, 58–61; Pietilä 1979, 54–65; Pietilä 1989, 30–35. Ks. myös Koponen 2008, 36–37, 39; Quantrill 1984, 129–137.

Hervannan terveysaseman suunnittelu ja rakentaminen

Arkkitehtipiirustukset

Toimintakeskuksen arkkitehtuurissa ei juuri hyödynnetty standardiratkaisuja, vaan lähes koko rakennuskompleksi aina perustavanlaatuisista rakenneratkaisuista pieniin detaljeihin saakka suunniteltiin varta vasten kyseistä rakennuskokonaisuutta varten. Osa piirustuksista oli kaikille kolmelle rakennukselle yhteisiä ja osa oli rakennuskohtaisia. Pietilöiden toimistossa laadittiin pääpiirustusten lisäksi myös hyvin suuri määrä muita piirustuksia. Esimerkiksi rakennepiirustuksia tehtiin toimistossa hyvin yksityiskohtaiselle detaljitasolle asti. Rakennedetaljien piirustuksia tarvittiin paljon rakennuksen muodonannon yksilöllisistä ratkaisuista johtuen. Koko rakennuksen pohjakaava- ja leikkauspiirustusten sekä lukuisten pysty- ja vaakaleikkausten lisäksi rakennekuviin lukeutuu muuan muassa useita portaikkojen ja porrasaskelmien, väliseinien, räystäiden, katosten, tuulikaappien, ulkovitriinien, ilmastointilaitteiston osien detaljipiirustuksia sekä monia ikkuna- ja ovisovituskuvia. Pietilöiden toimistossa suunniteltiin niin ikään rakennuksen ulkopuoliset varusteet ja kalusteet sekä sisätilojen kiinteä sisustus ja kalustus. Toimistossa laadittiin hyvin kattavat ja yksityiskohtaiset kalustussuunnitelmat ja pohjapiirroksineen ja seinäprojektioineen. Edes irtokalusteiden osalta ei tyydytty ainoastaan standardivalmisteisiin huonekaluihin, vaan niitäkin suunniteltiin varta vasten toimintakeskusta ja terveysasemaa varten. Pietilöiden toimistossa Hervannan toimintakeskuksen suunnitteluun osallistui Raili ja Reima Pietilän lisäksi ainakin viisitoista työntekijää, muun muassa Pietilöiden tytär Annukka Pietilä.[30]

Rakennuslupaa haettiin ensimmäistä kertaa jo vuonna 1984. Ensimmäiset pääpiirustukset on päivätty 29.6.1984 ja lupaa on haettu 10.8.1984. Rakennuslupa myönnettiin 14.9.1984. Tässä vaiheessa ei kuitenkaan ryhdytty vielä rakentamaan. Seuraavien noin puolentoista vuoden kuluessa suunnitelmiin tehtiin vielä sen verran muutoksia, että 24.1.1986 haettiin uutta rakennuslupaa toisille pääpiirustuksille, jotka olivat valmistuneet 25.10.1985. Terveysasemarakennuksen suunnittelu oli jo varsin pitkällä rakennuslupien hakuvaiheessa. Kunnallisten terveysasemien rakennushankkeillehan oli haettava lääkintöhallituksen hyväksyntä jo hanke- ja esisuunnitteluvaiheessa.

Ensimmäisillä ja toisilla rakennuslupapiirustuksilla ei ollut ratkaisevanlaatuisia eroja, vaan tilaohjelma ja sen yksityiskohdat pysyivät pääpiirteissään ennallaan. Enimmäkseen suunnitelmiin tehdyt muutokset liittyivät tilojen mittasuhteiden ja keskinäisten kulkureittien melko vähäisiin muutoksiin. Suurimpia muutoksia olivat siipiosan päässä sijaitsevien, toisen kerroksen sosiaalitoimistoon johtavien portaiden sijoittuminen. Ne oli alun perin sijoitettu pyöreää ulkoseinää vasten, mutta siirretty jälkimmäisissä piirustuksissa peilikuvamaisesti sisemmälle rakennukseen. Myös Lindforsinkadun puoleiseen rappukäytävään tehtiin muutoksia: ensimmäisissä piirustuksissa sen kautta olisi ollut kulku sisäpihalle, jonne oli suunniteltu vesialtaan, suihkukaivon ja veistoksen lisäksi polkupyöräkatos. Sittemmin tämä kulkuyhteys poistettiin. Apteekin tiloissa laboratorion ja työhuoneiden kokoa ja muotoa muutettiin. Ensimmäisessä kerroksessa tehtiin lisäksi pieniä muutoksia hallinnollisten tilojen sisäisessä jäsentelyssä. Toisessa kerroksessa muutettiin kuntosalin ja siihen liittyvien aputilojen keskinäistä mitoitusta siten, että salin kokoa kasvatettiin. Liikuntatiloja vastapäätä olevien va-

[30] 301–312 Pääpiirustukset; 305A–312A Työpiirustukset; 3001–3080 Rakennekuvat; 3501–3623 Kalustepiirustukset; 01-084 Rakennekuvat; 0500-0518 Yhteiset kalustekuvat (TKTA); Pietilä 1989, 33.

rasto- ja wc-tilojen jäsentelyä muutettiin niin ikään hieman. Kattokerroksen pukuhuonetilojen sommittelua muutettiin myös, niihin lisättiin muun muassa pesuhuoneet.[31]

Muut suunnittelijat

Rakennesuunnittelijaksi valittiin tamperelainen Insinööritoimisto A-Insinöörit Ky, jossa pääsuunnittelijana toimi Hannu Eräpalo ja muina suunnittelijoina Esko Ahrio ja Kalevi Krekelä. Rakennepiirustukset on laadittu vuonna 1986 ja alkuvuodesta 1987, rakennetyyppiluettelo jo vuonna 1985. LVI-suunnitelmat laati tamperelainen Insinööritoimisto AIR-IX suunnittelu Oy, jossa suunnitelmista vastasi P. Juvalainen. LVI-laitteistojen sekä vesi- ja viemärilaitteistojen piirustukset on päivätty 11.11.1985. Sähkösuunnittelijana toimi tamperelainen Sähköinsinööritoimisto M. Näppilä Ky ja Geoteknisestä suunnittelusta huolehti Insinööritoimisto Geotesti Ky, niin ikään Tampereelta. Arkkitehtia avusti akustiikka-asiantuntijana vantaalainen Arkkitehtitoimisto Alpo Halme.[32]

Rakentaminen

Rakennuttajan tehtäviä hoiti Hervannan toimintakeskuksen rakennustoimikunta, joka samalla toimi rakennustyön ylimpänä valvojana. Eri alojen valvontaa suorittamaan määrättiin lisäksi kaupungin talonrakennusviraston henkilökuntaa. Toimintakeskus rakennettiin kaupungin omana työnä talonrakennusviraston toimesta. Vastaavana rakennusmestarina toimi rakennusmestari Teuvo Toivonen. Toimintakeskuksen rakentaminen vaati erityisosaamista, jota talonrakennusviraston henkilökunnalle oli kertynyt jo pääkirjasto Metson rakentamisen aikana.[33]

Reima Pietilän luonnos katetusta kävelykadusta (TKT).

[31] 1209/84 Rakennuslupa-aineistot (TKRA); 85-1389 Rakennuslupa-aineistot (TKRA).
[32] Hervannan toimintakeskus Terveysasemarakennus: 1 Rakennustyöselitys, 2. (TKTA); Pietilä 1989, 33.
[33] Hervannan toimintakeskus Terveysasemarakennus: 1 Rakennustyöselitys, 1. (TKTA); Heiskari 1988, 16–17.

Rakenneratkaisut

Rakenneratkaisuja on seuraavassa tarkasteltu arkistoasiakirjojen perusteella. Tarkastelussa on hyödynnetty rakennustyöselitystä[34], rakennuslupa-aineistoihin sisältyviä pääpiirustuksia (pohjapiirustuksia ja leikkauspiirustuksia), rakennetyyppiluetteloa ja räystäselementtipiirustuksia[35] sekä työpiirustuksiin lukeutuvia ulkoseinäpystyleikkauksia[36]. (Ks. liitteet 1.–2. ja 9.–11.)

Perustukset

Terveysaseman rakennuspaikka louhittiin ja täytettiin tasaiseksi. Tasoitukseen käytettiin muun muassa paikalla syntynyttä louhetta. Rakennuksen länsipää perustettiin arinakerroksen eli kantavan murskekerroksen välityksellä kalliolle ja itäpää maatäytölle. Maanvaraisten lattioiden alustäyttö tuli rakennustyöselityksen mukaan tehdä puhtaasta, kantavasta ja hyvin tiivistyvästä sorasta. Anturat ja maanvarainen laatta valettiin teräsbetonista. Eristyskerroksena toimivat solumuovilevy ja sitkeä suojapaperi.

Kantava runko

Rakennuksen kantavan rungon muodostavat paikalla valetut teräsbetoniset pilarit ja ulkoseinät sekä paikalla valetut teräsbetoniset palkit ja välipohjat. Kantavia väliseiniä on vain porrashuoneiden ja hissin yhteydessä. Pieniltä osin runko on terästä. Teräs- ja betonirakenteissa noudatettiin Suomen Standardisoimisliitto SFS ry:n standardeja, Suomen rakentamismääräyskokoelmaa ja Betoniyhdistys ry:n julkaisemia rakennepiirustuksia ja -tyyppejä. Betonivaluissa muottilaudoituksen suunta, leveys ja näkyvä pinta tehtiin arkkitehdin ohjeiden mukaan.

Osa pilareista sijaitsee ulkoseinän tasossa. Perusratkaisuna pilarit on sijoitettu pareittain niin kutsuttujen pilari-ikkunoiden molemmin puolin. Joissakin tapauksessa palkkien päät sijoittuvat niiden väliin ikkunoiden yläpuolelle. Rungon sisällä on sen syvyydestä riippuen yksi tai kaksi pilaririvistöä. Pilari- ja palkkirakenne jakaa rakennuksen säännöllisen mittaisiin rakenteellisiin moduuleihin, joiden leveyksissä on vain vähän vaihtelua. Suurimmaksi osaksi pilaririvistöt sijaitsevat rungon keskellä, jolloin ne sijoittuvat käytävien varsille.

Yläpohja, kattokerros ja vesikatto

Suurimmassa osassa rakennusta on tasakatto. Kantavan teräsbetonisen yläpohjan päälle tuli rakennetyyppiluettelon mukaan 250–500 mm paksuinen kevytsorakerros ja siihen kallistus. Vedenpoisto tapahtui rakennuksen kattokaivojen kautta. Soran päälle tuli kevytsorabetonilaatoitus ja vedeneristyksenä bitumikermikate. Päällimmäiseksi tuli vielä suojakiveys.

Kattokerroksen rakenne poikkeaa muusta runkorakenteesta lukuun ottamatta porrashuoneen kantavia betoniseiniä. Porrashuoneen ulkoseinä kaartuu savunpoistoluukkuun asti tynnyrimäiseksi yläpohjaksi. (Ks. liite 2.) Muilta osin kattokerroksen runko on terästä ja puuta. Rungon molemmin puolin oli mineraalivillaeristys ja kuitusementtilevytys. Tynnyrikattojen verhouksena on ponttilaudoituksen varaan kiinnitetty bitumikermi, paitsi katon alareunoissa, joissa on peltiverhous. Päätyseinissä on tiiliverhous. Kattokerroksen ja kuntosalin yläpohjat suunniteltiin pyöreämuotoisiksi arvatenkin esteettisistä syistä, jotta ne sopivat paremmin rakennuksen kokonaismuotoon.

[34] Hervannan toimintakeskus Terveysasemarakennus: 1 Rakennustyöselitys, 22, 28, 34–46, 55–59, 66. (TKTA).
[35] 1209/84 Rakennuslupa-aineistot (TKRA); 85-1389 Rakennuslupa-aineistot (TKRA).
[36] 3017, 3019–3021, 3024–3025, 3044 Rakennekuvat (TKTA).

Vesikaton yläpuolelle nousevat ilmanvaihtohormit ja savunpoistoluukut toteutettiin arkkitehdin piirustusten mukaan. Niiden kaareva yläpinta pellitettiin. Samoin pellitettiin kaikki räystäät ja hormit sekä kattokaivojen näkyvät osat.

Räystäselementit

Räystäselementit olivat Pietilöiden suunnittelemia ja ne suunniteltiin ja valmistutettiin varta vasten Hervannan toimintakeskusta varten. Niistä laadittiin rakennepiirustukset myös A-insinööreillä. Rakennuksen pohjamuodon moninaisuudesta johtuen räystäselementtejä tarvittiin 22 eri tyyppiä. Elementtien katteena on ponttilaudoituksen päällä bitumikermi. Räystäiden reunat on pellitetty.

Ulkoverhous

Rakennuksen kaikissa ulkoseinissä on tiiliverhous, joka toteutettiin arkkitehdin määräämistä poltetuista reikätiilistä ja pieneltä osin ohuemmista tiililaatoista. Osa tiilistä oli normaalimittaisia, mutta suuri osa oli varta vasten suunniteltuja ja teetettyjä muototiiliä, joita oli 24 eri tyyppiä[37]. Tiilet valmisti Kiikan Tiilitehdas. Ikkunoiden vesipenkkitiili valmistettiin erityistyyppinä. Tiililaatat olivat normaalikokoisia poltettuja savitiililaattoja ja kulmalaattatiiliä. Muuraustöissä noudatettiin niin ulkoverhouksen kuin väliseinien osalta Suomen Standardisoimisliitto SFS ry:n standardeja ja Suomen rakentamismääräyskokoelmaa. Rakennustyöselityksessä määrätään lisäksi, että valmiin julkisivumuurauksen on oltava pakkasenkestävä. Muuraus oli suoritettava huolellisesti ja täysin saumoin ja sauma viimeisteltävä arkkitehdin määräämällä tavalla.

Parvekkeet

Rakennuksessa on kaksi parveketta, jotka ovat rakenteeltaan erilaiset. Insinöörinkadun puoleinen rakennusrunko on toisessa kerroksessa pohjakerrosta kapeampi ja parveke on rakennettu välipohjalle. Sen päällä on tasausbetoni, johon on tehty kallistus. Tasoitebetonin päällä on useita eristekerroksia, ja niiden päällä 60 mm paksuinen raudoitettu betonikerros sekä päällimmäisenä betonikivilaatoitus. Kaide on betonirakenteinen ja verhomuurattu.

Neuvolan sisäänkäynnin yläpuolinen, kuntosaliin liittyvä parveke ei ole osa välipohjaa, joskin se on siihen ankkuroitu. Parvekkeen betoninen lattia ja kaide ovat yhtä kappaletta. parvekkeen lattialaatan päällä on kallistettu tasausbetonikerros ja betonikivilaatoitus. Kaide on verhomuurattu. Parveketta koskevaan pystyleikkaukseen näyttäisi merkityn vedenpoistokanava, jota ei ilmeisesti kuitenkaan ole rakennettu.

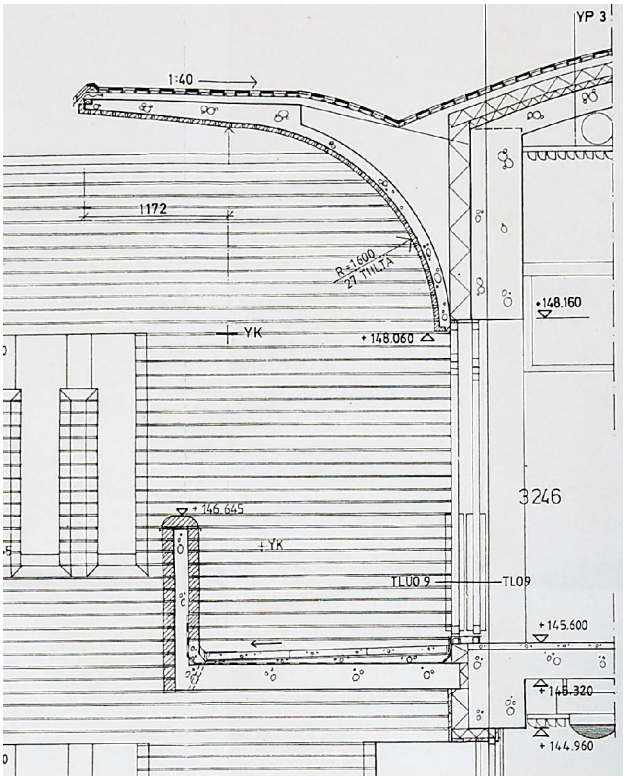

Keskusaukion puoleinen parveke. Piirustus 3021 (TKTA).

[37] Heiskari 1988, 17.

Kevyet väliseinät

Väliseinät ovat tiilirakenteisia ja ne muurattiin 130 mm tai 85 mm paksuisiksi normaalikokoisista luonnonvärisistä kalkkihiekkatiilistä ja tasoitettiin. Porrashuoneiden ja tuulikaappien yhteydessä on lisäksi teräs- ja lasirakenteisia seiniä, ja kansliassa ja kaikissa palvelupisteissä puu- ja lasirakenteisia seiniä.

Kuntosali

Kuntosali sijaitsee toisessa kerroksessa keskusaukion puolella. Sen tynnyriholvinen katto kohoaa muuta yläpohjaa ja vesikattoa korkeammalle. Kantava betoniyläpohja on valettu loivaksi tynnyriholviksi, jossa on neljä kattoikkunakupua. Niiden aukotuksissa yläpohja ja vesikatto kohoavat kuvun reunuksena tynnyriholvin yläpuolelle. Yläpohjan päällä on lämmöneristys ja tuuletusrako sekä ponttilaudoitus ja bitumikermikate. Kupuja ei ole sijoitettu holvin lakipisteeseen vaan hieman siitä sivuun itäpuolelle, jolloin ne ovat lievästi kallellaan. (Ks. liite 1.)

Eksteriöörit ja liittyminen lähiympäristöön

Eksteriöörit

Toimintakeskuksen rakennusten ulkoarkkitehtuuri liittää ne yhdeksi kokonaisuudeksi. Erityisesti terveysasemarakennus ja kirjastorakennus muistuttavat toisiaan. Niissä on käytetty samoja muotoaiheita ja ikkunamalleja, joskin kirjastorakennuksen muotovalikoima on laajempi oletettavasti sen monipuolisesta tilaohjelmasta johtuen. Elokuvateatterirakennuksessa ei sen käyttötarkoituksesta johtuen ole juurikaan ikkunoita ja myös rakennusmassan osalta se poikkeaa vapaamuotoisuudessaan muista kahdesta.

Terveysaseman julkisivut on toteutettu lähes täysin rakennuspiirustusten mukaisina. Ne ovat myös säilyneet erinomaisesti alkuperäisasussaan. Ainoita tehtyjä muutoksia ovat seinustoilla sijainneiden kiinteiden penkkien purkaminen ja kohdetta varten suunniteltujen roska-astioiden vaihtaminen uusiin standardivalmisteisiin roska-astioihin. Lisäksi sisäpihan puolelle on asennettu kaksi ilmalämpöpumppua.[38]

Materiaalit ja värit

Rakennuslupapiirustuksiin liittyvät julkisivupiirustukset eivät tee oikeutta rakennukselle, jonka pohjamuoto on vaihteleva ja julkisivun käsittely plastinen. Piirustuksista käyvät kuitenkin ilmi julkisivun perusjäsentely ja materiaalit. Pääasiallisena verhousmateriaalina on poltettu punainen savitiili. Ikkunoiden puitteet ovat tummanruskeaksi kuullotettua painekyllästettyä mäntyä. Ulko-ovet karmeineen ovat joko messinkiä ja lasia tai musteen siniseksi maalattua terästä ja lasia. Räystäät ovat siniseksi muovipinnoitettua peltiä. Katolla ilmastointihormien kaareviksi muotoillut yläosat ja säleiköt ovat siniseksi polttomaalattua peltiä, samoin tynnyriholvien vesikaton alareunat. Muilta osin katemateriaalina on tumma sirotehuopakate (maasälpä- ja gabrosirotetta). Siniseksi maalattua peltiä ovat myös ikkunoiden vesipellit, vitriinien metalliosat sekä rakennuksen seiniin kiinnitetyt varusteet, joita esitellään tuonnempana lähemmin. Julkisivujen värimaailmaksi hahmottuu siis tiilen punainen, puuosien ja messingin ruskeat sävyt sekä muiden metalliosien sininen. Materiaali- ja värivalikoima on rakennusajankohdalle tyypillinen.[39]

Julkisivujäsentely, muodonanto ja teemamuoto

Rakennuksen betoninen sokkeli on verhottu tiililaatoilla, joten seinäpinta näyttää nousevan suoraan maasta. Voimakkaasti ulospäin kaartuvat räystäät puolestaan häivyttävät katon näkyvistä. Tiilimuuri räystäineen onkin visuaalisesti hallitsevin osa julkisivuja, etenkin, kun aukotukset jäävät pinta-alaltaan huomattavasti pienemmiksi. Rakennus on pohja-alaltaan melko laaja, mutta vain kahden kerroksen korkuinen, joten fasadit ovat voimakkaan horisontaaliset niiltä osin, kun seinälinja on suora. Kerrosten ikkunoista muodostuvat selkeät vaakalinjat vahvistavat tätä vaikutelmaa. Rakennusmassojen mataluus on yksi keskusakselin perusperiaatteita. Pietilä kirjoitti, että arkkitehtonisen akselin tuli olla hyvin painokas sommitelma. Sen on ”maattava tilassa raskaasti kuin tukki vedessä”[40]. Matalien rakennusmassojen jono sopeutui lähiympäristössä säilyneiden kallioleikkausten ja metsäluonnon mittakaavaan ja synnytti mielikuvia peruskalliosta ja juurtuneisuudesta maastoon.

[38] Hervannan terveysaseman inventointi 6.5.2014, 9.5.2014, 13.5.2014 ja 16.5.2014. Materiaalit (PM).
[39] 85-1389 Rakennuslupa-aineistot (TKRA).
[40] Pietilä 1978, 58.

Pilareiden muodostama moduulijako näkyy julkisivuissa ja sitä on tehostettu tiiliverhouksen plastisella muotoilulla. Pilari-ikkunoiden kohdalla seinäpinnassa on koko julkisivun korkuiset syvennykset. Niiden pyöristetyt reunat muodostavat ikään kuin pilasterit ikkunoiden molemmin puolin. Ne toimivat tavallaan sisäpuolisten pilarien heijastuksena ulospäin. Nämä säännönmukaisina toistuvat vertikaaliaiheet jakavat julkisivut muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta tasaleveisiin vyöhykkeisiin, tasapainottavat fasadien horisontaalisuutta ja ryhdistävät julkisivun ilmettä. Tiilipilarit muodostavat erityisen voimallisen elementin niissä kohdissa julkisivua, joissa niitä on lähekkäin sijoitettuna useita ja ne ulottuvat koko rakennuksen korkuisina räystäslinjaan saakka. Näin on esimerkiksi Insinöörinkadun ja kävelykadun kulmassa sekä keskusaukion puolella siipiosassa ja erityisesti kabinetin ja ruokasalin ulokkeen muodostamassa kulmatornissa. Kaikkien tiilipilareiden takana ei ole rakenteellista pilaria, vaan syy niiden olemassaoloon on esteettinen.

Pilari-ikkunat ja niihin liittyvät tiilipilarit jakavat julkisivut säännöllisiin vyöhykkeisiin.

Koko rakennuksen korkuiset tiilipilarit Insinöörinkadun ja Lindforsinkadun kulmassa.

Pilari-ikkunoita ja pilareita siipiosassa keskusaukiolla.

Tiilipilareita kulmatornissa.

Tiilestä muurattujen muotojen pyöreys toistuu rakennusosien massoittelussa, pyöristetyissä kulmissa ja runsaasti käytetyissä pilastereissa. Se kertaantuu myös keskusaukion puoleisen parvekkeen seinän, ilmasillan, kävelykadun ulkovitriinien seinien, roska-astioiden tiiliseinäkkeiden, parvekkeiden kaiteiden ja penkkien tiilirunkojen muotoilussa.

Terveysaseman ja koko toimintakeskuksen estetiikassa on hyödynnetty teemamuotoa, joka toistuu yhä uudelleen rakenneosien muodoissa ja detaljien muotoilussa. Teemamuotona on neljännesympyrä tai sitä läheisesti muistuttava muoto, jonka mittasuhteet saattavat hieman vaihdella. Kantavan rakenteen pilarien poikkimuoto on ulkoseinien tasossa teemamuotoinen, samoin keskusaukion puoleisen parvekkeen pohja. Eksteriööreissä teemamuodon käyttö on erityisen runsasta. Kuten tilaura muodostuu tilasta ja miinustilasta, myös teemamuoto saattaa esiintyä sekä positiivisena että negatiivisena, toisen kaarimuodon rajaamana tyhjänä tilana. Teemamuoto toistuu esimerkiksi ovien kaariaiheiden rajaamana, ilmastointihormien säleiköissä ja savunpoistoikkunoiden muodoissa. Negatiivisena se esiintyy muun muassa räystäiden kaarissa, ulkovalaisimien varsien rajaamina ja talotikkaiden askelrautojen muotoiluissa. Voidaan ajatella että myös paljon käytetyt puoliympyrämuodot ovat teemamuodon ”tuplaesiintymiä.” Niitä löytyy esimerkiksi tiilipilasterien poikkileikkausmuodoista, terveysaseman ja kirjastorakennuksen välisen kaksipuolisen räystäskatoksen aukotuksissa ja jopa roska-astioiden suuaukoissa. Myös elokuvateatterin ja kirjastorakennuksen julkisivuissa teemamuoto toistuu näkyvillä paikoilla.[41] Mainittakoon vielä, että toimintakeskuksessa on vastaavankaltainen teemamuoto, joka muistuttaa hieman lehteä tai tylpistä kulmistaan pyöristettyä vinoneliötä.

Teemamuoto toistuu julkisivujen yksityiskohdissa.

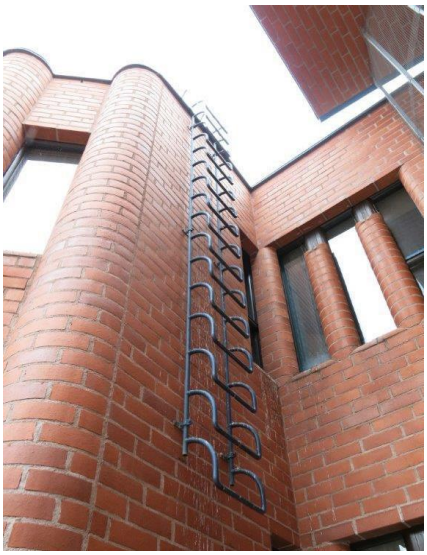

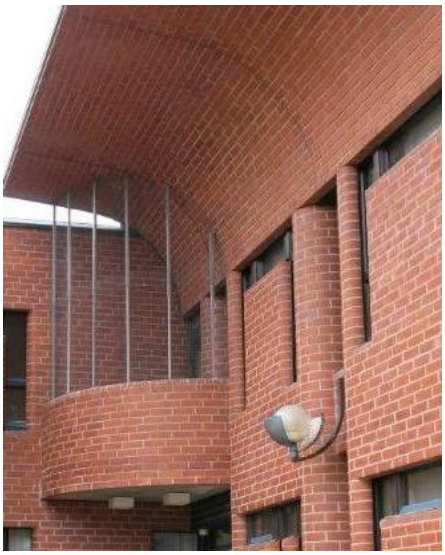

[41] 85-1389 Rakennuslupa-aineistot (TKRA); Hervannan terveysaseman inventointi 6.5.2014, 9.5.2014, 13.5.2014 ja 16.5.2014. Materiaalit (PM).

Ikkunat

Omalaatuisen malliset ikkunat jäävät pinta-alallisesti vähemmistöön, mutta muuten niiden muotoilu ja etenkin niiden suhde tiiliverhoukseen on terveysaseman ja koko toimintakeskuksen arkkitehtuurin keskeisimpiä piirteitä. Ikkunoita on kahta perustyyppiä. Kapeat ja korkeat, seinäpinnasta sisäänvedetyt pilari-ikkunat ovat muotoilultaan ja rakenteelliselta sovitukseltaan vielä melko tavanomaiset. Suurin osa rakennusten ikkunoista on kuitenkin toista tyyppiä. Ne muodostuvat pilari-ikkunoita pienemmistä kapeista ruuduista, joita on ryhmitelty yhden–yhdeksän ruudun sarjoiksi. Osaan näistä sarjoista liittyy lisäksi matalia yläikkunoita joko yksittäisinä tai useamman ruudun muodostamina nauhoina. Ikkunoiden puitteet ovat ruskeaksi kuultomaalattua puuta, mutta ne näkyvät ainoastaan yläosassa ikkunoiden väleissä. Muilta osin ne jäävät erityisen tiiliverhouksen peittoon. Puitteiden peitoksi on nimittäin muurattu pyöristetyt pilasterit, jotka ulottuvat reunoistaan hieman ruudun eteen. Syntyy vaikutelma siitä, että ikkunat on upotettu julkisivun sisään. Muutamissa kohdissa esiintyi näiden perusmallien variaatioita. Osa sarjoina toistuvien ikkunoiden ruuduista on muita leveämpiä. Näin on esimerkiksi katujulkisivussa rakennuksen pyöreässä kulmauksessa; keskusaukion puolella neuvolan ja sosiaalitoimiston pyöreän porrastilan kohdalla sekä sisäpihalla, jossa on aivan erityisen suuret ikkunat ilmoittautumis- ja kansliatilan, äitiysneuvolan tilojen sekä kuntoutusosaston terveydenhoitajien huoneisiin. Muista poikkeavia yksittäisiä ikkunoita, jotka muistuttavat ulkoa katsottuna sovitukseltaan pilari-ikkunoita, on lisäksi sosiaalitoimiston porrashuoneen kohdalla ja neuvolan oven vieressä sekä toisessa kerroksessa kokoushuoneen kohdalla Lindforsinkadun puolella ja siiven päädyssä.[42]

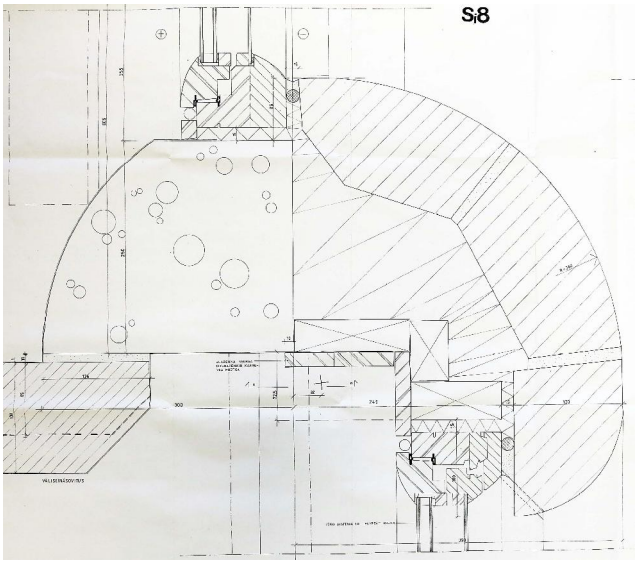

Pilari-ikkunan sovituspiirustus 025 (TKTA).

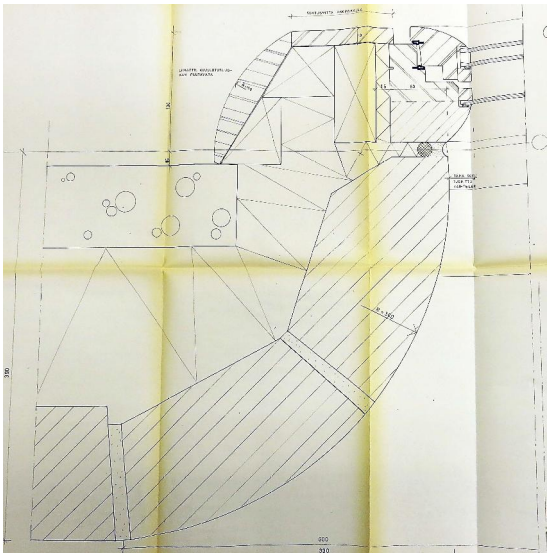

Ikkunasovitus, jossa on vain tiiliverhoilulla muodostettu pilari. Piirustus 026 (TKTA).

[42] Rakennustyöselitys, ikkunasovitukset, julkisivupiirustukset

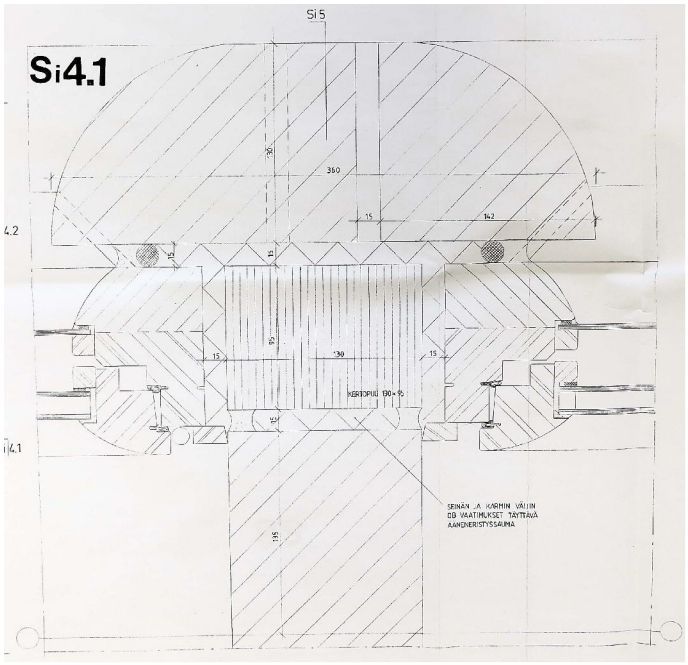

Ikkunasovitus väliseinän kohdalta. Puitteet jäävät alaosistaan tiiliverhousten peittoon. Piirustus 023 (TKTA).

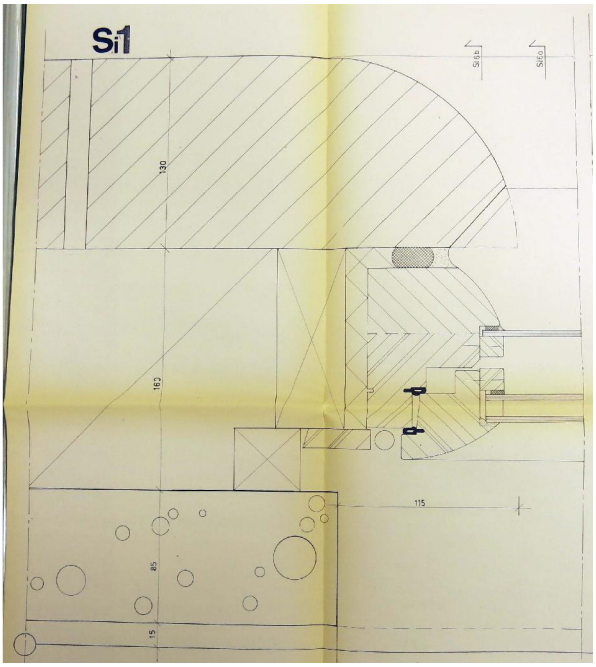

Ikkunan sovitus ulkoseinään. Piirustus 022 (TKTA).

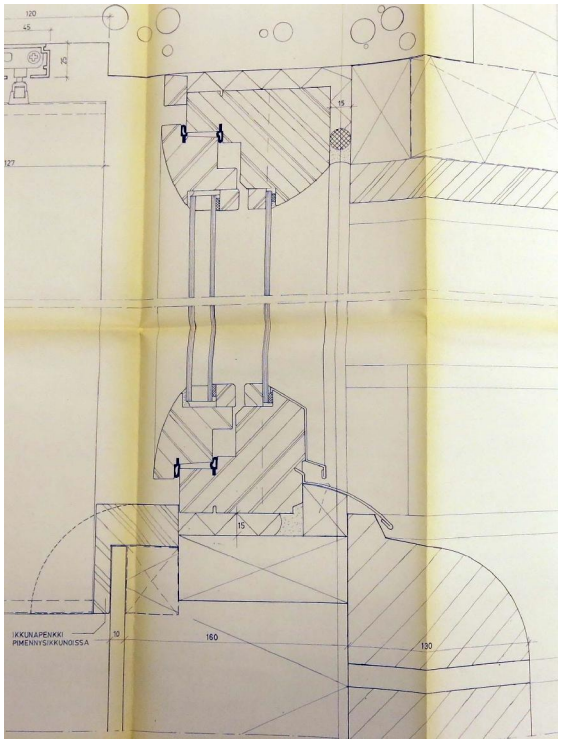

Vasemmalla ikkunan pystysovitus 027 (TKTA), yllä pilari-ikkunoita sekä pysty- ja vaakaruutujen muodostamia sarjallisia ikkunoita.

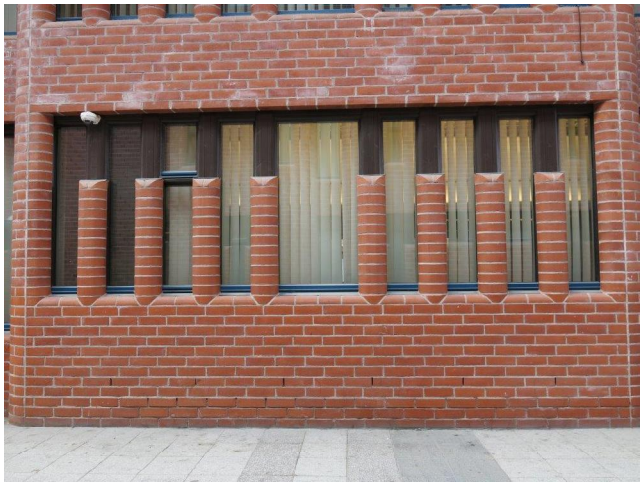

Sarjallinen ikkuna kävelykadun puoleisessa julkisivussa.

Sisäpihan puoleisia leveämpiä ikkunoita.

Ovet

Ulko-ovet ovat metalli- ja lasirakenteisia. Suurin osa niistä on messinkiä, mutta Insinöörinkadun puoleinen sivuovi, sisäpihalle johtavat ovet, parvekkeiden ovet ja pääportaikosta katolle johtava ovi ovat musteensiniseksi maalattua terästä. Kaikkien ovien muotoilussa on yhteisenä piirteenä metalliset sisäkkäiset kaariaiheet, joihin on kiinnitetty tammipuiset mustaksi maalatut vetimet. Messinkiovissa vetimiä on kahdella eri korkeudella. Pääportaikkoon ja lääkäriaseman aulaan johtavaa pääovea ei ole mitenkään korostettu. Ovimalleja on kolme perustyyppiä. Lääkäriaseman, neuvolan ja hammashoitolan sisäänkäynneissä messinkiovet ovat kaksiosaiset. Leveämpi puolisko aukenee normaalisti, kapeampi on kiinni salvalla, mutta avattavissa sisäpuolelta. Näissä ovissa uloimman kaaren sisäpuolella on toinen haarautuva kaari. Sosiaalitoimiston messinkiovi on yksiosainen ja siinä on kolme sisäkkäistä kaarta. Apteekin ovet ovat samaa mallia, mutta niitä on kaksi vastakkain. Insinöörinkadun puoleinen sivuovi, pääportaikosta katolle johtava ovi sekä sisäpihan ja parvekkeiden siniset teräsovet ovat yksiosaisia ja muita kapeampia. Niissä on kaksi tai kolme sisäkkäistä kaarta. Messinkioviin liittyi niiden yläpuolella tekstikentät, joissa kerrottiin, minne ovi johtaa. Osaan ovista liittyi lisäksi tekstikentän yläpuolinen yläikkuna. Lisäksi on vielä mainittava lääkäriaseman invapainikkeen messinkinen kotelointi.[43] (Ks. kuvat seuraavalla sivulla.)

[43] Hervannan toimintakeskus Terveysasemarakennus: 4 Ovikaaviot ja helaluettelo 6.8.1987. (TKTA); Hervannan terveysaseman inventointi 6.5.2014, 9.5.2014, 13.5.2014 ja 16.5.2014. Materiaalit (PM).

Lääkäriaseman ovi on myös koko rakennuksen pääovi.

Neuvolan ovi.

Apteekin oviin on lisätty tarrat.

Sisäpihalle johtava ovi on yksi siniseksi maalatuista teräslasi -ovista.

Julkisivujen erityisosat, kalusteet, varusteet ja valaisimet

Terveysaseman eksterióreihin kuuluu muutamia erityisiä rakennusosia, kiinteitä ulkokalusteita ja varusteita, jotka oli suunniteltu toimintakeskusta varten.

Terveysaseman ja kirjaston tilojen välillä on toisessa kerroksessa poikkileikkaukseltaan pyöreämuotoinen, mutkitteleva ilmasilta. Sillan pohja ja reunat on verhoiltu tiilellä ja kaiteet ovat terästä. Rakennuspiirustusten mukaan ne tuli maalata, mutta maalausta ei ole toteutettu.

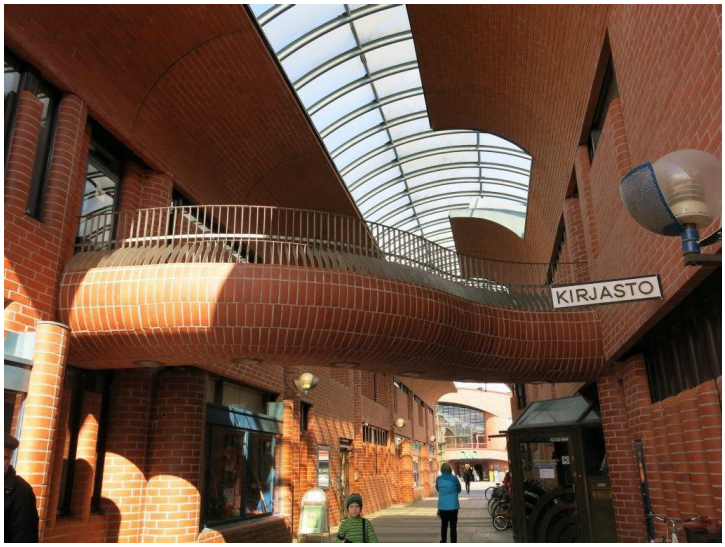

Ilmasilta katutasosta ja laboratorion aulasta katsottuna.

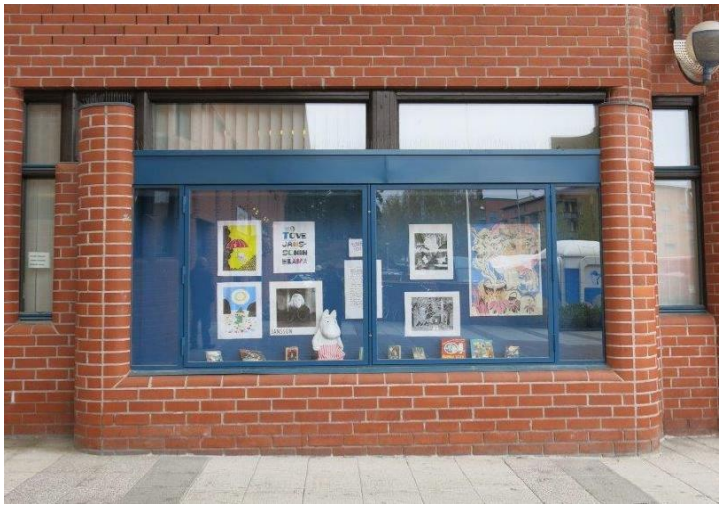

Terveysaseman seinää vasten on rakennettu neljä kookasta vitriiniä, jotka on sijoitettu pareittain. Ne oli tarkoitettu toimintakeskuksen toimintojen mainostamiseen ja tiedottamiseen. Vitriinien sokkeli ja poikkileikkaukseltaan kaarevat sivuseinärakenteet ovat betonia ja verhottu tiilellä. Varsinaiset vitriinit ovat siniseksi maalattua terästä ja lasia. Katemateriaalina on piirustusten mukaan huopa.

Rakennuksen julkisivuihin on kuulunut alun perin seinään kiinnirakennettuja penkkejä, joita oli yksi kävelykadun Insinöörinkadun puoleisessa päässä, toinen keskusaukiolla neuvolan sisäänkäynnin ja kulmatornin välissä sekä kolmas Lindforsinkadun puolella. Penkin runko oli terästä ja betonia ja verhoilu tiiltä. Tiilipintojen muotoilu noudatti rakennukselle ominaista pyöreää muotokieltä. Istuinosa oli painekyllästettyä mäntyä, ja kuultomaalattu tummansiniseksi. Sisäpihan puoleiselle parvekkeelle oli piirustuksissa sijoitettu samanlainen penkki, mutta sitä ei ilmeisesti rakennettu. Sisäpihalla ulkopenkit ovat rakenteeltaan ja materiaaleiltaan samanlaiset, mutta seinistä irralliset. Ne on sommiteltu kaarimuodoksi reunustamaan sisäpihan pyöreää laatoitusta. Sisäpihan penkit ovat edelleen olemassa, mutta muut penkit on purettu niiden houkuteltua epätoivottuja käyttäjiä. Penkkien paikat ovat edelleen nähtävissä rakennuksen seinustoilla, mutta parvekkeella ei ole jälkiä purkamisesta.

Käärmekallion laella on terassilla säilynyt yksi ulkopenkki, joka on samaa mallia kuin terveysaseman seinustoilta puretut penkit.

Sisäpihan ulkopenkit ovat säilyneet hyvässä kunnossa.

Keskusaukiolla, kävelykadulla ja Lindforsinkadun puolella oli seinään kiinnitetyt roska-astiat, joiden molemmille puolille oli muurattu pienet seinäkkeet. Roska-astiat olivat metallisia ja maalattu sinisiksi. Niissä oli pyöristetyt ylä- ja alapinnat ja puoliympyrän muotoinen suuaukko. Koko toiminta-keskuksen yhteisten jätesäiliöiden säilytystä varten Pietilät suunnittelivat muuratut aitaukset metalliovilla, joissa oli jälleen käytetty sisäkkäisten kaarten muodostamaa aihetta. Jäteaitaukset sijaitsevat Insinöörinkadun puolella Kirjastorakennuksen edessä.

Roska-astian seinäkkeet Kävelykadun puolella Insinöörinkadun kulmauksessa

Aitaus jätesäiliöitä varten Insinöörinkadun puolella etuaukiolla.

Osastojen sisäänkäyntien läheisyydessä on seinäpintaan upotetut Infovitriivit ja postilaatikot. Virtiinien teräsosat ja sinkitystä pellistä valmistetut postilaatikot on maalattu sinisiksi. Keskusaukion puolella on kulmatornin vieressä sinkitystä teräksestä erikoispiirustusten mukaan valmistetut kaarevarunkoiset ”klaffipolkupyörätelineet”, jotka myös on maalattu sinisiksi. Silloin kun ne eivät ole käytössä, ne roikkuvat rakennuksen seinää vasten. Samanlaisia polkupyörätelineitä on kiinnitetty myös mm. kirjastorakennuksen seinään kävelykadulla. Toimintakeskusta varten on suunniteltu myös vapaasti seisova samaan tapaan muotoiltu polkupyöräteline, joka inventointihetkellä sijaitsi apteekin edustalla. Talotikkaat sijaitsevat keskusaukion puolella. Askelraudat ovat siniseksi maalattua pyöröterästä ja ne on kiinnitetty suoraan rakennuksen runkoon.

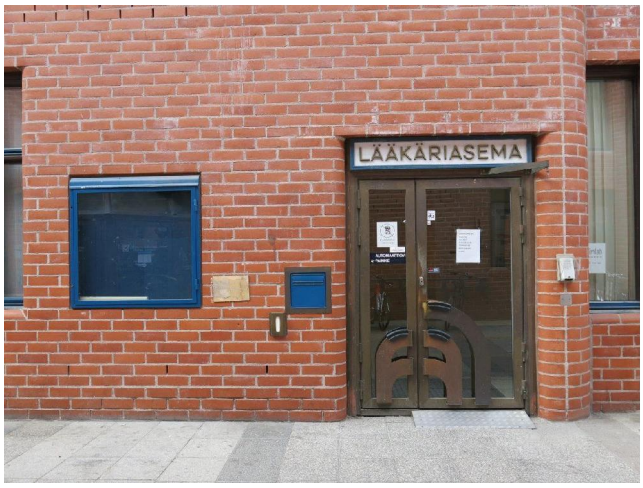

Infovitriini, postilaatikko ja postilaatikon alakulmassa messinkikoteloitu invapainike.

Polkupyöräteline

Kookkaita ulkovalaisimia on kiinnitetty rakennuksen seiniin apteekin sisäänkäynnin yhteyteen, kävelykadulle ja keskusaukiolle sekä sisäpihan puoleiselle parvekkeelle. Sisäpihalla on lisäksi penkkien takana yhteensä neljä vapaasti seisovaa valaisinpylvästä. Valaisinten kaarevat varret ovat metallia, samoin niiden rei’itetyt kaarevat häikäisysuojat. Polttimoiden suojana on kirkkaat lasi- tai muovikuvut. Varret on maalattu sinisiksi, samoin häikäisysuojien ulkopinnat. Seinään kiinnitettyjen valaisinten varsia on kahdenlaisia: ylöspäin ja alaspäin kaartuvia.[44]

[44] Hervannan toimintakeskus Terveysasemarakennus: 1 Rakennustyöselitys, 31–32, 57. (TKTA); 85-1389 Rakennuslupa-aineistot (TKRA); 014, 016, 019-020, 030, 043-045 Rakennekuvat ja 075, 0511 yhteiset kalustekuvat, 3049, 3059-3062rakennekuvat (TKTA).

Julkisivut, tilaura ja ympäristö

Kävelykatu ja keskusaukio

Luonnossa tarkasteltuna terveysaseman eksteriööri on korostuneesti kolmiulotteinen. Katujulkisivut Lindforsinkadun ja Insinöörinkadun puolella on vielä mahdollista hahmottaa piirustusten tapaan kaksiulotteisina pintoina, vaikka nekin yhdistyvät rakennuksen pyöreässä kulmassa ja liu'uttavat samalla katutilat yhdeksi jatkumoksi. Terveysaseman julkisivuja ei sen sijaan kävelykadun ja keskusaukion puolella pysty oikeastaan hahmottamaan toimintakeskuksen muista rakennuksista erillisiksi. Ne ovat osa tilauran arkkitehtuuria. Kapeahkolla kävelykadulla ei terveysaseman pitkää julkisivua oikein hahmota sellaisenaan vaan muodostuu voimakas tilaelämys, ”miinusrakennus”, jossa seininä ovat terveysaseman ja kirjaston ulkoseinät ja jonka katto muodostuu räystäistä sekä niiden välisestä valokatoksesta. Keskusaukiota kohti avautuu houkutteleva näkymä. Aukiolle tultaessa tilaura avartuu ja soljuu eteenpäin pehmeämuotoisten massojen luomia ulokkeita ja syvennyksiä mukaillen. Toimintakeskuksen ulkoarkkitehtuuri liittää sen kolme rakennusta selkeäksi kokonaisuudeksi ja tämä vaikutelma on kaikkein selkein keskusaukiolla ja kävelykadulla. Rakennusten julkisivut on myös kirjaimellisesti liitetty yhteen räystäiden jatkona olevien katosten välityksellä.

Julkisivut Insinöörinkadulle ja Lindforsinkadulle.

Yllä näkymä kävelykadun tilauraan. Oikealla rakennusmuotojen yksityiskohtia keskusaukion puolella.

Kävelykadulla ja keskusaukiolla julkisivuissa on katujulkisivuihin nähden enemmän erityisiä huomionarvoisia osia. Kävelykadulla sijaitsevat vitriinit ja ilmasilta, joiden voidaan ajatella toimivan visuaalisina kiintopisteinä. Keskusaukiolla räystäät eivät enää ole niin huomattavassa osassa, jolloin päähuomio siirtyy selkeästi monimuotoiseen massoitteluun ja seinäpintaan. Siellä on kulmatorni tiilipilareineen sekä siivestä ulostyöntyvä pyöreän nurkan ja tiilipilareiden rajaama rakennusosa. Näiden osien välisessä sisennyksessä sijaitsee räystään alla pohjaltaan neljännesympyrän muotoinen parveke, jossa on kaareva ulkoseinä. Terveysaseman ja elokuvateatterin välisellä kujalla huomio kiinnittyy porrashuoneen kaarevaan seinään ja siiven kapeaan, melko terävään päätyyn.

Mitä keskusaukion puoleisella julkisivulla on mahdollisesti haluttu viestiä? Toisin kuin vapaa-aikakeskuksen, seurakuntakeskuksen ja liikekeskuksen kohdalla, Pietilä ei itse eksplikoinut muotojen merkityksiä tarkemmin. Hän viittasi vain uudelleen Tammerkosken maiseman tiiliarkkitehtuuriin. Keskusaukion monipuolisten muotojen voidaan ajatella viittaavan pitkän ajan kuluessa vähitellen laajenneeseen tehdasrakennukseen. Pietilä vertasi vapaa-aikakeskuksen porrastornia vanhaan linnaan ja seinää kaupunginmuuriin. Näitä viittauksia voidaan nähdä myös keskusaukiolla. Löytyyhän sieltäkin muun muassa torniaihe. Julkisivujen ilme on oikeastaan muurimaisen sulkeutunut johtuen tiilipinnan ja ikkunoiden suhteesta sekä ikkunoiden epätavallisista muodoista. Tämä on

mielenkiintoinen vastakohta tilauran avoimuudelle ja ”syleilevyydelle”. Voidaan pohtia ovatko tiilipilastereiden väleihin upotetut ikkunat kenties viittaus kapeisiin ampuma-aukkoihin vanhojen linnojen vankoissa muureissa. Kirjastorakennuksen ja elokuvateatterin muurien hammastus lisää linnanpihamielikuvia entisestään.

Näkymä kirjastorakennuksen yläterassilta keskusaukiolle. Kuvassa on hahmotettavissa keskusakselin rakennusten ja ympäröivän rakennuskannan kontrastinen suhde.

Kirjasto- ja elokuvateatterirakennusten hammastetut muurit herättää mielikuvia linnanpihasta. Elokuvateatterin julkisivun detaljeissa on käytetty teemamuotoa.

Tilaura ja näkymä liikekeskukselle päin.

Keskusaukiolle avautuu houkutteleva näkymä. Pääteaiheena Vapaa-aikakeskus.

Sisäpiha

Terveysasemarakennuksen keskelle jäävä pieni sisäpiha oli suunnittelun varhaisvaiheessa tarkoitettu paitsi valon saamiseksi rakennuksen sisäosiin myös virkistystä ja polkupyörien säilyttämistä varten. Polkupyörien säilytyskatoksesta luovuttiin jo ennen jälkimmäisen rakennusluvan hakemista. Samalla poistettiin Lindforsinkadulta sisäpihalle johtava käytävä. Tämän jälkeenkin sisäpiha oli tarkoitettu niin henkilökunnan kuin yleisön virkistyskäyttöön, sillä sinne oli kulku niin henkilökunnan tiloista kuin äitiysneuvolan aulasta. Pietilät olivat suunnitelleet sisäpihalle penkit sekä suihkulähteen ja ”valosieneksi” kutsutun sientä muistuttavan valoveistoksen. Näistä kuitenkin luovuttiin rakentamisvaiheessa ja penkkien väliselle pyöreälle piha-alueelle tehtiin vain laatoitus. Penkkien takaiset alueet istutettiin puutarhasuunnitelman mukaisesti. Sisäpihan puolella julkisivujen ilme on tavanomaista avoimempi, sillä sinne sijoitettiin pinta-alaltaan suurimmat ikkunat. Muuten seinäpinnan jäsentely- ja muotoiluperiaatteet ovat samat kuin ulkopuolisissa seinissäkin. Huomionarvoisia yksityiskohtia ovat ulkoseinustoihin verrattuna kapeammat räystäselementit ja julkisivun sisäänvedetyt nurkkaukset. Parvekkeen kaide on vedetty reunoista sisään joten se toistaa nurkkien muotoja. Parvekkeen räystäs on samankokoinen kuin ulkoseinustoilla. Inventointihetkellä sisäpihalle on kulku vain henkilökunnan puolelta. Äitiysneuvolan puoleinen ovi on lukittu ja sen eteen on asetettu huonekaluja.[45]

Sisäpiha.

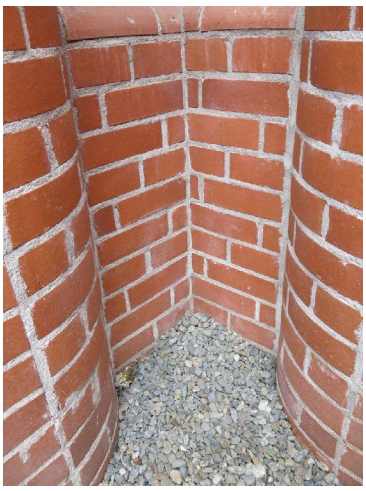

Sisennetty nurkka.

Terveysaseman ja toimintakeskuksen suhde ympäristöön

Ajatus tilaurasta toteutuu siis Hervannan keskusakselissa täydellisimmin juuri toimintakeskuksen rakennusryhmässä ja sen väleissä. Kävelykatu ja keskusaukio tarjoavat useita mielenkiintoa herättäviä sisäisiä näkymiä ja visuaalisia kiintopisteitä, jotka houkuttelevat tutkimaan tilauraa ja liikkumaan rakennusten väleissä ja ympärillä. Toimintakeskuksen ympäristö oli suunniteltu oleskelua varten, jolloin syntyisi myös tilaisuuksia spontaaniin sosiaaliseen kanssakäymiseen. Toimintakeskus ympäristöineen tuntuu tarjoavan lähes loputtoman määrän aisteja, älyä ja mielikuvitusta stimuloivia näkymiä ja yksityiskohtia. Keskusaukion arkkitehtuuriin tarjoutuu näkymiä maan tasosta Lindforsinkadulta, kävelykadulta sekä kävelykadun ja Valtaraitin risteyksestä. Lisäksi Käärmekallion huipulla olevalta terassilta, elokuvateatterin yläterassilta sekä kuntosalin parvekkeelta tarjoutuu

[45] 1209/84 Rakennuslupa-aineistot (TKRA); 85-1389 Rakennuslupa-aineistot (TKRA); Hervannan terveysaseman inventointi 6.5.2014, 9.5.2014, 13.5.2014 ja 16.5.2014. Materiaalit (PM); Piirustusluettelosta poistettu valosienen piirustus 3047 (TKTA).

mahdollisuus nähdä keskusaukio ja tietyssä tapauksissa myös kävelykatu yläviistosta. Toimintakeskuksen rakennuksia on mahdollista katsella yläviistosta myös kauempaa, nimittäin vapaa-aikakeskuksen porrastornista ja tietenkin ikkunoista sekä liikekeskuksen toisesta kerroksesta.

Kävelykadulta avautuu puolestaan näkymät vapaa-aikakeskuksen ja liikekeskuksen suuntaan. Nämä keskusakselin muut osat muodostavat kävelykadun pääteaiheet. Yhteisen julkisivumateriaalin ansiosta ne on helppo mieltää osaksi samaa kokonaisuutta. Ajatuksena onkin tietysti, että tilaura jatkuu näiden rakennusten ympärille ja sisään. Liikekeskuksen läpi onkin helppo kävellä täysin rajoituksetta. Samoin liikekeskuksen sivuseinällä sijaitseva katettu kulkuväylä ja samaan linjaan sijoittuva kirjastorakennuksen seinusta räystään alla muodostavat kulkureitin, johon syntyy myös visuaalinen jatkumo. Keskusaukiolta on kulku- ja näköyhteys myös Lindforsinkadulle ja sen maisemaan. Tämä näköalapiste on hyvä esimerkki Hervannan varhaisen rakennuskannan ja keskusakselin arkkitehtuurin kontrastisuudesta.

Toimintakeskuksen, samoin kuin koko keskusakselin tärkeimmät lähestymissuunnat ovat luonnollisesti Insinöörin kadulta ja Lindforsinkadulta. Terveysaseman pääty liittyy osaksi toimintakeskuksen yhteistä pääjulkisivua Insinöörinkadun puolella. Sitä vastapäätä sijaitsee kauppakeskuksen pääjulkisivu, joten rakennusten välinen katutila on varsinainen keskusakselin paraatipaikka. Lindforsinkadun katutilassa seurakuntakeskus, vapaa-aikakeskus ja toimintakeskus sijoittuvat kaikki kadun varrelle ja liikekeskus muodostaa sille pääteaiheen. Terveysaseman pyöreä kulma liittää katutilat yhteen.

Kävelykatu, keskusaukio ja Insinöörinkadun puoleinen etuaukio on laatoitettu mustilla, valkeilla, harmailla ja punertavilla rouhebetoni- ja luonnonkivilaatoilla sekä sidekivillä Pietilöiden suunnitelman mukaan. Keskusakselin kanssa risteävä Valtaraitti on myös kivetty kookkailla laatoilla ja kirjaston vieritse kulkeva kävelytie katutiilillä. Insinöörinkadulla toimintakeskuksen ja liikekeskuksen välinen katupinta on paria asfalttikaistaletta lukuun ottamatta kivetty, samoin valtaraitin jatkeena oleva Lindforsinkadun ylittävä suojatie. Lindforsinkadun puoleisella seinämällä rakennusta reunustaa laattarivi. Erilaiset kiveystyypit vaihtelevat myös Runoilijanpuiston kulkuväylillä ja käärmekallion koristekiveyksissä.

Terveysasema liittyy osaksi toimintakeskuksen yhteistä pääjulkisivua Insinöörinkadun puolella. Katualueet on kivetty.

Näkymä Vapaa-aikakeskuksen porrastornista. Rakennusten välinen aukio on kivetty.

Näkymä Vapaa-aikakeskukselta päin.

Näkymä Lindforsinkadulta keskusaukiolle.

Edellä on jo kuvattu Pietilän pyrkimyksiä luoda luonnollinen rakennus. Tiettyjä yksityiskohtia on näiden näkökohtien lisäksi vielä syytä nostaa esiin. Lindforsinkadun varrella ja Valtaraitin puolella käy selkeästi ilmi Pietilöiden halu sopeuttaa toimintakeskuksen rakennukset tontilla sijaitsevien kallioiden mittakaavaan. Elokuvateatterin takajulkisivu muodostaa parin sen viereiselle kallioleikkaukselle. Rakennustyöselityksessä todetaan, että kallioseinämä on louhittava tarkkuuslouhintana siten, että louhintaseinämä noudattelee mahdollisimman tarkkaan suunniteltua seinälinjan muotoa. Toinen mielenkiintoinen kohta on keskusaukion kulmassa, jossa kirjaston seinän ja kallion välisessä kujanteessa on kiviportaat käärmekalliolle. Tässä syntyy tila luonnonmuodon ja sitä peilaavan rakennuksen välille.

Rakennukset sopeutuvat kallioiden mittakaavaan. Näkymä Lindforsinkadulta.

Kirjastorakennuksen ja kallion välinen kujanne keskusaukion kulmassa.

Runoilijanpuisto on tärkeä, suorastaan elimellinen osa kirjastorakennusta. Kirjastorakennus liittyy nuorisotilan diskon kattokupolin ja sen päälle rakennetun käärmekallion kautta lähes saumattomasti Runoilijan puistoon. Kaupungin kunnallisteknisen viraston puisto-osaston suunnittelija Pirkko Huttunen laati vuonna 1988 Runoilijanpuistoa ja muuta rakennusten ympäristöä varten vihersuun-

nitelman.[46] Puistoon sijoitettiin kuvanveistäjä Laila Pullisen Muusa-veistos ja toteutettiin hänen sitä varten suunnittelemansa maaveistos. Runoilijanpuisto muodostaa linkin toimintakeskuksen ja vapaa-aikakeskuksen välille sekä liittää ne edelleen Ahvenisjärveä reunustavaan viheralueeseen.

Toimintakeskus ja runoilijan puisto. Puistossa sijaitsee Laila Pullisen Muusa-veistos. Käärmekallion alla sijaits-ee discosalin kupoli.

Keskusakselin ja ympäröivän rakennuskannan suhdetta määritteli alun perin voimakas kontrastisuus. Jyrkkä ero ei tarkoittanut että nämä saman ympäristön osat olisivat olleet toisensa poissulkevia, vaan että niiden suhdetta luonnehti kontrastisuudesta syntyvä jännite. Koposen mukaan Pietilän visiona oli, että keskusakselia ja Ahvenisjärveä ympäröivät korkeammat rakennukset muodostaisivat väritykseltään sopusointuisen kokonaisuuden, jossa valkoista pääväriä olisivat täydentäneet pienemmät värikentät. Näin Hervannan keskeistä avotilaa järvineen ja puistoon kätkeytyvine julkisine rakennuksineen kehystäisi hallitusti väritetty betonitalojen kehä. Sittemmin keskusakselia ympäröivä maisema on muuttunut tavalla, joka hämärtää tätä kontrastisuuden ideaa. Pietilöiden punatiilirakennusten viereen on rakennettu useita punatiilisiä liike-, toimisto- ja asuinrakennuksia, jotka purkavat alkuperäisen materiaalisen jännitteen ja tekevät alkuperäisajatuksen lukemisen ympäristöstä vaikeammaksi. Nämä uudemmat rakennukset imevät voimaa keskusakselista, vaikka tarkoitus lienee ollut päinvastainen.[47]

Toimintakeskuksen pihapiirissä on myös nähtävissä yksityiskohtien rappeutumista, joka tulisi pysäyttää.

[46] Huttunen Pirkko: Hervannan toimintakeskus, vihersuunnitelma 24.8.1988. (TKTA).
[47] Hervannan terveysaseman inventointi 6.5.2014, 9.5.2014, 13.5.2014 ja 16.5.2014. Materiaalit (PM).

Tilaohjelma ja pohjaratkaisu

Tiloista on tässä selvityksessä käytetty niitä nimiä, joilla ne esiintyvät rakennuspiirustuksissa. Neuvonta-, ilmoittautumis-, ja ajanvaraustilojen sekä kanslian, arkiston ja konekirjoitushuoneen muodostamasta hallinnollisten tilojen kokonaisuudesta lisäksi käytetty kätevämpää nimeä potilastoimisto. Seuraavassa tiloja on tarkasteltu rakennuslupapiirustusten pohjalta.[48] (Ks. liitteet 9.–11.)

Hervannan terveysasemarakennukseen sijoitettiin pohjakerrokseen lääkäriasema ja lastenneuvola sekä tilat äitiyshuollolle ja perhesuunnittelulle. Omana erillisenä kokonaisuutenaan oli vielä apteekki. Toiseen kerrokseen sijoitettiin sosiaalitoimisto, hammashoitola, tilat kuntoutusosastolle sekä aikuisneuvonnalle ja kotisairaanhoidolle[49]. Kolmanteen, kattokerrokseen, sijoitettiin henkilöstön sosiaalitilat ja ilmanvaihtokonehuoneet.[50]

Hervannan terveysasema on tilaohjelmaltaan melko tyypillinen kansanterveyslain voimaantulon jälkeen rakennettu terveysasema, joka noudattaa oman aikansa terveydenhuollon käytäntöjä ja ihanteita. Muutamiin muihin 1980-luvulla rakennettuihin saman kokoluokan terveysasemiin[51] verrattuna Hervannassa on kapasiteetiltaan suuret avohoidon palvelut. Tämän mahdollisti se, ettei Hervannan terveysasemalle ollut tarpeen rakentaa vuodeosastoja. Erityisesti 1980-luvun puolivälissä pidettiin tärkeänä kotisairaanhoidon kehittämistä sekä läheistä yhteistyötä sosiaalitoimen kanssa. Nämä toiminnot löytyvät myös Hervannan terveysasemalta.

Terveysaseman pääosin kaksikerroksinen rakennusmassa kiertyy pienen sisäpihan ympärille. Keskusaukion suuntaan työntyy lisäksi pohjamuodoltaan epäsäännöllisen muotoinen siipi. Kokonaisuudessaan rakennusmassa muodostaa ylhäältä katsottuna ikään kuin P-kirjaimen. Apteekin huoneisto sijaitsee pohjakerroksessa, Insinöörinkadun ja Lindforsinkadun pyöristetyssä kulmassa, ja se muodostaa oman tilakokonaisuutensa. Muu osa rakennuksesta kuuluu terveysasemaan. Terveysaseman tiloissa tilasarjojen jäsentelyn perusperiaatteena on huoneiden sijoittaminen keskikäytävien molemmin puolin. Rakennusrungon keskelle sijoitetun sisäpihan ansiosta lähes kaikki tilat saavat luonnonvaloa ja -ilmaa ja niistä avautuu edes jonkinlaiset ikkunanäkymät. Tätä pidettiin 1980-luvun jälkipuoliskolla tärkeänä terveydenhoidon tilojen suunnittelussa.

Terveysaseman tiloihin on neljä sisäänkäyntiä, joiden kautta on kulku osastoille. Pääsisäänkäynti sijaitsee terveysaseman ja kirjastorakennuksen välisen keskuskäytävän puolella. Sen kautta on kulku lääkäriaseman aulaan, jossa sijaitsee rakennuksen ainoa hissi. Porrashuoneesta on kulku myös kuntoutuksen ja kotisairaanhoidon aulaan toisessa kerroksessa. Neuvolaan on kaksi kulkureittiä: varsinainen sisäänkäynti keskusaukion puolella, julkisivun sisennyksessä parvekkeen alla, ja toinen mahdollinen kulkureitti siipiosan päädyssä. Siiven porrashuoneen kautta on kulku toisen kerroksen sosiaalitoimiston aulaan. Lindforsinkadun puolelta on kulkuyhteys toiseen kerrokseen hammashoitolan aulaan, äitiyshuolto- ja perhesuunnitteluosastolle sekä apteekin takaovelle. Etelän

[48] 85-1389 Rakennuslupa-aineistot (TKRA).
[49] Aikuisneuvonnan ja kotisairaanhoidon osasto on rakennuslupavaiheessa varattu alun perin opiskelija- ja kouluterveydenhoidolle. Viimeistään rakentamisvaiheessa, vuonna 1987, aikuisneuvonnalle ja kotisairaanhoidolle varatut tilat on siirretty käytävältä 3226 (2. Kerroksen aulan kohdalta) nykyiselle paikalleen rakennuksen kulmaan, jossa ne toimivat edelleen. Opiskelija- ja kouluterveydenhoidolle ei tämän jälkeen ole nimetty rakennuksessa omia tilojaan. Koska käyttötarkoituksen muutos ei vaikuttanut pohjaratkaisuun ja tilat ovat rakennuksen valmistumisesta saakka olleet aikuisneuvonnan ja kotisairaanhoidon käytössä, niistä puhutaan tässä selvityksessä tällä nimellä.
[50] Myös Heiskari 1988, 16–17.
[51] Kivalo, Kotilainen, Leisio 1986, 26, 42, 52, 56.

(kävelykadun) puoleisen käytävän päädyssä on lääkäriaseman odotustilasta lisäksi hätäpoistumistie Insinöörinkadulle. Sisäpihalle on kulku ilmoittautumistiloista henkilökunnan puolelta sekä äitiysneuvolan odotustilasta. Toisessa kerroksessa on hammashoitolan sekä aikuisneuvonnan ja kotisairaanhoidon naulakkoväliköistä kulku sisäpihan puoleiselle parvekkeelle. Sinne pääsee myös erikoistyöntekijän huoneesta. Sekä sisäpiha että parveke on siis mitä ilmeisimmin tarkoitettu niin henkilökunnan kuin yleisön käyttöön.

Osastojen väliset palo-ovet ovat alun perin olleet lukitsemattomia, joten osastojen välillä on ollut mahdollista kulkea myös sisäkautta. Kansanterveyslain voimaantulon jälkeen rakennetuissa terveysasemissa oli yleensä keskitetty sisäänkäynti, joka oli suositeltu ratkaisu. Hervannan terveysasemallakin on ollut mahdollista kulkea pääaulan kautta ja suuri osa hallinnollisista tehtävistä oli keskitetty potilastoimistoon.[52]

Pohjakerroksessa on kaksi pituussuuntaista käytävää sekä niitä yhdistävä poikkikäytävä. Käytävien päädyissä ja risteämäkohdissa on eri osastojen odotustiloja. Toisessa kerroksessa keskikäytävä tekee täyden ympyrän sisäpihan puoleisten huoneiden ympäri. Siipeen johtaa oma käytävänsä. Tilat on ryhmitelty osastoittain omien odotustilojensa ja käytäviensä ympärille. Vastaanottohuoneet ovat standardisointi- ja monikäyttöisyyspyrkimyksiä noudattaen kaikki keskenään hyvin samankokoisia. Myös muoto on enimmäkseen sama, joskin se saattaa rakennuksen kulmissa vaihdella hieman. Jokaisessa osastoaulassa on palvelutiski neuvontaa, ilmoittautumista ja ajanvarausta varten. Tämä oli suositeltu järjestely kansanterveyslain mukaisesti rakennetuilla terveysasemilla[53]. Vastaanottohuoneiden välillä on kulkuyhteys vain osassa huoneista. Neuvolatiloissa esimerkiksi lääkärien huoneisiin on aina kulku myös viereisistä terveydenhoitajien huoneista. Sen sijaan lääkäriaseman tiloissa on vain yksi väliovi sairaanhoitajan huoneen ja toimenpidehuoneen välillä. Toisessa kerroksessa sosiaalitarkkaajien huoneiden välillä on pareittain kulkuyhteys. Hammashoitolassa väliovia ei ole lainkaan ja kuntoutusosastolla sekä aikuisneuvonta ja kotisairaanhoidon osastoilla yksi kummassakin.

Jokaisella osastolla on omat varastotilansa. Lääkäriasemalla ja hammashoitolalla on lisäksi välinehuoltotilansa. Pohjakerroksessa on rakennuslupapiirustuksissa vain yksi kookkaampi siivouskeskus. Toisessa kerroksessa on joka osastolla omat siivoushuoneensa. Nämä tukitoimintojen tilat vastaavat TTKK:n tutkimuksessa annettuja suosituksia. Saniteettitiloja on kolmenlaisia: yleisölle tarkoitettuja vessoja osastojen odotustiloissa tai käytävillä, henkilökunnan yleensä etuhuoneellisia vessoja sekä näytteenotto- ja käsittelyhuoneiden yhteyteen sijoitettuja näyte-wc:tä. Talotekniset tilat keskittyvät kolmanteen kerrokseen, jossa sijaitsevat konehuoneet sekä pohjakerrokseen siipiosaan, jossa sijaitsevat puhelinyhteyksiin liittyvät tilat ja sähköpääkeskus. Ilmastointihormeja ja sähkökaappeja on lisäksi useissa kohdissa ympäri rakennusta.

Pohjakerros

Lääkäriasema

Lääkäriaseman tilaryhmä sijaitsee sisääntuloaulan molemmin puolin käytävän 3199H–3199G varrella, ja siihen kuuluu aulan lisäksi kaksi odotustilaa. Aulan sivuilla sijaitsee toisella puolella hissi ja toisella pyörätuoleille ja paareille varattu tila. Sisääntuloaulan ja odotustilan äärellä sijaitsevat neuvonta- ja ilmoittautumistiskit sekä niiden vieressä omassa huoneessaan ajanvaraustiski. Ne kuulu-

[52] Helamaa, Karlsson, Vatilo 1974, 131–138; Kivalo, Kotilainen, Leisio 1986, 24–57.
[53] Helamaa, Karlsson, Vatilo 1974, 72–73.

vat osaksi sisäpihaa vasten sijoitettuja hallinnollisia tiloja. Neuvonnan yhteydessä on myös puhelinkeskus ja kanslistin työtila sekä lähiarkiston ja konekirjoitushuoneen muodostama kokonaisuus. Huonetilojen erottamisella toisistaan väliseinin ja seinäkkein tavoiteltiin parempaa työrauhaa ja yksityisyyden suojaa potilaille. Potilastoimisto oli ajalleen tyypillinen ja noudatti suositeltuja suunnitteluperiaatteita.[54] Käytävien molemmissa päädyissä on niiden risteyskohdassa terveyskeskusavustajien huoneet, joihin on liittynyt palvelutiski. Pääaulasta vasemmalle sijoittuvat henkilökunnan tiloina vielä välinehuollon tilat, joissa on omat huoneensa likaisille, puhtaille ja steriileille välineille sekä niiden jälkeen tilava varasto.

Lääkärien kahdeksan vastaanottohuonetta sekä toimenpidehuoneet sijaitsevat ulkoseiniä vasten. Apteekin seinää vasten on sijoitettu laboratoriotilat, toisin sanoen näytteidenotto- ja -analysointitila, näyte-wc sekä EKG-tutkimushuone. Tilasarjoihin kuuluu myös sairaanhoitajan ja osastonhoitajan huoneet sekä keskusaukion puolella neuvotteluhuone ja tornimaisessa ulokkeessa kabinetti, joka on erotettavissa neuvotteluhuoneesta taitto-ovella.

Lastenneuvola sekä äitiyshuolto ja perhesuunnittelu

Lastenneuvola sijoittuu keskusaukion puoleiseen siipeen ja äitiysneuvola saman käytävän toiseen päähän. Neuvoloiden sisäänkäynnin yhteydessä on lastenvaunujen säilytystila. Sisääntuloaulassa on odotustila ja terveyskeskusavustajan palvelutiski. Neuvoloilla on lisäksi omat odotustilansa: lastenneuvolan tilava odotustila sijaitsee siivessä porrashuoneen ympärillä ja äitiysneuvolan odotustila sisäpihaa vasten. Sekä lasten- että äitiysneuvolaa varten on kaksi lääkärin vastaanottohuonetta ja seitsemän terveydenhoitajan huonetta. Äitiysneuvolan puolella on näytteidenotto- ja analyysitila sekä näyte-wc:t ja lastenneuvolassa lasten näyte-wc ja pieni näytteidenkäsittelyhuone. Aivan siiven päädyssä, Insinöörinkatua vasten on teknisten tilojen kokonaisuus, muun muassa sähköpääkeskus ja puhelinvaihde. Neuvoloiden tilaohjelmaan kuuluu myös kaksi varastoa.

Apteekki

Apteekin tilakokonaisuuteen kuuluu melko suppea asiakastila rakennuksen pyöreässä kulmassa ja lääkejakelun kookkaampi tilakokonaisuus sen takana. Lääkejakelutilan perällä on takaoven yhteydessä tila tavaran purkamista varten. Huoneiston kulmassa insinöörinkadun puolella sijaitsevat laboratoriotilat ja lääkäriaseman seinää vasten henkilöstön sosiaalitilat sekä apteekkarin ja proviisorin työhuoneet.

Toinen kerros

Sosiaalitoimisto

Siipiosan toisessa kerroksessa sijaitsee sosiaalitoimisto. Aulan yhteydessä on sosiaalitoimiston neuvonta- ja ajanvaraustiski, jossa on myös vahtimestarin työpiste. Aivan siiven kärkeen on sijoitettu kookas kokoustila, joka on jaettavissa kahtia paljeovella. Aulan eteläpuolella (sisäpihan puolella) sijaitsevat johtavan sosiaalityöntekijän huone sekä kaksi johtavan kodinhoitajan huonetta. Niiden vieressä on monitoimitila ja siihen liittyvä keittokomero. Lindforsinkadun puoleiselle seinustalle on sijoitettu toimistohuoneita ja sosiaalitarkkaajien huoneita. Käytävien risteyksessä on vielä saniteettitilat yleisölle ja henkilökunnalle, niiden välissä siivoustila sekä kodinhoidon pieni varasto ja kookas varasto- ja monistushuone.

[54] Helamaa, Karlsson, Vatilo 1974, 132–138.

Hammashoitola

Hammashoitolan tilakokonaisuus sijaitsee Lindforsinkadun puolella sosiaalitoimiston kanssa saman käytävän varrella. Hammashoitolan valoisa ja vaihtelevan muotoinen aula sijaitsee apteekin yläpuolella pyöreässä kulmauksessa. Aulan vieressä on jälleen toimistohuone, jossa on palvelutiski. Aulan yhteyteen on sijoitettu myös siivous- ja saniteettitilat. Hammashoitohuoneita yhteensä kuusi ja ne on sommiteltu käytävän molemmin puolin. Lisäksi tilaohjelmaan kuuluu hampaidenpesuhuone opetustarkoitukseen sekä esilääkitys ja toipumishuone. Sisäpihan puolella sijaitsevat vielä välinehuollon huoneet puhtaille ja likaisille välineille sekä varasto, jonka yhteydessä on pimiö ja konehuone. Hammashoitolan tilaohjelma oli lähes täysin TTKK:n tutkimuksessa annettuja suosituksia vastaava.[55]

Aikuisneuvonta ja kotisairaanhoito

Aikuisneuvonnan ja kotisairaanhoidon sekä kuntoutusosaston yhteinen aula toimistoineen ja palvelutiskeineen sijaitsee pääsisäänkäyntiin liittyvän porrashuoneen vieressä. Aikuisneuvonnan ja kotisairaanhoidon odotustila sijaitsee käytävän päässä rakennuksen kulmassa. Aikuisneuvonnan ja kotisairaanhoidon osastolla käytävä muodostaa yhdessä naulakkovälikön kanssa J-kirjaimen muotoisen kulkuväylän. Naulakkoväliköstä on pääsy parvekkeelle. Osastoon kuuluvat terveydenhoitajien ja lääkärin vastaanottotilat sekä puheterapeutin, erikoistyöntekijän ja kuulontutkijan huoneet on sijoitettu Insinöörinkadun puoleisen käytävän molemmin puolin. Odotustilan vieressä on kävelykadun puoleista seinää vasten huuhteluhuone, lepo- ja tarkkailuhuone, näytteidenotto- ja analyysihuone sekä näyte-wc. Välikön ja käytävän kulmauksessa sijaitsevat varasto sekä siivous- ja saniteettitilat.

Kuntoutusosasto

Kuntoutusosaston vastaanottohuoneet sijaitsevat kävelykadun suuntaisen käytävän 3226 varrella sisäpihan puolella. Kuntoutusosaston huomattavin tilakokonaisuus on poikkikäytävän varteen keskusaukion puolelle sijoitettu kuntosali ja ryhmäliikuntatila. Siihen liittyy patjavarasto ja hoidonvalvontatila toisessa päässä sekä pukuhuoneet ja saniteettitilat toisessa. Pukuhuoneiden vieressä on vielä tyhjennyshuone, jota on käytetty liman poistamiseen hengityselimistöstä. Terveysasemarakennusten suunnitteluohjeissa suositeltiin pääsyä liikuntatiloista ulos, ja liikuntasalista onkin kulku omalle parvekkeelleen keskusaukion kulmaukseen. Kuntosalia vastapäätä on kaksi syvälämpöhuonetta. Käytävien kulmauksessa sijaitsevat varasto- ja saniteettitilat. Toinen varasto ja välinehuoltotila on sijoitettu aikuisneuvonta- ja kotisairaanhoito-osaston puoleiseen päätyyn. Jo ryhmäliikuntatilan aputiloineen katsottiin riittävän kuntoutustoiminnan aloittamiseen terveysasemalla. Kuntoutusyksikön tilantarpeeksi esitettiin TTKK:n tutkimuksessa 120-150m2, mutta Hervannassa kuntoutusosaston tilat olivat tätä kookkaammat.[56]

Ravintola

Kuntoutusosaston tilojen lomassa oli ravintola, jonka tiloihin kuuluivat keittiö- ja tarjoilutilat, sekä ruokailutila. Keskusaukion puoleisessa tornimaisessa ulokkeessa oleva ruokailutilan osa oli erotettavissa taitto-ovella. Alkuun ravintola palveli lähinnä työpaikkaruokalana, eikä tilaohjelmaan siten

[55] Helamaa, Karlsson ja Vatilo 1974, 117–126.
[56] Helamaa, Karlsson ja Vatilo 1974, 108, 102–111.

sisältynyt yleisölle avointa kahviota. Tässä suhteessa poikettiin suunnitteluihanteista. Myöhemmin ravintola oli avoinna myös yleisölle.[57]

Kolmas eli kattokerros

Kattokerroksen tilat kohoavat vesikaton yläpuolelle sisäpihan molemmin puolin. Niiden lisäksi räystäslinjan yläpuolelle nousee liikuntasalin kattoholvi keskusaukion puolella. Lindforsinkadun puolella on rakennusrunkoa kapeampi ilmastointikonehuone ja kävelykadun puolella rungon levyinen henkilökunnan sosiaalitilojen ja konehuoneiden muodostama kokonaisuus. Pääportaikon huipulla on laitehuoltohuone ja käytävä katolle johtavalle ulko-ovelle. Portaikosta on kulku myös käytävään, jonka kautta pääsee edelleen hissi- ja ilmastointikonehuoneisiin sekä naisten ja miesten puku-, pesu- ja suihkutiloihin sekä vessoihin.

Pohjaratkaisuun tehdyt muutokset ja nykytilanne

Rakennusvaiheen muutokset

Rakennusvaiheessa rakenteisiin ja pohjaratkaisuun tehtiin joitakin melko pieniä muutoksia. Suurin osa niistä oli mittojen tarkennuksia ja muutoksia, alakattojen korkeusasemien muutoksia, kevyiden väliseinien materiaalimuutoksia, ovien aukeamissuunnan muutoksia ja niin edelleen. Pohjakerroksessa yksi henkilökunnan wc-tiloista muutettiin siivoushuoneeksi. Sen pinnat oli kuitenkin käsitelty kuten wc-tiloissa ja sittemmin se onkin muutettu vessaksi.

Toisessa kerroksessa muutettiin tiettyjen tilojen käyttötarkoitusta, mikä ei kuitenkaan vaikuttanut pohjaratkaisuun. Alun perin opiskelija- ja kouluterveydenhoidolle varatut tilat muutettiin aikuisneuvonnan ja kotisairaanhoidon tiloiksi. Sisäpihan seinustalla sijaitsevat terveydenhoitajan huoneet 3242–3245 varattiin sosiaalitarkkaajia varten ja aulan läheisyyteen sijoitettu varastohuone 3225 muutettiin sosiaalityön toimistoksi. Samalla seinustalla tehtiin sisäpihan seinään mittamuutoksia. Niistä johtuen huoneiden 3240 ja 3241 väliseen seinään tehtiin loiva mutka, jottei se osuisi ikkunan kohdalle. Kolmannessa kerroksessa siirrettiin ilmastointikonehuoneiden ovien paikkoja. Potilastoimistoon liittyvä ajanvaraushuone ja puhelinkeskus toteutettiin mahdollisesti yhtenä väliovellisena tilana jo rakennusvaiheessa. Ainakaan myöhempiä muutossuunnitelmia ei ole tiedossa tai jälkiä myöhemmin tehdystä muutoksesta nähtävissä.[58]

Myöhemmät tilamuutokset

Suurimmaksi osaksi terveysaseman tilat noudattavat edelleen alkuperäistä pohjaratkaisua. Tilojen käyttötarkoituksia on jonkin verran muutettu, mutta enimmäkseen niiden standardisoitu luonne on mahdollistanut tämän ilman väliseiniin tai kulkureitteihin tehtäviä muutoksia. Niitä on tehty vain muutamissa yksittäisissä tapauksissa.

Apteekin huoneistossa on tehty huomattavia tilamuutoksia vuonna 1998 nykyisen apteekkarin aloitettua Hervannan apteekissa. Apteekin myymälää ja asiakastilaa laajennettiin huomattavasti vähentämällä muita tiloja. Laboratorion yhteydestä purettiin aseptinen työhuone ja vetokaappi ja laboratorioon rakennettiin uusi sisäänkäynti vetokaapin kohdalle. Varsinainen laboratoriohuone 3105

[57] Kuntohoitaja Anita Penttilän tiedonanto 3.6.2014; Helamaa, Karlsson, Vatilo 1974, 131.
[58] 3001–3003 Työpiirustukset 18.6.1986–16.11.1987 (TKTA); Hervannan toimintakeskus kortteli no 7136, Luettelo muutoksista 30.9.1988 (TKTA); Hervannan terveysaseman inventointi 6.5.2014, 9.5.2014, 13.5.2014 ja 16.5.2014. Aineistot (PM).

jaettiin uudella väliseinällä siten, että ulkoseinää vasten muodostui pieni toimistohuone, johon on kulku asiakastilasta. Apteekkarin ja proviisorin työhuoneet asiakastilan vastakkaisessa päädyssä purettiin, samoin naisten pukuhuone. Pukeutumistilat sijoitettiin entiseen keittiöön.

Ilmoittautuminen ja neuvonta tapahtuvat nykyisin keskitetysti pääaulassa. Ennakkoon varatuille käynneille ei enää ilmoittauduta. Ajanvaraus tapahtuu suurelta osin internetissä ja puhelimitse sekä joissakin tapauksissa jatkokäynneille suoraan esimerkiksi terveydenhoitajalla käynnin yhteydessä. Tästä syystä jokaisen osaston omia palvelutiskejä ei enää käytetä.

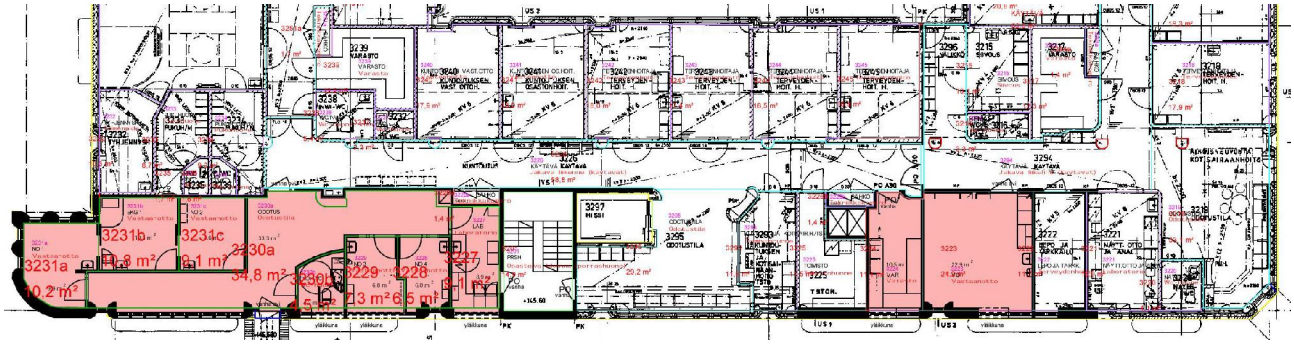

Yllä toiseen kerrokseen toteutetut muutokset. Alla pohjakerroksessa toteutetut muutokset. Apteekin osalta pohjakaava on suuntaa-antava.

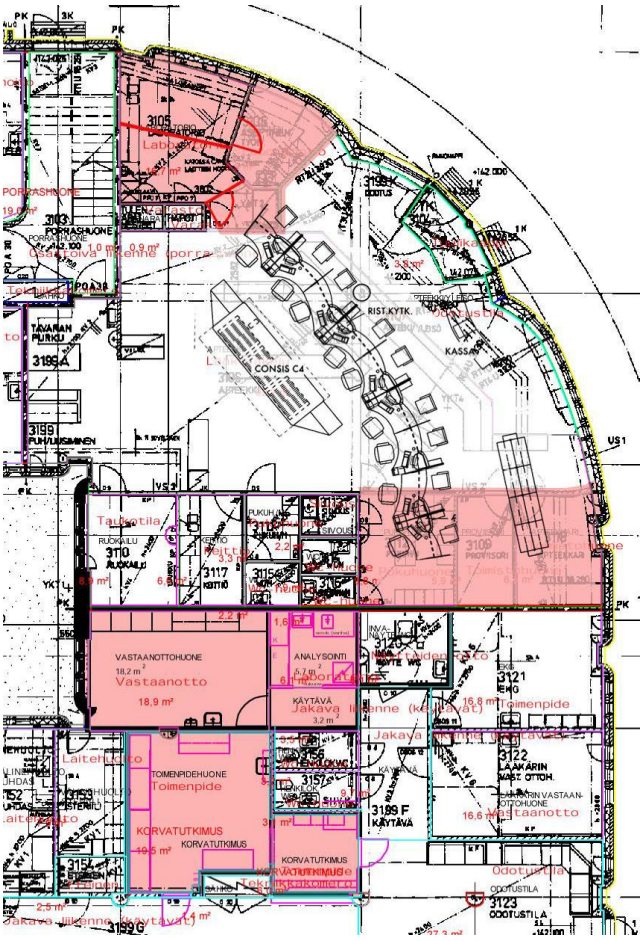

Toisessa kerroksessa tehtiin muutoksia vuonna 2007. Pää- ja rakennesuunnittelijana toimi arkkitehti Reetta Talonen Tähti-set Oy:stä ja LVI-suunnittelijana Jukka Sell Ins. Tsto AX-LVI Oy:stä. Ravintola muutettiin sairaanhoitopiirin uudeksi laboratoriokeskukseksi. Entiseen ruokailutilaan rakennettiin kolme näytteenottohuonetta ja näyte-wc. Entiseen keittiöön rakennettiin kaksi näytteenottohuonetta ja näytteidenkäsittelytila. Saman käytävän toisessa päässä välinevarastoa 3224 pienennettiin puoleen entisestä. Toinen puoli yhdistettiin huuhteluhuoneen 3223 kanssa uudeksi toimenpidehuoneeksi. Pohjakerroksessa sijainneet kaksi alkuperäistä toimenpidehuonetta käytetään vastaavasti vastaanottohuoneina.

Pohjakerroksessa kolmesta terveyskeskusavustajan huoneesta kahden ikkunaseinät – neuvolassa sijaitseva 3196 ja Insinöörinkadun puoleiseen odotustilaan liittyvä 3158 – onkin rakennettu sisäpuolelta umpeen. Neuvolan puolella ja arkiston kulmassa sijaitsevat terveyskeskusavustajan huoneet on otettu vastaanottotiloiksi. Palvelutiskien ikkunaseinien umpeen rakentaminen liittyy osaksi laajempaa tilamuutosta, joka toteutettiin vuonna 2010. Muutossuunnitelmat teki rakennusarkkitehti Kari Salonen tilakeskuksen suunnitteluyksiköstä. Entinen laboratoriotila jaettiin

silloin väliseinällä vastaanottohuoneeksi ja näytteidenkäsittelytilaksi. Varasto ja terveyskeskusavustajan huone muutettiin toimenpidehuoneeksi ja sen aputilaksi, eli niiden välinen seinä poistettiin. Kuntoutus- sekä aikuisneuvonta ja kotisairaanhoidon osastojen palvelutiski toisen kerroksen aulassa on avoinna päivittäin tunnin ajan, jolloin siinä toimii fysioterapiaosaston päivystys. Muutoin osastojen palvelutiskeihin liittyvät huoneet on otettu alkuperäisestä poikkeavaan käyttöön.[59]

Edellä mainittujen muutosten lisäksi pääaulassa on rakennettu entiseen paarien ja pyörätuolien säilytystilaan postihuone. Toisessa kerroksessa on puhkaistu useita vastaanottohuoneiden välisiä ovia.[60]

Toiminnalliset tilatyypit

Tilat voidaan jaotella käyttötarkoituksen mukaan kuuteen eri tyyppiin: yleisiin tiloihin ja kulkuväyliin, hallinnollisiin tiloihin, hoitotyön tiloihin, hoitotyön (muiden kuin hallinnollisten) tukitoimintojen tiloihin, sosiaalitiloihin sekä taloteknisiin tiloihin. Taulukossa on lueteltu tarkemmin, millaisia tiloja kuhunkin ryhmään kuuluu. Samaa tilaluokittelua on käytetty hyväksi laadittaessa pohjakaavioita, jotka havainnollistavat eri tilatyyppien sijoittumista rakennuksessa. Pohjakaavioita on tehty kahdet, toiset kuvaamaan alkuperäistä tilannetta (ks. liitteet 12.–14.) ja toiset kuvaamaan nykytilannetta (ks. liitteet 15.–16.)

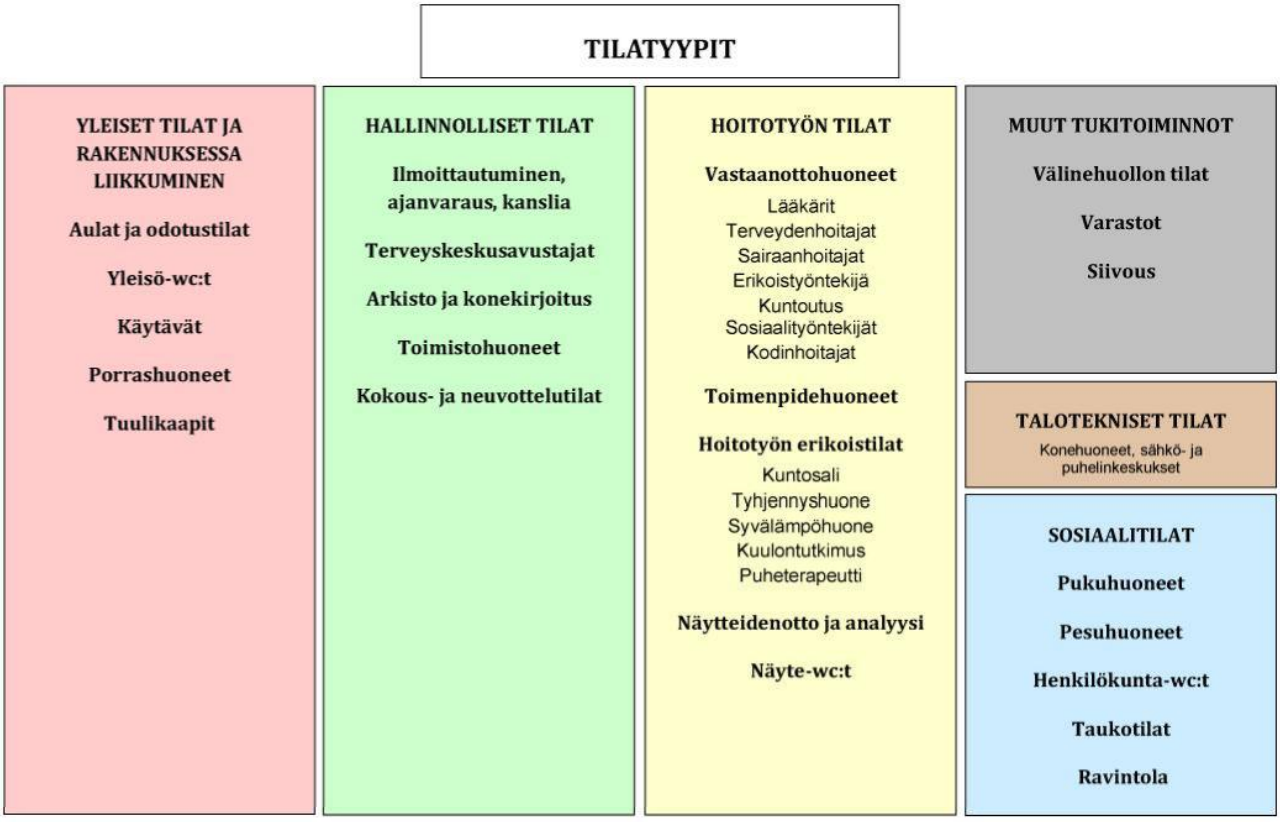

[59] Rakennusarkkitehti Kari Salosen tiedonanto 5.6.2014; Sähköiset ajantasapiirustukset 2010 (TKT). Ajantasapiirustukset eivät ole kaikilta osin täysin ajan tasalla. Niihin ei ole merkitty esim. apteekin tiloissa tehtyjä muutoksia tai terveysasemalla tapahtuneita pienimpiä muutoksia kuten lisättyjä väliovia.

[60] Farmanomi Ulla Karvisen tiedonanto 16.5.2014; Hervannan apteekin päiväämättömät muutospiirustukset (HA). Apteekin muutospiirustuksiin on merkitty myös sellaisia muutoksia, joita ei ainakaan vielä ole toteutettu; 07-535 Rakennuslupa-aineistot: Ravintolan muuttaminen laboratoriokeskukseksi ja muita muutoksia. 24.5.2007. (TKRA); Hervannan terveysaseman inventointi 6.5.2014, 9.5.2014, 13.5.2014 ja 16.5.2014. Aineistot (PM).

Luokittelu tilatyyppeihin ei ole ollut aivan yksinkertaista, sillä tietyillä tiloilla on enemmän kuin yksi käyttötarkoitus. Ainakin pohjakerroksen neuvotteluhuonetta ja kabinettia käytetään ja mahdollisesti on käytetty alun perinkin myös henkilökunnan taukotilana. Myös neuvolassa neuvottelukäyttöön otettu huone 3183 toimii mahdollisesti myös taukotilana ja toisessa kerroksessa taukotiloiksi muutetut huoneet henkilökunnan sisäisinä neuvotteluhuoneina. Eräiden tilojen kohdalla on ollut hankalaa hahmottaa, ovatko ne toimistotyötä varten, vai (myös) hoitotyöhön ja asiakaskäyntejä varten tarkoitettuja. Tällaisia ovat etenkin sosiaalitoimiston tilat ja osastonhoitajien huoneet. Hallinnollisiin tiloihin on merkitty kuuluviksi ne huonetilat, joiden nimikkeenä on toimisto tai toimistovirkailijan huone. Sosiaalitoimiston monitoimitila on merkitty henkilökunnan käyttöön lähinnä oviväriin perustuen (ks. kappale *Interiöörit/Ovet*), vaikka sillä nimensä mukaisesti on todennäköisesti ollut monenlaista käyttöä.

Pohjakaavioita vertaamalla käy ilmi muutamia selkeitä muutoksia. Terveyskeskusavustajien huoneet on otettu hoitotyön tiloiksi, samoin osa toimistotiloista. Sosiaalitiloja on lisätty etenkin toisessa kerroksessa, mahdollisesti ravintolan lakkauttamiseen liittyen. Liikkuminen rakennuksessa on nykyisin rajoitetumpaa kuin alun perin. Osaa osastojen välisistä palo-ovista pidetään lukittuina. Ne on merkitty pohjakaavioihin valkoisella. Nykytilannetta kuvaavaan kaavioon on myös merkitty apteekin tiloissa tehtyjä muutoksia.

Osa tapahtuneita toiminnallisista muutoksista ei tule ilmi pohjakaavioissa. Sosiaalitoimisto muutti pois rakennuksesta heti vuoden 2003 alussa. Sen tilalle muuttivat psykiatrian poliklinikka ja maahanmuuttajien palvelut. Tällä hetkellä osasto on tyhjillään odottamassa sisäilmaremonttia. Osa rakennuksen tiloista on vajaakäytöllä muuttuneiden tarpeiden vuoksi. Näitä tiloja ovat esimerkiksi osa potilastoimiston tiloista sekä sosiaalitoimiston neuvonta- ja ajanvaraushuone, jota ei enää käytetty silloinkaan, kun muut tilat olivat vielä käytössä. Hoitotyön tiloissa tapahtuneet keskinäiset käyttötarkoituksen muutokset eivät käy ilmi kaavioista, mutta niitä on selostettu edellisessä kappaleessa.[61]

[61] Tilapalveluasiantuntija Anne Karisen tiedonanto 9.6.2014; Hervannan terveysaseman inventointi 6.5.2014, 9.5.2014, 13.5.2014 ja 16.5.2014, aineistot (PM).

Interiöörit

Terveysaseman tilaohjelma ja huonetyyppien koko oli pitkälti standardisoitu. Pohjaratkaisun perusperiaate, huonetilojen sijoittaminen keskikäytävien molemmin puolin, oli sekin rakennustyypille melko tavanomainen. Interiöörien suunnittelulla Pietilät halusivat kuitenkin selvästi antaa Hervannan terveysasemalle yksilöllisen leiman ja liittää ne samalla osaksi keskusakselin rakennusten kokonaisuutta.

Interiöörien osatekijät, materiaalit ja värit

Erityiset yksityiskohdat

Kantavaan rakenteeseen kuuluvat pilarit ovat keskeisessä osassa käytävien interiöörejä. Toimintakeskusta esitellessään Pietilät kirjoittivat, että ”pilarit on laatoitettu värikkäiksi opastimiksi, jotta käyttäjän olisi helppo paikallistaa oma vastaanottohuoneensa”[62]. Pilarien poikkileikkausmuoto vaihtelee täyspyöreästä erilaisiin sektorimuotoihin ja viistettyihin muotoihin. Osa pilareista seisoo seinäpinnoista erillään, mutta osa väliseinistä on rakennettu kiinni pilareihin. Betonipylväät on pinnoitettu värikkäillä kaakelilaatoilla. Jalkalistat ovat niissä kuparia. Pilareissa on käytetty useita eri väriyhdistelmiä ja käytetyt värit ovat sekä heleitä että murrettuja sävyjä, joita on vaikea kuvata. Kaikissa pilareissa on yhteisinä väreinä yläosan sininen, keskiosan valkoinen ja tyviosan vaalea harmaa, jotka ovat interiööreissä muutenkin eniten toistuvat värit. Muut tehosteväri on sommiteltu pystyraidoiksi.

Kantavat betonipilarit on pinnoitettu värikkäillä kaakelilaatoilla käyttäen useita eri väriyhdistelmiä. Pilarien kaakeloinnin pohjavärit ovat samat kuin interiöörien värityksessä eniten toistuvat värit.

Kaikkiin tärkeimpiin odotus- ja aulatiloihin on toteutettu tiilirakenteiset puhelinseinäkkeet tai -syvennykset, joissa oli yleisöpuhelimet ja hyllytasot. Hammashoitolan aulassa puhelinsyvennys on poikkeuksellisesti upotettu seinään ja on muodoiltaan kulmikas. Muissa tiloissa niiden seinät oli muurattu punatiilestä kaareviksi. Samaan tapaan on lastenneuvolan tiloihin muurattu naulak-

[62] Pietilä 1989, 30.

kosyvennykset muun muassa kaarevien portaiden alle. Kaikkien näiden tiiliseinien etureunoissa oli pyöristetyt pystypuut.[63]

Yllä vasemmalla sosiaalitoimiston aulan puhelinseinäke ja hammashoitolan aulan puhelinsyvennys. Syvennyksessä on vielä alkuperäinen kalustus. Ylhäällä oikealla lasten mittakaavaan suunniteltu naulakko lastenneuvolan odotushuoneessa. Oikealla aikuisten naulakon ja puhelinsyvennyksen yhdistelmä neuvoloiden aulassa.

Lattiamateriaalit

Lattian pintamateriaaleina on terveysasemarakennuksessa käytetty mosaiikkibetonia, muovista Hovi-laattaa sekä erityyppisiä muovimattoja. Lattioiden pääväritys on vaalea harmaa. Jalkalistat ovat lähes kaikissa tiloissa noin kymmenen sentin levyiset ja profiloimattomat mäntylistat tai kaarevia seiniä vasten vaneria. Jalkalistat on maalattu valkoisiksi. Kosteissa tiloissa muovimatto on nostettu seinälle kaakeloinnin alareunaan asti eli noin kymmenen sentin korkeuteen.[64]

[63] 3576 kalustepiirustus (TKTA); Hervannan terveysaseman inventointi 6.5.2014, 9.5.2014, 13.5.2014 ja 16.5.2014. Materiaalit (PM).

[64] 3073–3075 Materiaalimerkintöjä 1.-3. kerros 15.9.1987 (TKTA); Hervannan toimintakeskus Terveysasemarakennus: 2. Huoneluettelo ja maalaustyöselitys, rakennetyypit 9.2.1988, liite (TKTA); Hervannan terveysaseman inventointi 6.5.2014, 9.5.2014, 13.5.2014 ja 16.5.2014. Materiaalit (PM).

Mosaiikkibetoni

Tuulikaapeissa ja porrashuoneissa on vaaleat mosaiikkibetonilattiat. Suuremmat lattiapinnat on tehty mosaiikkibetonilaatoista ja avoaskelmien pinnat valamalla. Valutyöt teki erikoisliike, lattiamateriaalipiirustusten mukaan Tampereen Puristelaatta Oy. Sama liike teki ilmeisesti myös ulkopuolisia laatoituksia ja kiveyksiä, sillä yhtiön tuotteita esittelevillä internet-sivuilla[65] on Käärmekalliota ja Runoilijapuistoa esittävä valokuva.

Muovilaatoitus

Vaalean harmaa Hovi-muovilaatoitus on yksi laajimmin käytettyjä lattiamateriaaleja terveysasemalla. Paitsi käytävillä, auloissa ja odotushuoneissa, Hovi-laatta on lattiamateriaalina myös ilmoittautumis- ja kansliatiloissa; arkisto- ja konekirjoitustiloissa; lähes kaikissa palvelustiskeihin liittyvissä huonetiloissa; ravintolan ruokailutilassa; hammashoitolan esilääkitys ja toipumishuoneessa; kotisairaanhoidon ja aikuisneuvonnan osaston lepo- ja tarkkailuhuoneessa sekä näytteidenotto- ja analyysihuoneessa ja kaikissa varastoissa. Muista vastaanottotiloista poiketen sosiaalitoimiston huonetilojen lattiat on saniteettitiloja lukuun ottamatta pinnoitettu kauttaaltaan Hovi-laatoilla. Myös sosiaalitoimistoon johtavat kaarevat umpinaiset portaat päällystettiin Hovi-laatalla. Lastenneuvolan odotustiloissa ja sosiaalitoimiston odotustilassa on vaaleanharmaan laatoituksen lomassa koristeena valkoisia, vaaleansinisiä ja tummansinisiä[66] laattoja.

Muovimatot

Sosiaalitoimistoa lukuun ottamatta kaikissa vastaanottohuoneissa oli käytetty vaaleanharmaata sähköä johtavaa muovimattoa, joka ilmeisesti oli joko Tarkett Oy:n Coulombus tai Nokian Lustra. Samaa muovimattoa oli käytetty myös kaikissa toimenpidehuoneissa, useimmissa näytteenotto- ja analysointihuoneissa sekä apteekin kaikissa huonetiloissa sosiaalitiloja lukuun ottamatta.

Kaikissa pukuhuoneissa, saniteettitiloissa sekä pesu- ja suihkuhuoneissa lattia pinnoitettiin erityyppisellä vaalean harmaalla muovimatolla. Sillä pinnoitettiin myös pohjakerroksen siipiosassa sijaitsevien sähkö- ja puhelinkeskusten lattiat ja kuntosalin yhteydessä tyhjennyshuone. Näissä tiloissa se oli kuitenkin eri laatua, ilmeisesti merkiltään joko Finnplano tai Tarkett Optima.

Siivoustiloissa, lääkäriaseman ja hammashoitolan välinehuollon likaisissa ja puhtaissa huoneissa, huuhteluhuoneessa ja ravintolan keittiössä oli liukuestemuovimatto, ilmeisesti Nokian Kitka.

Yksittäisissä tiloissa oli lisäksi näistä yleisesti käytetyistä tyypeistä poikkeavia muovimattoja. Kuntosalissa on ilmeisesti urheilutiloihin tarkoitettu Tarkett Oy:n Euro Sport -matto. Toisin kuin muissa tiloissa, lattia on vaaleanruskea.

Kuulontutkijan huoneessa 3209 oli akustisilta ominaisuuksiltaan siihen sopiva lattiapinta, lattiamateriaalipiirustusten mukaan Pukkilan Ipocork. Inventointihetkellä lattiamateriaalina on uudempi vaalea muovimatto.

[65] Teollisuus 2013, Tampereen Puristelaatta Oy: <http://www.teollisuus2013.fi/55da1/Tampereen+Puristelaatta+Oy> 27.5.2014.
[66] 3076 Koristelaatoitusmallit 22.6.1987, 3078–3080 Koristelaatoituspiirustukset 8.6.1988 (TKTA).

Lattiamateriaalipiirustusten mukaan pohjakerroksen neuvotteluhuoneessa ja kabinetissa on muista tiloista poikkeava Tarkett Standard tai Jousto Sport -muovimatto. Inventointihetkellä tilassa on korkkikuvioitu ruskea muovimatto.[67]

Seinäpinnat

Suurin osa kaikkien huonetilojen seinistä on tasoitettuja ja valkoisiksi maalattuja tiili- ja betoniseiniä. Käytävillä ja vastaanottohuoneissa on paljon kookkaita kehystettyjä kiinnityspintoja, ilmeisesti Hackmanin valmistamaa Halltex Hanki -levyä.

Osassa tiloista on kaakeloidut seinät. Näitä tiloja ovat kaikki saniteettitilat, pesu- ja suihkuhuoneet; näytteidenotto- ja analyysitilat; toimenpidehuoneet ja tyhjennyshuone; apteekin laboratoriotilat sekä siivoushuoneet. Muissa huonetiloissa on lisäksi kaakeloitu vesikalusteiden taustat. Laatoitus on kaikissa tiloissa kiiltäväpintainen Pukkilan Harmonia, jonka laattakoko on 147 x 147 mm. Pyöreissä nurkissa laatta on kapeampaa. Hoitotyöhön liittyvissä tiloissa, laboratoriotiloissa ja siivoushuoneissa laatoitus on kokonaan valkoinen. Saniteetti- ja peseytymistiloissa seinän alaosa on valkoinen ja yläosassa on kaksivärinen ruudutus. Väriyhdistelmiä on neljä erilaista.

Käytävillä ja naulakkotiloissa on puisia suojaverhouksia, jotka on toteutettu vaakasuuntaisesta lakatusta ponttipaneelista. Yksittäisten paneelilautojen leveys vaihtelee. Reunalistat on pyöristetty. Suojaverhouksia on yleensä vain käytävän toisella seinustalla. Verhoukset ovat keskenään erikorkuisia, matalimmat ovat noin 40 korkuisia ja korkeimmat noin 130 cm korkeita. Osaan korkeista suojapaneloinneista on ollut tarkoitus liittää klaffipenkit, jotka monin paikoin on myös toteutettu. Siksi niihin saattaa liittyä profiloidut selkänojaosat, jotka ovat olemassa niissäkin tapauksissa, että istuinosia ei ole toteutettu. Suojapanelointien yläpuolella on usein kiinnityspinta.

Kuulontutkijan huoneessa on seinissä akustinen verhous, eli huoneselityksen mukaan mineraalivillakerros ja sen päällä Gyproc-levytys.[68]

Matalat suojaverhoukset ja kiinnityspinnat. Aikuisneuvonta- ja kotihoito-osaston käytävä.

Korkeisiin suojaverhouksiin kiinnitetyt klaffituolit. Kuntoutusosaston käytävä/odotustila.

[67] 3073–3075 Materiaalimerkintöjä 1.-3. kerros 15.9.1987 (TKTA); Hervannan toimintakeskus Terveysasemarakennus: 2. Huoneluettelo ja maalaustyöselitys, rakennetyypit 9.2.1988, liite (TKTA); Hervannan terveysaseman inventointi 6.5.2014, 9.5.2014, 13.5.2014 ja 16.5.2014. Materiaalit (PM).

[68] Hervannan toimintakeskus Terveysasemarakennus: 2 Huoneluettelo ja maalaustyöselitys, rakennetyypit 9.2.1988, liite (TKTA).

Korkea suojaverhous ja selkänojaprofilointi ilman klaffituoleja. Hammashoitolan käytävä.

Korkea suojaverhous naulakon yhteydessä. Kuntoutusosaston käytävä.

Sisäkatot

Sisätiloissa ovat osaksi näkyvissä betoniset väli- ja yläpohjat, jotka on tasoitettu ja maalattu valkoisiksi. Kolmannessa kerroksessa yläpohjan sisäpinta on kuitusementtilevyä. Suureksi osaksi tiloissa on alaslasketut katot, jotka kätkevät näkyvistä ilmastointihormit ja parantavat tilojen akustisia ominaisuuksia. Alakatot ovat myös sisustuksellisesti hyvin näkyvässä osassa. Alakattopiirustukset on laadittu 1985, ja niihin on tehty muutoksia 1987. Alakattotyyppejä on huoneselityksen mukaan viisi erilaista. Sisäkattoratkaisuja on tarkasteltu arkistomateriaalin lisäksi inventointitietojen perusteella.[69]

Sälealakatot

Pietilät suosivat 1970–1980-luvuilla metallisia sälealakattoja. Ainakin Hervannan kaikissa rakennuksissa ja Tampereen pääkirjastossa Metsossa on sellaiset, vain säleiden poikkileikkausmuoto ja koko vaihtelevat. Terveysasemalla kaikkien tärkeimpien julkisten tilojen alakattotyyppi KV 2 on Pietilän suunnittelema ja Lautex Oy:n valmistama metallisäle. Sen poikkileikkaus on neljännesympyrän muotoinen, eli se toistaa toimintakeskuksen teemamuotoa. Säleen kuori on siniseksi polttomaalattua alumiinipeltiä ja sen pystysuora reuna on rei'itetty. Akustisena täytteenä on mineraalivilla. Huomautettakoon, että Lautex valmisti sälettä standardituotteena muuten täysin vastaavanlaisena, mutta poikkileikkausmuodoltaan ja väriltään poikkeavana. Tätä alakattotyyppiä oli alun perin

[69] 3014–3016 Alaslasketut katot 1.-3. kerros (TKTA); Hervannan toimintakeskus terveysasemarakennus: Huoneluettelo ja maalaustyöselitys, rakennetyypit 9.2.1988, liite (TKTA); Hervannan toimintakeskus, luettelo muutoksista 30.9.1988 (TKTA); Hervannan terveysaseman inventointi 6.5.2014, 9.5.2014, 13.5.2014 ja 16.5.2014. Materiaalit (PM).

tarkoitus käyttää paljon laajemmin kuin mitä sitä lopulta käytettiin eli myös niissä tiloissa, joihin valittiin lopulta tyyppi KV 6. Metallisäleverhousta on käytetty julkisissa tiloissa, kuten käytävillä, auloissa ja odotushuoneissa; ilmoittautumis- ja kansliatiloissa; suurimmassa osassa palvelustiskeihin liittyviä huonetiloja; kuntosalissa ja sen aputiloissa; ravintolan ruokailutilassa, kokous- ja neuvottelutiloissa sekä johtavan sosiaalityöntekijän huoneessa ja sen alapuolella sijaitsevassa terveydenhoitajan huoneessa. Kolmannen kerroksen pukuhuoneisiin ja käytäviin olisi alkuperäissuunnitelman mukaan tullut metallisäleverhous. Inventointihetkellä niissä ei ole alakattoja lainkaan. Metallisäleellä verhoiltiin myös alakattojen kaarevia ja suoria reunoja ja näitä ”sovitustyyppejä” oli useita erilaisia.

Tyyppi KV 4 on muodoltaan kuten KV 2, mutta se on valmistettu männystä ja maalattu huoneiden muun sisustuksen mukaisella sävyllä sekä lakattu. Puusälettä on käytetty saniteetti- ja pesutiloissa, siivoushuoneissa, syvälämpöhuoneissa ja monitoimitilan keittokomerossa. Katto on saniteetti- ja pesutiloissa sävytetty Pukkilan Harmonia-kaakeleiden värisävyjen mukaan joko tumman sinivihreäksi, himmeän siniseksi, himmeän vaaleanpunaiseksi, vaaleankeltaiseksi tai valkoiseksi. Säle-alakattojen ongelmaksi on muodostunut se, etteivät ne enimmäkseen ole helposti avattavissa.

Alakattotyyppi KV 2 on Pietilän suunnittelema ja Lautex Oy:n valmistama metallisäle. Sen poikkileikkaus on neljännesympyrän muotoinen, eli se toistaa toimintakeskuksen teemamuotoa. Säleen kuori on siniseksi polttomaalattua alumiinipeltiä. Tyyppi KV 4 on valmistettu männystä ja sävytetty huoneiden muun sisustuksen mukaan.

Tyypin KV 4 mukaisia maalattuja mäntysälealakattoja.

Paneelialakatot

Tyyppi KV 6 on Lautex Oy:n valmistamaa standardimallia Lautex KSRT 100. Sen kuori on siniseksi polttomaalattua rei'itettyä alumiinia ja sen täytteenä on akustinen huopa. Sininen sävy on sama kuin metallisälekatossa. Tätä kattotyyppiä ei alun perin ilmeisesti kuulunut suunnitelmiin lainkaan, vaan sen sijasta oli tarkoitus käyttää metallisäleverhousta. Muutoksen suunnitelmiin tehtiin rakennusvaiheessa vuonna 1987–1988. Toteutuneessa muodossaan tätä rei'itettyä metallipaneelia on käytetty hyvin suuressa osassa tiloja, muun muassa kaikissa vastaanottohuoneissa, toimenpidehuoneissa, näytteidenotto sekä analysointihuoneissa, arkisto- ja konekirjoitustiloissa, välinevarastoissa ja niin edelleen.

Tyyppi KV 1 on myös Lautex Oy:n valmistamaa standardimallia Lautex KS 100. Se eroaa tyypistä KV 6 siinä, että pinta ei ole rei'itetty, eikä se sisällä akustista huopaa. Tätä kattoverhoustyyppiä on käytetty välinehuollon likaisessa, puhtaassa ja steriilissä huoneessa sekä toisen kerroksen ravintolan ja apteekin keittiöissä. Myöskään paneelialakatot eivät enimmäkseen ole helposti avattavissa.

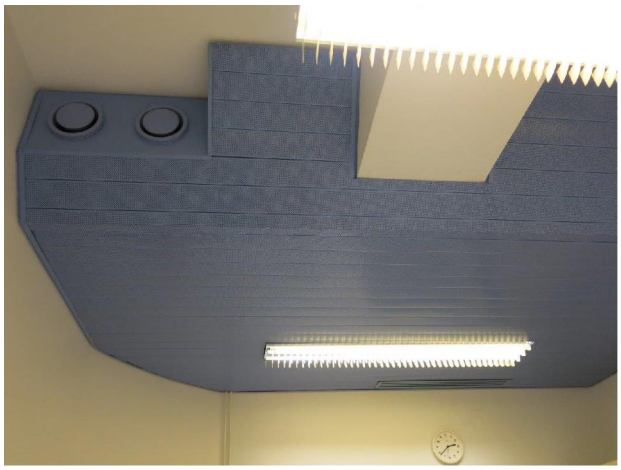

Tyyppi KV 6 on Lautex Oy:n valmistamaa standardimallia Lautex KSRT 100. Sen kuori on siniseksi polttomaalattua rei'itettyä alumiinia

Porrashuoneissa on käytetty akustiikkalevyä Ahlström TA-RR 17

Akustiikkalevyt

Porrashuoneissa porrastasojen alapinnoissa sekä IV-konehuoneissa ja hissin konehuoneessa on käytetty Betonikattoon kiinnitettyä Ahlström Oy:n (nykyinen Isover) valmistamaa akustiikkalevyä Ahlström TA-RR 17, jonka kuori on rei'itettyä metallilevyä ja akustisena täytteenä on 50 millimetrin paksuinen mineraalivilla.[70]

Valaisimet

Sälekattoihin on upotettu loisteputkivalaisimet, joiden häikäisysuojaritilät on profiloitu säleiden muotoa vastaaviksi. (Ks. kuva tyypin KV 2 alakatosta.) Myös paneelialakattoihin kiinnitettyjen loisteputkivalaisinten ritilät ovat samaa mallia, olihan näiden tilojen alakattojen tarkoitus olla alun perin säleikköä. Rei'ittämättömään paneelialakattoon liittyvissä loisteputkivalaisimissa on sileäpintainen umpinainen häikäisysuoja, ja samanmallisia valaisimia on kiinnitetty myös suoraan betonisisäkattoon. Porrashuoneissa on seinäpintaan muovailtu profiloitu syvennys, johon on sijoitettu pyöreät plafondivalaisimet. Lisäksi on muutamia vastaavia valaisimia ilman syvennystä. Plafondien kuvut on osin uusittu. Kaarevaan portaikkoon liittyvissä odotustiloissa on pohjakerroksessa ja toisessa kerroksessa pyöreät plafondivalaisimet metallireunuksilla. Käytävillä ja odotustiloissa sekä porrastasanteilla on lisäksi kattoon tai seiniin kiinnitettyjä pyöristetyn neliskulmaisia plafondimallisia turvavalaisimia. Wc-tiloissa on peilien yläpuolella pienet seinään kiinnitetyt kohdevalaisimet. Näiden tyypillisempien valaisinmallien lisäksi on joitakin poikkeavan mallisia valaisimia, joista ainakin suurin osa on lisätty jälkikäteen.

Rei'ittämättömään paneelialakattoon liittyvissä loisteputkivalaisimissa on sileäpintainen umpinainen häikäisysuoja

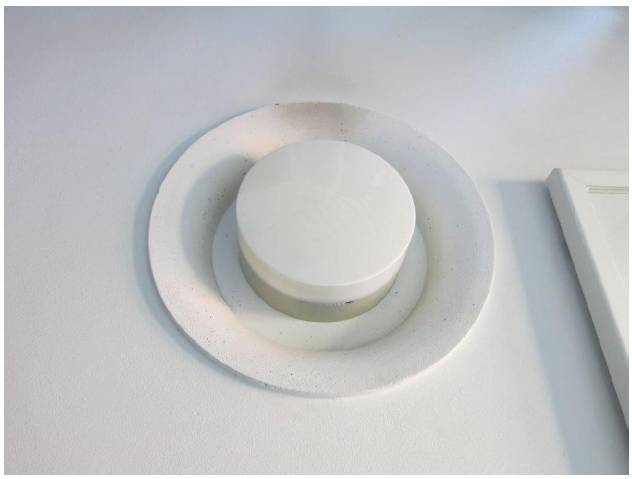

Porrashuoneissa on seinäpintaan muovailtu profiloitu syvennys, johon on sijoitettu pyöreät plafondivalaisimet.

[70] 3014–3016 Alaslasketut katot 1.-3. Kerros, 013 Alakaton säleverhoukset 15.11.1985 (TKTA); Hervannan toimintakeskus terveysasemarakennus: Huoneluettelo ja maalaustyöselitys, rakennetyypit 9.2.1988, liite (TKTA); Hervannan toimintakeskus, luettelo muutoksista 30.9.1988 (TKTA); Hervannan terveysaseman inventointi 6.5.2014, 9.5.2014, 13.5.2014 ja 16.5.2014.

Kaarevaan portaikkoon liittyvissä odotustiloissa pyöreät plafondivalaisimet metallireunuksilla.

Käytävillä, odotustiloissa ja porrastasanteilla on kattoon tai seiniin kiinnitettyjä neliskulmaisia turvavalaisimia.

Alakattojen reunoihin liittyy vielä oma valaisuratkaisunsa, niin kutsutut valorampit. Valorampit ovat alakaton profiloituja, valkoisiksi maalattuja metallireunuksia, joihin on upotettu loisteputkivalaisimet. Itse loisteputket jäävät täysin näkymättömiin, mutta valaisevat syvennyksestä käsin. Valoramppeja on ulkoseinien puolella odotustiloissa lukuun ottamatta sosiaalitoimistoa ja neuvoloita. Lisäksi niitä on pääaulassa neuvonta- ja ilmoittautumistiskin yläpuolella, lääkärin vastaanottohuoneessa 3124 sekä apteekin tiloissa kaarevan ulkoseinän puolella. Koska alakattorakenteet sovitettiin jokaiseen huoneeseen yksilöllisesti, oli valoramppejakin lukuisia, hieman toisistaan poikkeavia malleja, toimintakeskusta varten kaiken kaikkiaan kahdeksan eri mallia.[71]

Ovet

Tuulikaappeihin ja porraskäytäviin liittyvät ja osastojen väliset palo-ovet ovat teräs- ja lasirakenteisia. Ne on maalattu sinisiksi ja niissä on käytetty sisäkkäisiä kaariaiheita samalla tavalla kuin ulko-ovissa.

[71] 047 Alakaton valorampit 15.11.1985, 0514 Alakaton valaisinritilä 15.11.1985 (TKTA); Hervannan terveysaseman inventointi 6.5.2014, 9.5.2014, 13.5.2014 ja 16.5.2014. Materiaalit (PM).

Tuulikaappien ja porrashuoneiden ovet, osastojen ovet

Yleisin ovityyppi on yksiosainen siniseksi maalattu teräs- ja lasiovi, jossa on kolme sisäkkäistä kaarta ja niistä kahdessa ylimmässä tammiset, mustaksi maalatut vetimet. Näitä ovia ovat pääportaikosta toiseen ja kolmanteen kerrokseen johtavat ovet, sosiaalitoimiston portaikon tuulikaapista neuvolan odotushuoneeseen johtava ovi sekä portaikosta hammashoitolaan johtava ovi. Samasta portaikosta neuvolan käytävään johtava ovi on muuten samaa mallia, mutta sen vieressä on saranapuolella oven korkuinen ikkuna.

Pääportaikosta pohjakerroksen aulaan avautuva ovi on kaksiosainen siniseksi maalattu teräsovi. Avautuvassa leveämmässä puoliskossa on kolme sisäkkäistä kaarta ja salvalla lukitussa, mutta erikseen avattavissa olevassa kapeammassa puoliskossa yksi. Neuvolan tuulikaapista/vaunusäilytystilasta aulaan johtava ovi on muuten samanlainen, mutta kaaret ovat messinkiä.

Toisessa kerroksessa osastojen väliset ovet ovat kaikki samaa kaksiosaista mallia, jossa leveämmässä puoliskossa on kolme ja kapeammassa kaksi kaarta. Keskusaukion puoleisessa päädyssä ovet on maalattu vaaleansinisiksi ja Insinöörinkadun puolella tummansinisiksi.

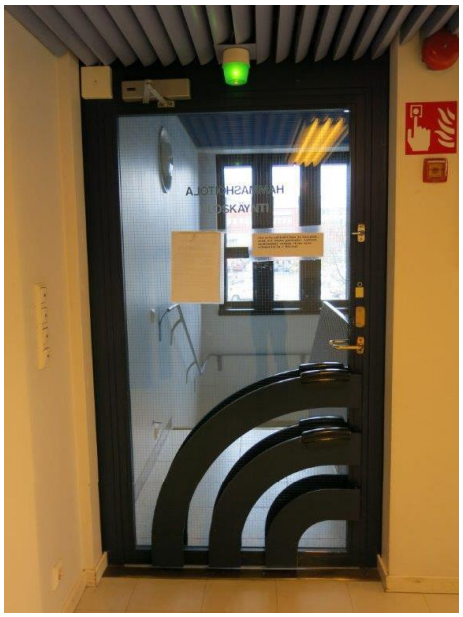

vasemmalla porrashuoneesta hammashoitolaan johtava ovi, yllä pääportaikon ja pääaulan välinen ovi. Väliseinä on metalli- ja lasirakenteinen, ikkunan muotoilu toistaa teemamuotoa. Alla vasemmalla hammashoitolan ja sosiaalitoimiston välinen ovi, oikealla ovi hammashoitolasta aikuisneuvonta- ja kotisairaanhoito-osastolle.

Huoneiden ovet

Huoneiden ovet ovat puurakenteisia laakaovia. Kehys on mäntyä ja siinä on kennotäyte. Ovien pinnat ja reunalista ovat koivuvaneria. Ovenkarmit ja listat ovat mäntyä. Osa ovista on ääntä eristäviä. Saranat, lukot ja helat sekä kahvat olivat näkyviltä osiltaan messinkiä. Messinkiä olivat myös kynnykset ja kynnyslistat.

Osa ovista kuultomaalattiin tumman sinivihreällä ja osa valkoisella. Samalla värillä kuullotettiin myös oveen liittyvä karmin ulkopuolinen kapea pystypinta. Suurimmaksi osaksi ovien väritys tuntuu noudattavan tiettyä logiikkaa: sinivihreät ovat johtavat vastaanottohuoneisiin, tutkimus- ja toimenpidehuoneisiin, hoitohuoneisiin sekä yleisö- ja näyte-wc:hin, toisin sanoen tiloihin, joihin yleisöllä oli pääsy. Valkoiset ovet puolestaan johtivat henkilökunnan tiloihin: toimistoihin, palvelutiskeihin, varastoihin, välinehuolto- ja siivoustiloihin, kokous- ja neuvottelutiloihin, sosiaalitiloihin ja niin edelleen. Tämä logiikka ei ole täysin aukoton, mutta poikkeamat jäävät pieneksi vähemmistöksi. Väliovet huoneiden välillä ovat kaikki valkoisia.

Ovien joukossa oli muutamia erikoismallisia. Toimenpidehuoneiden ovet ovat kaksiosaisia, ja kapeampi puolisko on kiinnitetty pystysalvalla. Osassa ovista oli pienet ikkunat. Muun muassa pääaulasta hallinnollisten toimintojen tilaan johtava ovi sekä kyseisten tilojen väliset ovet ovat tätä mallia. Myös apteekin ruokailutilan ja keittiön ovet ovat tätä mallia. Välinehuoltotilojen välisissä ikkunallisissa ovissa puolet pinnasta on molemmilla puolilla koivuvaneria ja puolet laminaattia. Sähkökaappien ovina ovat valkoiset pariovet. Arkistoon johtavat ovet ovat koivuvanerilla pinnoitettuja kuultomaalattuja palo-ovia.[72]

Tumman sinivihreä ovi vastaanottohuoneeseen.

Valkoinen ovi kokoushuoneeseen.

Ikkunallinen ovi.

[72] 3070-3072 rakennekuvat (TKTA); Hervannan toimintakeskus Terveysasemarakennus: 4 Ovikaaviot ja helaluettelo 6.8.1987. (TKTA); Hervannan terveysaseman inventointi 6.5.2014, 9.5.2014, 13.5.2014 ja 16.5.2014. Materiaalit (PM).

Ikkunat

Pilari-ikkunat ovat sisältä katsottuna melko näyttävät. Pilarien poikkileikkausmuoto on enimmäkseen neljännesympyrän mallinen, joten pilarien kaarevat ja suorat pinnat muodostavat ikkunoille voimakkaat kehykset. Pilariparin ja ikkunan yläpuolella on joissakin kohdissa vaakapalkki, johon varsinainen palkki liittyy.

Yläikkunat ja sarjoina esiintyvät kapeat ikkunat muodostavat näkyvän osan huoneiden interiöörejä, joskin ne käytännössä jäävät usein kaihdinten taakse piiloon. Niiden omalaatuinen sovitus ei kuitenkaan korostu sisäpuolella samalla tavalla kuin ulkona, sillä tiilipilasterit näkyvät lopulta melko huonosti. Ikkunat näyttävät melko siis tavallisilta puurakenteisilta korkeiden kapeiden ikkunoiden ja matalien yläikkunoiden yhdistelmiltä.

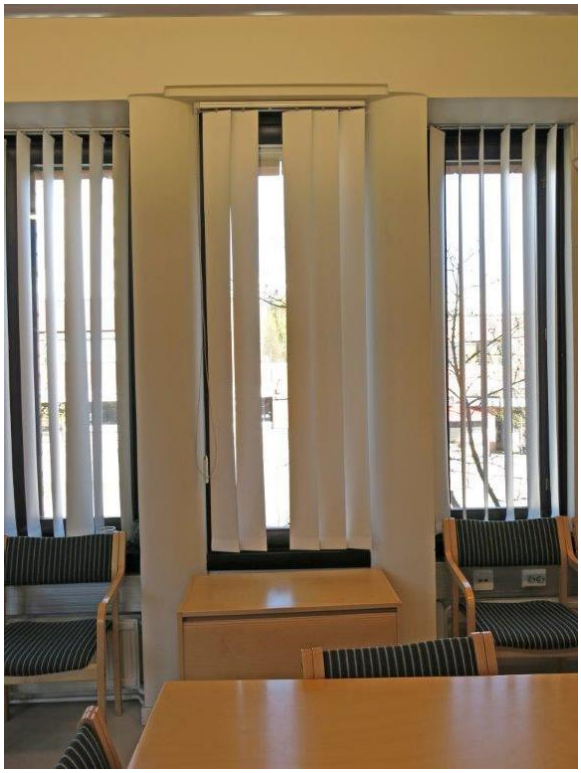

Yllä pilari-ikkuna, oikealla sarjallisia ikkunoita.

Sekä pilari-ikkunoihin, että muihin korkeisiin ikkunoihin liittyy yläpinnastaan pyöristetyt ikkunapenkit. Ne ovat samaa tummaksi kuultomaalattua mäntyä kuin ikkunankarmit ja puitteet muutenkin. ikkunoiden näkyvät metalliosat ovat messinkiä.

Eräs huomionarvoinen seikka on väliseinien alisteisuus ikkunajaolle: muutamissa huoneissa on ikkunaseinän päädystä loivasti mutkittelevia tai viistettyjä väliseiniä Näihin ratkaisuihin on ilmeisesti päädytty, jottei seinä osuisi ikkunan kohdalle tai jotta ikkuna mahtuisi nurkassa avautumaan. Lisäksi osa väliseinistä on liitetty ulkoseinien pilareihin siten, että nurkkaan muodostuu kapea syvennys.

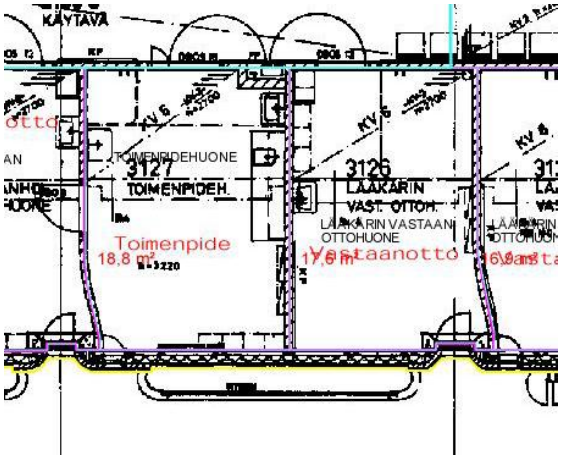

Ylhäällä ikkunapenkki. Alakuvassa: väliseiniin on tehty mutkat, jotteivät ne osuisi ikkunoiden kohdalle.

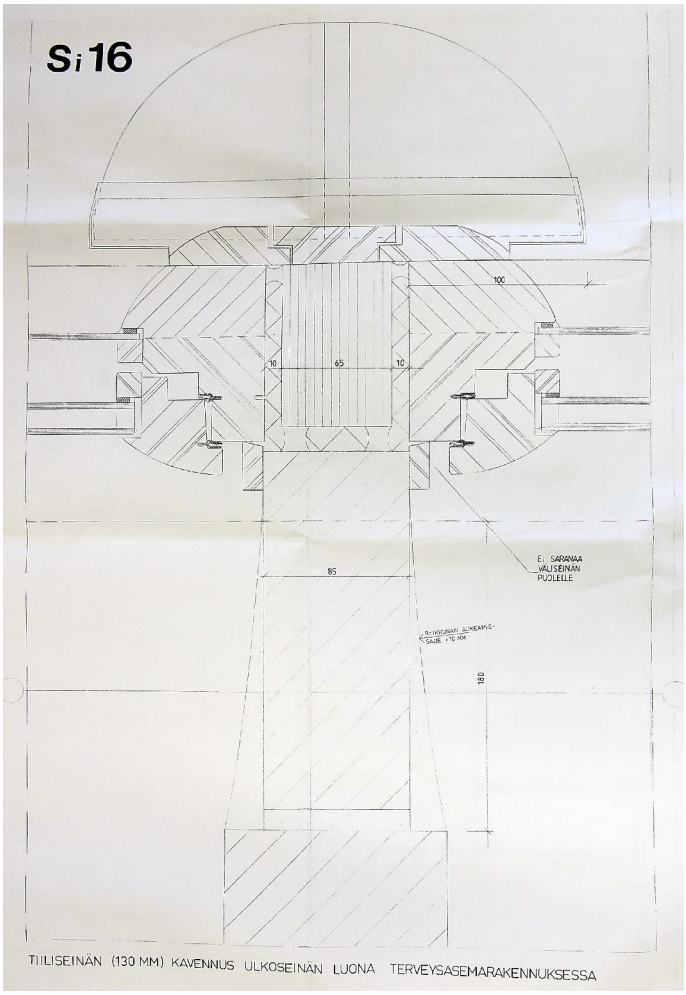

Tiiliseinän kavennus ulkoseinän luona. Piirustukseen on merkitty ikkunan aukeamissäde. Piirustus 023 (TKTA). Ks. myös kuva pilari-ikkunan sovituksesta.

Muodonanto yksityiskohdissa

Muotojen pyöreys toistuu interiööreissä kautta linjan. Tiloissa on kaarevia seiniä ja nurkkia. Porrasaskelmien alapinnat ovat pyöreät. Pilarien pinnat sekä puhelin- ja naulakkoseinäkkeiden tiiliseinät ovat kaarevia. Ovenkarmit, tiilisyvennysten ja -seinäkkeiden reunalistat sekä palvelutiskeihin ja tuulikaappeihin liittyvien ikkunaseinien puitteet on pyöristetty. Suojaverhousten, hyllyjen ja pöytätasojen reunat on pyöristetty. Terveysasemaa varten suunnitelluille kiinto- ja irtokalusteille tunnusomaisia ovat niiden rakenteisiin kuuluvat poikkileikkaukseltaan pyöreät osat ja muut pyöristetyt reunat. Pyöreillä muodoilla tavoiteltiin Pietilän mukaan äidillistä pehmeyttä. Niillä myös houkuteltiin koskettamaan, jolloin rakenteiden ja esineiden vastakosketus oli miellyttävä. Jopa kiinnityspintojen ja peilien kehysten kulmat tuli detaljipiirustusten mukaan pyöristää, mutta tätä yksityiskohtaa ei sentään toteutettu. Erityisesti ikkunaseinien puuosien, huonekalujen ja metalliovien muotoilun ja mittasuhteiden raskaus kiinnittää huomiota. Selvästikään yksityiskohdissa eivät ole tavoiteltu erityisen siroja tai hienostuneita muotoja vaan pikemminkin arkaaisempaa vaikutelmaa.

Talotekniikka ja vesikalusteet

Taloteknisiä laitteita tai vesikalusteita ei ole tämän tutkimuksen yhteydessä ollut mahdollista tarkastella lähemmin. Ne ovat ilmeisesti pitkälti alkuperäisiä. Alakattoihin kiinteästi liittyvät ja niiden sävyyn maalatut tuloilmasäleiköt ja poistoilmaventtiilit on kuitenkin syytä mainita huomion arvoisina. Osaan tiloista on ilmeisesti jälkikäteen lisätty erilaiset tuloilmasäleiköt. Myös muita täydentäviä ilmastointiratkaisuja on tehty osaan tiloista.

Kalustus

Terveysaseman kiinteää ja irtainta kalustusta ei ole tämän tutkimuksen puitteissa ollut mahdollista lähemmin tarkastella. Osa kalusteista oli standardimallisia ja osa Pietiöiden suunnittelemia. Tässä luodaan vain lyhyt yleiskatsaus Pietilöiden suunnittelemiin kalusteisiin, jotka valmistettiin puusepäntyönä puusta ja metallista. Käytetyt puulajit olivat mänty ja koivu. Massiivipuun lisäksi käytettiin erilaisia puusta jalostettuja levymateriaaleja, esimerkiksi vaneria, lastulevyä, kovalevyä, IKI-levyä ja niin edelleen.

Terveysasemaa varten Pietilät suunnittelivat muun muassa kiinteitä kaapistoja ja laatikostoja, avohyllyjä ja erilaisia lokerikkoja. Niiden sisällä varusteet olivat yleensä standardituotteita, mutta vetimet olivat Pietilöiden suunnittelemia ja taivutetusta vanerista valmistettuja. Muita kiintokalusteita olivat esimerkiksi vaatenaulakot, käytävien mäntypuisiin suojaverhouksiin liittyvät klaffituolit sekä eräät seiniin kiinnitetyt pöytälevyt. Hammashoitolan käytävän ja hammashoitohuoneiden välillä oli läpiantokaapit instrumenteille. Odotustiloissa oli Pietilöiden suunnittelemia mäntypuisia irtokalusteita: erilaisia sohvapenkkejä, lehtitelineitä ja pikkupöytiä. Neuvolassa oli lisäksi lastenhoitopöytiä, vauvan vaaka- ja mittapöytiä sekä odotustilassa turvaportti.[73] (Ks. kuvat seuraavalla sivulla.)

[73] Hervannan toimintakeskus Terveysasemarakennus: 3 Kaluste-, varuste- ja laiteluettelo, kalustetyöselitys 7.9.1987, 4, 7, 9 (TKTA); 3586, 3591, 3594–3595, 3597–3598, 3599–3600, 3604, 3606–3607, 3609, 3615, 3620, 3622 Kalustepiirustukset (TKTA).

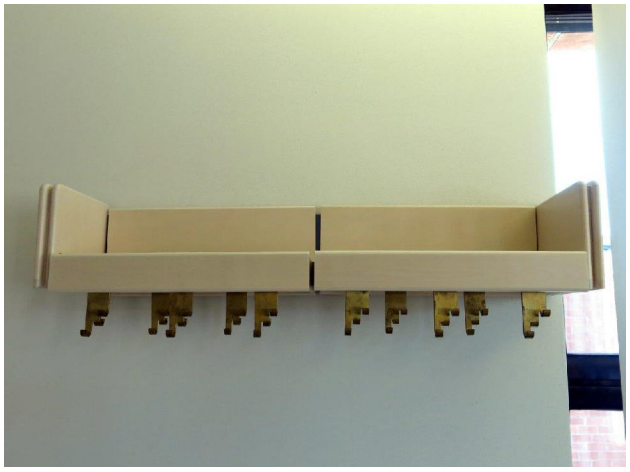

Esimerkkejä Pietilöiden suunnittelemista kalusteista: sohvapenkkejä, lehtipöytä ja pikkupöytä, moduuleista koottava naulakko, vauvan hoitopöytä, vauvan mittapöytä, komero ja lokerikko sekä hammashoitohuoneen läpiantokaappi.

Tilatyypit ja sisustus

Kuten edellä pintamateriaaleja käsiteltäessä on jo voinut huomata, sisustus vaihtelee tilatyypeittäin. Osan tiloista sisustusratkaisut ovat käytännön sanelemia, toisissa on panostettu myös viihtyisyyteen ja esteettisiin ratkaisuihin. Sisustukselle on luotu tietyt vakioratkaisut, jotka toistuvat läpi rakennuksen, joskin pientä variointia esiintyy samantyyppistenkin tilojen välillä. Myös joitakin poikkeamia tilatyypin vakiosisustuksesta esiintyy, näissä tapauksissa on mahdollisesti ajateltu tilan käyttötarkoituksen helppoa muunneltavuutta.

Yleiset tilat ja liikkuminen

Aulat, odotustilat ja käytävät

Auloissa, odotustiloissa ja käytävissä katto on metallisäleikköä ja lattia Hovi-laattaa. Sosiaalitoimiston ja lastenneuvolan odotushuoneissa laatoituksessa on sini- ja valkosävyinen kuvioladelma. Sosiaalitoimiston portaikkoon liittyvissä odotustiloissa on muista tiloista poikkeavat pyöreät kattovalaisimet. Tilojen seinät on maalattu valkoisiksi ja niihin liittyy kiinnityspintoja ja erikorkuisia lakattuja mäntyisiä suojaverhouksia. Tiloja varten suunnitellut irto- ja kiintokalusteet ovat myös lakattua mäntyä. Käytäville avautuvien huoneiden tumman sinivihreät ja valkeat ovat messinkiosineen liittyvät myös osaksi niiden interiöörejä. Lisäväriä tiloihin tuovat värikkäiksi kaakeloidut pilarit sekä puhelin- ja naulakkoseinäkkeiden tiilipinnat, joita on erityisen runsaasti lastenneuvolassa. Lapsia varten on selvästi pyritty luomaan erityisen rikas sisätila. Osa naulakoista on lasten korkeudella. Naulakoiden tiiliseinäkkeillä on luotu portaiden alle hauskoja pikku soppia. Aulatiloissa ovat näkyvässä osassa myös puurunkoiset ja lasiseinäiset, kapealla tiskillä varustetut palvelupisteet. Pääaulan ilmoittautumis- ja neuvontatiskit muodostavat polveilevan seinän, jonka alaosa on kaakeloitu harmaalla kapealla laatalla. Seinän yläosan ikkunapinnat päästävät sisäpihan suurista ikkunoista tulvivan luonnonvalon aulan puolelle.

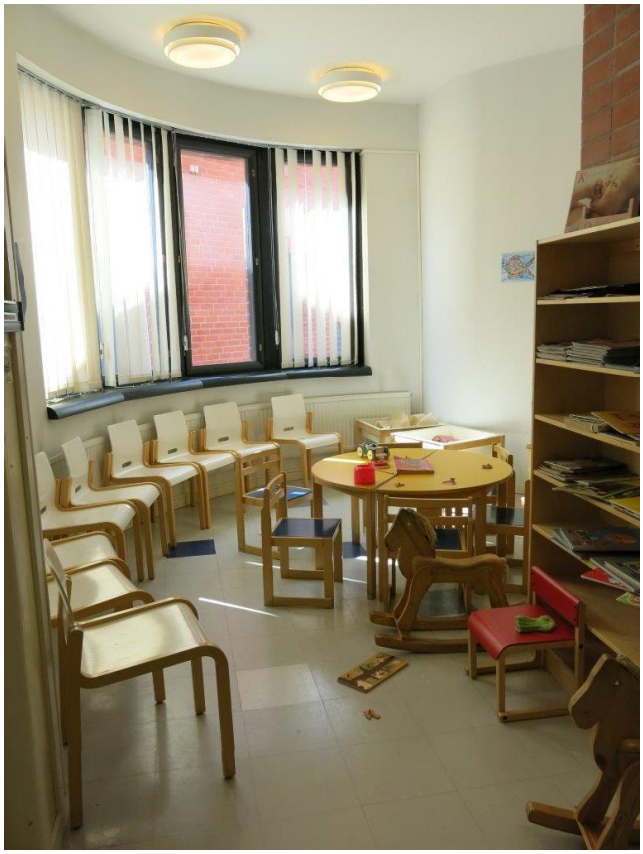

Edellisellä sivulla lastenneuvolan odotustila. Vasemmalla samaan odotustilaan kuuluva kaarevaseinäinen tila portaikon yhteydessä. Oikealla kaarevan portaikon alle muurattu soppi., jossa vasemman puoleinen tiilimuuraus kuuluu lasten naulakon seinäkkeeseen. Alla Sosiaalitoimiston odotustila palvelutiskeineen.

Sosiaalitoimiston odotustilan kaarevaseinäinen pääty.

Vasemmalla pääaulan odotustila. Taustalla on ovi jälkikäteen rakennettuun postihuoneeseen. Oikealla ilmoittautumis-, neuvonta- ja ajanvaraustiskit. Pääaula on muotonsa vuoksi hankala valokuvata. Ks. myös kuva kappaleessa *Tuulikaappien ja porrashuoneiden ovet, osastojen ovet*.

Yllä vasemmalla hammashoitolan valoisa, kaarevaseinäinen aulatila palvelutiskeineen. Oikealla aikuisneuvonta- ja kotisairaanhoito-osaston odotustila. Alla neuvoloiden käytävä aulan kohdalta molempiin suuntiin kuvattuna.

Porrashuoneet ja tuulikaapit

Porrashuoneiden ja tuulikaappien lattiatasot ovat vaaleaa mosaiikkibetonilaattaa. Ulko-ovien edustalla on syvennykset Apollo-matoille (kumilamelleista, vaijerista ja metallisista reunalistoista valmistetuille kynnysmatoille). Jalkalistojen piti suunnitelmien mukaan olla pohjakerroksessa ja porrastasanteilla messinkiä ja askelmissa muovia. Toteutusvaiheessa kaikkiin lattioihin kuitenkin liitettiin 10 cm korkeat harmaat muoviset jalkalistat. Kävelykadun ja Lindforsinkadun puoleisiin portaikkoihin toteutettiin seinään ankkuroidut, poikkileikkaukseltaan puoliympyrän muotoiset teräsbetoniset

avoaskelmat. Askelmien pinta tehtiin mosaiikkibetonista valamalla ja etureunoihin kiinnitettiin messinkilistat. Kolmannessa kerroksessa portaiden ylin taso ja siihen liittyvä käytävä ja ulko-ovelle johtava portaikko on pinnoitettu Hovi-laatalla.

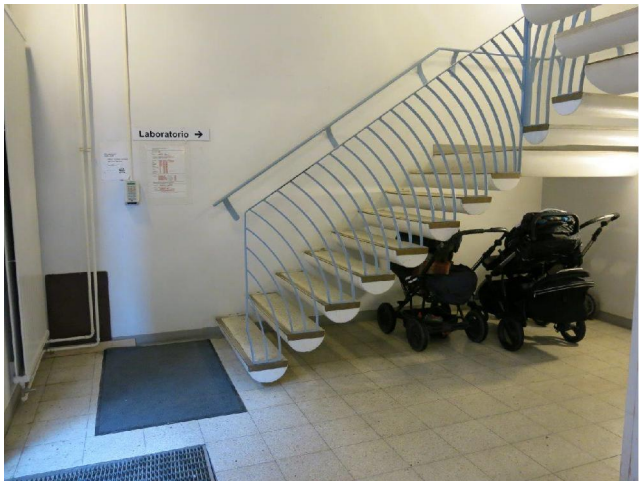

Yllä vasemmalla pääsisäänkäynnin porrashuone. Oikealla pääportaikon pyöristettyjä avoaskelmia. Alakuvissa hammashoitolan puoleinen porrashuone

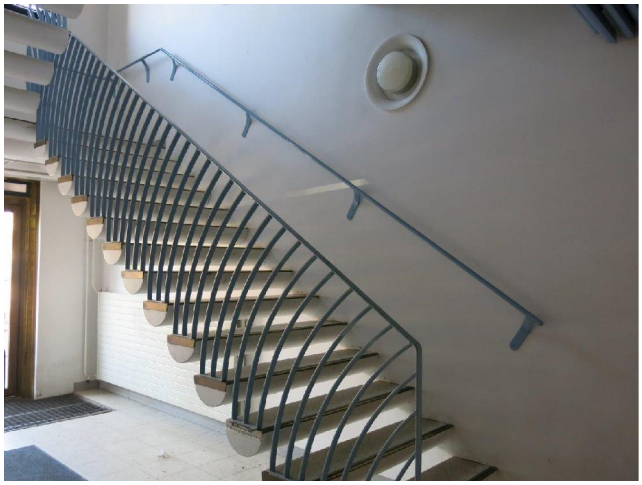

Porraskaiteet on tehty lattateräksestä ja maalattu vaaleansinisiksi. Kaiteiden pinnat on taivutettu kaarelle. Alareunat on kiinnitetty portaisiin kolmen pinnan ”kimppuina”. Yläreunasta ne yhdistyvät kaikki samaan ”vaakapinnaan”, joka toimii samalla myös käsijohteena. Seinään on lisäksi kiinnitetty vaaleansiniseksi maalattu, teräsputkesta valmistettu käsijohde.

Seinät ovat tasoitettua ja maalattua betonia ja niihin on pohjakerroksessa kiinnitetty info- ja orientoitumisvitriinejä sekä neuvolan tuulikaapissa kookas kiinnityspinta. Porrashuoneiden ja niiden viereisten aulatilojen välillä on neuvolassa yläosastaan puu- ja lasirakenteinen väliseinä, pääportaikon ja pääaulan välinen seinä on musteensiniseksi maalattua teräslevyä. Alaslasketut katot ovat kerroksissa metallisälettä. Porrastasojen alapinnassa on Ahlströmin valkoinen akustiikkalevy.

Siipiosan sosiaalitoimistoon johtava portaikko on muista poiketen kaareva ja umpinainen. Porrasaskelmat on pinnoitettu hovilaatalla ja myös reunalistat ovat muovia. Molempiin seiniin on kiinnitetty valkoisiksi maalatut, teräsputkesta valmistetut käsijohteet kahdelle eri korkeudelle. Portaikon

yläpäässä ei ole ovea, vaan se johtaa suoraan odotustilaan. Kaarevan seinän niin ikään kaartuvat yläreunat on viimeistelty pyöristetyillä puulistoilla.[74]

Yllä vasemmalla pääportaikon porraskaidetta. Yllä oikealla sosiaalitoimistoon johtava umpinainen portaikko. Alla oikealla portaikon yläpää sosiaalitoimiston aulassa.

[74] 3051-3055 Rakennekuvat (TKTA).

Yleisö-wc:t

Yleisö-wc:t ovat joko inva- tai tavallisia wc:itä ilman etuhuonetta. Niissä on sinivihreät ovet. Seinälaatoituksen yläosan ruudutuksen värit ovat vihreä ja sinivihreä. Mäntysälealakatto on maalattu sinivihreäksi.

Hallinnolliset tilat

Kanslia, ilmoittautuminen, ajanvaraus ja palvelutiskeihin liittyvät huoneet

Näiden tilojen alakattoverhouksena on metallisälekatto KV 2. Lattiat on pinnoitettu Hovi-laatalla ja seinät on tasoitettu ja maalattu. Niihin liittyy myös kiinnityspintoja. Näitä tiloja luonnehtii myös niiden liittyminen ikkunaseinien kautta odotustiloihin ja toisiinsa. Pääaulan vieressä sijaitseva hallinnollisten toimintojen tilasarja on aivan erityisen valoisa suurten sisäpihalle antavien ikkunoiden ansioista. Näihin tiloihin on suunniteltu varta vasten useita kiinteitä kalusteita, esimerkiksi kaappeja, hyllyjä ja lokerikkoja. Neuvolan terveyskeskusavustajan huoneessa on käytetty hoitohuoneiden pinnoitteita. Ilmeisesti alusta asti on varauduttu siihen, että tämä kookas huone olisi muunnettavissa vastaanottohuoneeksi, niin kuin on käynytkin.

Potilastoimisto on erityisen valoisa tila suurten, sisäpihalle antavien ikkunoiden ansiosta. Taustalla puhelinkeskuksen ja ajanvarauksen huone.

Potilastoimisto ja kanslistin ikkunaseinäinen huone.

Kokoustilat

Toisen kerroksen kokoustila on sisustettu samalla tavalla kuin edelliset tilat. Pohjakerroksen neuvotteluhuoneessa ja kabinetissa on muista poikkeava lattiamateriaali. Tilassa on keittokomero ja henkilökunnan lokerikko ja se toimii paitsi neuvotteluhuoneena myös taukotilana.

Ylärivissä pohjakerroksen neuvotteluhuone, joka toimii myös taukotilana. Taustalla lokerikot ja keittokomero. Kabinetin puoleinen pääty, johon liittyy taitto-ovi.

Alla oikealla toisen kerroksen kokoushuone, joka on jaettavissa kahtia taitto-ovella.

Konekirjoitus ja arkisto

Konekirjoitus- ja arkistotilojen pinnat ovat muuten kuin edellisissä tiloissa, mutta alakattoverhouksena on rei'itetty paneelikatto KV 6. Tiloihin liittyy kiintokalusteina lokerikkoja, hyllykköjä, pöytätasoja ja kaappeja sekä tietenkin kiskoilla liikkuvat arkistohyllyt.

Hoitotyön tilat

Vastaanottohuoneet

Vastaanottohuoneet ovat kaikki hyvin paljon toistensa kaltaisia. Niiden pintamateriaalit ovat samat riippumatta siitä, onko kyseessä lääkärin, terveydenhoitajan, sairaanhoitajan, hammaslääkärin tai muun lääkinnällisen henkilökunnan huone. Huoneiden kalustus ja varustus vaihtelee luonnollisesti käytön mukaan. Pientä vaihtelua esiintyy lähinnä pohjamuodon ja ikkunamuotojen osalta. Alakattotyyppinä on rei'itetty metallipaneeli KV 6 ja lattiat on pinnoitettu vaaleanharmaalla muovimatolla.

Seinät ovat tasoitettuja ja valkoisiksi maalattuja betoni- ja tiiliseiniä. Niihin kuuluu yleensä kookkaita kiinnityspintoja. Huoneissa on myös vesipisteet, joiden kohdalta seinät on laatoitettu.

Sosiaalitoimiston huoneissa lattiapinta on Hovi-laattaa. Alakattoverhouksena on niissäkin rei'itetty metallipaneeli KV6. Poikkeuksena metallisäleverhousta on käytetty johtavan sosiaalityöntekijän huoneessa ja sen alapuolella sijaitsevassa terveydenhoitajan huoneessa. (Ks. kuvat seuraavalla sivulla.)

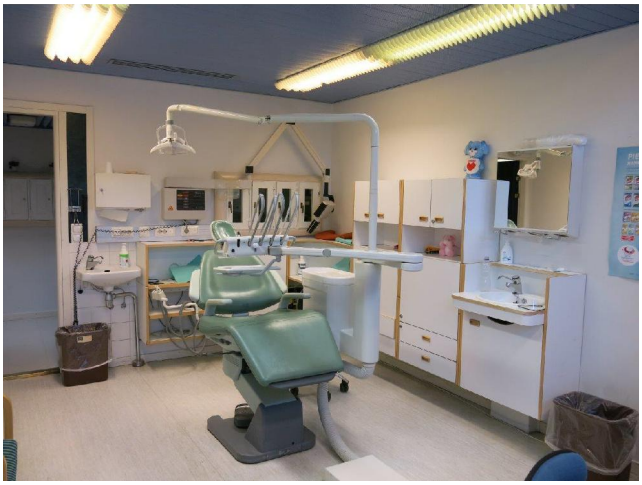

Lääkärin vastaanottohuone sekä oikealla alhaalla hammashoitohuone.

Toimenpidehuoneet

Toimenpidehuoneisiin johtavat ovet ovat vastaanottohuoneiden ovia leveämmät ja kaksiosaiset. Kynnysten sijasta oviaukoissa on messinkiset kynnyslistat. Toimenpidehuoneissa on lattiassa kallistukset ja lattiakaivot, jotka sittemmin on ummistettu, kun huoneet on otettu vastaanottohuoneiksi. Lattian pintamateriaalina on muovimatto, joka nousee seinille noin kymmenen sentin korkeudelle. Seinät on kaakeloitu muovimaton rajasta noin kahden metrin korkeuteen valkoisilla laatoilla. Seinien yläosat on tasoitettu ja maalattu valkoisiksi. Seinillä on ollut kiinteitä pöytätasoja, jotka on myöhemmin poistettu. Tiloihin kuuluu tavanomaisen käsienpesulavuaarin lisäksi kookkaampi teräksinen lavuaari. Alakattomateriaalina on rei'itetty metallipaneeli KV 6. (Ks. kuvat seuraavalla sivulla.)

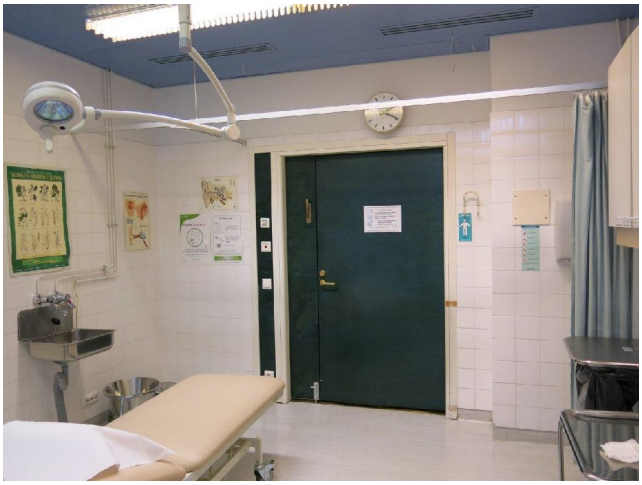

Pohjakerroksen toimenpidehuoneet. Toimenpidehuoneisiin johtavat ovet ovat vastaanottohuoneiden ovia leveämmät ja kaksiosaiset. Lattioissa on kallistukset ja lattiakaivot. Seinät on kaakeloitu muovimaton rajasta noin kahden metrin korkeuteen valkoisilla laatoilla. Molemmat toimenpidehuoneet toimivat nykyisin terveydenhoitajien vastaanottohuoneina.

Näytteidenotto- ja analyysihuoneet

Myös näytteidenotto- ja analyysihuoneissa on samanlaiset suurimmaksi osaksi kaakeloidut seinät ja alakatot tyyppiä KV 6. Lattia on muovimattoa tai poikkeuksellisesti aikuisneuvonta- ja kotisairaanhoito-osastolla Hovi-laattaa.

Näyte-wc:t

Näyte-wc:t ovat joko inva- tai tavallisia wc:itä ilman etuhuonetta. Niissä on sinivihreät ovet. Seinälaatoituksen yläosan ruudutuksen värit ovat himmeä beige ja himmeän vaaleanpunainen. Mäntysälealakatto on maalattu vaaleanpunaiseksi. Lastenneuvolan näytteidenkäsittelyhuone on sisustettu samalla periaatteella. Näyte-wc:iden seinissä on näytteenkäsittelytiloihin läpiantoluukut, jotka myös olivat Pietilöiden suunnittelemia.

Vasemmalla neuvolan näytteidenotto- ja analyysihuone. Oikealla näyte-wc.

Hoitotyön erikoistilat

Kuntosali valoisa korkea tila, jonka tynnyriholvinen katto on verhottu metallisäleverhouksella. Lattiapinta on vaaleanruskeaa liikuntatiloihin tarkoitettua muovimattoa ja kiviseinät on tasoitettu ja maalattu valkoisiksi. Liikuntasalin aputilat sijaitsevat osin tasakaton yläpohjan alla ja osaksi sitä korkeamman salin puolella. Kuntosalin puolelle työntyvissä osissa on viisto katto. Tyhjennyshuoneessa viiston katon muodostaa betonilaatta, muissa tiloissa se on puuta ja lasia. Pukuhuoneisiin johtavat ovet ja käytävän ovet ovat sinivihreät ja tyhjennyshuoneen, patjavaraston ja hoidonvalvontahuoneen ovet ovat valkoiset. Ulkoseinällä on ovi parvekkeelle. Katossa huomio kiinnittyy hieman lakipisteen itäpuolelle sijoitettujen kattoikkunoiden kupuihin sekä koko tilan korkuiseen taitto-oveen. Kuntosalin ja käytävän välissä on yläikkuna, joka on suojattu valkoisiksi maalatuilla puusäleillä.

Pukuhuoneissa on valkoisiksi maalatut kiviseinät ja muovimattolattiat. Suihkusyvennysten ja vessojen seinälaatoituksessa yläosan ruudutuksen värit ovat vaaleankeltainen ja kirkkaankeltainen. Alakattona on vaaleankeltaiseksi maalattu mäntysäleikkö. (Ks. kuva seuraavalla sivulla.)

Tyhjennyshuone on kaakeloitu lattiasta seinän puoleen väliin saakka ja alakatto on valkoiseksi maalattua mäntysälettä. Lattiapintana on muovimatto. Kiintokalusteet on purettu. Myös käytävän vastakkaisella puolella sijaitsevien syvälämpöhuoneiden alakatto on valkoista mäntysälettä. Muuten niiden erikoiskalustus on purettu.

Kuulontutkimushuoneessa ja puheterapeutin huoneessa on ollut muista poikkeavat ääntä eristävät ja vaimentavat pintamateriaalit. Seinissä äänieristelevyt ovat edelleen olemassa.

Yllä kuntosali. Taustalla ovet puku- ja pesuhuoneisiin sekä tyhjennyshuoneeseen, joka toimii inventointihetkellä kuntohoitajan työhuoneena. Oikealla puku- ja pesuhuone.

Tukitoimintojen tilat

Välinehuolto

Välinehuoltotiloissa on valkoisilla laatoilla kaakeloidut seinät ja kitkamuovimatto. Lattiassa on kallistukset ja lattiakaivot. Alakatto on rei'ittämätöntä ja akustoimatonta metallipaneelia eli tyyppiä KV 1. Steriilissä välinehoitohuoneessa on muista poiketen Hovi-lattia. (Ks. kuva seuraavalla sivulla.)

Siivous

Siivoushuoneissa on valkoisilla laatoilla kaakeloidut seinät ja kitkamuovimatto. Lattiassa on kallistukset ja lattiakaivot. Alakatto on valkoiseksi maalattua mäntysälettä, paitsi pohjakerroksen suuressa siivouskeskuksessa, jossa se on sinistä metallisälettä. (Ks. kuva seuraavalla sivulla.)

Varastot

Varastojen lattiat ovat Hovi-laattaa ja seinät tasoitettuja ja maalattuja kiviseiniä. Varastoissa ei ole alakattoja. (Ks. kuva seuraavalla sivulla.)

Talotekniset tilat

Taloteknisten tilojen seinät ovat tasoittamatonta betonia ja tiiltä ja katot (välipohjat) tasoittamatonta betonia. Lattioilla on muovimatot, jalkalistoja ei ole. (Ks. kuva seuraavalla sivulla.)

Yllä vasemmalla hammashoitolan välinehoitohuone. Yllä oikealla hammashoitolan siivoushuone. Alla vasemmalla sosiaalitoimiston varasto ja oikealla puhelinvaihdehuone.

Sosiaalitilat

Henkilökunta-wc:t

Henkilökunnan saniteettitiloissa on yleensä wc ja siihen liittyvä etuhuone. Käytäviltä niihin johtavat ovet ovat valkoiset. Seinälaatoituksen yläosan ruudutuksen värit ovat vihreä ja siniharmaa. Mäntysälealakatto on maalattu siniharmaaksi. (Ks. kuva seuraavalla sivulla.)

Pukuhuoneet

Kattokerroksen pukuhuoneiden seinä- ja kattopinnat ovat tasoitettua ja valkoiseksi maalattua kuitusementtilevyä. Lattiapintana on muovimatto, joka nousee seinien alaosaan. Alakattoja ei ole. Pukuhuoneissa on valkoiset metalliset pukukaapit.

Pesuhuoneet, suihkuhuoneet ja wc:t

Seinälaatoituksen yläosan ruudutuksen värit ovat naisten tiloissa vaaleankeltainen ja kirkkaankeltainen. Pesuhuoneessa kattona on tasoitettu ja valkoiseksi maalattu kaareva kuitusementtilevy, wc-tiloissa on vaaleankeltaiseksi maalattu mäntysäleikkö. Suihkuhuoneissa kaareva seinä jatkuu suoraan katoksi ja on laatoittamaton vain aivan yläreunastaan. Lattiapintana on kaikissa muovimatto, joka nousee seinien alaosaan. Miesten tilojen pintakäsittelyt ovat vastaavanlaiset, mutta väritys on sama kuin henkilökunnan wc-tiloissa.[75]

Yllä henkilökunta-wc, naisten pesuhuone ja siihen liittyvä wc. Alla naisten pukuhuone ja miesten pesuhuone.

[75] Hervannan terveysaseman inventointi 6.5.2014, 9.5.2014, 13.5.2014 ja 16.5.2014. Materiaalit (PM).

Alkuperäisyys ja muutokset

Terveysaseman interiöörit ovat hyvin pitkälti säilyneet alkuperäisessä asussaan. Totaalisia sisäpintojen uusimisia on tapahtunut vain yksittäisissä huonetiloissa. Edellä on jo mainittu tiloissa tehtyjä osittaisia ja vähäisiä muutoksia, joita on tehty, kun esimerkiksi hoitotyön erikoistiloja on muutettu tavallisiksi vastaanottohuoneiksi. Suurempia sisustuksen muutoksia on tehty niissä tiloissa, joissa on tehty myös merkittävimmät väliseinä- ja kulkureittimuutokset. Ensimmäiseen ja toiseen kerrokseen rakennetuissa uusissa toimenpidehuoneissa ja vastaanottohuoneessa pinnat on uusittu kauttaaltaan. Samoin entisissä ravintolan tiloissa on uusittu lähes koko sisustus, ainoastaan alaslasketu katto on jäljellä osassa entistä ruokailutilaa.

Apteekin sisustus on asiakastilojen osalta muutettu sisätilauudistusten yhteydessä vuonna 1998. Alkuperäistä sisustusta on jäljellä fragmentaarisesti siellä täällä.

Apteekin tiloissa tehtiin muutoksia vuonna 1998, jolloin myös sisustus uusittiin. Apteekkisalin katto paljastaa purettujen väliseinien paikat

Pilarin alkuperäinen kaakelointi jää uuden verhoilun alle.

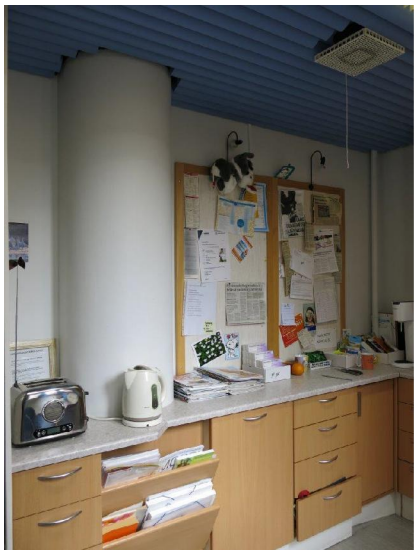

Apteekin ruokailutila on säilynyt melko alkuperäisessä asussa. Interiööriin kuuluu myös tasoitettu ja maalattu pilari.

Yhteenveto

Kohteen arkkitehtoninen identiteetti ja merkitys kontekstissaan

Hervannan suunnitteluun ja toteutukseen haluttiin satsata kaupungin voimavaroja alusta saakka. Tarkoituksena oli luoda kaupunginosa, jossa olisi paitsi asumista ja työpaikkoja myös korkeakoulu sekä hyvät julkiset ja kaupalliset palvelut. Alkuvaiheessa keskityttiin kuitenkin liian voimakkaasti määrällisiin tavoitteisiin, laadun jäädessä liian vähäiselle huomiolle. Hervannan keskusakselin rakentamisen taustalla oli pyrkimys vastata Hervannan kaupunkikuvan osakseen saamaan kritiikkiin luomalla sille ominaislaadultaan ainutlaatuinen ja arvokas keskusta. Tämä oli jälleen osoitus tamperelaisten päättäjien halusta panostaa Hervantaan työtä ja pääomaa. Vapaa-ajan ja yhteiskunnallisten palvelujen rakennukset olivat yleensäkin tyypillisiä rakennushankkeita 1980-luvun taloudellisen noususuhdanteen aikana.

Keskusakselin kaupunkikuvallinen voima perustui paitsi uniikkiin arkkitehtuuriin myös sen voimakkaaseen kontrastisuuteen ympäröivään rakennuskantaan nähden. Vaikka kontrastisuus on ajan myötä heikentynyt, on alkuperäinen idea edelleen ainakin osittain hahmotettavissa. Hervannan julkisten rakennusten nauha muodostui valtakunnallisesti merkittäväksi rakennetuksi kulttuuriympäristöksi. Se on ainutlaatuinen laajempi esimerkki Pietilöiden urbaanista arkkitehtuurista Suomessa ja kansainvälisestikin tarkasteltuna harvinainen esimerkki modernin arkkitehtuurin valtavirran ulkopuolisesta kaupunkiarkkitehtuurista.

Keskusakselin merkitystä Hervannan keskustan kaupunkikuvalle voi tuskin liikaa korostaa. Sen ansiosta kaupunginosalle on muodostunut ainutlaatuinen arkkitehtoninen identiteetti. Rakennukset ovat näkyvässä osassa Lindforsinkadulla ja Insinöörinkadulla sekä ympäröivillä viheralueilla ja niihin liittyvällä Valtaraitilla. Toimintakeskus ja etenkin terveysasema ovat erityisen keskeisessä asemassa katunäkymien kannalta. Toimintakeskus liittyy Käärmekallion ja Runoilijanpuiston välityksellä saumattomasti viheralueisiin ja luontoon.

Hervannan terveysasema, toimintakeskus ja koko keskusakselikokonaisuus liittyvät osaksi laajempaa kansainvälistä arkkitehtuurihistoriallista viitekehystä. Reima Pietilä oli tiiviissä yhteydessä modernististen regionalistien Team 10 -ryhmään ja työsti Hervannan rakennuksissa ryhmälle tärkeitä arkkitehtonisia teemoja. Hervannan keskusakselin arkkitehtuuri poikkeaa useista muista Pietilän töistä, jotka olivat hyvin vahvasti taiteellisesti painottuneita. Keskusakseli heijastaa sitä teoreettista työskentelyä, johon Reima Pietilä paneutui toimiston hiljaisempina vuosina. Taiteellisuuden rinnalla Hervannassa painottui aiempaa selvemmin tietoisuus ajankohtaisesta teoreettisesta arkkitehtuurikeskustelusta. Tärkeitä taustaideoita olivat viestivä arkkitehtuuri, paikallisuuteen ja paikan henkeen nivoutuvat geologiset ja biologiset viittaukset sekä 1970-luvulla nousseena uutena teemana myös historiaviitteet. Hervannan rakennukset ovat yksi parhaita esimerkkejä historiallisten ainesten käytöstä Pietilöiden arkkitehtuurissa. Keskusakselin punatiilirakennuksilla haluttiin viitata ennen kaikkea Tampereen historiallisiin tehdasrakennuksiin ja sitoa näin nuori tytärkaupunki emokaupungin historialliseen henkeen. Toisaalta viitattiin myös yleisemmin eurooppalaiseen ja jopa Lähi-idän rakennusperintöön.

Toimintakeskuksen rakennuksista pyrittiin muiden keskusakselin rakennusten tapaan tekemään ”luonnollisia rakennuksia”, jotka ”kasvavat luonnosta” paikan henkeä ilmentäen ja ”palautuvat luontoon”, tulevat osaksi luonnonmaisemaa. Toimintakeskuksessa tämä näkyy ennen kaikkea raken-

nusten hienovaraisessa suhteessa paikalla sijaitseviin kallioihin, puistoon ja edelleen Ahvenisjärven luonnonympäristöön. Matalien rakennusmassojen jono sopeutuu maaston ja kasvillisuuden yleismittaan, joka on sopusoinnussa ihmisen mittaan nähden. Koko keskusakseli on toisaalta ”luonnollinen rakennus”, jossa tilauraan on jätetty negatiivitiloja osin luonnon täytettäviksi. Muutoin luonnollisen rakennuksen luomisen keinot ovat varsin hillityt moniin muihin Pietilöiden tunnetuimpiin töihin verrattuna.

Kaikkein keskeisimpiä ajatuksia toimintakeskuksen kannalta oli myös idea tilaurasta: julkisten sisätilojen sekä niiden välisten sisätilaa muistuttavien ulkotilojen muodostamasta kokonaisuudesta. Keskusakselissa ja aivan erityisesti toimintakeskuksessa Pietilät ovat onnistuneet luomaan paikan, joka toteuttaa vuonna 1978 esiteltyjä tilauran ajatuksia kirjaimellisesti. Keskusakselin eri rakennuskokonaisuudet ovat riittävän samankaltaisia, jotta katse yhdistää ne yhdeksi kokonaisuudeksi. Kävelykatu ja keskusaukio ovat kaikkein tärkein osa tilauraa: ne tarjoavat useita mielenkiintoa herättäviä sisäisiä näkymiä ja visuaalisia kiintopisteitä, jotka houkuttelevat tutkimaan tilauraa ja liikkumaan rakennusten väleissä ja ympärillä. Tilakokemuksen syntyä on keskusakselissa voimistettu suunnittelemalla portteja, katettuja käytäviä ja arkadeja, joiden aukoista näkee ympäröivään maisemaan. Kävelykatu ja keskusaukio, samoin kuin toimintakeskuksen muu lähiympäristö, on suunniteltu oleskelua varten. Penkit ja Käärmekallion porrastukset tarjosivat istumapaikkoja ja räystäät jonkin verran suojaa säältä. Tilauran tehtävänä oli houkutella hervantalaisia liikkumaan ja antautumaan sosiaaliseen kanssakäymiseen.

Tiilellä rakennusmateriaalina on erittäin merkittävä sija muodonannon kannalta ja filosofisesti. Se mahdollistaa julkisivujen rikkaan plastisen muodonannon, toimii materiaalisena kontrastina ympäröivälle betonielementtirakentamiselle ja tuo Hervannan keskustaan visuaalista lämpöä. Tiili viestii käsityöstä ja ihmisen läsnäolosta rakennusvaiheessa. Tämä tekee rakennuksista helpommin lähestyttäviä. Erityisesti pyöristetty muurattu muoto herättää vaistomaisen halun koskettaa. Pyöristetyt muodot ovat erityisen keskeisessä asemassa juuri toimintakeskuksen ja terveysaseman ulkoarkkitehtuurissa. Tiili liittää toisaalta Hervannan kiinteästi 1970-luvun modernin ja postmodernin eurooppalaisen arkkitehtuurin kontekstuaalisiin projekteihin. Tiili yhdessä voimakkaan väristen metallipintojen kanssa on usein nähty materiaaliyhdistelmä myös postmodernissa arkkitehtuurissa. Modernit regionalistit samoin kuin postmodernistit suosivat myös värikkäitä klinkkerisommitelmia, joita Pietilät hyödynsivät terveysaseman sisätiloissa.

Kaiken kaikkiaan terveysasema, toimintakeskus ja keskusakselin muutkin rakennukset ovat monin tavoin viestivää ja paikallisesti värittynyttä arkkitehtuuria, johon on helppo kiinnittyä ja kiintyä. Historiattomalle ja imagottomalle standardilähiölle on muodostettu ainutlaatuinen keskusta, joka sitoo sen paikkaansa ja emokaupungin historiaan. Pietilät ovat luoneet paikan, jolla on selkeä genius loci, paikan henki.

Tarkkaan kontrolloitu ja pitkälle standardoitu terveysasemarakentaminen asetti mielenkiintoisen vastapainon Pietilöiden mielikuvituksekkaalle ja vapaita veistoksellisia muotoja suosineelle suunnitteluotteelle. Hervannan terveysasema on tilaohjelmaltaan melko tyypillinen kansanterveyslain voimaantulon jälkeen rakennettu terveysasema, jonka tilaohjelma noudattaa oman aikansa terveydenhuollon käytäntöjä ja ihanteita. Rakennus käsitti valmistuessaan huomattavan osan terveyskeskuksen eri toiminnoista. Hervannan terveysasema edustaa keskitetyn blokkiratkaisun seuraajaa, pienimittakaavaisempaa, ihmislähtöisempää ja luonnollisempaa terveydenhuollon rakentamista. Luonnonvalon saantia, tuuletusmahdollisuutta ja ikkunanäkymiä rakennuksen kaikissa osissa

pidettiin tärkeänä. Hervannan terveysasemalla nämä ihanteet oli saavutettu sisäpihan avulla. Sisäpiha istutuksineen tarjosi samalla edes jonkinasteisen luontoyhteyden.

Huonetilat kuvastavat kaudella luotuja terveysasemien yhtenäisiä suunnitteluperiaatteita, erityisesti tärkeinä pidettyjä yleispätevyyden ja monikäyttöisyyden ihanteita. Pohjaratkaisun perusperiaate on rakennustyypille tavanomainen. Pohjamuodon ja rakennusmassan yksityiskohdissa on kuitenkin pyritty tavanomaista yksilöllisempään ratkaisuun. Erityisesti tämä tavoite toteutuu keskusaukion puoleisissa osissa.

Terveysasematonttien valinnassa painotettiin yleensä ennen kaikkea saavutettavuutta. Myös mahdollinen laajennustarve kehotettiin muistamaan. Usein terveydenhuollon rakennuksissa suosittiinkin matalia käytäväverkostoja, jossa osastot sijaitsivat itsenäisinä, helposti laajennettavina ja muunneltavina osina. Hervannassa toimintakeskuksen tontti on rakennettu niin tehokkaasi, ettei ympäristöön laajentaminen ole mahdollista. Tontti oli kuitenkin lääkintöhallituksen hyväksymä. ilmeisesti terveysasema mitoitettiin heti alkuun siten, että se vastaisi tulevaisuudessakin kaupunginosan terveydenhoidollisiin tarpeisiin. Hervannan kasvunäkymäthän arvioitiin jo alkuvaiheessa varsin suuriksi. Pietilä viittasi jo vuoden 1978 kirjoituksensa alussa suunnittelun reunaehtoihin. Yhtenä selkeänä lähtökohtana oli Ruusuvuoren kilpailuehdotukseen perustuva asemakaava, joka edellytti ”kokonaishahmon kiinteyttä”. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että koko keskusakseli oli sijoitettava sille varattuun melko rajalliseen tilaan. Näin ollen terveysasema rakennettiin suunnittelusuosituksiin nähden melko rajoittuneeseen tilaan ja vapaiden muotojen arkkitehdit päätyivät terveysasemarakennuksen hahmossa hyvin kompaktiin ratkaisuun.

Pietilät ovat suunnitelleet moniin rakennuksiinsa hyvinkin vapaamuotoisia rakennusmassoja. Monissa rakennuksissa on monimuotoisesti kumpuileva kattolinja tai toisaalta kookkaita holveja ja kupoleja. Myös Hervannan kirjastossa ja nuorisotilan diskosalissa on kupolit. Terveysasemarakennuksen suhteellisen hillittyyn muodonantoon vaikutti sen äärimmäisen rationaalinen käyttötarkoitus ja standardoitu tilasuunnittelu.

Ominaispiirteet, säilyneisyys ja arvot

Julkisivut

Terveysaseman julkisivujen arkkitehtonisia pääideoita ovat ulkoseinien ja tiiliverhouksen plastinen muotoilu; pilareiden muodostama moduulijako ja sen korostaminen julkisivuissa; tiilipinnan ja ikkunoiden keskinäinen suhde sekä ikkunoiden omalaatuinen muotoilu; voimakkaasti ulospäin kaartuvat räystäät katujulkisivujen ja kävelykadun puolella sekä massoittelu ja seinäpinnan monimuotoisuus keskusaukion puolella; pehmeämuotoisten, pyöristettyjen rakennusmassojen ja detaljien monimuotoisuus sekä neljännesympyrää muistuttavan teemamuodon ja kaariaiheen toisto rakennusosien ja detaljien muotoilussa. Rakennukselle ominaiseen materiaali- ja värimaailman kuuluvat punatiili, ruskeaksi kuultomaalattu puu, messinki sekä siniseksi polttomaalattu tai muovipinnoitettu metalli. Materiaali- ja värimaailma on rakennusajankohdalle melko tyypillinen.

Ulkoarkkitehtuurille keskeisiä yksityiskohtia ovat myös ilmasilta, parvekkeet, kävelykadun puoleiset suuret vitriinit, jäljellä olevat ulkopenkit ja metallirakenteiset ovet kaariaiheineen. Yksityiskohtiin saakka ulottuvaa suunnittelua kuvastavat myös roska-astioiden seinäkkeet, talotikkaat, polkupyörätelineet, ulkovalaisimet, sisäänkäynteihin liittyvät infovitriinit ja postilaatikot, ovien yläpuolisten tekstikenttien kokonaisuuteen sopiva materiaali ja muotoilu sekä jopa invapainikkeen kotelointi.

Terveysaseman julkisivut ovat toistaiseksi säilyneet erinomaisesti alkuperäisasussaan. Ainoita tehtyjä muutoksia ovat kiinteiden penkkien purkaminen, roska-astioiden vaihtaminen ja ilmalämpöpumppujen asentaminen sisäpihan puolelle.

Edellä lueteltuja rakennukselle arvokkaita ominaispiirteitä tulisi kiinteistönhoidossa ja muutossuunnittelussa vaalia. Toimintakeskuksessa on oleellista yksityiskohtiin asti ulottuva ainutlaatuisuus ja toimintakeskusta varten räätälöidyt ratkaisut. Esimerkiksi uniikkien rakennusosien, kalusteiden tai varusteiden vaihtaminen uusiin standardivalmisteisiin osiin murentaa kokonaisuuden läpeensä harkittua ja viimeisteltyä kokonaisilmettä.

Pohjaratkaisu ja interiöörit

Terveysaseman pohjaratkaisun perusperiaate, tilaohjelma ja huonetyyppien koot ovat rakennustyypille tavanomaisia standardiratkaisuja. Rakennuksen pohjamuodon yksityiskohdilla on kuitenkin luotu osaan huoneista jonkin verran vaihtelevuutta. Yksi terveysasemarakennuksen tilanjakoon liittyvä piirre on sisäseinien alisteisuus aukotukseen nähden. Osaan väliseinistä on tähän liittyen tehty loivia mutkia tai viisteitä. Käytävien varsille sijoitetut standardikokoiset huoneet ovat kestäneet aikaa hyvin, ja suurimmaksi osaksi terveysaseman sisätilat noudattavat edelleen alkuperäistä pohjaratkaisua. Tilojen standardisoitu luonne on pääosin mahdollistanut käyttötarkoituksen muutokset ilman väliseiniin tai kulkureitteihin tehtäviä muutoksia. Joidenkin huonetilojen pintakäsittelyratkaisuissa varauduttiin jo valmiiksi käyttötarkoituksen muutoksiin.

Interiöörien suunnittelulla Pietilät ovat selvästi halunneet antaa tavanomaisille sisätiloille yksilöllisen leiman ja liittää ne samalla osaksi keskusakselin rakennusten kokonaisuutta. Rakennuksen interiöörit ovat säilyneet lähes kauttaaltaan erinomaisesti. Pintakäsittelyjä ja -materiaaleja on uusittu vain harvoissa huonetiloissa. Pietilät ovat luoneet kullekin tilatyypille vakioratkaisut, joita on noudatettu hyvin johdonmukaisesti vain muutamin poikkeuksin. Väri- ja materiaalimaailman perustan muodostavat valkoisiksi maalatut kiviseinät, vaalean harmaat muovimatto- ja muovilaattalattiat sekä siniset alakatot, jotka ovat joko metallisälettä tai rei'itettyä metallilevyä. Alakattojen osaksi kuuluu toimintakeskusta varten suunniteltuja valoramppeja ja loisteputkivalaisinten profiloituja suojaritilöitä sekä ilmanvaihdon venttiilejä ja säleikköjä, jotka on sävytetty katon sävyyn.

Aulojen, odotustilojen ja käytävien interiöörien esteettiseen laatuun ja viihtyisyyteen on panostettu enemmän kuin monilla muilla terveysasemilla. Ne ovat valoisia, viihtyisiä sekä materiaali- ja värimaailmaltaan rikkaita. Niille tärkeitä ominaispiirteitä ovat mainittujen taustavärien ja materiaalien lisäksi värikkäiksi kaakeloidut pilarit, tiilirakenteiset puhelin- ja naulakkoseinäkkeet ja -syvennykset, seinien puiset suojaverhoukset, metalliset sisäänkäyntien ovet ja käytävien palo-ovet sekä käytävälle avautuvien huoneiden tumman sinivihreät ja valkeat ovat messinkiosineen. Myös alkuperäiset ikkunat ovat tärkeä osa interiöörejä. Osassa odotustiloja on Hovi-laatoitukseen tehty sini- ja valkosävyinen kuvioladelma. Aulatiloissa ovat näkyvässä ja siten tärkeässä osassa myös puurunkoiset ja lasiseinäiset, kapealla tiskillä varustetut palvelupisteet, jotka kertovat oman aikakautensa terveysasemien toiminnasta. Tiloja varten suunnitellut irto- ja kiintokalusteet sekä valaisimet ovat erottamaton osa sisustusta. Hammashoitolan käytävälle oman lisänsä antavat instrumenttien läpiantokaapit. Aivan erityisen hienoja tiloja ovat lastenneuvolan odotustila siivessä ja sosiaalitoimiston aula sen yläpuolella. Näissä tiloissa on muista tiloista poiketen pyöreät kattoon kiinnitetyt metallireunaiset plafondivalaisimet.

Erityisen arvokkaita sisätiloja ovat myös porrashuoneet. Pääportaikon ja hammashoitolaan johtavan portaikon tärkeitä ominaispiirteitä ovat avoaskelmien ja kaiteiden muotoilu, käsijohteet, mosa-

iikkibetonilattiat, askelmien messinkilistat sekä seinään profiloituihin pyöreisiin syvennyksiin kiinnitetyt plafondivalaisimet. Siipiosan portaikon muista poikkeavan ominaislaadun muodostavat Hovilaattalattia, umpinaiset seinät ja yksinkertaiset käsijohteet sekä portaikon yläpään seinien kaareva muoto ja reunojen pyöristykset. Myös tuulikaapit mosaiikkibetonilattioineen, infovitriineineen sekä puu- ja metallirakenteisine ikkunaseinineen ovat keskeisessä asemassa tarjotessaan sisätiloista ensivaikutelman. Tärkeimpien sisätilojen joukkoon lukeutuu myös liikuntasali tynnyriholveineen ja kattoikkunoineen ja alakattoineen.

Huomionarvoisia sisätiloja löytyy myös hieman odottamattomasta tilatyypistä: saniteetti- ja pesuhuonetilojen visuaaliseen ilmeeseen on kiinnitetty Hervannan terveysasemalla tavallista suurempaa huomiota. Yleisö-, näyte- ja henkilökuntavessojen sekä pesuhuoneiden sisustukselle - laatoitukselle ja puiselle sälealakatolle – on luotu omat tunnistettavat värimaailmansa. Saniteettitilat kuvastavat Pietilöiden suunnitteluasennetta, jossa mikään yksityiskohta ei ole liian vähäpätöinen saadakseen osakseen huomiota. Tällä hetkellä saniteettitilat ovat myös varusteiltaan ja kalusteiltaan autenttisessa tilassa. Muita huomionarvoisia yksittäisiä huonetiloja ovat toisen kerroksen kokoushuone sekä pohjakerroksen neuvotteluhuone ja kabinetti.

Vakioratkaisuihin perustuvissa hoitotyön tiloissa, tukitoimintojen tiloissa sekä sosiaalitiloissa on omat sisustusperiaatteensa. Hoitotyön tilojen ominaispiirteitä ovat ikkunoiden lisäksi käytetyt materiaalit ja värit. Alakattojen materiaali ja väri liittävät ne osaksi sisustussuunnittelun kokonaisuutta. Alakattojen räätälöity mitoitus antaa niille viimeistellyn ilmeen.

Alkuperäisillä materiaali- ja väriratkaisuilla on tärkeä merkitys Pietilöiden luoman interiöörikokonaisuuden estetiikan kannalta. Niillä on myös historiallista autenttisuusarvoa aikakaudelle tyypillisinä ja osin myös tyypillistä laadukkaampina sisustusmateriaaleina. Erityisen näkyvässä ja siten keskeisessä asemassa ovat sisäilman laadun kannalta ongelmalliset alakattoratkaisut. Kaikki aulat, odotustilat ja käytävät sekä porrashuoneet ja liikuntasali ovat sisätiloista arvokkaimpia. Näiden sekä muiden huomionarvoisten sisätilojen ominaislaatu ja arvot tulisi huomioida kiinteistönhoidossa ja muutossuunnittelussa. Muiden tilojen sisustusratkaisut olisi hyvä huomioida mahdollisuuksien mukaan.

Kaiken kaikkiaan Hervannan terveysasemarakennus on säilynyt erinomaisesti alkuperäisessä asussaan. Tuleva sisäilmaremontti tulee asettamaan rakennukselle sen historian suurimmat muutospaineet. Jollei suunnittelua ja toteutusta tehdä erityisen huolellisesti ja laadukkaasti, rakennuksen arvot saattavat kärsiä oleellisesti. Remonttiin liittyen julkisivujen koko tiiliverhous on suunniteltu uusittavaksi. Myös tilojen uudelleenjärjestämistä suunnitellaan tapahtuvaksi remontin yhteydessä. Siinä tapauksessa lukuisiin tiloihin, myös interiöörien kannalta keskeisiin aulatiloihin, kohdistuu muutospaineita väliseinien sijainnin, kulkureittien ja sisustuksen osalta. Sisäilmaremontin yhteydessä vaaravyöhykkeessä ovat erityisesti kaikki interiööreille keskeiset ja Pietilöiden 1970–1980-luvuilla luomille interiööreille tyypilliset alakattoverhoukset. Sisäilmakorjauksiin liittyvät toimenpiteet ja muutokset tulisi tehdä hienovaraisesti tavalla, joka ei heikennä rakennuksen arvokkaita ominaispiirteitä.

Lähteet

Painamattomat lähteet

Suulliset ja kirjalliset tiedonannot

Karinen Anne, Tilapalveluasiantuntija. Sähköpostitiedonanto 9.6.2014.

Karvinen Ulla, Farmanomi. Suullinen tiedonanto 16.5.2014.

Laine Iris, Osastonhoitaja. Suullinen tiedonanto 13.5.2014.

Penttilä Anita, Kuntohoitaja. Sähköpostitiedonanto 3.6.2014.

Salonen Kari, Rakennusarkkitehti. Sähköpostitiedonanto 5.6.2014.

Hervannan apteekki, Tampere (HA).

Hervannan apteekin päiväämättömät muutospiirustukset.

Pirkanmaan maakuntamuseo, Tampere (PM).

Hervannan terveysaseman inventointi 6.5.2014, 9.5.2014, 13.5.2014 ja 16.5.2014. Aineistot.

Tampereen kaupungin rakennusvalvonnan arkisto, Tampere (TKRA).

1209/84 Raili ja Reima Pietilä Arkkitehdit 29.6.1984. Uudisrakennus: elokuvateatteri-, kirjasto- ja terveyskeskusrakennukset. Pääpiirustukset ja lupapäätökset liitteineen.

85-1389 Raili ja Reima Pietilä Arkkitehdit 25.10.1985. Uudisrakennus: elokuvateatteri-, kirjasto- ja terveyskeskusrakennukset. Pääpiirustukset.

07-535 Ravintolan muuttaminen laboratoriokeskukseksi ja muita muutoksia. 24.5.2007. Lupapäätökset.

Tampereen kaupungin tilakeskuksen arkisto, Tampere (TKTA).

Raili ja Reima Pietilä Arkkitehdit 1984–1988. Hervannan toimintakeskuksen piirustusaineistot.

Terveysaseman piirustukset

301–312 Pääpiirustukset.

305A–312A Työpiirustukset.

3001–3080 Rakennekuvat.

3501–3623 Kalustepiirustukset.

Toimintakeskuksen yhteiset piirustukset

01-084 Rakennekuvat.

0500-0518 Yhteiset kalustekuvat.

Muu Hervannan toimintakeskukseen liittyvä arkistoaineisto.

Hervannan toimintakeskus kortteli no 7136. Luettelo muutoksista 30.9.1988.

Hervannan toimintakeskus Terveysasemarakennus: 1 Rakennustyöselitys. Päiväämätön.

Hervannan toimintakeskus Terveysasemarakennus: 2 Huoneluettelo ja maalaustyöselitys, rakennetyypit 9.2.1988.

Hervannan toimintakeskus Terveysasemarakennus: 3 Kaluste-, varuste- ja laiteluettelo, kalustetyöselitys 7.9.1987.

Hervannan toimintakeskus Terveysasemarakennus: 4 Ovikaaviot ja helaluettelo 6.8.1987.

Huttunen Pirkko. Hervannan toimintakeskus, vihersuunnitelma 24.8.1988.

Tampereen kaupungin tilakeskus, Tampere (TKT).

Sähköiset ajantasapiirustukset 2010.

Tampereen kaupunki ympäristötoimi kaavoitusyksikkö, Tampere (TKYK).

Asemakaavan muutos, Hervanta 7132 osa, 7136, 7137 osa, 7138 sekä katu-, puisto- ja virkistysaluetta. Hyväksytty 26.11.2003. Kartta nro 7737, Ark. nro 93193.

Painetut lähteet ja kirjallisuus

Helamaa Erkki, Karlsson Anja, Vatilo Matti 1974. Terveyskeskus kansanterveyslain edellyttämän terveyskeskuksen toiminnallisesta ja rakenteellisesta suunnittelusta. Tampereen teknillinen korkeakoulu, Arkkitehtuurin osasto. Sarja A:1. Kustantaja Suomen kunnallisliitto. Helsinki.

Heiskari Marja-Liisa 1988. Toimintakeskus ammattitaidolla Hervantaan. Tammerkoski 8/1988. Tampere-seura. Tampere.

Johansson Eriika 2008. Raili ja Reima Pietilä. Teoksessa Raili ja Reima Pietilä Modernin arkkitehtuurin haastajat. Suomen rakennustaiteen museo. Aldus Oy. Lahti.

Tuomi Timo 2008. Modernin arkkitehtuurin kaikki aakkoset. Teoksessa Raili ja Reima Pietilä Modernin arkkitehtuurin haastajat. Suomen rakennustaiteen museo. Aldus Oy. Lahti.

Kivalo Erkki, Kotilainen Heli, Leisio Christian 1986. Terveyttä kaikille suomalaisille. Terveyskeskuksia Sairaaloita Terveydenhuollon laitoksia. Lääkintöhallitus. Helsinki.

Koponen Olli-Paavo 2008. Hervannan keskusakseli ja myytti Reima Pietilän arkkitehtuurin suomalaisuudesta. Teoksessa Raili ja Reima Pietilä Modernin arkkitehtuurin haastajat. Suomen rakennustaiteen museo. Aldus Oy. Lahti.

Kotilainen Helinä 2000. Rakentaminen Suomen terveydenhuollossa 1900-luvulla. Hippokrates Suomen Lääketieteen Historian Seuran vuosikirja. Helsinki.

Niskanen Aino 2008. Pietilä Team 10:n piirissä. Teoksessa Raili ja Reima Pietilä Modernin arkkitehtuurin haastajat. Suomen rakennustaiteen museo. Aldus Oy. Lahti.

Närhi Mikko 1993. Hervanta Vuorenpeikkojen maa. Tampere.

Pallasmaa Juhani 2008, Reima Pietilä ja Rakennustaiteen museon piiri. Teoksessa Raili ja Reima Pietilä Modernin arkkitehtuurin haastajat. Suomen rakennustaiteen museo. Aldus Oy. Lahti.

Pietilä Reima 1978. Hervannan läntinen Keskusta-akseli, Tampere. Ajatussikermä suunnittelun taustalla. Suomen Arkkitehtiliitto. Helsinki.

Pietilä Raili ja Reima 1979. Vapaa-aikakeskus, seurakuntakeskus ja liikekeskus. Hervanta, Tampere. Arkkitehti 5-6/1979. Suomen Arkkitehtiliitto. Helsinki.

Pietilä Reima 1984. Risuista epäasiaa. Yhteiskuntasuunnittelu 2/1984. Yhteiskuntasuunnittelun seura ry. Helsinki.

Pietilä Raili ja Reima 1989. Hervannan toimintakeskus, Tampere. Arkkitehti 8/1989. Suomen Arkkitehtiliitto. Helsinki.

Quantrill Malcolm 1984. Reima Pietilä. Otava. Keuruu.

Quantrill Malcolm 2010. Reima Pietilä: muukalainen omassa maassaan. Teoksessa Polkuja Pietilän maastoon. Rakennustaiteen seura ja Taidehistorian seura. Helsinki.

Sahlberg Marja 2010, toim. talon tarinat – Rakennushistorian selvitysopas.

Schalin Mona 1998. Arkkitehtuuri ja rakennuskulttuuri 1930-luvulta 1990-luvulle. Teoksessa Suomen taiteen historia. Schildts Kustannus Oy. Helsinki.

Seppänen Jouko 2002. Hervanta Arkkitehtuuriopas. HerPro. Tampere.

Tampereen kantakaupungin rakennuskulttuuri 1998. Tampereen kaupungin ympäristötoimi kaavoitusyksikkö julksiuja 2/98. Tampere.

Teollisuus 2013, Tampereen Puristelaatta Oy.
<http://www.teollisuus2013.fi/55da1/Tampereen+Puristelaatta+Oy> Viitattu 27.5.2014.

Työluettelo 2008. Teoksessa Raili ja Reima Pietilä Modernin arkkitehtuurin haastajat. Suomen rakennustaiteen museo. Aldus Oy. Lahti.

Liite 1. Leikkaus A-A

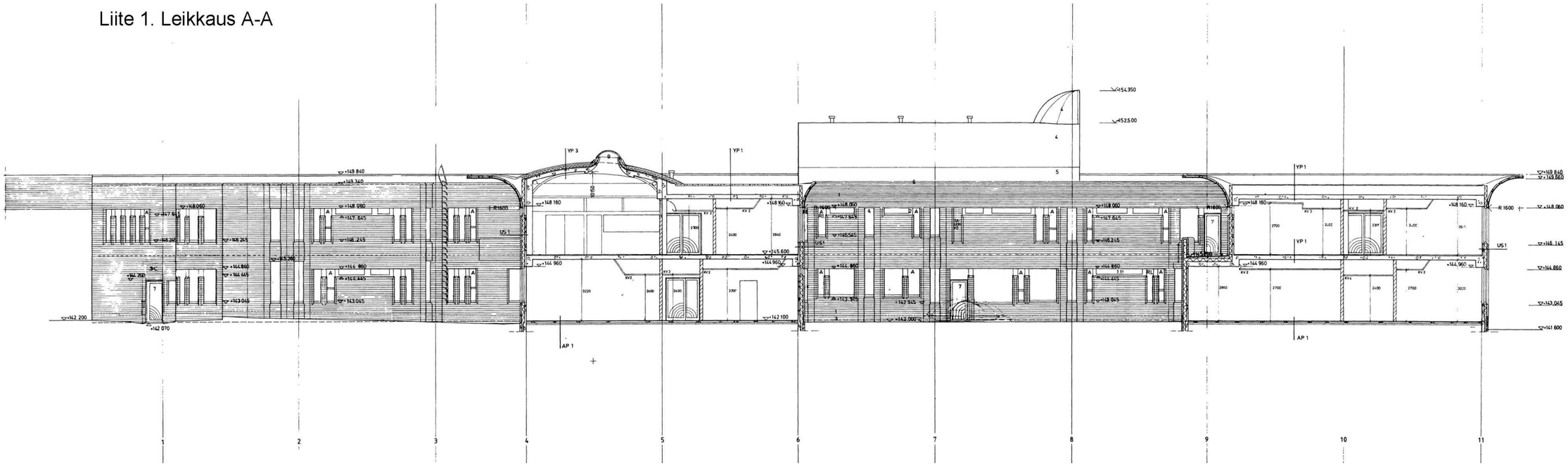

MUUTOKSIA TÄSSÄ PIIRUSTUKSESSA OHEISEN LUETTELON MUKAISESTI 30.09.1988

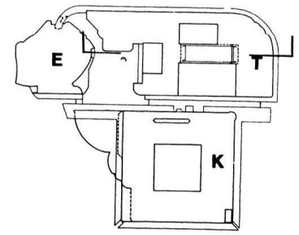

Liite 2. Leikkaus B-B

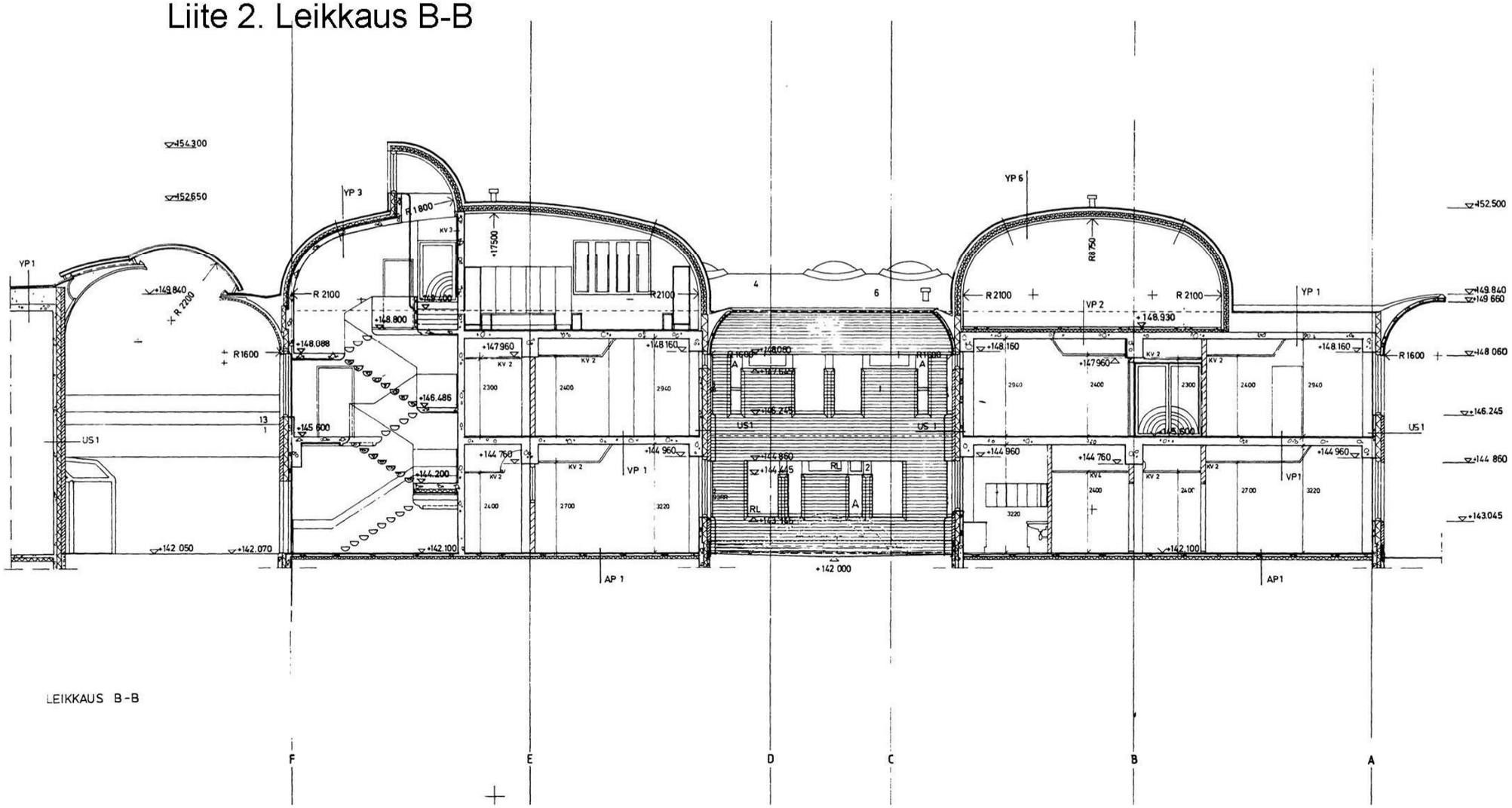

LEIKKAUS B-B

MUUTOKSIA TÄSSÄ PIIRUSTUKSESSA OHEISEN LUETTELON MUKAISESTI 30.09.1988

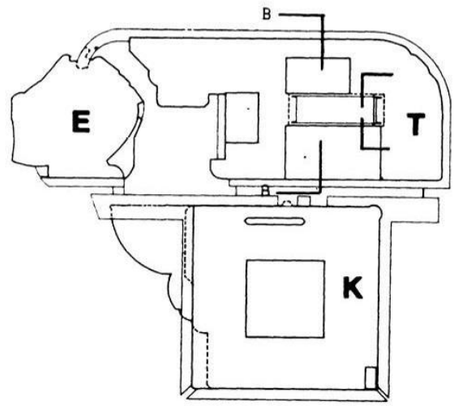

Liite 3. Julkisivu Lindforsinkadulle

MUUTOKSIA TÄSSÄ PIIRUSTUKSESSA OHEISEN
LUETTELON MUKAISESTI 30.09.1988

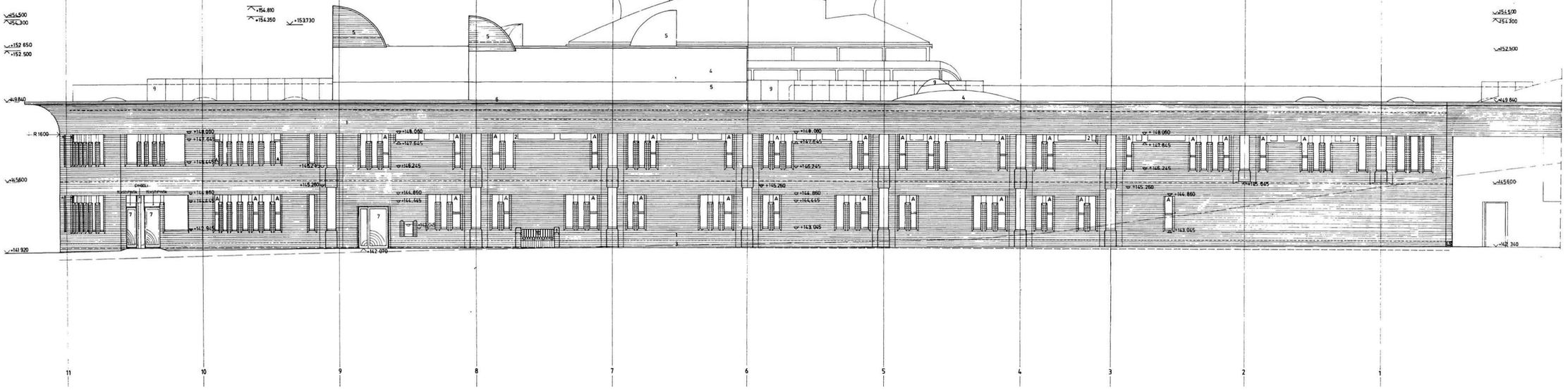

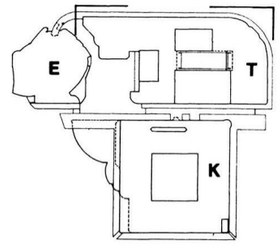

Liite 4. Julkisivu Insinöörinkadulle

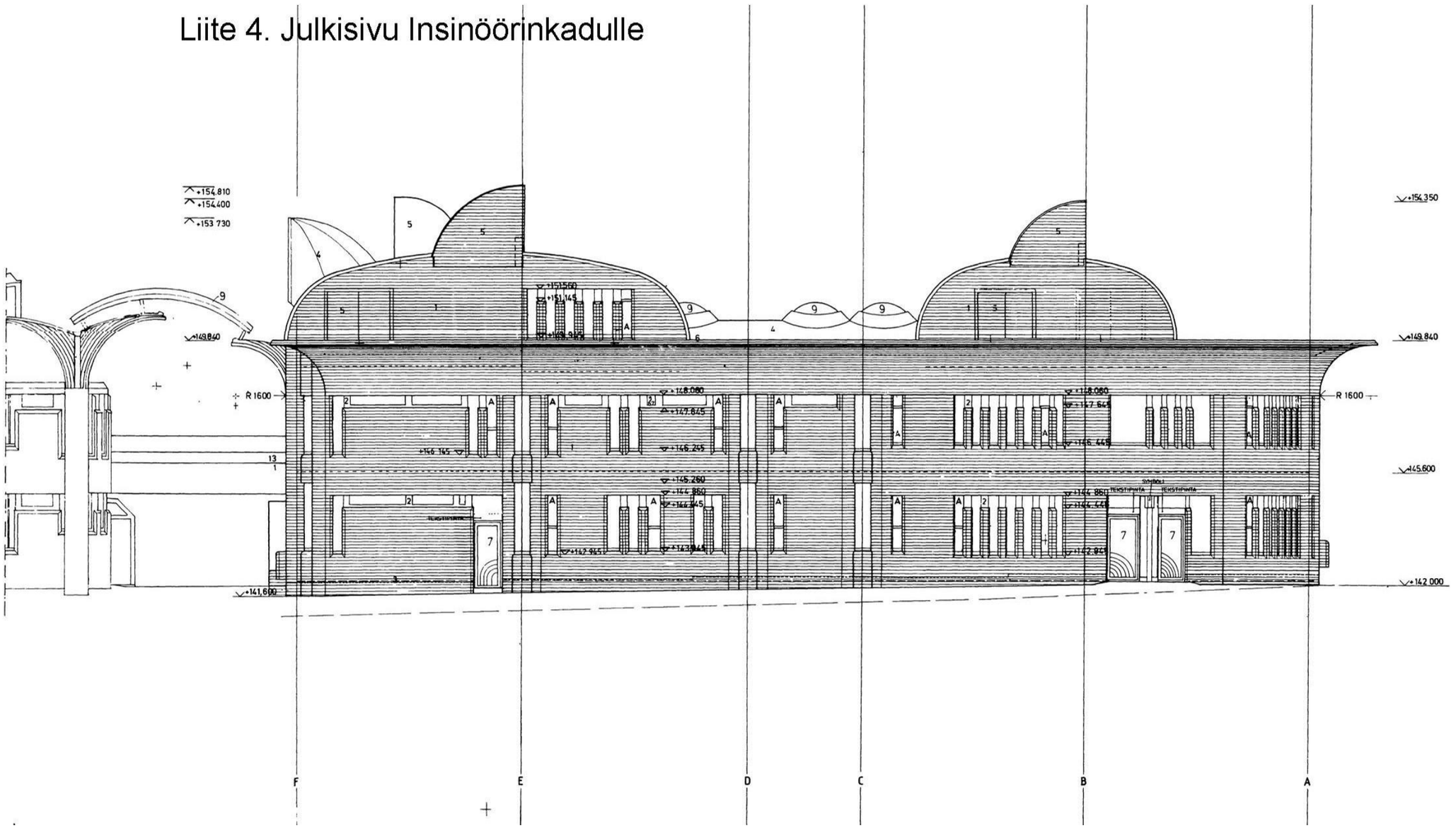

MUUTOKSIA TÄSSÄ PIIRUSTUKSESSA OHEISEN
LUETTELON MUKAISESTI 30.09.1988

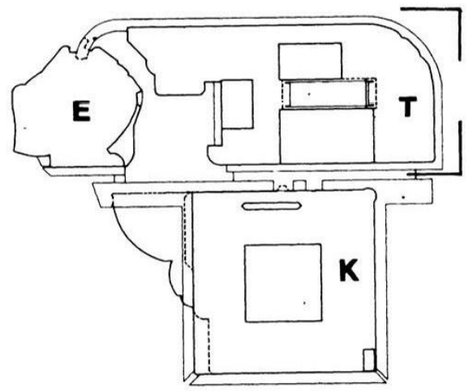

Liite 5. Julkisivu kävelykadulle

MUUTOKSIA TÄSSÄ PIIRUSTUKSESSA OHEISEN
LUETTELON MUKAISESTI 30.09.1988

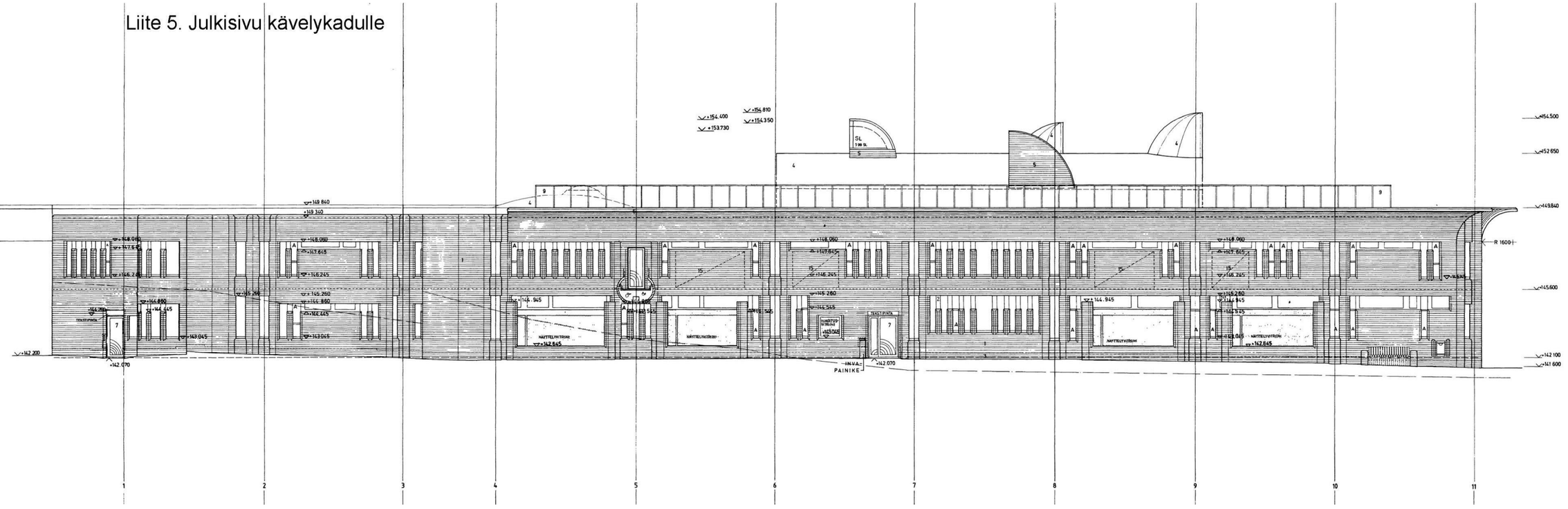

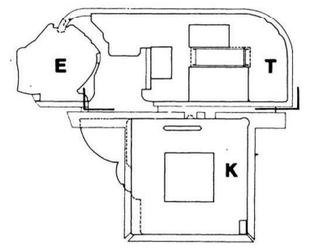

Liite 6. Julkisivu keskusaukiolle

MUUTOKSIA TÄSSÄ PIIRUSTUKSESSA OHEISEN
LUETTELON MUKAISESTI 30.09.1988

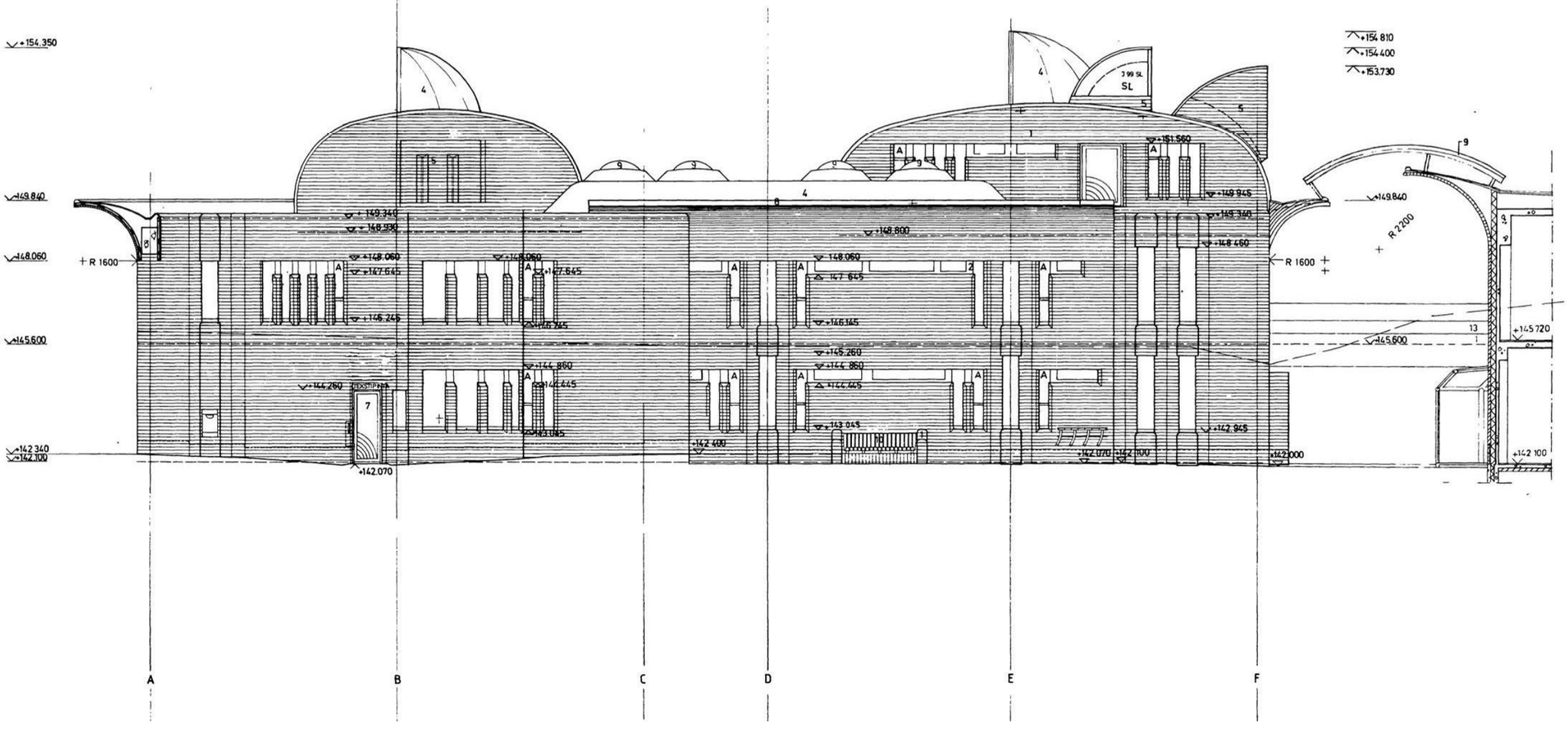

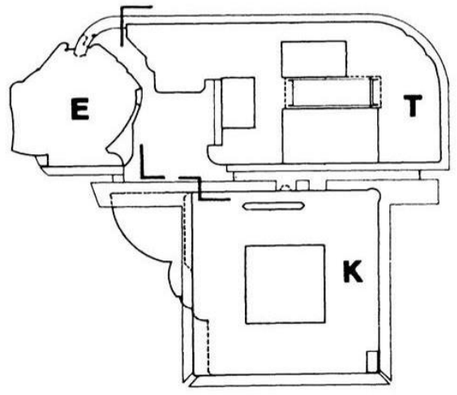

Liite 7. Sisäpiha pohjoiseen

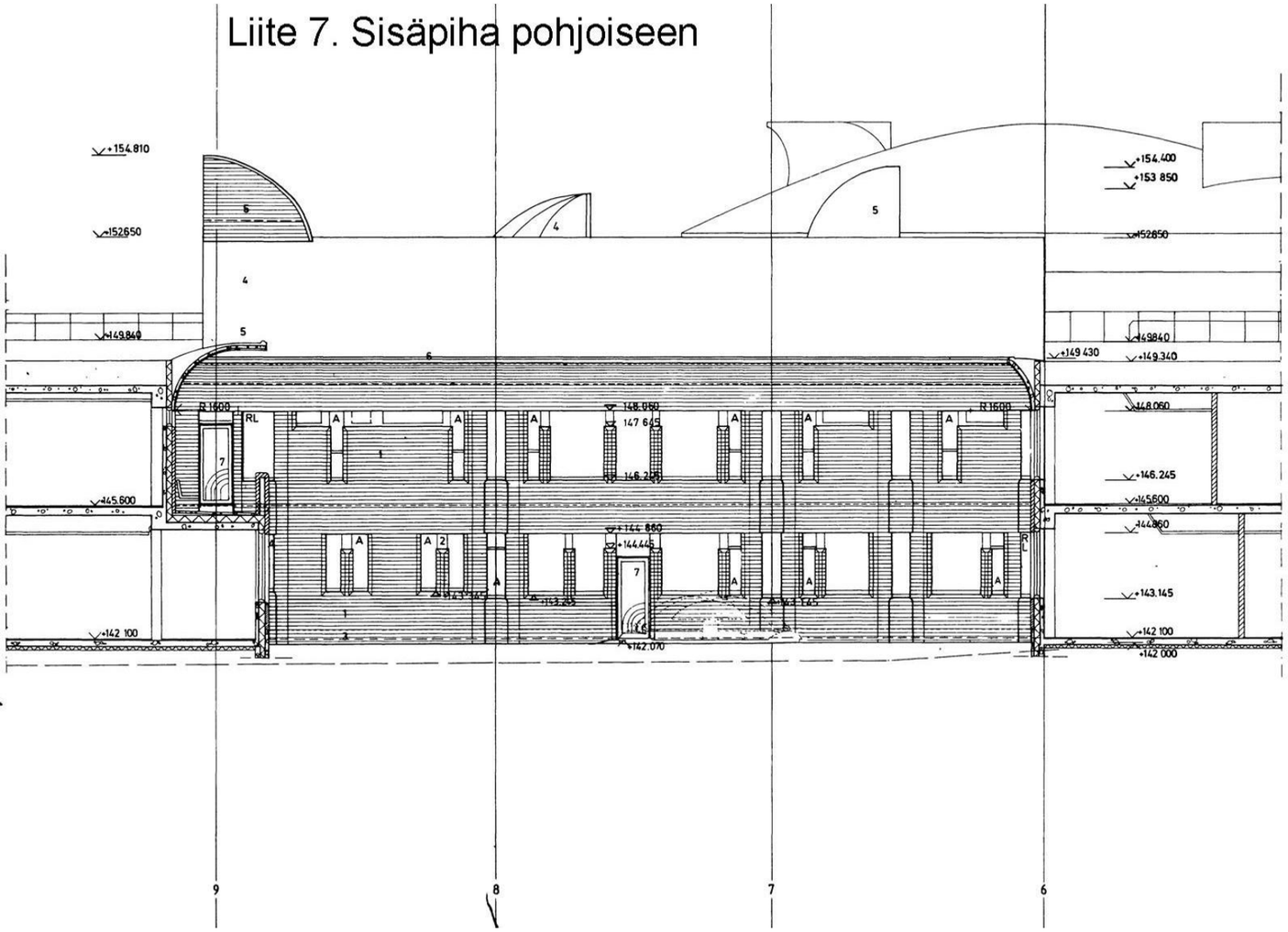

RAKENNUSAINEET JA VÄRIT

1. POLTETTU PUNAINEN SAVITIILI
2. VÄRIKUULLOTETTU PAINEKYLLÄSTETTY PUU
3. POLTETTU PUNAINEN SAVITIILILAATTA
4. SIROTEHUOPAKATE, MAASÄLPÄ- JA GABROSIROTE
5. POLTTOMAALATTU PELTI
6. RÄYSTÄS: ~~POLTTOMAALATTU PELTI~~ MUOVIPINNOITETTU PELTI ~~PUNARUSKEA~~ SININEN
7. METALLILASIOVET
8. METALLIPANEELI: ~~PUNARUSKEA~~ JA ~~VIOLETINRUSKEA~~ SININEN
9. KIRKAS MUOVIKATE TAI -KUPU
10. LAHOKYLLÄSTYSPUU + KUULLOTUS
11. LUONNONKIVI
12. BETONILAATTA JA KIVI
13. KUUMASINKITTY MAALATTU TERAS
14. TERÄSLEVY- JA MUOTOTERÄSPINNAT: PAIKALLA MAALAUS PUNARUSKEA ~~JA VIOLETINRUSKEA~~
15. BETONIMAALAUS

— . — . — — NYKYINEN MAANPINTA JULKISIVUSSA

ASL = AUTOMAATTISESTI AVAUTUVA SAVUNPOISTOLUUKKU
LS = LIIKUNTASAUMA
RL = RAUTALANKALASI
A = TUULETUSIKKUNA

ULKO-OPASTEET JA ULKOMAINOKSET ARKKITEHDIN SUUNNITELMAN TAI OHJEEN MUKAAN.

MUUTOKSIA TÄSSÄ PIIRUSTUKSESSA OHEISEN LUETTELON MUKAISESTI 30.09.1988

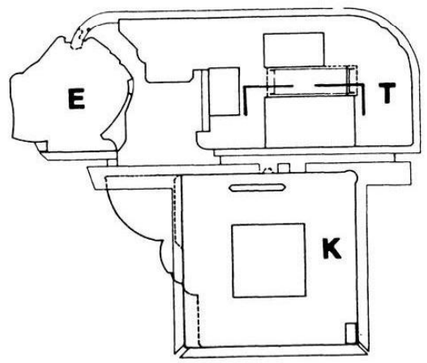

Liite 8. Sisäpihajulkisivu länteen

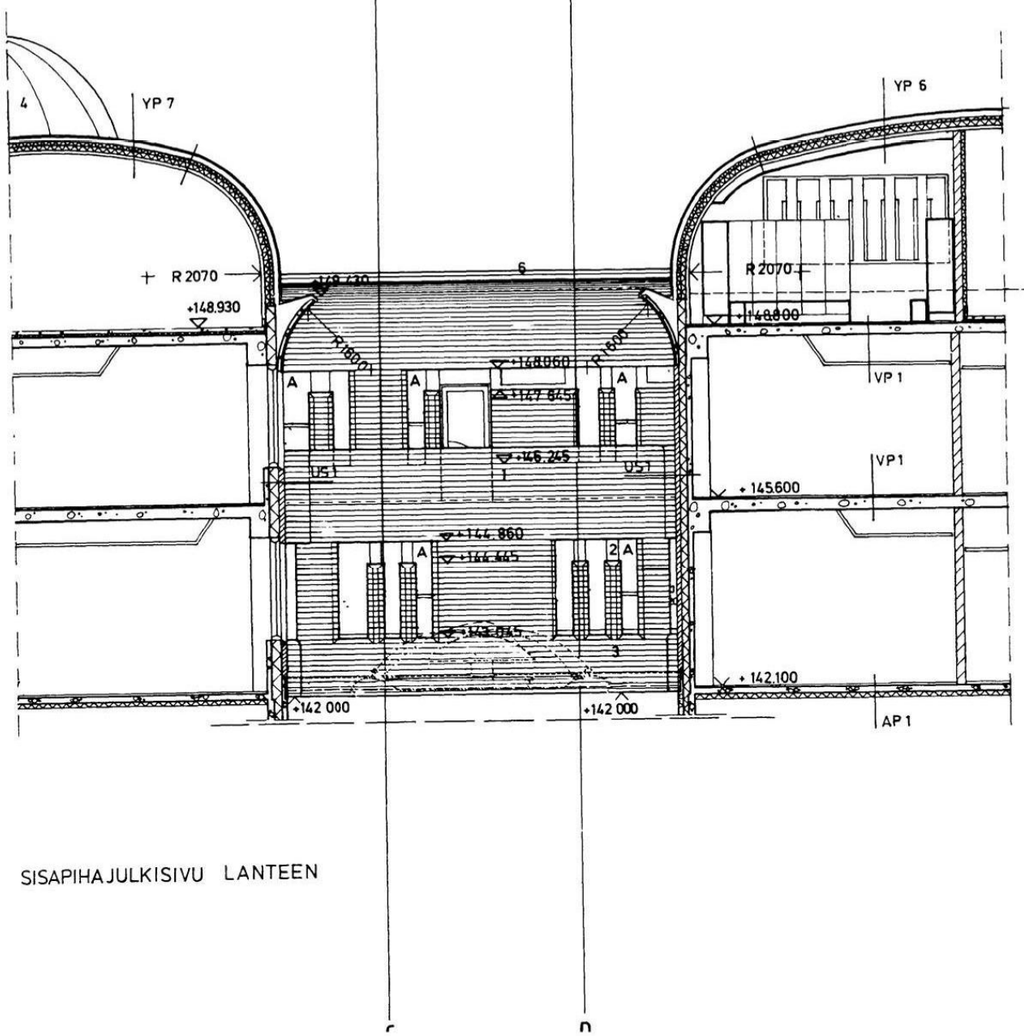

SISAPIHAJULKISIVU LANTEEN

RAKENNUSAINEET JA VÄRIT

1. POLTETTU PUNAINEN SAVITIILI
2. VÄRIKUULLOTETTU PAINEKYLLÄSTETTY PUU
3. POLTETTU PUNAINEN SAVITIILILAATTA
4. SIROTEHUOPAKATE, MAASÄLPÄ- JA GABROSIROTE
5. POLTTOMAALATTU PELTI
6. RÄYSTÄS: ~~POLTTOMAALATTU PELTI~~ MUOVIPINNOITETTU PELTI ~~PUNARUSKEA~~ SININEN
7. METALLILASIOVET
8. METALLIPANEELI: ~~PUNARUSKEA JA VIOLETINRUSKEA~~ SININEN
9. KIRKAS MUOVIKATE TAI -KUPU
10. LAHOKYLLÄSTYSPUU + KUULLOTUS
11. LUONNONKIVI
12. BETONILAATTA JA KIVI
13. KUUMASINKITTY MAALATTU TERAS
14. TERÄSLEVY- JA MUOTOTERÄSPINNAT: PAIKALLA MAALAUS PUNARUSKEA ~~JA VIOLETINRUSKEA~~
15. BETONIMAALAUS

— — · — — NYKYINEN MAANPINTA JULKISIVUSSA

-SL = AUTOMAATTISESTI AVAUTUVA SAVUNPOISTOLUUKKU
LS = LIIKUNTASALMA
PL = RAUTALANKALASI
= TUULETUSIKKUNA

ULKO-OPASTEET JA ULKOMAINOKSET ARKKITEHDIN SUUNNITELMAN TAI OHJEEN MUKAAN.

MUUTOKSIA TÄSSÄ PIIRUSTUKSESSA OHEISEN LUETTELON MUKAISESTI 30.09.1988

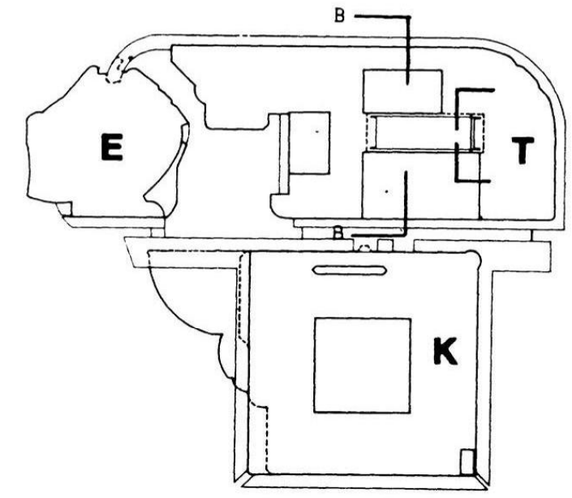

Liite 9. Pohjakerros

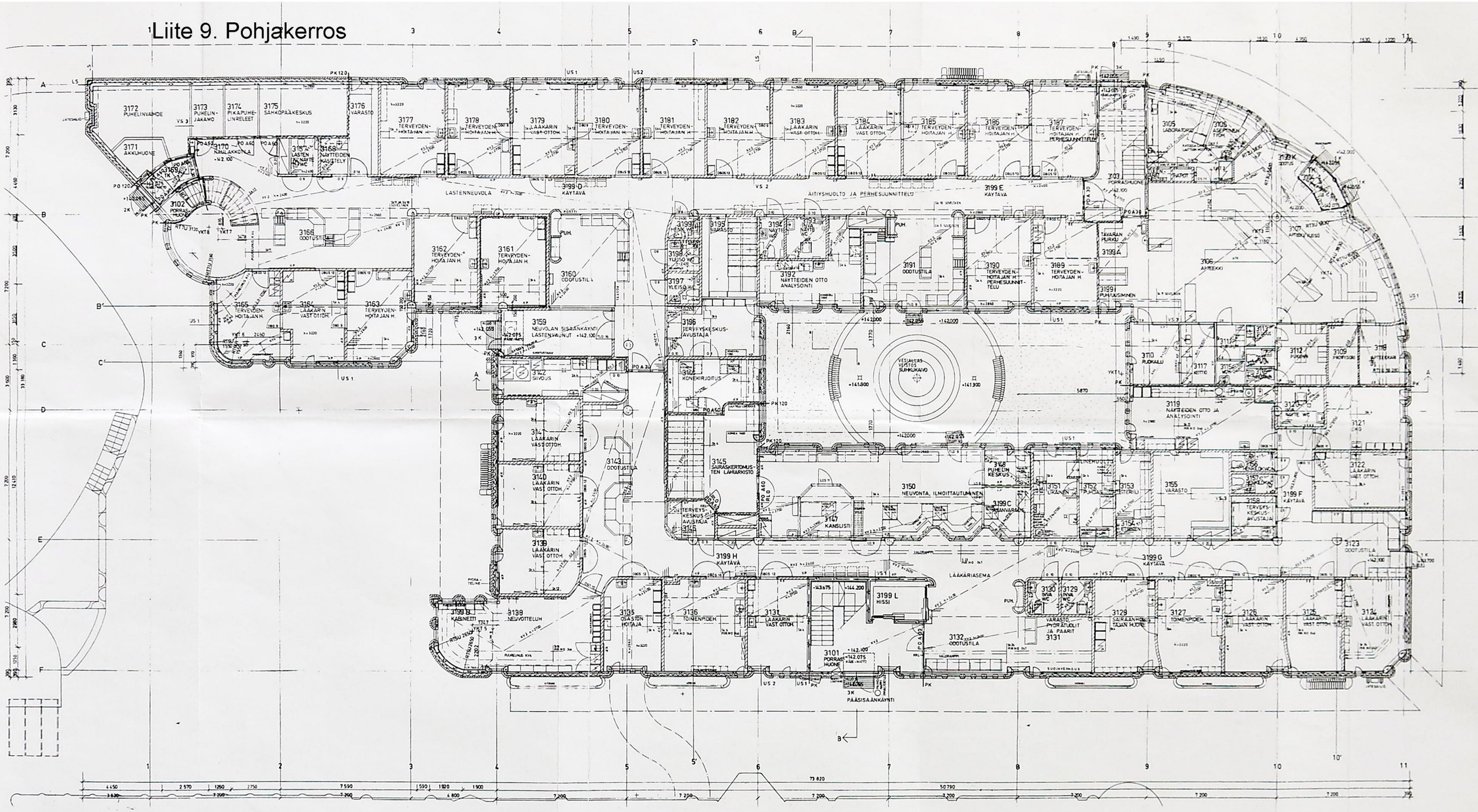

Liite 10. Toinen kerros

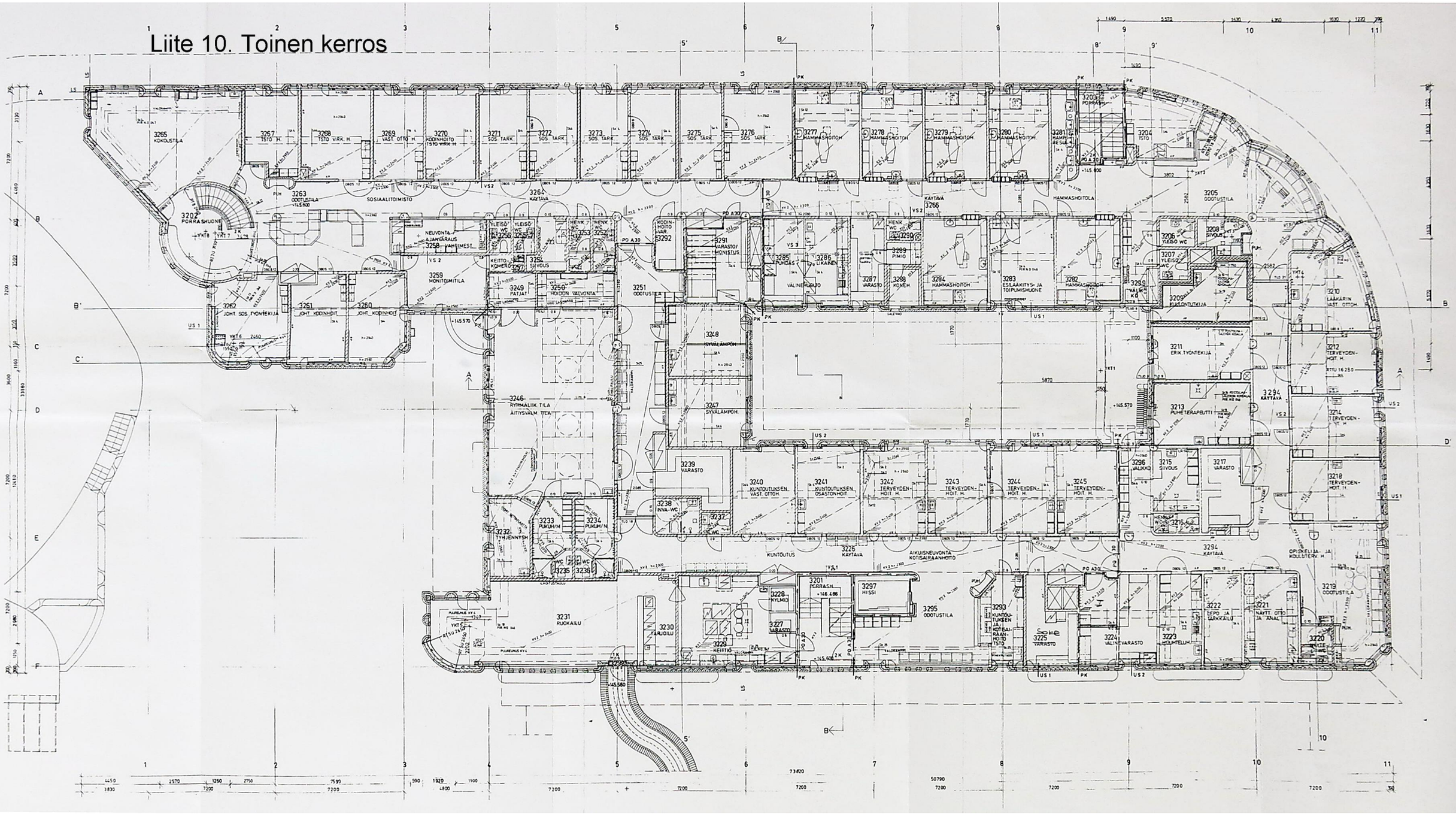

Liite 11. Kolmas kerros

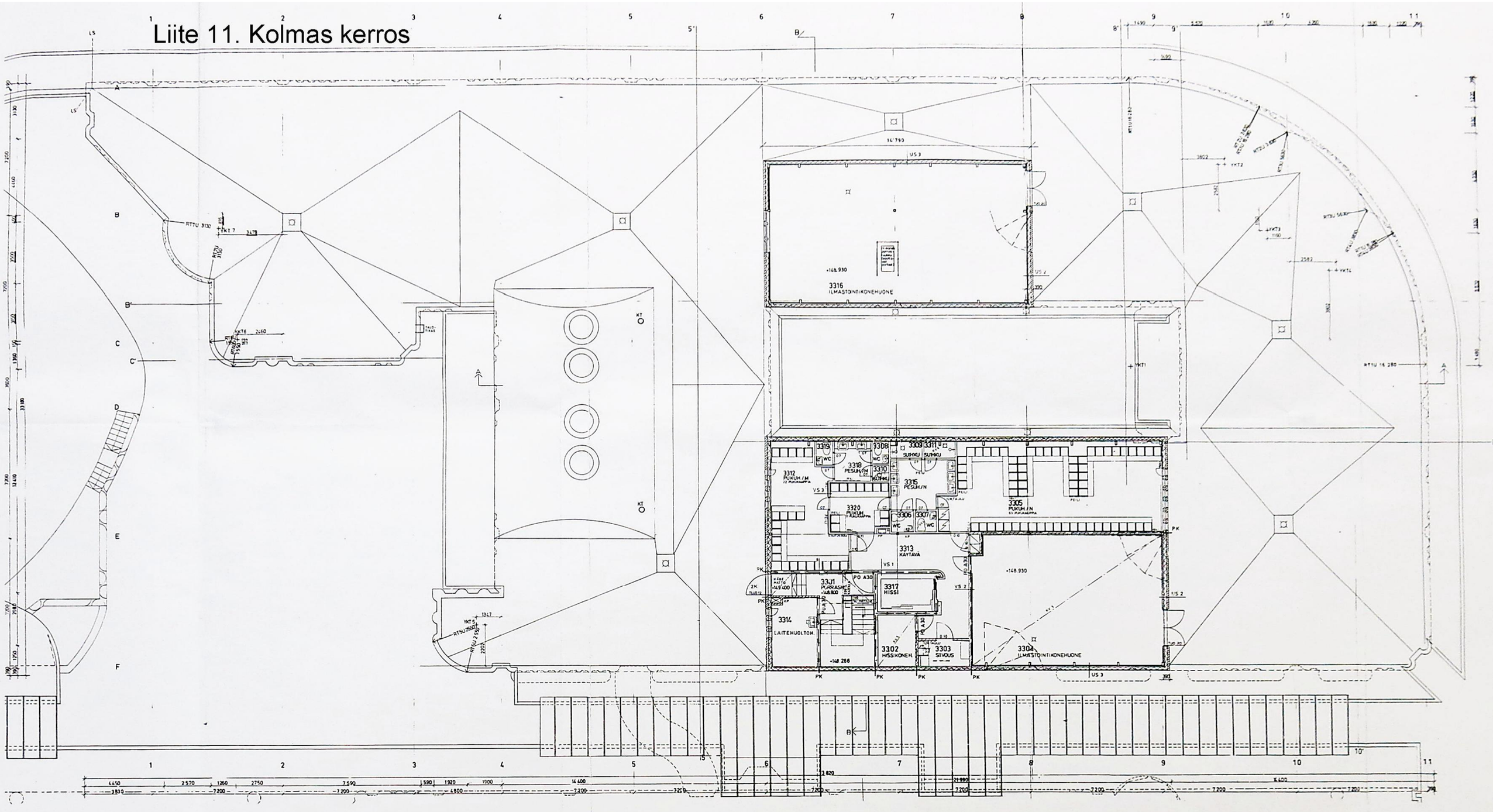

Liite 12. Tilatyypit talun perin, pohjakerros

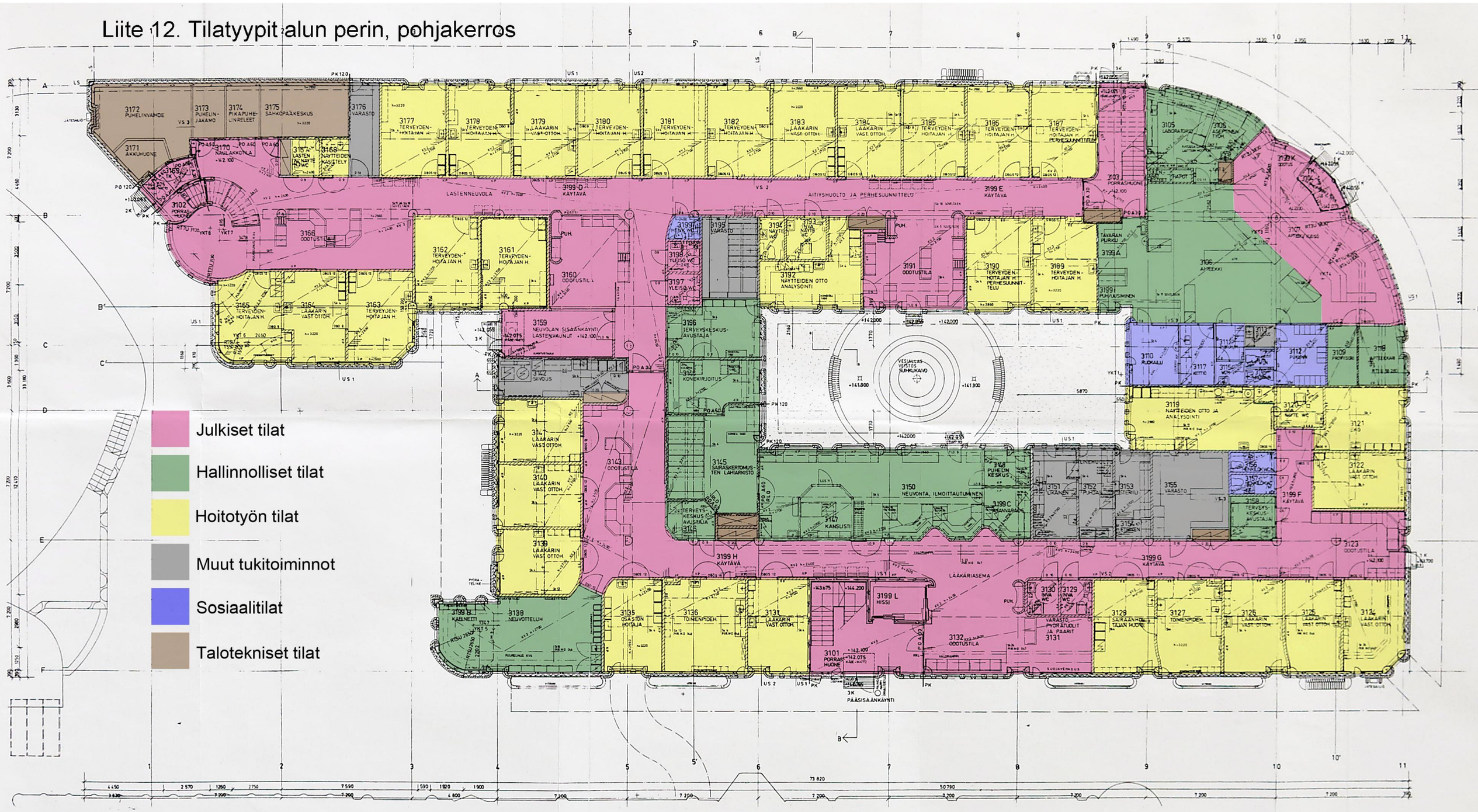

Liite 13. Tilatyypit alun perin, toinen kerros

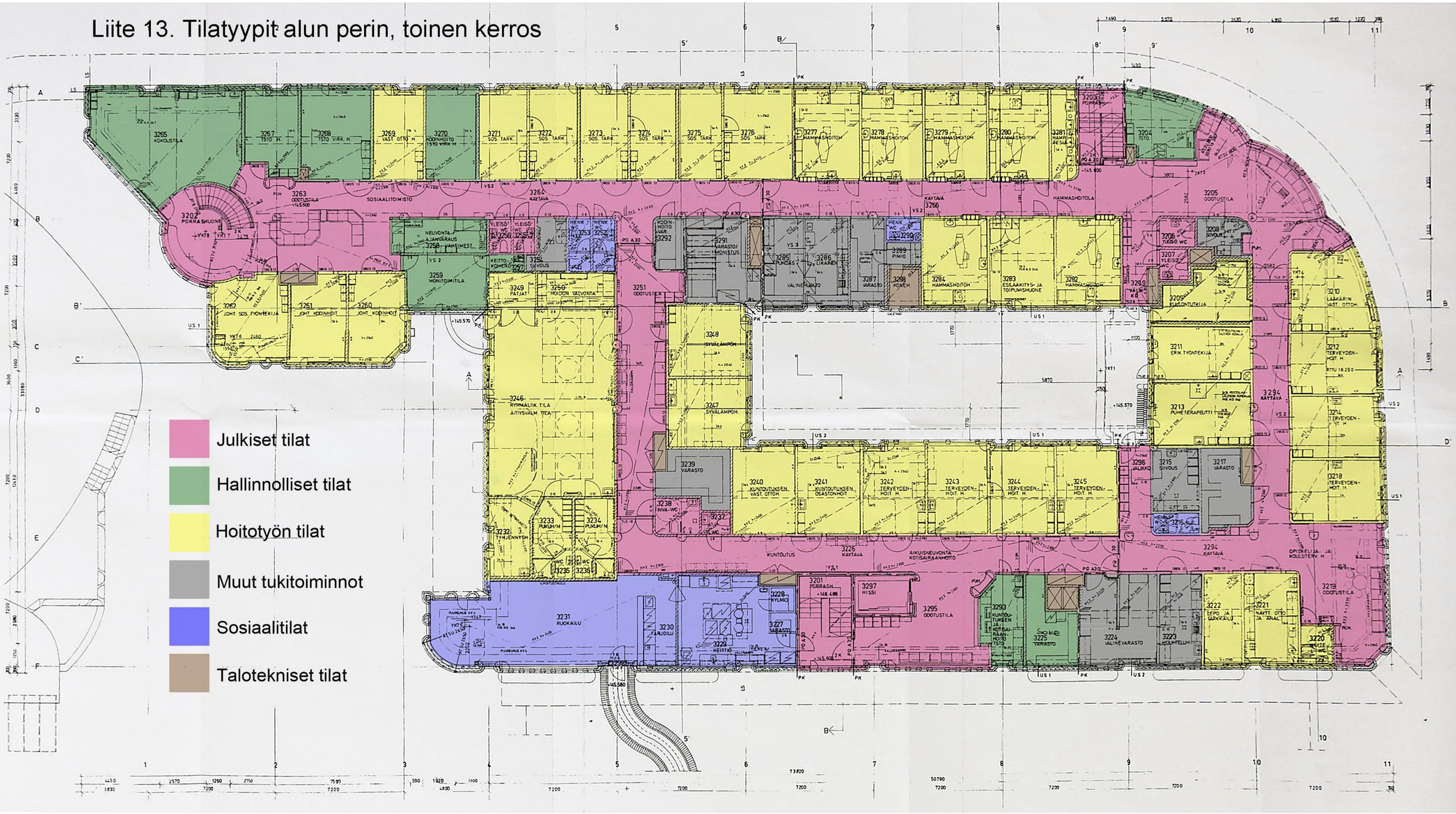

Liite 14. Tilatyypit alun perin, kolmas kerros

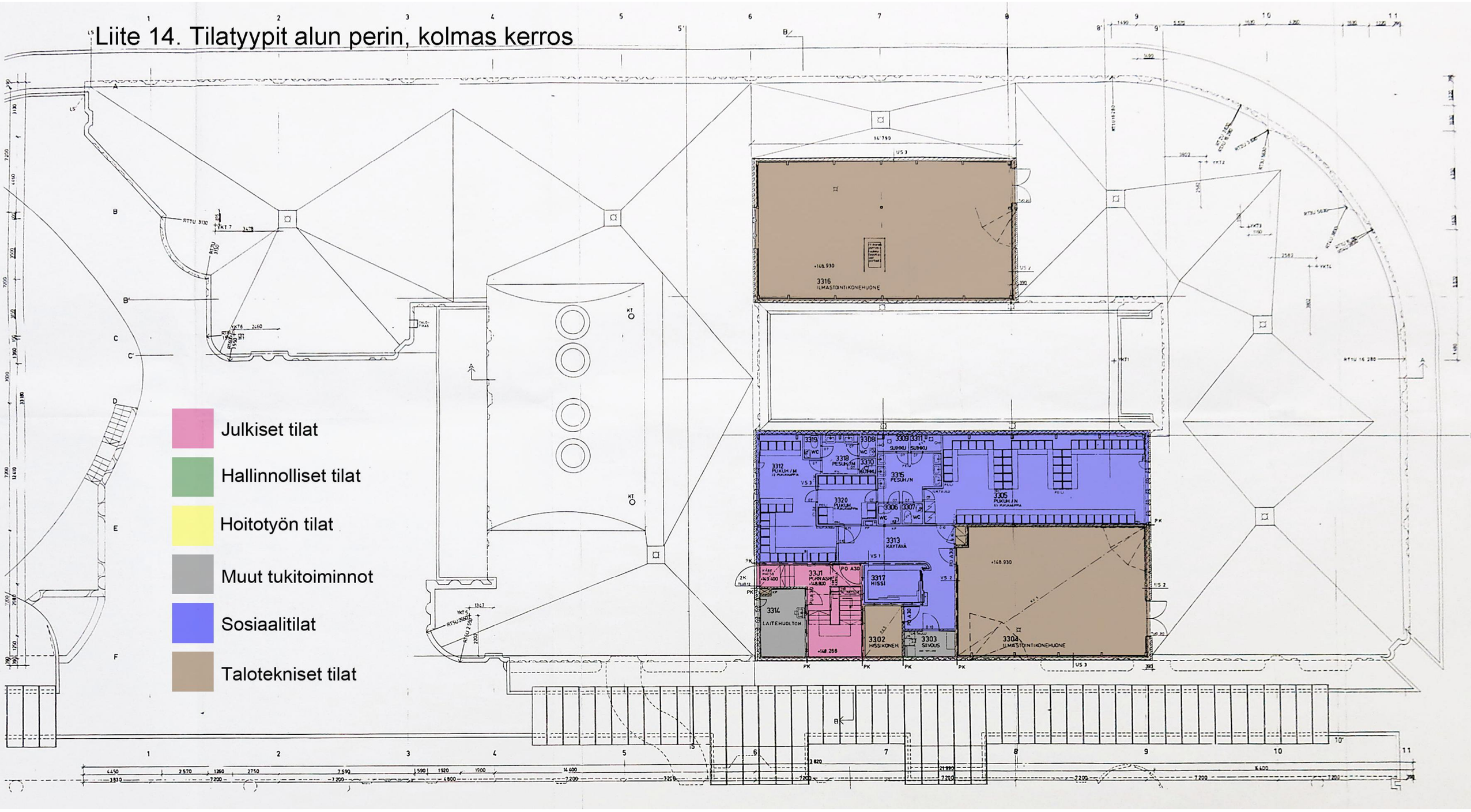

Liite 15. Tilatyypit 2014, pohjakerros

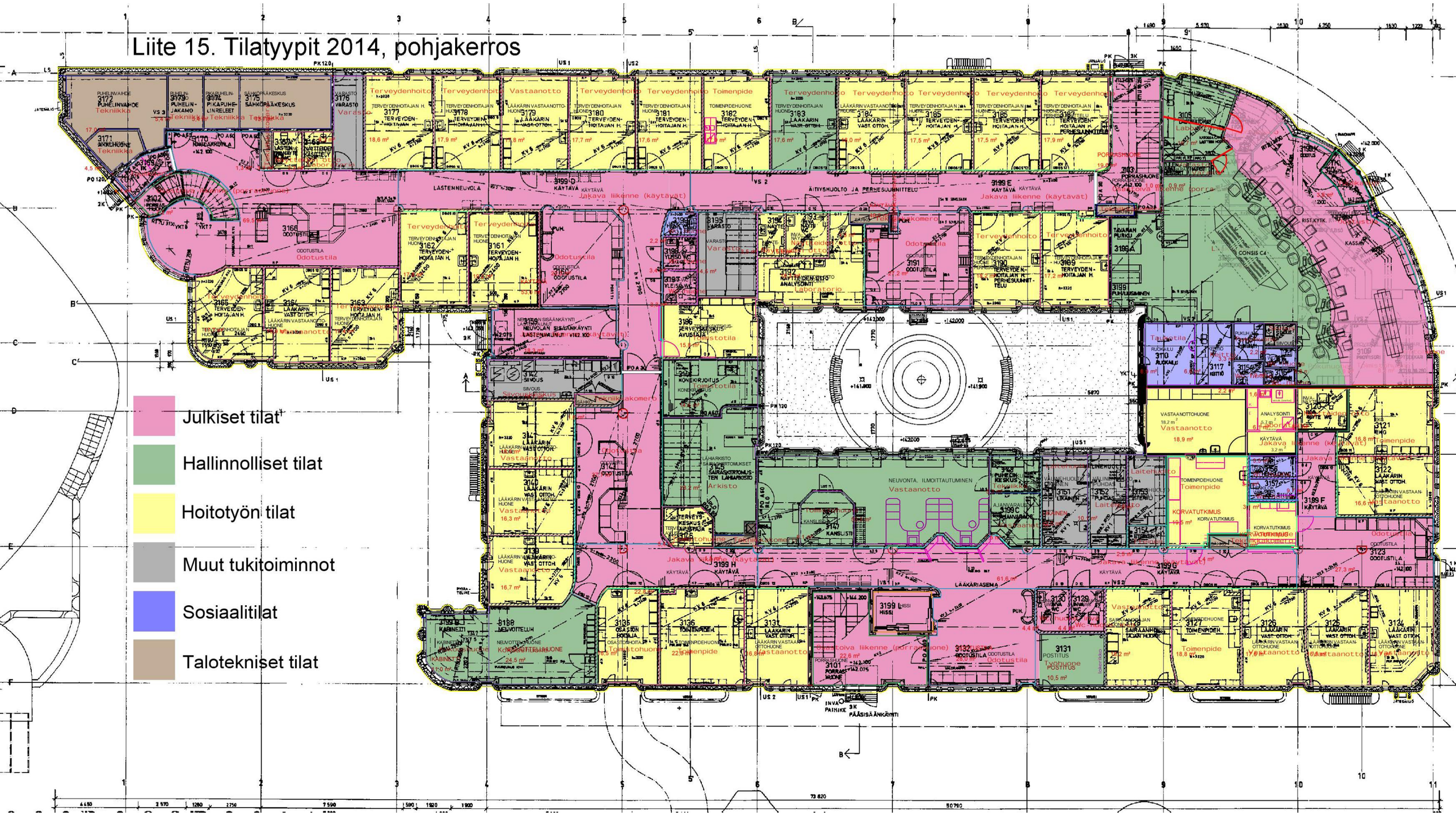

Liite 16. tilatyypit 2014, toinen kerros

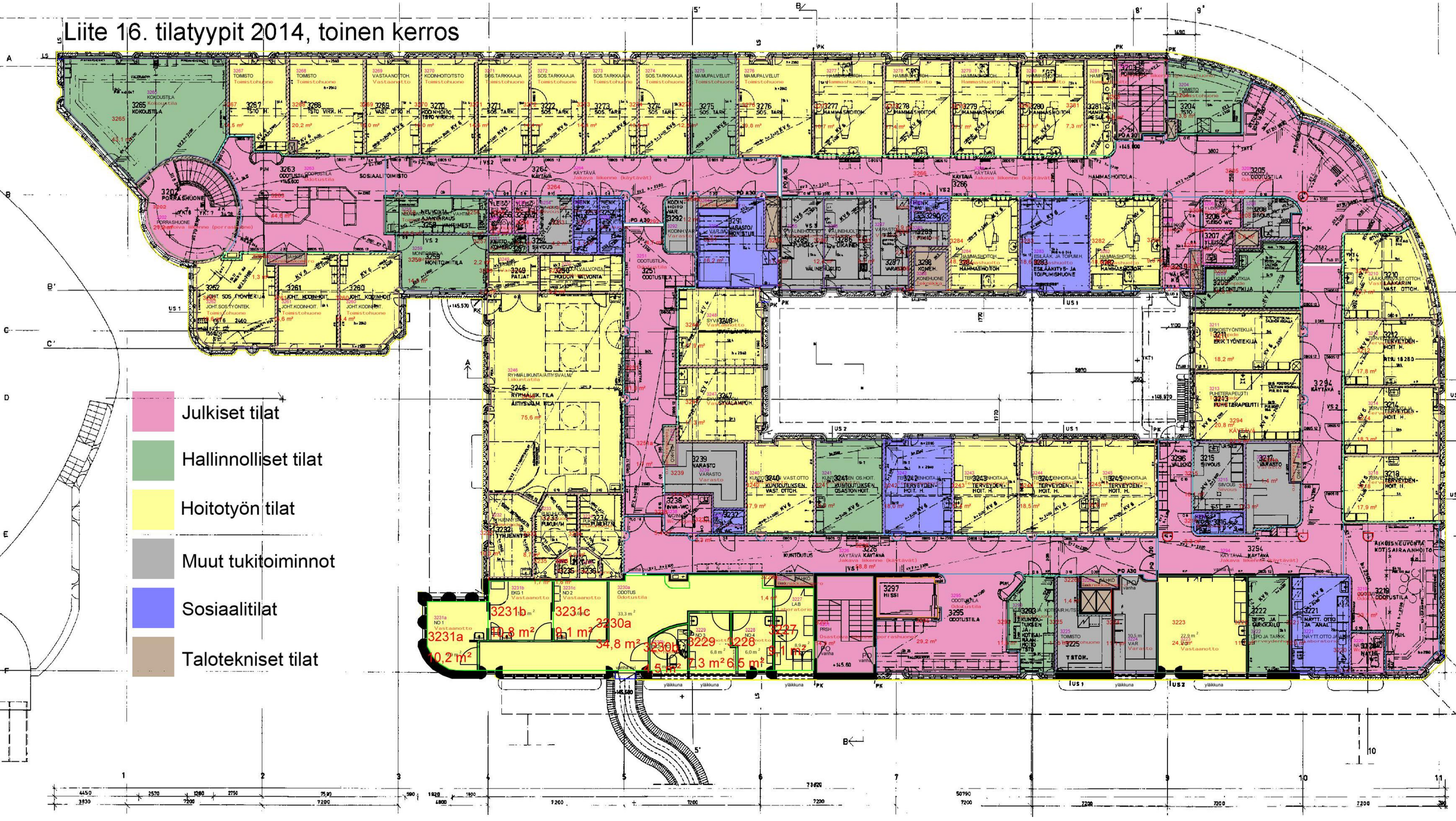

Liite 1. Leikkaus A-A

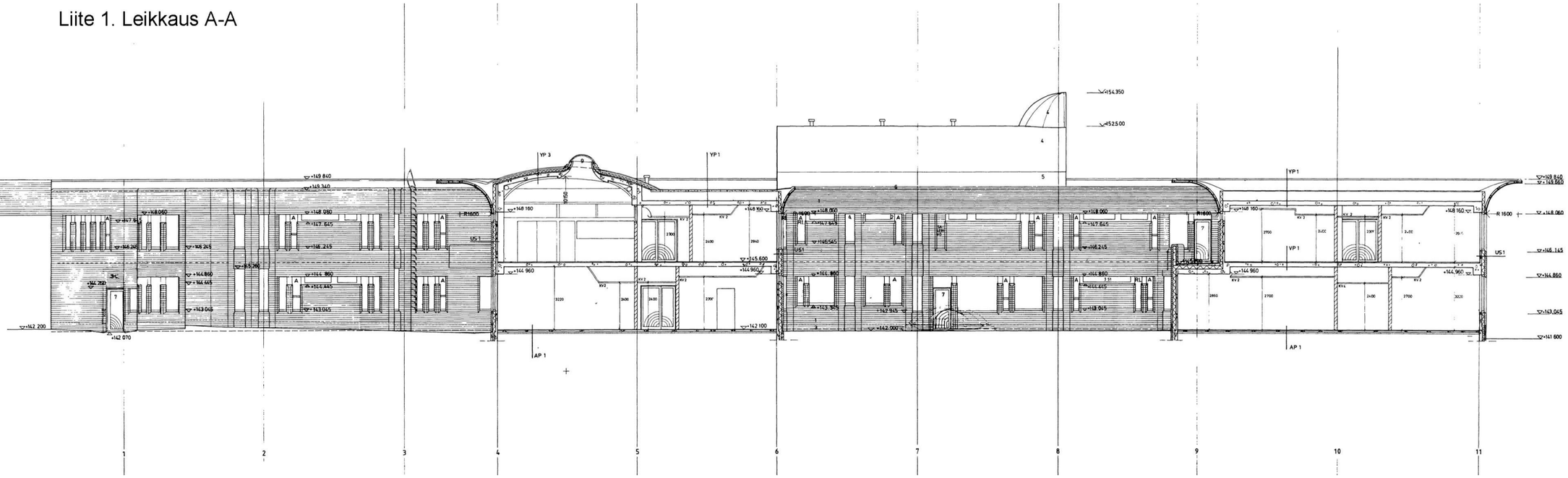

MUUTOKSIA TÄSSÄ PIIRUSTUKSESSA OHEISEN LUETTELON MUKAISESTI 30.09.1988

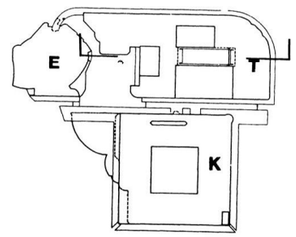

Liite 2. Leikkaus B-B

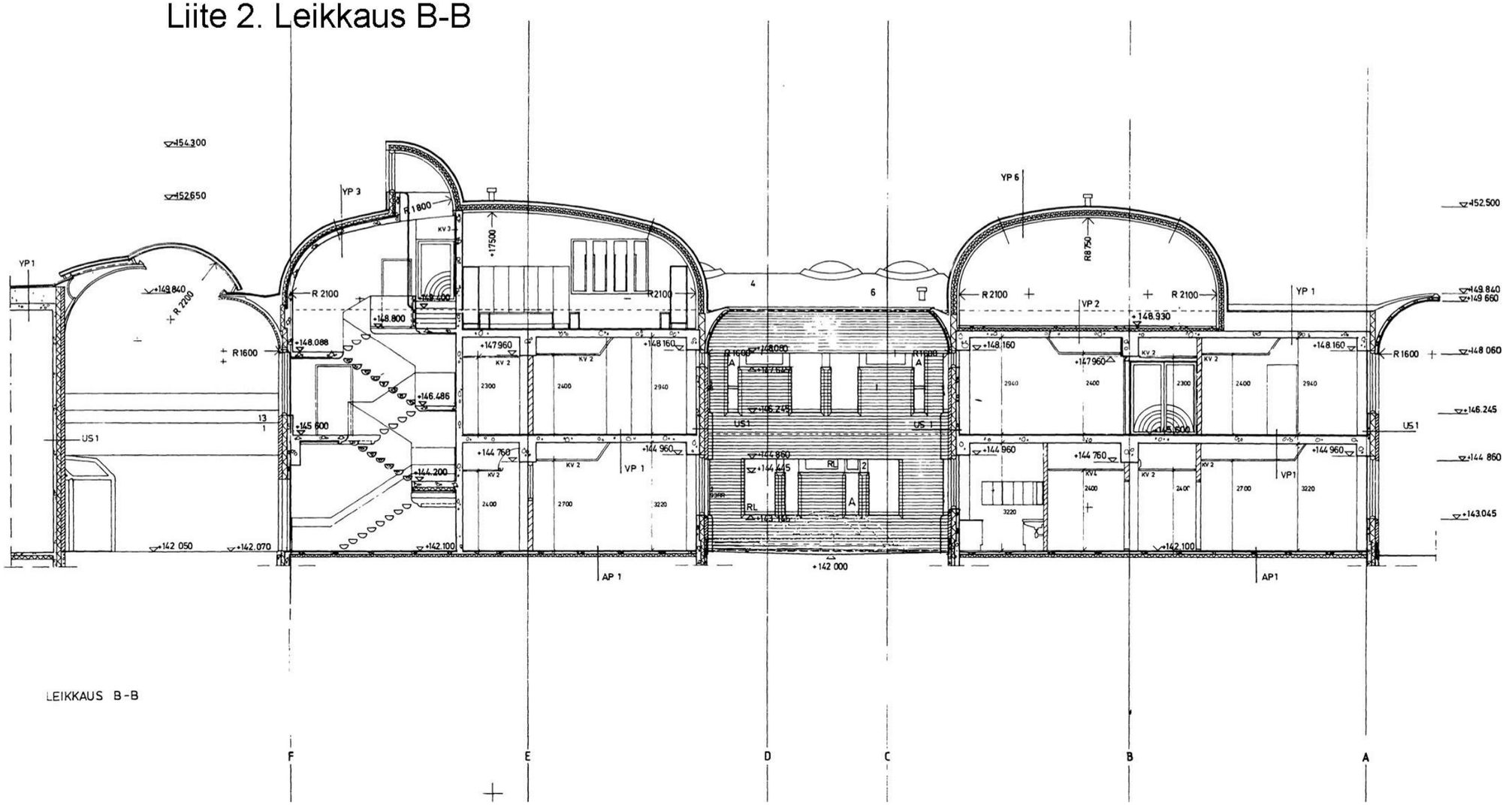

LEIKKAUS B-B

MUUTOKSIA TÄSSÄ PIIRUSTUKSESSA OHEISEN LUETTELON MUKAISESTI 30.09.1988

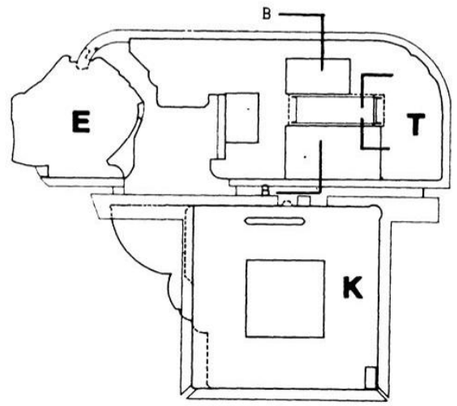

Liite 3. Julkisivu Lindforsinkadulle

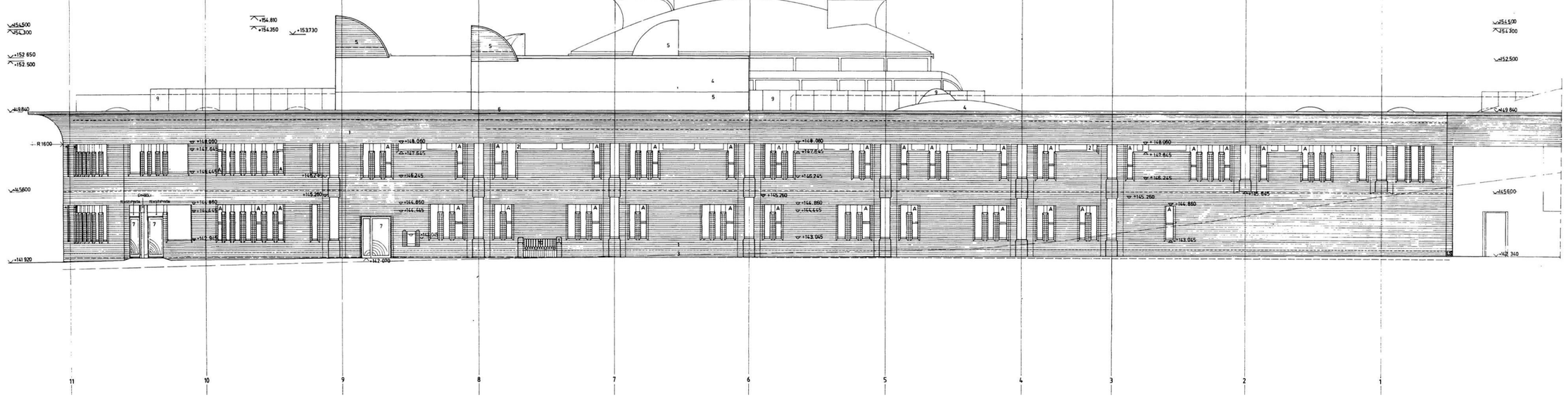

MUUTOKSIA TÄSSÄ PIIRUSTUKSESSA OHEISEN LUETTELON MUKAISESTI 30.09.1988

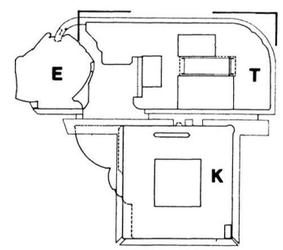

Liite 4. Julkisivu Insinöörinkadulle

MUUTOKSIA TÄSSÄ PIIRUSTUKSESSA OHEISEN
LUETTELON MUKAISESTI 30.09.1988

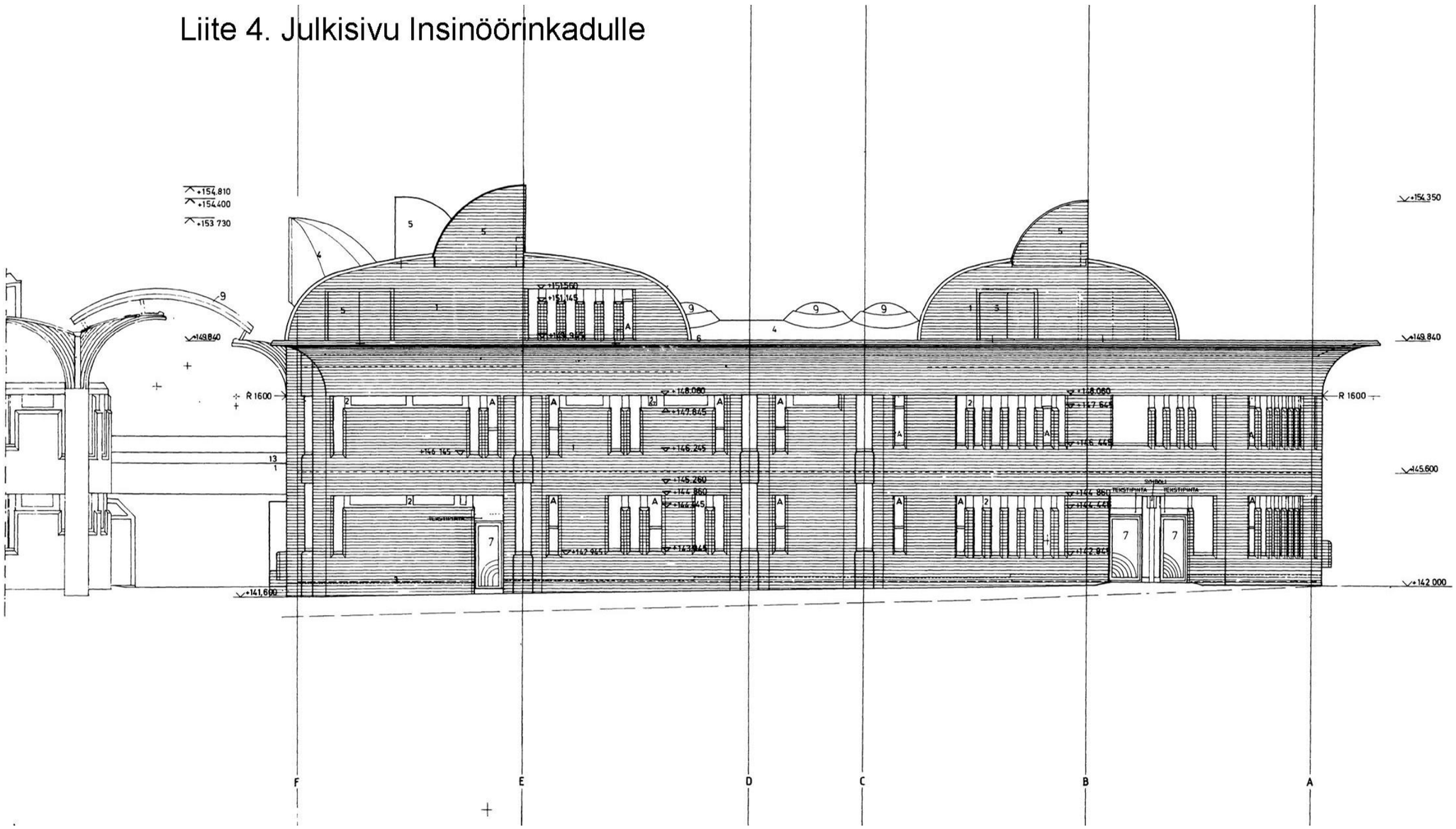

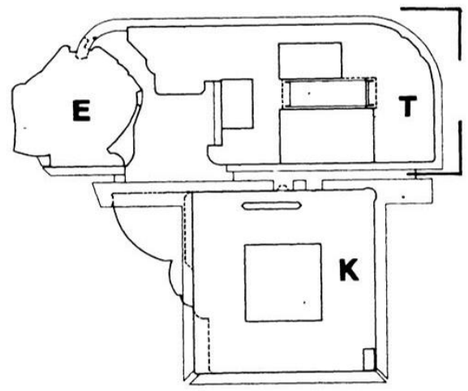

Liite 5. Julkisivu kävelykadulle

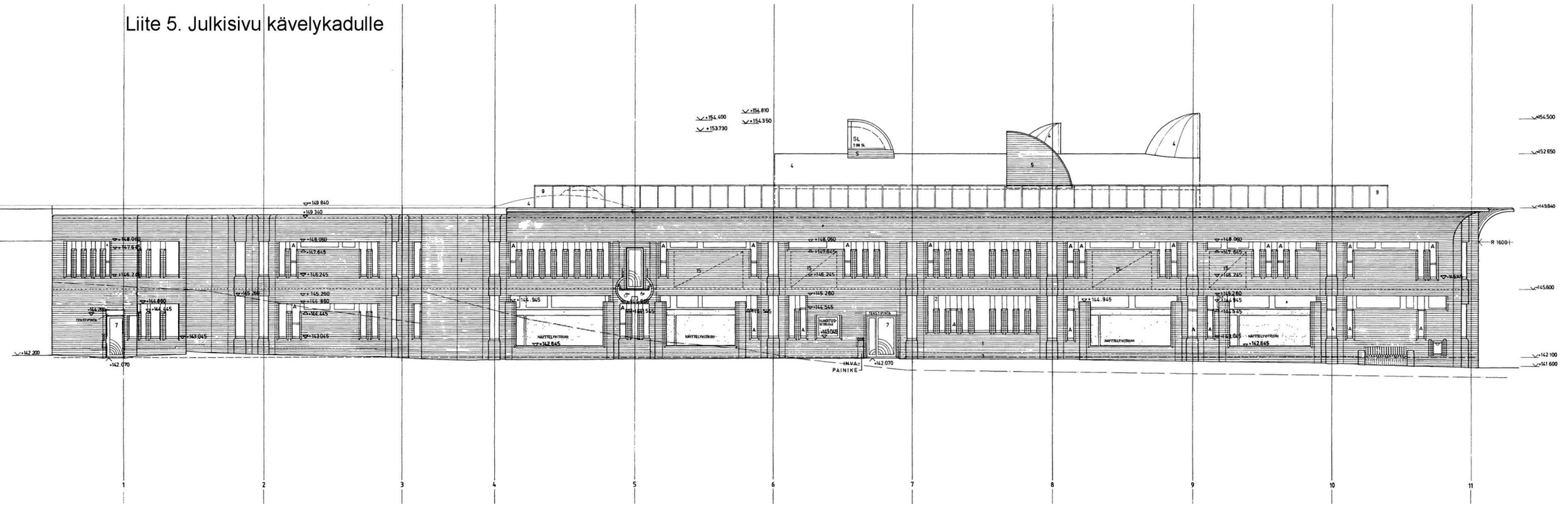

MUUTOKSIA TÄSSÄ PIIRUSTUKSESSA OHEISEN
LUETTELON MUKAISESTI 30.09.1988

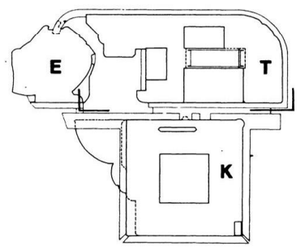

Liite 6. Julkisivu keskusaukiolle

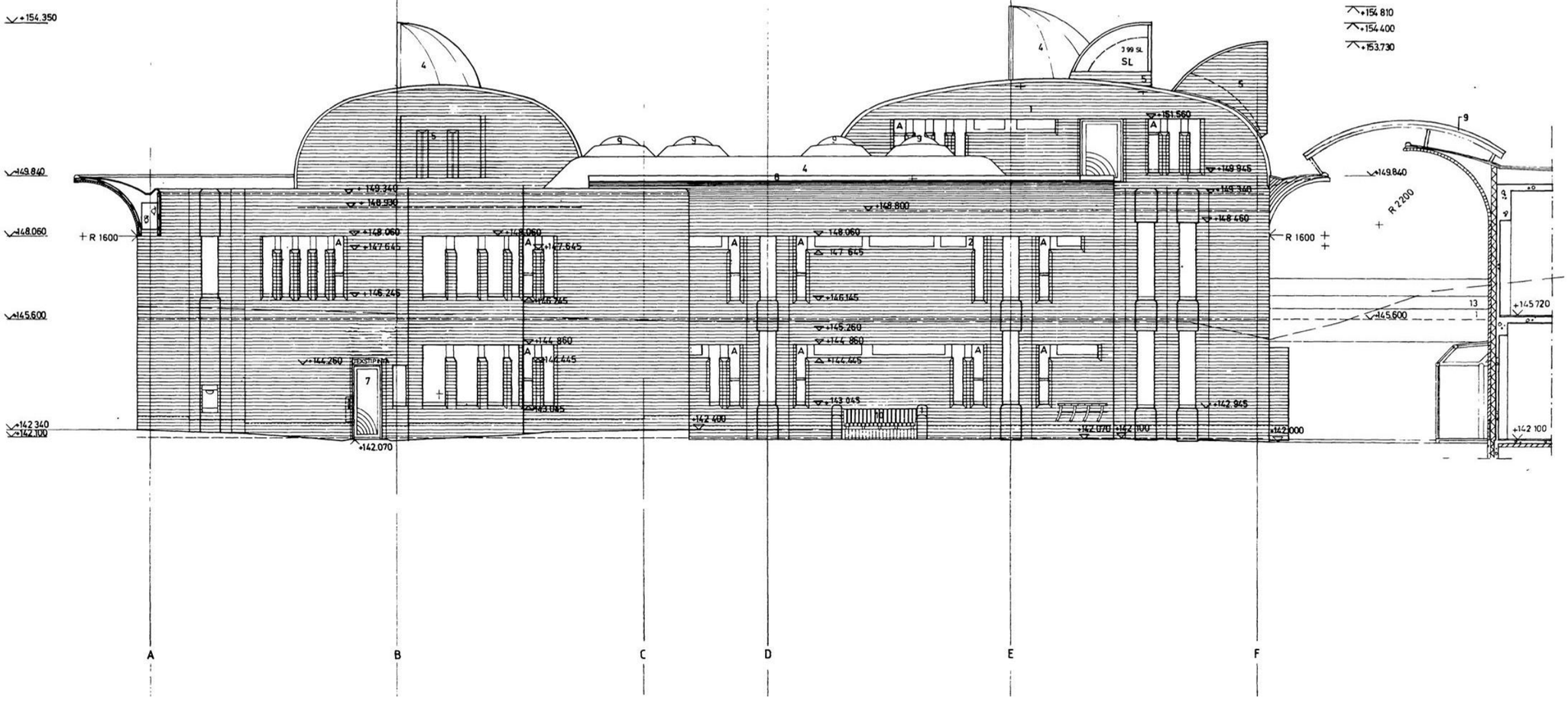

MUUTOKSIA TÄSSÄ PIIRUSTUKSESSA OHEISEN
LUETTELON MUKAISESTI 30.09.1988

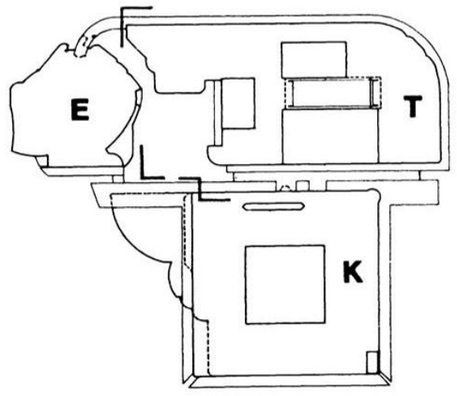

Liite 7. Sisäpiha pohjoiseen

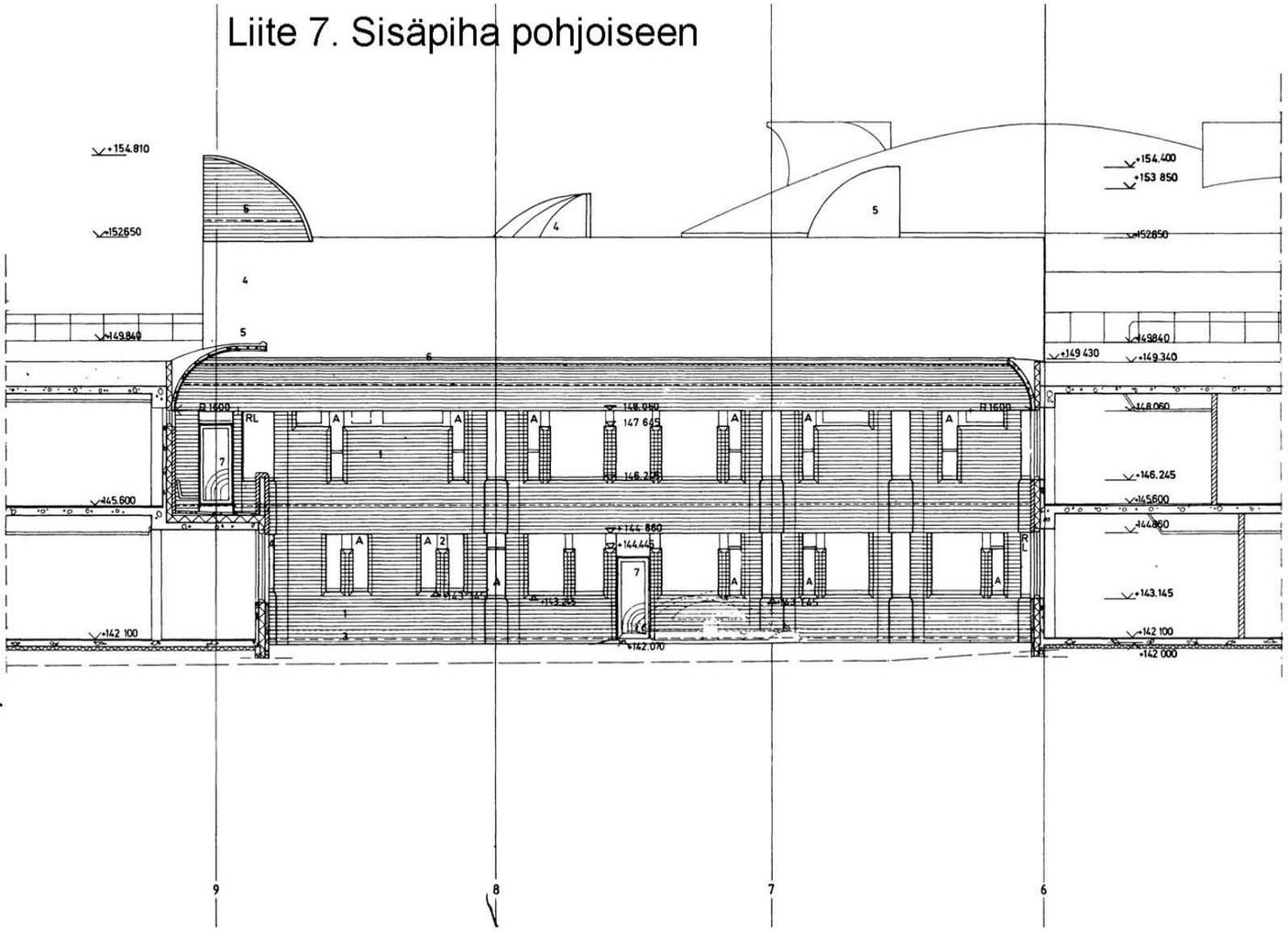

RAKENNUSAINEET JA VÄRIT

1. POLTETTU PUNAINEN SAVITIILI
2. VÄRIKUULLOTETTU PAINEKYLLÄSTETTY PUU
3. POLTETTU PUNAINEN SAVITIILILAATTA
4. SIROTEHUOPAKATE, MAASÄLPÄ- JA GABROSIROTE
5. POLTTOMAALATTU PELTI
6. RÄYSTÄS: ~~POLTTOMAALATTU PELTI~~ MUOVIPINNOITETTU PELTI ~~PUNARUSKEA~~ SININEN
7. METALLILASIOVET
8. METALLIPANEELI: ~~PUNARUSKEA~~ JA ~~VIOLETINRUSKEA~~ SININEN
9. KIRKAS MUOVIKATE TAI -KUPU
10. LAHOKYLLÄSTYSPUU + KUULLOTUS
11. LUONNONKIVI
12. BETONILAATTA JA KIVI
13. KUUMASINKITTY MAALATTU TERAS
14. TERÄSLEVY- JA MUOTOTERÄSPINNAT: PAIKALLA MAALAUS PUNARUSKEA ~~JA VIOLETINRUSKEA~~
15. BETONIMAALAUS

— . — . — — NYKYINEN MAANPINTA JULKISIVUSSA

ASL = AUTOMAATTISESTI AVAUTUVA SAVUNPOISTOLUUKKU
LS = LIIKUNTASAUMA
RL = RAUTALANKALASI
A = TUULETUSIKKUNA

ULKO-OPASTEET JA ULKOMAINOKSET ARKKITEHDIN SUUNNITELMAN TAI OHJEEN MUKAAN.

MUUTOKSIA TÄSSÄ PIIRUSTUKSESSA OHEISEN LUETTELON MUKAISESTI 30.09.1988

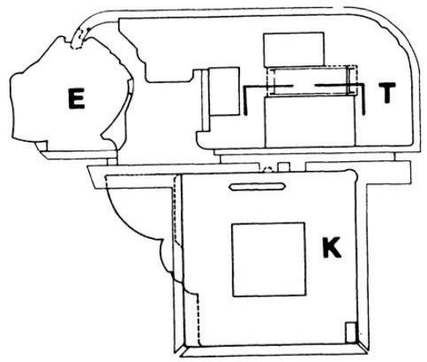

Liite 8. Sisäpihajulkisivu länteen

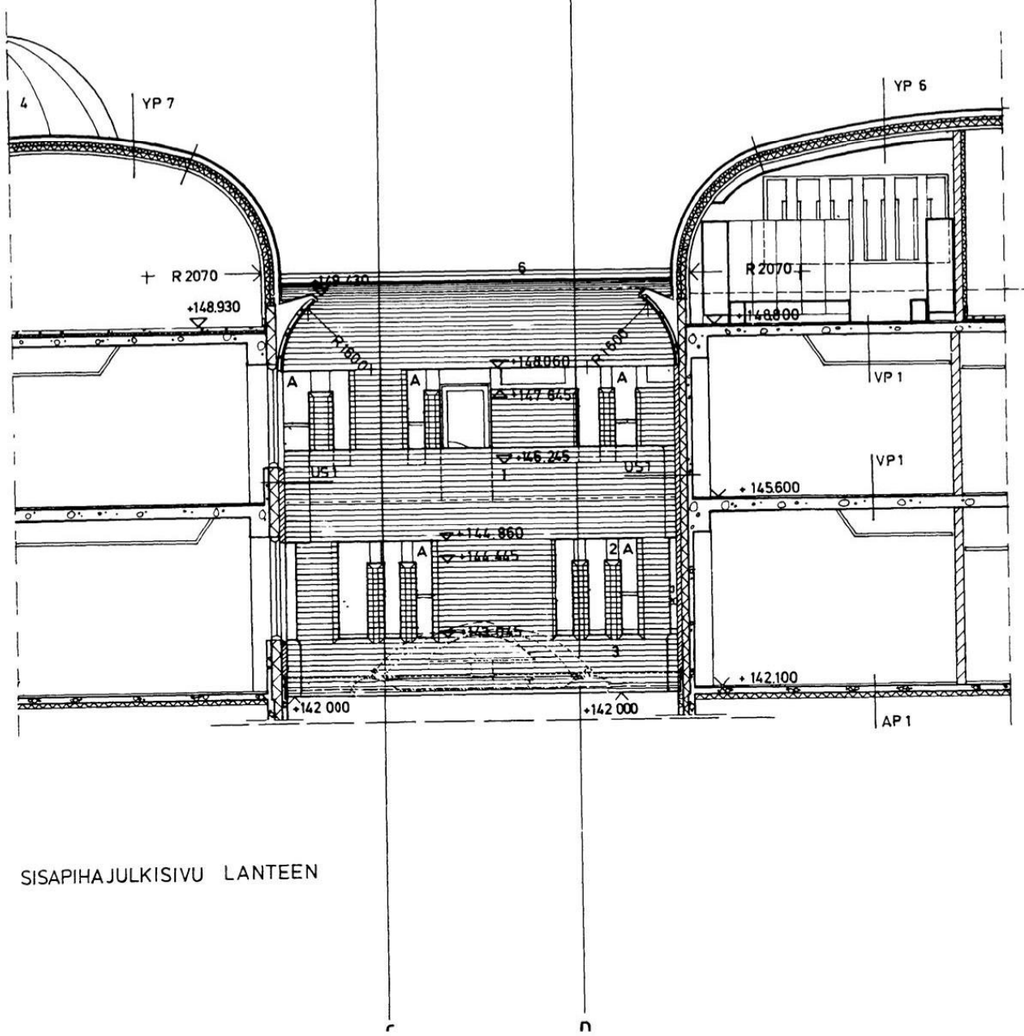

SISAPIHAJULKISIVU LANTEEN

RAKENNUSAINEET JA VÄRIT

1. POLTETTU PUNAINEN SAVITIILI
2. VÄRIKUULLOTETTU PAINEKYLLÄSTETTY PUU
3. POLTETTU PUNAINEN SAVITIILILAATTA
4. SIROTEHUOPAKATE, MAASÄLPÄ- JA GABROSIROTE
5. POLTTOMAALATTU PELTI
6. RÄYSTÄS: ~~POLTTOMAALATTU PELTI~~ MUOVIPINNOITETTU PELTI ~~PUNARUSKEA~~ SININEN
7. METALLILASIOVET
8. METALLIPANEELI: ~~PUNARUSKEA JA VIOLETINRUSKEA~~ SININEN
9. KIRKAS MUOVIKATE TAI -KUPU
10. LAHOKYLLÄSTYSPUU + KUULLOTUS
11. LUONNONKIVI
12. BETONILAATTA JA KIVI
13. KUUMASINKITTY MAALATTU TERAS
14. TERÄSLEVY- JA MUOTOTERÄSPINNAT: PAIKALLA MAALAUS PUNARUSKEA ~~JA VIOLETINRUSKEA~~
15. BETONIMAALAUS

— — · — — NYKYINEN MAANPINTA JULKISIVUSSA

-SL = AUTOMAATTISESTI AVAUTUVA SAVUNPOISTOLUUKKU
LS = LIIKUNTASALMA
PL = RAUTALANKALASI
- = TUULETUSIKKUNA

LUKO-OPASTEET JA ULKOMAINOKSET ARKKITEHDIN SUUNNITELMAN TAI OHJEEN MUKAAN.

MUUTOKSIA TÄSSÄ PIIRUSTUKSESSA OHEISEN LUETTELON MUKAISESTI 30.09.1988

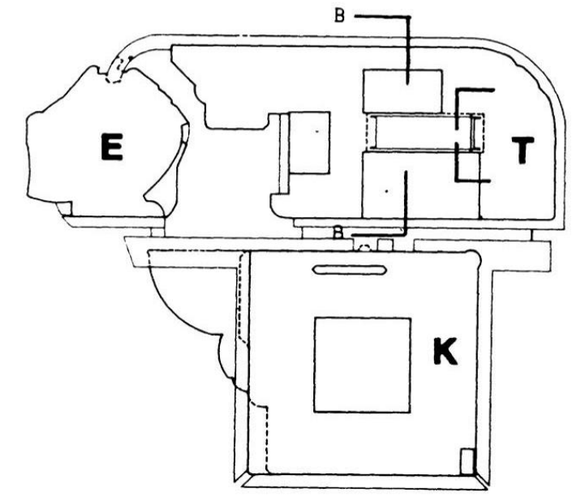

Liite 9. Pohjakerros

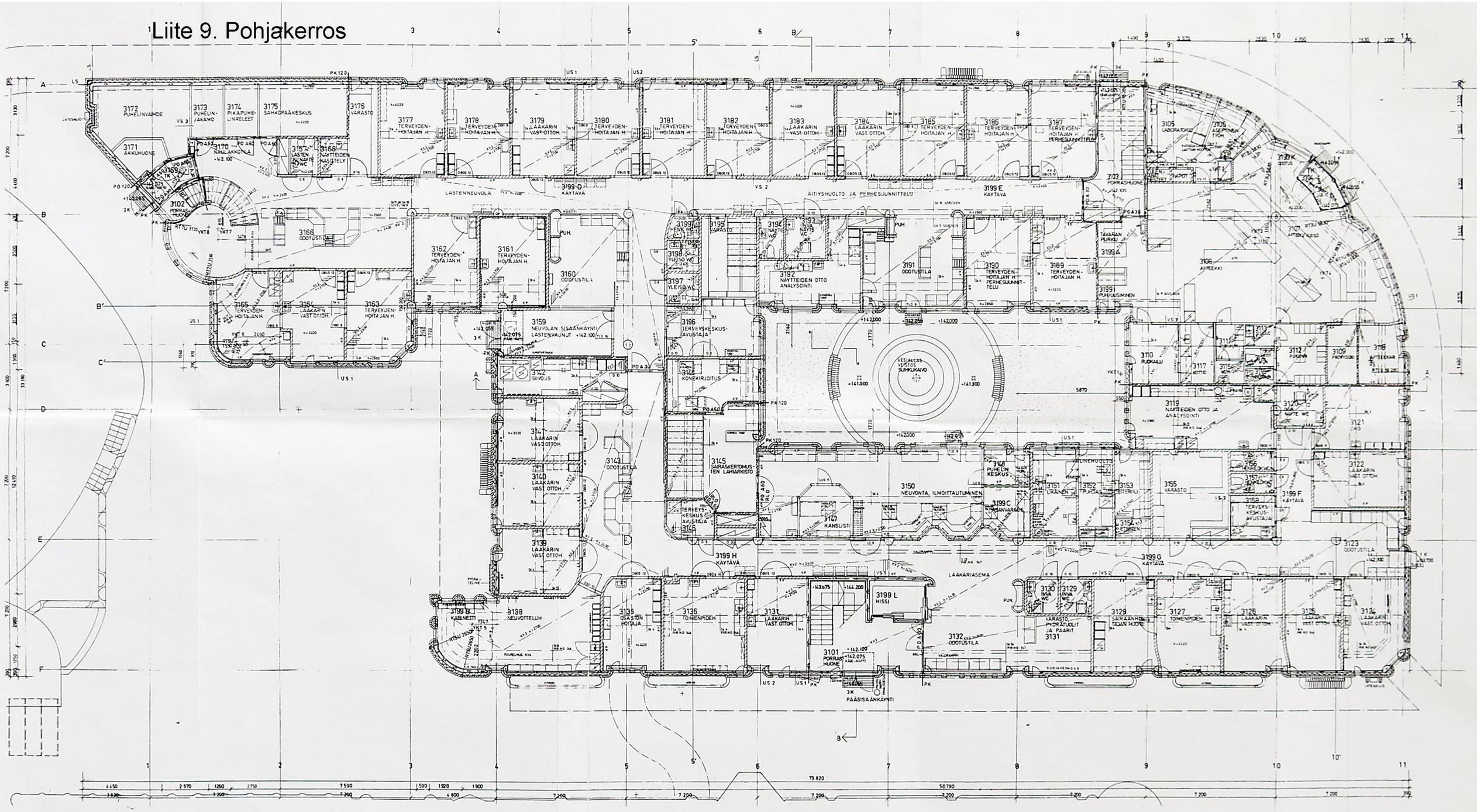

Liite 10. Toinen kerros

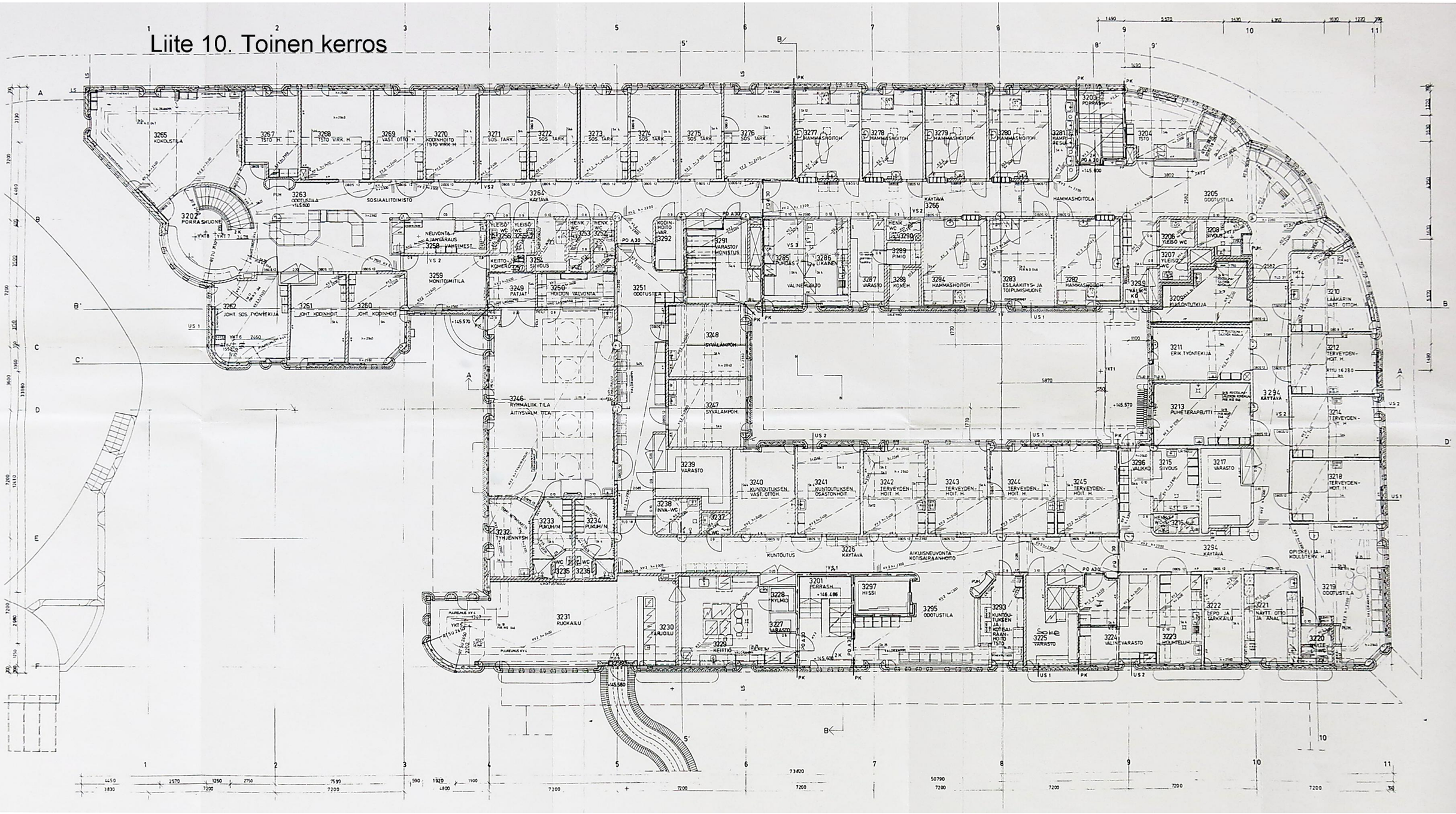

Liite 11. Kolmas kerros

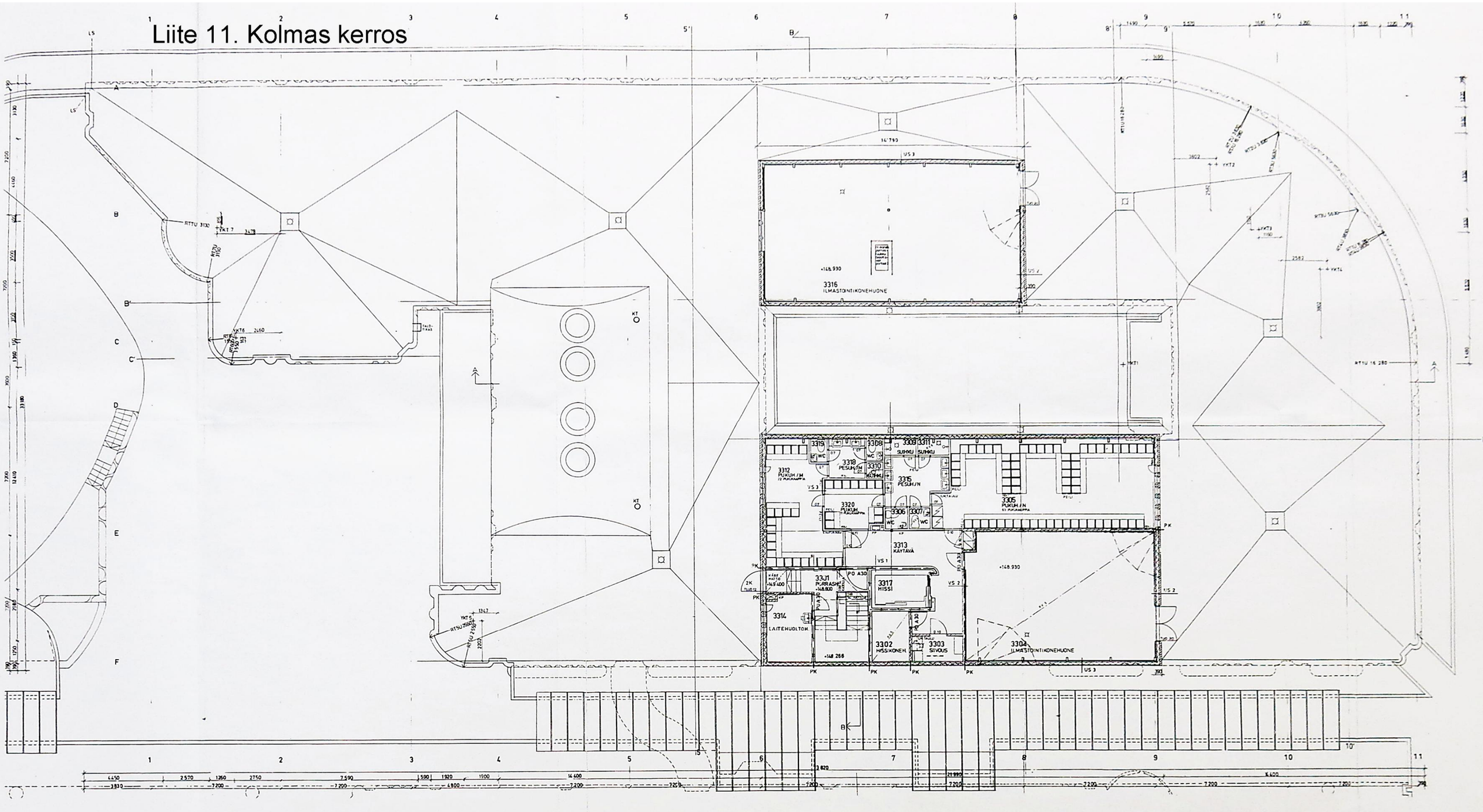

Liite 12. Tilatyypit alun perin, pohjakerros

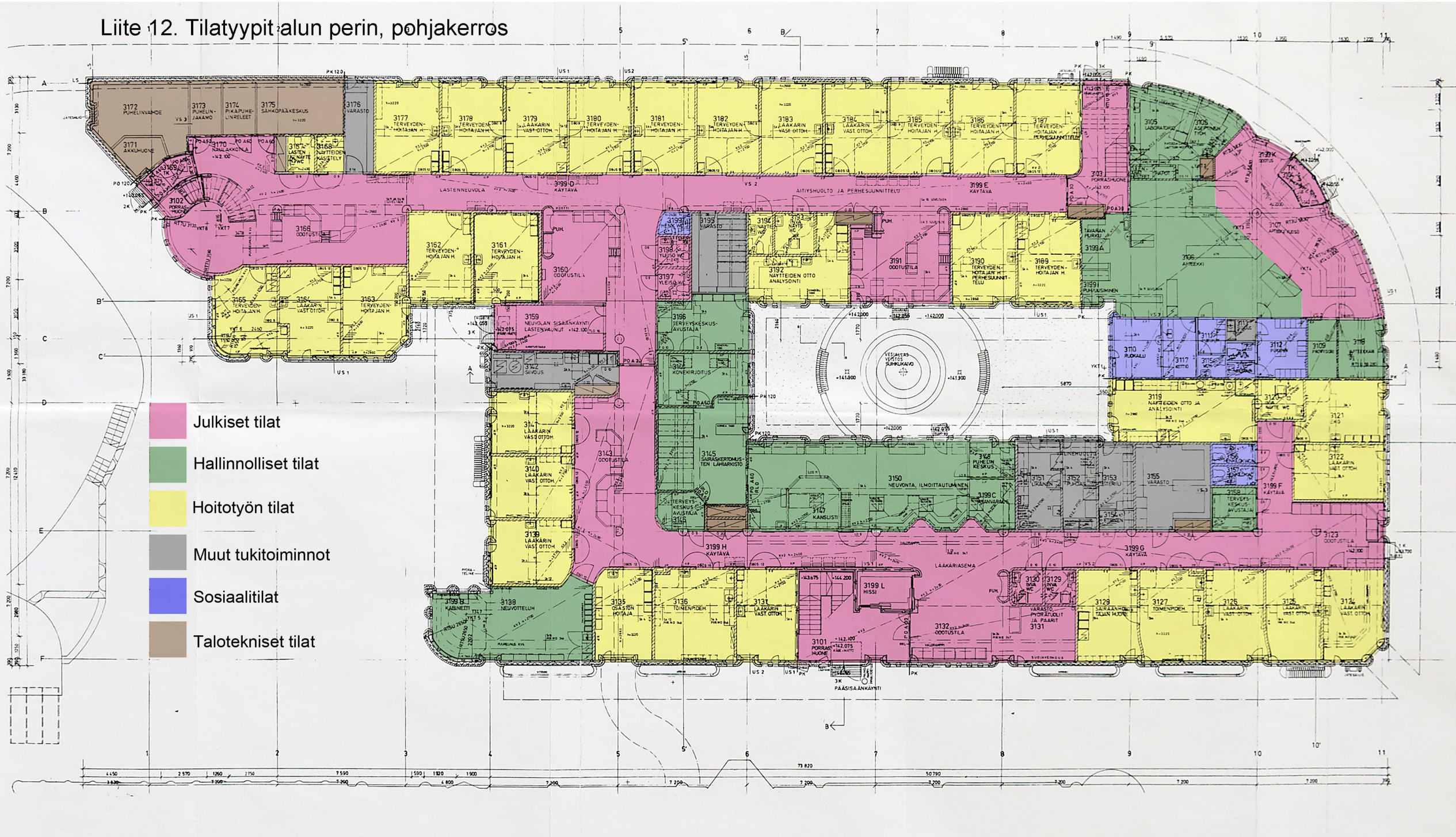

Liite 13. Tilatyypit alun perin, toinen kerros

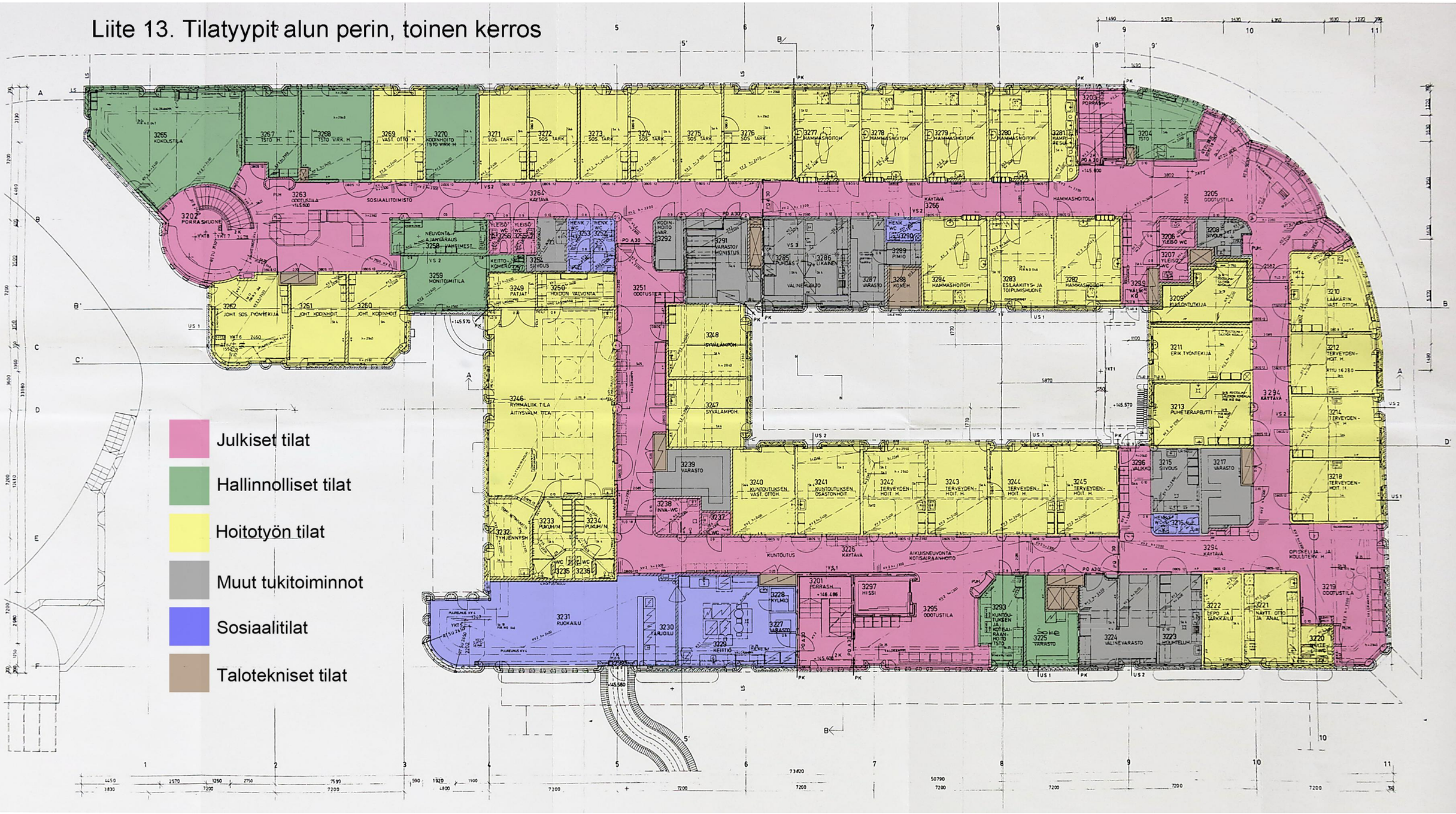

Liite 14. Tilatyypit alun perin, kolmas kerros

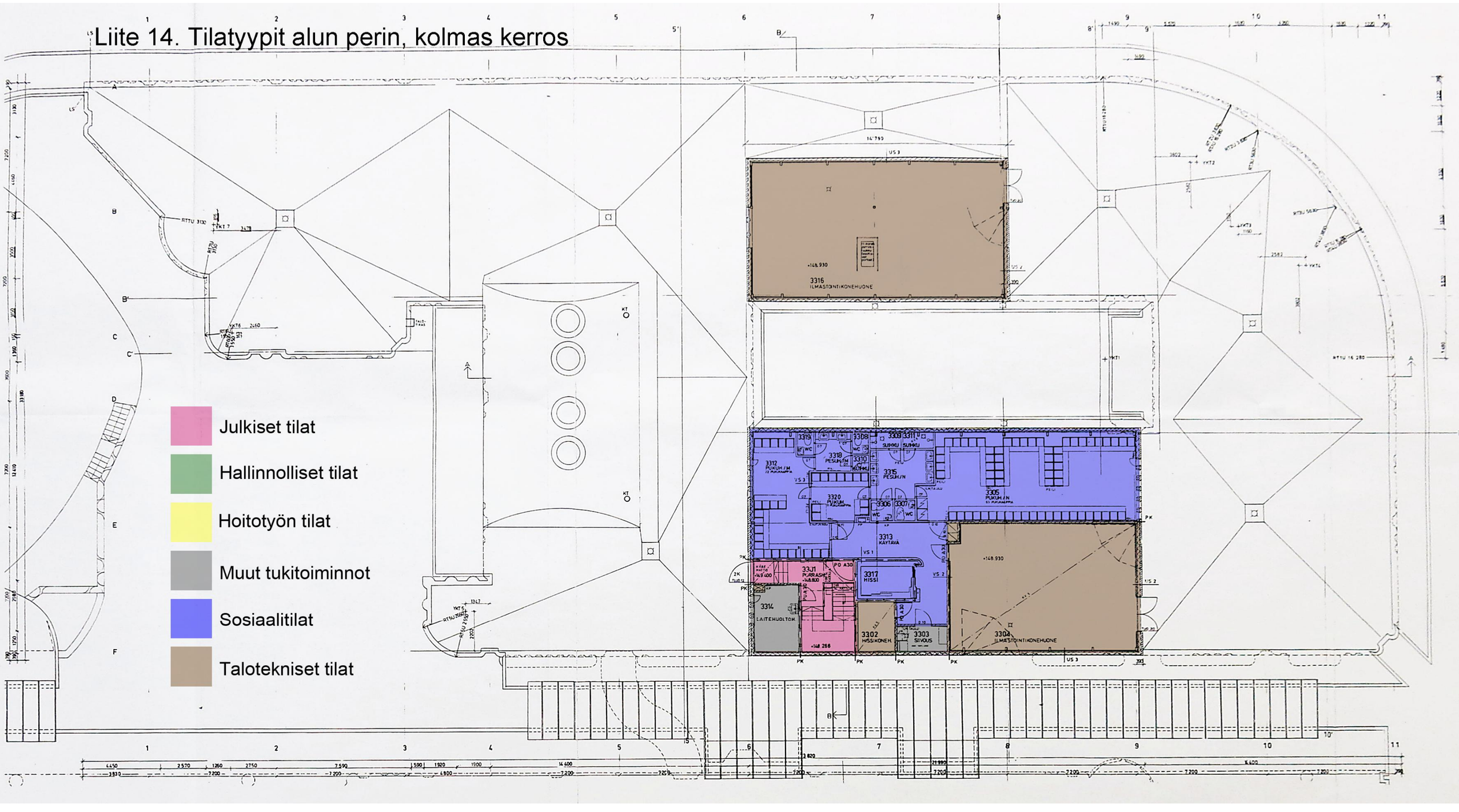

Liite 15. Tilatyypit 2014, pohjakerros

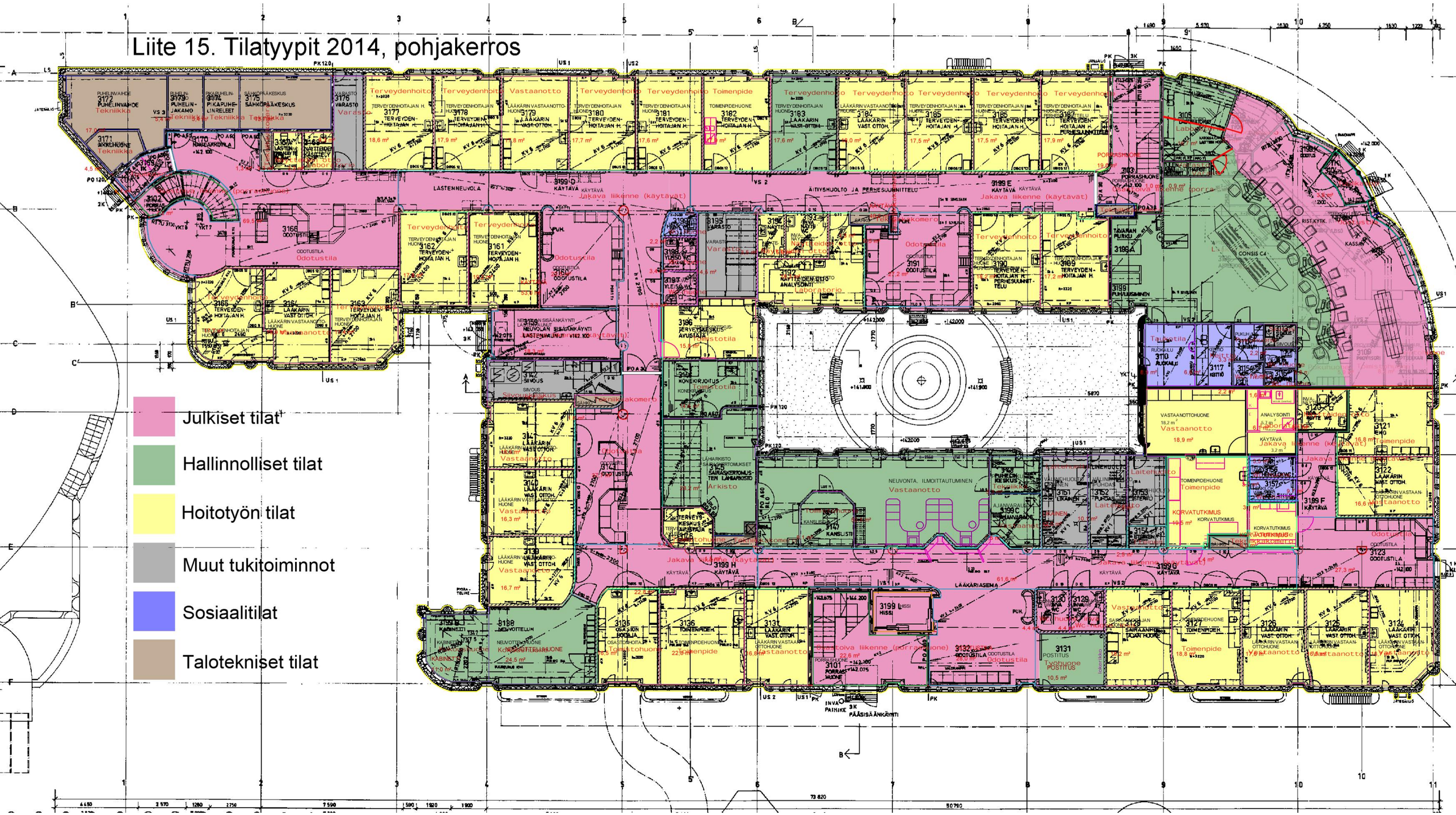

Liite 16. tilatyypit 2014, toinen kerros

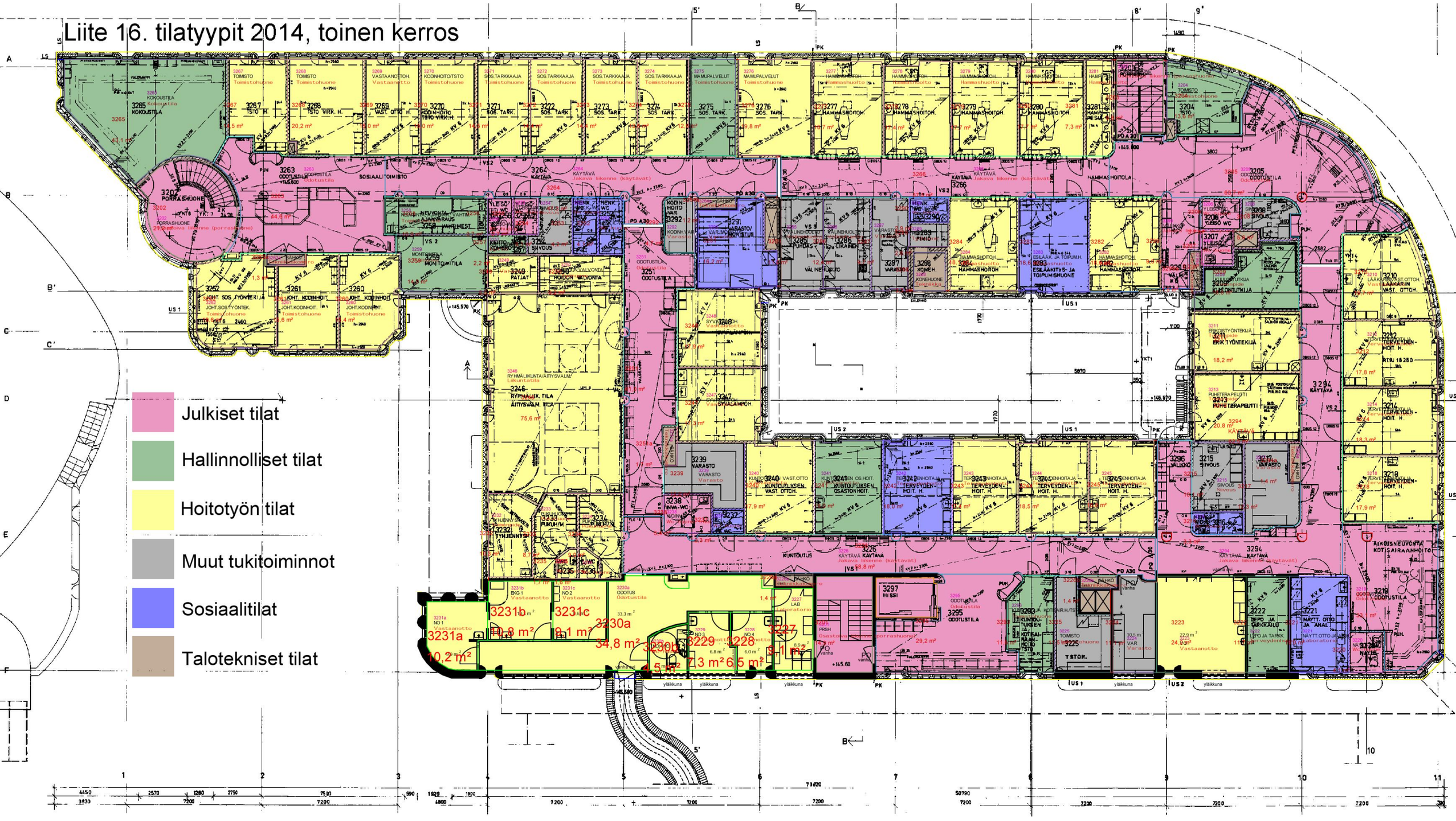

Kervannan toimintakeskuksen

terveysasemarakennus

PIRKANMAAN MAAKUNTAMUSEO